fondată în 1895
bpt
serie nouă

henryk sienkiewicz

familia połaniecki

★★

Henryk Sienkiewicz

Familia Połaniecki

★★

ROMAN
TRADUCERE ŞI NOTE DE
STAN VELEA

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI 1987
EDITURA MINERVA BUCUREŞTI

Pentru versiunea românească, toate drepturile rezervate Editurii Minerva („B.P.T.”)

CUPRINS

PARTEA A DOUA (Continuare)

IV
V
VI
VII
VIII
IX
X
XI
XII
XIII
XIV
XV
XVI
XVII
XVIII
XIX
XX
XXI
XXII
XXIII
XXIV

PARTEA A TREIA

I
II
III
IV

PARTEA A DOUA (Continuare)

IV

Era acolo şi Gątowski. Cei doi tineri se salutară cu o răceală vizibilă. În seara aceea, nu fu om pe lume mai nefericit decât Gątowski. Bătrânul Pławicki îl batjocorea ca de obicei, ba chiar mai mult decât de obicei, deoarece se afla într-o dispoziţie excelentă datorită rudei răposate de la care aşteptă o moştenire considerabilă. Marynia era stingherită de prezenţa lui şi se străduia zadarnic să-şi ascundă stânjeneala printr-o purtare politicoasă şi plină de bunătate. În cele din urmă, Połaniecki aproape că nu-i mai acordă nici o atenţie. Se vedea cât de colo că Gątowski nu-i spusese nimic bătrânului Pławicki, iar acum se temea să nu facă Połaniecki vreo aluzie la tărăşenia cu Maszko sau să relateze cele întâmplate.

Połaniecki înţelese totul dintr-o dată, ca şi superioritatea pe care i-o asigura tăcerea lui asupra „ursuleţului”. Vrând să se folosească de ea în folosul lui Maszko, aştepta momentul prielnic, dar nu-şi putea înfrâna dorinţa de a-l pedepsi pe Gątowski în alt chip. Toată seara conversă cu Marynia cu atâta însufleţire, cum nu se întâmplase niciodată după moartea Litkăi, lucru care o umplea de o bucurie vizibilă. Lăsându-l pe Gątowski în seama domnului Pławicki, se plimbară prin încăpere discutând cu aprindere, apoi se aşezară sub palmierul acela sub care Połaniecki o văzuse pe doamna Emilia după înmormântare, şi vorbiră despre intrarea ei în rândul surorilor de caritate. Câteodată, Gątowski avea impresia că numai nişte logodnici pot să vorbească aşa, şi atunci simţea ce trebuie să simtă un suflet care păşea nu în purgatoriu, întrucât acolo tot mai există speranţa, ci pe poarta cu inscripţia: *Lasciate ogni speranza*[1]. Văzându-i împreună şi atât de apropiaţi, îşi mai închipuia că Połaniecki cumpărase pădurea şi pământul ca să-i întoarcă Maryniei măcar o parte din Krzemień, aşadar cu ştirea şi încuviinţarea

[1] *Lasciate ogni speranza, voi ch’entrate (Voi, ce intraţi, lăsaţi orice speranţă),* inscripţie pe poarta Infernului. Dante Alighieri, *Divina Comedie, Infernul,* Cântul III (în româneşte de Eta Boeriu, Editura Minerva, „B.P.T.“, Bucureşti, 1982).

ei. Şi la gândul că îl insultase pe Maszko din această cauză, părul i se ridică măciucă în vârful capului; Pławicki, în schimb, ascultându-i răspunsurile aproape fără sens ori cu totul nelalocul lor, se amuza din ce în ce mai bine pe socoteala „provincialului” care îşi pierduse la oraş şi bruma de înţelepciune pe care o mai avea. Domnul Pławicki se considera acum drept un locuitor model al „capitalei”.

Veni totuşi o clipă când Marynia se duse să pregătească ceaiul în camera alăturată, iar domnul Pławicki plecă să-şi ia o havană, aşa că cei doi tineri rămaseră singuri; atunci Połaniecki se adresă lui Gątowski, spunându-i:

— După ceai, să plecăm împreună; vreau să vorbesc cu dumneata despre incidentul cu domnul Maszko.

— Bine, încuviinţă Gątowski mohorât, înţelegând că Połaniecki era martorul lui Maszko.

N-avură încotro şi trebuiră să rămână la ceai, apoi să mai întârzie destul de mult, fiindcă bătrânului domn Pławicki nu-i plăcea să se culce devreme, şi-l provocă pe Gątowski la o partidă de şah. În timp ce jucau, domnişoara Marynia şi Połaniecki se retraseră iarăşi împreună şi discutară cu însufleţire, spre nefericirea sinceră a „ursuleţului”.

— Cred că venirea domnului Gątowski, spuse Połaniecki la un moment dat, ţi-a făcut multă plăcere, pentru că ţi-a adus aminte de Krzemień.

Pe faţa Maryniei se aşternu uimirea că Połaniecki amintea el cel dintâi despre Krzemień. Era convinsă că, în virtutea unei înţelegeri tacite, această chestiune avea să fie acoperită de o tăcere veşnică. Dar după o clipă, răspunse:

— Eu nu mă mai gândesc la Krzemień.

Spunea însă un neadevăr, pentru că în adâncul inimii regreta locurile în care crescuse, truda de câţiva ani şi speranţele spulberate; socotea totuşi că datoria şi simţământul tot mai puternic pe care-l nutrea pentru Połaniecki îi impun să vorbească aşa.

— Krzemień, adăugă emoţionată întrucâtva, a fost cauza neînţelegerii noastre, acum vreau pace între noi, pentru totdeauna.

Şi spunând acestea, îl privi în ochi pe Połaniecki cu o cochetărie atât de dulce, de care o femeie uşoară este

capabilă oricând, iar una cinstită numai atunci când începe să iubească; Połaniecki se gândi.

„Este totuşi foarte bună.”

Şi adăugă cu voce tare:

— Dispui de o armă formidabilă, domnişoară, cu bunătatea faci orice din mine...

Iar ea îi răspunse:

— Eu nu vreau asta.

În semn că nu vrea, într-adevăr, începu să-şi scuture zâmbind căpşorul frumos cu părul negru, în timp ce Połaniecki se uita la chipul ei, la gura care-i râdea, puţin prea largă, şi recunoştea în gând:

„O iubesc sau nu, dar nici una nu mă atrage atât de mult!”

De bună seamă, nu-l impresionase şi nu-i plăcuse atât de mult nici măcar atunci când n-avea nici o umbră de îndoială că o iubeşte, când se lupta din greu cu sentimentele lui.

Începu totuşi să-şi ia rămas bun, deoarece se făcuse târziu, şi în curând se afla pe stradă împreună cu Gątowski,

Atunci Połaniecki, care nu ştiuse niciodată să-şi pună frâu impulsivităţii, îl opri pe nefericitul „ursuleţ” şi-l întrebă provocator:

— Domnule, ai ştiut că pădurea de la Krzemień am cumpărat-o eu?

— Am ştiut, răspunse Gątowski, pentru că agentul vostru, cel care zice că se trage din tătari, am uitat cum îl cheamă... a fost la mine, la Jałbrzyków, şi mi-a spus tot.

— Atunci de ce i-ai făcut scandal domnului Maszko şi nu mie?

Gątowski răspunse:

— Pe mine să nu mă strângi cu uşa, că mie nu-mi place. L-am insultat pe celălalt şi nu pe dumneata, pentru că domnul Pławicki nu are nimic de primit de la dumneata, pe când celălalt trebuie să-i plătească anual din veniturile moşiei cât s-a obligat prin contract, iar dacă devastează proprietatea, nu va mai avea de unde. Ai vrut să ştii de ce l-am insultat pe celălalt, acum ştii.

Połaniecki fu silit să recunoască în sinea lui că Gątowski avea dreptate întrucâtva, aşa că schimbă vorba:

— Domnul Maszko m-a rugat să-i fiu martor, de aceea mă amestec în această chestiune. Mâine voi veni la dumneata ca martor, dar acum, ca un particular ce mă aflu şi ca rudă, deşi destul de îndepărtată, a domnului Pławicki, pot să-ţi spun doar că i-ai făcut cel mai prost serviciu bătrânului; dacă el şi domnişoara Marynia vor rămâne fără o bucată de pâine, asta se va întâmpla numai din vina dumitale. Asta-i!

Gątowski îşi holbă ochii.

— Fără o bucată de pâine?... numai din vina mea?...

— Întocmai, repetă Połaniecki. Ascultă-mă bine, domnule. Indiferent de rezultatul duelului... Împrejurările sunt de aşa natură, încât urmările vor fi dintre cele mai rele. Ai cuvântul meu de onoare, dumneata l-ai ruinat probabil pe domnul Pławicki şi i-ai lipsit, pe el şi pe fiica lui, de mijloacele de trai.

Dacă era adevărat că lui Gątowski nu-i plăcea să fie strâns cu uşa, era timpul potrivit să i-o dovedească. Tânărul îşi pierduse capul şi rămăsese încremenit de spaimă, cu gura deschisă, în imposibilitate de a găsi vreun răspuns. Abia după o vreme începu:

— Ce? Cum aşa? Domnule, fii sigur că nu se va ajunge la asta, de-ar fi să le dau averea mea.

Połaniecki îl întrerupse:

— Domnule Gątowski, ce să mai vorbim! Eu cunosc locurile acelea de când eram copil. Ce înseamnă Jałbrzyków şi ce ai dumneata acolo?

Era adevărat. Jałbrzyków era un cătun cu vreo două sute şaptezeci de pogoane, care pe deasupra mai era împovărat până peste poate de datorii moştenite, aşa că Gątowski îşi lăsă neputincios braţele să-i atârne de-a lungul trupului.

Îi trecu prin minte ca lucrurile nu stăteau aşa, cum i le înfăţişase Połaniecki, şi se agăţă de acest gând cu puterea disperării.

— Eu nu înţeleg ce spui dumneata, zise. Dumnezeu mi-e martor că aş prefera să pierd eu însumi, decât să-l păgubesc pe domnul Pławicki. Află, domnule, că i-aş suci gâtul cu plăcere domnului Maszko, dar dacă trebuie, dacă e vorba de domnul şi domnişoara Pławicki, mai bine să mă ia dracul înainte. După ce-am făcut scandalul, m-am dus numaidecât la domnul Jamisz, care acum e în funcţie, şi i-am spus tot. Mi-a

zis şi el că am făcut o prostie şi m-a certat, e adevărat! Dacă era vorba numai de pielea mea, nu-mi păsa, n-aş fi mişcat un deget, dar dacă lucrurile stau altfel, o să fac tot ce-o să-mi spună domnul Jamisz, iar pe urmă, fie ce-o fi! Domnul Jamisz stă şi el la Hotelul Saxon, ca şi mine.

Cu acestea se despărţiră, şi Gątowski se îndreptă spre hotelul lui, blestemându-l pe Maszko, pe sine şi pe Połaniecki. Intuia că aşa trebuie să fie, cum îi spusese Połaniecki, se întâmplase o nenorocire ireparabilă şi-i făcuse o mare nedreptate domnişoarei Marynia, pentru care şi-ar fi dat ultima picătură de sânge; îşi dădea seama că, la urma urmelor, dacă mai avusese vreo speranţă, acum se năruia şi aceea. Pławicki îi va închide uşa în nas, iar domnişoara Maria se va căsători cu Połaniecki; numai în cazul când acesta n-ar mai vrea... Dar cine n-ar vrea? Bietul Gątowski înţelese clar că dintre toţi aceia care puteau să aspire la mâna ei, el ar fi cel din urmă cu care s-ar căsători. „Ce am eu? Nimic! îşi spuse, amărâtul ăsta de Jałbrzyków şi nimic altceva; nici înţelepciune, şi nici bani. Orice om ştie câte ceva, numai eu nu ştiu nimic! Oricine înseamnă totuşi ceva, numai eu nu însemn nimic. Unul ca Połaniecki are şi învăţătură şi bani, iar faptul că eu o iubesc mai mult nu e de nici un folos; nici mie, nici ei, de vreme ce sunt atât de nătăfleţ încât, în loc s-o ajut, o şi păgubesc.

În timp ce se întorcea spre casă, Połaniecki gândea la fel despre Gątowski, pentru care nu avea nici urmă de compasiune. Acasă îl găsi pe Maszko, care îl aştepta de o oră, şi care-i spuse în loc de salut:

— Al doilea martor va fi Kresowski.

Połaniecki se strâmbă puţin şi răspunse:

— M-am întâlnit cu Gątowski.

— Şi?

— E un prostănac.

— Asta în primul rând. Ai vorbit cu el în numele meu?

— În numele tău, nu. I-am spus doar, ca rudă a domnului Pławicki, că i-a făcut un serviciu cum nu se poate mai prost.

— Nu i-ai dat nici o explicaţie?

— Nici una. Ascultă, Maszko, tu urmăreşti o satisfacţie deplină. În ce mă priveşte, n-am nici un interes ca voi să

trageţi unul în celălalt. După cele ce i-am spus, Gątowski e gata să primească orice condiţii. Din fericire, s-a dus la consilierul Jamisz, iar acesta este un om înţelept şi blajin care înţelege şi el că Gątowski s-a purtat prosteşte, aşa că va fi bucuros să-i dea o lecţie.

— Bine, fu de acord Maszko. Dă-mi un toc şi o bucată de hârtie.

— Ai tot ce-ţi trebuie pe birou.

Maszko se aşează şi începu să scrie, iar când sfârşi, îi dădu hârtia lui Połaniecki.

Połaniecki citi cele ce urmează:

„Prin cele de mai jos, declar că l-am insultat pe domnul Maszko, aflându-mă în stare de ebrietate, inconştient aproape, fără să-mi dau seama ce spun. Acum, treaz fiind, faţă de martorii mei şi ai domnului Maszko, precum şi a persoanelor care au asistat recunosc că fapta mea a fost o grosolănie fără noimă şi cu mare părere de rău şi umilinţă retractez tot ce am spus, apelând la înţelegerea şi bunăvoinţa domnului Maszko, pe care-l rog să mă ierte; recunosc public că purtarea lui a fost şi este mai presus de judecata oamenilor de felul meu!”

— Gątowski trebuie s-o citească, şi pe urmă s-o semneze, pretinse Maszko.

— Eşti de-a dreptul necruţător. Nimeni nu poate fi de acord cu aşa ceva.

— Bine, dar recunoşti şi tu că bufonul ăsta şi-a îngăduit un lucru nemaiauzit?

— Recunosc.

— Înţelegi ce urmări poate avea acest incident pentru mine?

— Asta nu se poate şti dinainte.

— Eu ştiu, şi-ţi mai spun doar atât: doamna şi domnişoara Krasławski regretă în sinea lor că şi-au dat cuvântul faţă de mine, şi vor profita de cel dintâi prilej care le va dezvinovăţi în ochii lumii. Sunt pierdut, aproape fără scăpare.

— Da de unde!

— Înţelegi acum că toată furia mea trebuia să se reverse asupra cuiva, iar Gątowski trebuie să-mi plătească într-un fel sau altul pentru că m-a insultat!

Połaniecki ridică din umeri.

— Eu nu-i plâng de milă. Fie şi aşa!

— Mâine la nouă o să vină Kresowski să te ia.

— Bine.

— Aşa că, la revedere! Dacă-l vezi mâine pe Pławicki, spune-i că ruda aceea a lui, Płoszowska, de la care aştepta o moştenire, a murit la Roma. Testamentul este depus la notarul Podwójny şi va fi deschis mâine.

— Bine. Pławicki a aflat deja, pentru că Płoszowska a murit acum cinci zile.

Połaniecki rămase singur. O vreme, se gândi la banii lui, neîntrezărind modalitatea de a-i recupera, dacă Maszko avea să dea faliment, şi îl cuprinse îngrijorarea, îşi aduse aminte totuşi că suma nu va putea fi ştearsă dintre datoriile ipotecare asupra moşiei Krzemień, până când nu va fi plătită, astfel că, în ultima analiză, avea să rămână ceea ce era mai demult, unul dintre creditorii proprietăţii, Ce-i drept, Krzemień nu era un datornic mult mai bun decât Maszko, aşa că mângâierea nu era prea mare, dar acum n-avea încotro, trebuia să se ţină de ea.

Mai pe urmă, se gândi la altceva. Începu să-şi amintească de Litka, de doamna Emilia, de Marynia, şi rămase uimit că această lume a femeilor, pur sentimentală, al cărei interes principal consta în iubire, în fericirea semenilor apropiaţi, se deosebeşte atât de mult de cea a bărbaţilor, dominată de rivalităţi, de lupte şi conflicte, de mânie, dueluri şi strădania de a face avere, de oboseală. Întrezări în această clipă, ceea ce intuia mai de mult, că dacă există pe lume odihna, fericirea şi tihna, acestea trebuie căutate într-o femeie iubitoare. Era o concluzie de-a dreptul opusă filozofiei lui din ultimele zile, de aceea îl năpădi neliniştea. Dar continuând să compare cele două lumi. nu putu să nu constate că cea feminină, iubitoare, îşi are principiul şi raţiunea ei de a fi.

Dacă Połaniecki ar fi cunoscut mai bine sfânta scriptură, i-ar fi venit în minte fără doar şi poate cuvintele: „Maria a ales partea cea mai bună.”

V

A doua zi, Kresowski întârzie aproape o oră. Făcea parte, cum se spunea cu o expresie încetăţenită la noi, dintre administratorii aerului proaspăt din oraş, adică dintre oamenii care nu făceau nimic. Purta un nume destul de cunoscut şi pierduse o avere destul de mare. Erau cele două temeiuri ale vieţii lui, datorită lor se ducea peste tot şi era considerat de toată lumea drept un om cumsecade. Cum de-i erau suficiente, numai „titlurile” de mai sus, aceasta este taina marilor oraşe; destul că ele nu-i asigurau doar poziţia şi recunoaşterea în societate, ci şi reputaţia unui om de nădejde, la care se putea apela cu încredere în situaţii delicate. În judecarea problemelor legate de onoare, era folosit ca arbitru, iar în dueluri, ca martor. Înaltele sfere financiare îl invitau cu bucurie la prânzuri, nunţi, botezuri şi alte solemnităţi de acest fel, deoarece avea o chelie de patrician şi o fizionomie tipic poloneză, aşa că împodobea de minune orice masă.

În realitate, era un om foarte dezamăgit de semenii săi, tuberculos şi foarte caustic; avea totuşi o oarecare doză de umor care-i îngăduia să vadă partea ridicolă a lucrurilor, îndeosebi a celor foarte mărunte, semănând întrucâtva în această privinţă cu Bukacki, şi să-şi ia în râs propria răutate. Le permitea şi altora, dar cu măsură. Când o depăşeau, se proţăpea brusc şi le cerea socoteală, aşa că era considerat un om periculos. Se povestea despre el că arătase mult curaj în câteva împrejurări în care alţii dăduseră înapoi, că ştia să-şi „poarte nasul pe sus”. Nu respecta pe nimeni şi nimic, exceptând propria fizionomie, într-adevăr foarte aristocrată; nu respecta mai ales timpul, fiindcă întârzia totdeauna şi pretutindeni.

Intrând acum la Połaniecki, începu îndată să se scuze, pentru că întârziase.

— Dumneata n-ai observat, spuse, că tocmai atunci, când te grăbeşti mai mult şi nu vrei să întârzii, lucrurile de care ai cea mai mare nevoie se rătăcesc parcă înadins, pur şi simplu dispar. Slujitorul caută pălăria, nu e, galoşii, au pierit şi ei, tu cauţi portmoneul şi nu-l găseşti. Pun pariu că aşa-i

întotdeauna.

— Se întâmplă, răspunse Połaniecki.

— Eu am şi găsit remediul. Ori de câte ori nu găsesc ceva, mă aşez pe scaun, zâmbesc şi-mi spun cu glas tare: „îmi place la nebunie când pierd câte ceva; în felul acesta cauţi, te înviorezi, umbli, îţi umpli timpul — asta-i foarte sănătos şi plăcut”. Şi ce crezi, domnule? Găsesc numaidecât ce căutam.

— Poţi să-ţi patentezi invenţia, răspunse Połaniecki. Dar hai să vorbim despre problema lui Maszko.

— Trebuie să mergem la consilierul Jamisz. Maszko mi-a trimis o declaraţie pe care a scris-o pentru Gątowski. Nu vrea să schimbe nici o iotă, dar e imposibil, e prea aspră, nu va fi nimeni de acord... Îmi dau seama că ne aşteaptă duelul, nimic altceva, eu nu văd altă ieşire.

— Gątowski i-a lăsat mână liberă domnului Jamisz şi va face tot ce va hotărî acesta, domnul Jamisz însă este şi el supărat pe Gątowski, iar, pe de altă parte, este un om bolnav, blând, liniştit, aşa că cine ştie dacă nu va primi şi asemenea condiţii.

— Domnul Jamisz este un neajutorat, răspunse Kresowski. Dar să mergem, că e târziu.

Şi plecară. Cât ai bate din palme, sania se opri înaintea Hotelului Saxon. Domnul Jamisz îi aştepta, dar îi primi în halat, fiindcă era într-adevăr bolnav. Uitându-se la faţa lui inteligentă, dar chinuită şi umflată, Kresowski se gândi:

„Ăsta-i gata să accepte orice condiţii.”

— Luaţi loc, domnilor, îi pofti domnul Jamisz. Am sosit abia de trei zile şi, deşi nu mă simt prea bine, aş fi foarte bucuros dacă am putea împăca lucrurile. Credeţi-mă că mai întâi l-am săpunit zdravăn pe zvânturatul meu.

Începu să-şi mişte braţele, apoi, adresându-se lui Połaniecki, îl întrebă:

— Ce face bătrânul Pławicki? N-am fost până acum la ei şi mi-e dor de dulcea mea Marynia.

— Domnişoara Marynia este sănătoasă, răspunse Połaniecki.

— Şi bătrânul?...

— Acum câteva zile i-a murit o rudă foarte bogată, aşa că se aşteaptă să moştenească ceva. Mi-a spus ieri, dar eu am

auzit că a donat toată averea pentru binefaceri publice... Testamentul va fi deschis astăzi sau mâine...

— Dumnezeu i-a trimis un gând bun dacă i-a lăsat ceva Maryniei. Dar să trecem la subiect. Domnii mei, nu e nevoie să vă mai spun că datoria noastră este să rezolvăm lucrurile pe cât posibil printr-o împăcare.

Kresowski se înclină. Îl plictiseau asemenea introduceri pe care le auzise de nenumărate ori în viaţă, aşa că îl întrerupse:

— Suntem pe deplin conştienţi de această datorie!...

— Era şi de aşteptat, răspunse domnul Jamisz cu bunătate. Eu însumi recunosc că domnul Gątowskin n-a avut nici cea mai mică îndreptăţire să se poarte cum s-a purtat; socotesc chiar că se cuvine să-şi primească pedeapsa pentru grosolănia lui, prin urmare, voi căuta să-l conving că trebuie să accepte condiţii destul de dificile pentru a-i asigura domnului Maszko satisfacţia ce i se cuvine.

Kresowski scoase hârtia împăturită din buzunar şi i-o remise zâmbind domnului Jamisz

— Domnul Maszko, spuse, nu vrea nici el decât ca domnul Gątowski să citească mai întâi acest document în faţa martorilor şi a funcţionarilor care au asistat la scandal, apoi să-l semneze cu onorabila lui semnătură.

Găsindu-şi în fine ochelarii printre hârtii, domnul Jamisz şi-i aşeză pe nas şi începu să citească. Pe măsură ce înainta în lectură, se înroşea la faţă; în cele din urmă, păli si începu să gâfâie. Lui Połaniecki şi lui Kresowski aproape nu le venea să-şi creadă ochilor că înaintea lor se afla acelaşi domn Jamisz care acum o clipă era gata să primească orice condiţii.

— Domnii mei, le spuse cu glas tremurător, domnul Gątowski s-a purtat ca un scandalagiu, e adevărat, dar domnul Gątowski este... un şleahtic[1], aşa că uite ce-i răspund eu domnului Maszko în numele lui.

Spunând acestea, rupse hârtia în patru şi o aruncă pe jos.

Izbucnirea lui nu fusese prevăzută. Kresowski începu să se gândească dacă nu cumva domnul Jamisz îi jignise prin purtarea lui în calitate de martor; faţa îi îngheţă brusc şi se alungi ca la un câine rău. Lui Połaniecki însă, care ţinea la domnul Jamisz, îi plăcu răbufnirea acestuia.

[1] Posesor al unui titlu de nobleţe.

— Domnule consilier, rosti apăsat, domnul Maszko a fost insultat atât de rău, încât nu se poate mulţumi cu mai puţin, dar eu şi domnul Kresowski am prevăzut răspunsul dumitale care nu face decât să sporească respectul nostru pentru dumneata.

Consilierul Jamisz se aşează şi, cum era puţin astmatic, răsuflă cu greutate o vreme, apoi se linişti şi spuse:

— Aş putea să vă ofer o scrisoare din partea domnului Gątowski, în care acesta îşi cere scuze, dar conceptă în alţi termeni; văd însă că am pierde timpul, aşa că să discutăm mai bine condiţiile în care îşi vor da satisfacţie cu arma în mână. Trebuie să pice îndată domnul Wilkowski, al doilea martor al lui Gątowski şi dacă mai puteţi aştepta le vom stabili numaidecât.

— Asta se cheamă să mergi drept la ţintă, se bucură Kresowski mulţumit întru totul de domnul Jamisz.

— Da, dar procedăm astfel dintr-o tristă necesitate, răspunse bătrânul.

Połaniecki privi la ceas.

— La unsprezece eu trebuie să fiu la birou, spuse, dar dacă domnul consilier este de acord, aş putea să mă reped pe la unu să văd şi să semnez condiţiile.

— Bine, domnule Połaniecki. Numai că te avertizez de la început că înţeleg foarte bine că aceste condiţii nu trebuie formulate în aşa fel încât să stârnească hazul oamenilor. Contez şi pe faptul că şi domnul Kresowski şi dumneata nu veţi împinge lucrurile prea departe.

— Nu, domnule, poţi să fii sigur că n-am de gând să fiu prea înflăcărat pe pielea altuia.

Spunând acestea, Połaniecki plecă la birou, unde-l aşteptau într-adevăr câteva probleme destul de importante, pe care, în absenţa lui Bigiel, trebuia să le rezolve singur. La amiază semnă condiţiile care erau rezonabile, nu prea aspre, apoi se duse la masă, aşteptându-se să-l găsească pe Maszko la restaurant.

Se vede totuşi că Maszko era la domnişoara Krasławska; în schimb, primul om pe care-l văzu Połaniecki, fu domnul Pławicki. Îmbrăcat ca de obicei cu multă grijă, bărbierit, încheiat la toţi nasturii, proaspăt, dar posomorât ca noaptea.

— Ce faci aici, dragă unchiule? îl întrebă Połaniecki.

— Ori de câte ori am vreo supărare, nu mănânc niciodată acasă, ca să n-o mâhnesc pe Marynia. Mă duc indiferent unde şi mă mulţumesc cu o aripioară de curcan şi o linguriţă de compot, e tot ce-mi trebuie. Ia loc, dacă nu-ţi găseşti nişte companioni mai veseli.

— Ce s-a întâmplat? întrebă Połaniecki.

— Ei, vechile tradiţii se duc de râpă, asta s-a întâmplat!

— Bine, clar asta nu-i numai nenorocirea dumitale.

Domnul Pławicki privi la el mohorât şi totodată solemn, apoi zise:

— Astăzi a avut loc deschiderea testamentului.

— Ei şi?

— Şi? Şi vorbeşte lumea prin oraş: „Nu şi-a uitat nici rudele cele mai îndepărtate!” Nu le-a uitat, ce să zic! Marynia a căpătat şi ea ceva, e drept, dar ştii ce? Patru sute de ruble până la sfârşitul vieţii! Şi asta de la o milionară! Asemenea sumă se lasă moştenire unei slujitoare, nu unei rude.

— Şi dumneata?

— Eu, nimic. Administratorului i-a dat cincisprezece mii de ruble, iar mie nici o para.

— Ce-i de făcut?

— Se duc tradiţiile de altădată! Câţi oameni nu se îmbogăţeau odinioară prin moştenire! Şi ştii de ce? Pentru că exista dragostea şi spiritul de solidaritate în marile familii.

— Sunt şi astăzi destui din aceia care s-au pomenit cu mii de ruble din moşteniri.

— Da, sunt! E plină lumea de ei, dar eu nu mă aflu printre aceştia.

Domnul Pławicki îşi rezemă capul în mână, şi din gura lui ieşi ceva ce aducea cu un monolog:

— Asta-i totdeauna şi pretutindeni, undeva, cuiva, cineva, ceva...

Oftă; apoi adăugă:

— Mie însă niciodată şi nicăieri, nimeni, nimic...

Lui Połaniecki îi veni în minte un gând pe cât de nemilos, pe atât de nevinovat şi, ca să-l înveselească pe domnul Pławicki, constată:

— Ei, ea a murit la Roma, iar testamentul de aici a fost

scris mai de mult; înaintea acestuia a mai existat unul, după câte am auzit. Cine ştie, dragă unchiule, dacă nu vine vreun codicil de la Roma şi te trezeşti milionar într-o bună zi.

— Nu va veni! răspunse domnul Pławicki.

Cuvintele lui Połaniecki îl tulburară totuşi; începu să se uite la el şi să se tot mişte, de parcă scaunul pe care sta era patul lui Madej[1], în sfârşit, rosti:

— Tu crezi că e posibil?

Połaniecki îi răspunse cu o gravitate diabolică:

— Nu văd nimic extraordinar în asta.

— Da, dacă voia Providenţei ar...

— Şi asta poate fi.

Domnul Pławicki se uită prin sală, erau singuri; brusc, dădu scaunul la o parte şi spuse arătând spre propria jiletcă:

— Vino aici, băiatule!...

Połaniecki îşi înclină capul, pe care domnul Polawicki îl sărută de două ori, apoi rosti cu emoţie:

— Mi-ai dat curaj, m-ai întărit... Facă-se voia Domnului, dar să ştii că m-ai întărit. Îţi mărturisesc că i-am şi scris. A, nimic deosebit, doar ca să-i aduc aminte că trăim. Am întrebat-o când expiră termenul de arendă al unei moşii. Înţelegi şi tu că n-aveam intenţia s-o iau eu, dar pretextul era bun... Dumnezeu să te răsplătească, mi-ai dat curaj... Testamentul citit putea fi făcut înainte de primirea scrisorii mele, apoi ea a plecat la Roma; cred că pe drum s-a gândit la scrisoarea mea, aşadar şi la noi...

Zici că e posibil, nu-i aşa?... Să te răsplătească Dumnezeu!

După o clipă, chipul i se luminase; deodată îşi puse mâna pe genunchiul lui Połaniecki şi ţâţâind din limbă, exclamă:

— Ştii ce, băiatule? Poate ai vorbit într-un ceas cu noroc! Ce-ar fi să bem o sticlă de Mouton-Rotschild în contul acestui codicil, ai?

---

[1] Motiv popular cu largă răspândire în folclorul din Europa centrală. Drept pedeapsă pentru nelegiuirile făptuite, diavolii îi pregătiseră în iad tâlharului Madej un pat de fier, alcătuit din drugi încrucişaţi şi aşternut cu ace, brice şi cuţite; dedesubt ardea un foc nestins, iar deasupra curgeau picături de pucioasă încinsă. De aci expresia pe care o foloseşte şi Sienkiewicz: A sta pe patul lui Madej, cu sensul: nu-i vine să stea locului, se agită, se foieşte pe scaun.

— Pe Dumnezeul meu, nu pot, unchiule — se codi Połaniecki, căruia începea, să-i fie ruşine de gluma lui... nu pot şi gata.

— Trebuie.

— Nu pot, pe cuvântul meu. Nu-mi văd capul de treburi şi nu vreau să mă ameţesc pentru nimic în lume.

— Eşti un îndărătnic, curat îndărătnic! Dacă-i aşa, am să beau singur jumătate, numai să fie într-un ceas bun.

Şi comandă sticla de vin, după care întrebă:

— Ce treburi zici că ai?

— De tot felul. După ce mănânc, musai să mă duc la profesorul Waskowski.

— Cine mai e şi Waskowski ăsta?

— Aha! îşi aminti Połaniecki. Şi el a moştenit o avere însemnată de la fratele lui, care se pricepea la minerit. Dar el împarte totul la săraci.

— Împarte la săraci şi frecventează localuri de mâna întâi, îmi plac şi mie asemenea filantropi! Dacă aş avea ce să le dau la săraci, eu m-aş lipsi de toate.

— A fost bolnav multă vreme şi medicul i-a recomandat să mănânce raţional. Vine şi pe aici, dar comandă numai lucruri ieftine. Locuieşte într-o cămăruţă şi creşte păsările, iar alături are două încăperi mari în care, ştii cine doarme? Ei bine, copiii pe care-i adună de pe stradă.

— Şi mie mi s-a părut că-i lipseşte ceva aici!...

Domnul Pławicki îşi ciocăni fruntea cu degetul.

Połaniecki nu-l găsi pe Waskowski acasă, aşa că, după ce se văzu mai întâi cu Maszko, pe la cinci după-amiază trecu pe la Marynia, întrucât îl mustra conştiinţa din cauza prostiilor pe care i le îndrugase lui Pławicki. „Bătrânul, îşi spunea, o să bea numai vinuri scumpe în contul codicilului, iar ei şi aşa, după părerea mea, cheltuiesc mai mult decât s-ar cuveni. Gluma nu trebuie să dureze prea mult.”

Marynia era cu pălăriuţa pe cap. Voia să meargă la familia Bigiel, dar îl reţinu, iar el, pentru că nu venise decât în trecere, nu se împotrivi şi rămase.

— Domnişoară, te felicit pentru moştenire, îi spuse.

— Şi eu sunt bucuroasă, răspunse Marynia, fiindcă e ceva sigur, iar în situaţia noastră, asta înseamnă foarte mult. De

altfel, aş vrea să fiu cât se poate de bogată.

— De ce?

— Ţii minte ce mi-ai spus odată? Că ai vrea să deschizi o fabrică şi să nu mai lucrezi la Casa de comerţ. Eu n-am uitat şi, cum orice om îşi are dorinţele lui, eu aş vrea să am bani mulţi, mulţi de tot.

Gândindu-se însă că poate spusese prea mult şi prea limpede, începu să-şi îndrepte faldurile rochiei, deoarece avea astfel posibilitatea să-şi plece capul.

— Eu am venit să-mi cer scuze, spuse Połaniecki. Azi la prânz am trăncănit vrute şi nevrute cu domnul Pławicki, făcându-l să spere că domnişoara Płoszowska şi-a schimbat testamentul şi i-a lăsat lui toată averea. În pofidă aşteptării mele, a luat totul în serios. N-aş vrea să-şi facă iluzii şi, dacă-mi dai voie, mă duc la el în cameră să-i explic cum stau lucrurile.

Marynia începu să râdă.

— I-am explicat eu şi m-a muştruluit rău de tot! Vezi, domnule, ce-ai făcut? Într-adevăr, ai pentru ce să-ţi ceri iertare.

— Este ceea ce şi fac.

Şi apucându-i mâna, i-o acoperi de sărutări; ea nu şi-o retrase, repetând chipurile în glumă, dar cu emoţie:

— Vezi, domnule Stach, ce rău eşti?!

În ziua aceea, până când se culcă, Połaniecki simţi mereu pe buze căldura mâinii Maryniei şi nu se mai gândi nici la Maszko, nici la Gątowski, repetându-şi în schimb cu îndărătnicie:

„E timpul să mă hotărăsc”.

VI

Kresowski cu medicul şi cutia cu pistoalele se aflau într-o trăsură, iar Połaniecki şi Maszko în alta; se îndreptau spre Bielany[1]. Era o zi senină şi geroasă, fâşii de ceaţă trandafirie aşterneau pământul. Roţile se învârteau scârţâind prin zăpada îngheţată, caii împrăştiau aburi şi se acoperiseră de

[1] Pădurice şi loc de agrement lângă Varşovia.

promoroacă; copacii erau şi ei albiţi de chiciură.

— E un ger straşnic, remarcă Maszko. O să ne îngheţe degetele pe trăgaci.

— Mai mare plăcerea să-ţi scoţi paltonul!

— E un motiv în plus ca să nu tergiversaţi lucrurile. Dragul meu, spune-i lui Kresowski să treacă numaidecât la subiect.

Maszko începu să-şi şteargă ochelarii aburiţi şi adăugă:

— Până să ajungem noi, soarele se va ridica sus de tot, aşa că zăpada va străluci foarte puternic.

— Sfârşim repede, răspunse Połaniecki. De vreme ce Kresowski n-a întârziat, ceilalţi nu se vor lăsa aşteptaţi, fiindcă sunt obişnuiţi să se scoale cu noaptea în cap.

— Ştii la ce mă gândesc acum? întrebă Maszko. Există un lucru pe lume de care nu ţine seama nimeni când îşi croieşte planuri şi acţionează într-un sens sau altul, un lucru care poate strica şi nărui totul — prostia omenească. Să presupunem că eu sunt de zece ori mai înţelept decât sunt, că nu am în vedere interesele domnului Maszko, şi nu sunt decât un mare politician, să zicem un Bismarck[1] sau Cavour[2], care are nevoie de avere pentru a-şi îndeplini planurile şi care-şi chibzuieşte cu grijă fiecare pas, fiecare cuvânt. Ei şi? Vine un animal ca ăsta, fapt pe care nu poate să-l prevadă nimeni, şi toate se duc de-a dura. E fantastic! Mă va nimeri sau nu, acum n-are importanţă, dar mi-a dat peste cap truda mea de o viaţă.

— Cine-ar putea să prevadă? întrebă Połaniecki. E ca şi când ţi-ar cădea o cărămidă în cap.

— Tocmai de aceea îmi vine să turbez.

— Cât despre faptul că te va nimeri sau nu, fii pe pace.

Maszko se calmă, îşi şterse iarăşi ochelarii şi continuă:

— Dragul meu, văd că mă observi întruna de când am plecat, iar acum încerci să-mi dai curaj. E firesc. Din partea mea, îţi spun şi eu să fii liniştit şi-ţi dau cuvântul meu că nu vă voi face de ruşine. E cum nu se poate mai natural să fiu puţin îngrijorat, să simt un gol în stomac, dar ştii de ce?

---

[1] *Otto von Bismarck* (1815—1898), om de stat prusian, unul dintre fondatorii unităţii germane.

[2] *Camillo Benso conte de Cavour* (1810—1861), om de stat italian, fondator al revistei *Il Risorgimento,* apărător al ideilor liberale.

Primejdia vieţii, duelul propriu-zis, nu înseamnă nimic. Daţi-ne câte o puşcă la fiecare şi lăsaţi-ne singuri în pădure şi, pe viul Dumnezeu! pot să trag în el fie şi o jumătate de zi, înfruntându-l fără frică. Am mai avut însă un duel, şi ştiu ce înseamnă asta. În realitate, toată comedia asta, pregătirile, martorii, gândul că se vor uita la tine să vadă cum stai, cum faci faţă. E pur şi simplu un spectacol cu public şi o chestiune de amor propriu, nimic altceva. Pentru firile nervoase, un adevărat eveniment. Eu însă nu sunt prea nervos. Înţeleg că din acest punct de vedere am un ascendent asupra adversarului, pentru că sunt mai hârşit cu oamenii decât el. Un asemenea măgar are într-adevăr mai puţină imaginaţie şi nu e în stare, de exemplu, să-şi închipuie cum va arăta mort, cum va începe să putrezească, şi aşa mai departe. Eu pot să mă stăpânesc mai bine... Şi pentru că veni vorba, filozofia ca filozofia, dar în astfel de împrejurări lucrurile sân-t hotărâte de temperament şi patimă. Eu n-am nimic de câştigat de pe urma acestui duel, nu mă salvează dintr-o situaţie dificilă, din contră, poate să-mi aducă numai necazuri. Cu toate acestea, nu sunt în stare să-l resping... Atâta revoltă mi s-a îngrămădit în suflet, îl urăsc atât de mult pe acest măgar, aş vrea atât de mult să-l strivesc, să-l calc în picioare, încât nu mai sunt în stare să gândesc ca lumea. Poţi să fii sigur că în momentul în care voi zări chipul acestui prostănac, voi uita de toate, de nelinişte, de comedie, şi nu-l voi mai vedea decât pe el.

— Nu-i prea greu de înţeles, îl asigură Połaniecki.

Obrajii lui Maszko se înroşiseră şi mai tare, învineţindu-se de ger, arăta deci foarte îndârjit şi foarte urât.

Sosiră. Aproape în acelaşi timp zurui şi trăsura care-i aducea pe Gątowski, pe domnul Jamisz şi pe Wilkowski care, după ce coborâră, se înclinară înaintea adversarilor, apoi toţi şapte, punându-l la socoteală şi pe medic, intrară în pădure, unde Kresowski alesese un loc potrivit cu o zi înainte.

Uitându-se la cele şapte paltoane negre care se decupau ciudat pe zăpada albă, vizitiii îşi făcură semne din ochi:

— Ştiţi ce-o să fie? întrebă unul.

— Ei, parcă vin pentru prima dată aici! răspunse al doilea.

— Lumea să fie frumoasă, proştii n-au decât să se bată!

În acest timp, ceilalţi, târşindu-şi galoşii grei prin zăpadă şi

împrăştiind fuioare de aburi albi pe nas, se îndreptau spre celălalt capăt al pădurii. Pe drum, domnul Jamisz, contrar obiceiurilor statornicite în asemenea situaţii, se apropie de Połaniecki şi-i vorbi astfel:

— Am vrut cu tot dinadinsul ca domnul Gątowski să-şi ceară scuze de la domnul Maszko, dar în astfel de condiţii nu e cu putinţă.

— I-am propus şi eu lui Maszko să mai îmblânzească ce-a scris, dar n-a vrut...

— Atunci, altă soluţie n-avem. Totul nu-i decât o gugumănie, dar n-avem încotro!

Połaniecki nu-i mai răspunse şi merseră în tăcere. Domnul Jamisz continuă:

— Aseară, domnule, am auzit că Marynia Pławicka a moştenit ceva?

— Da, nu prea mult, dar oricum...

— Şi bătrânul?

— E foc şi pară că nu i-a lăsat lui toată averea.

Domnul Jamisz se lovi cu mănuşa peste frunte:

— Pławicki ăsta are ceva aici!...

Apoi, privind împrejur, spuse:

— E cam departe.

— Ajungem îndată.

Şi merseră în continuare. Soarele se înălţase deasupra poienelor. Copacii aruncau pe zăpadă umbre albăstrii, dar lumina pătrundea tot mai mult prin pădure. Ascunse printre crengi, ciorile şi stâncile scuturau zăpada afânată, care se aşternea fără zgomot pe jos, alcătuind sub copaci gurgumeie mici, ascuţite. Pretutindeni domnea tăcerea, acalmia, tulburată doar de oamenii care aveau să tragă unul în altul.

În sfârşit, se opriră la marginea pădurii, unde se vedea bine. Maszko şi Gątowski ascultară cu urechile înfundate în gulerele de blană scurta cuvântare a domnului Jamisz despre superioritatea păcii asupra războiului; apoi, după ce Kresowski încarcă pistoalele, adversarii le aleseră şi, lepădându-şi paltoanele, se postară faţă în faţă cu ţevile îndreptate în sus.

Gątowski respira gâfâit, avea faţa roşie şi ţurţuri pe mustăţi. Pe chipul şi în atitudinea lui se vedea că duelul nu-i

făcea nici o plăcere; rezista numai de ruşine şi prin puterea voinţei, iar dacă şi-ar fi ascultat impulsul propriilor simţăminte, ar fi preferat să se repeadă la adversar şi să-l pocnească în cap cu patul pistolului sau cu pumnul. Maszko, care mai înainte se prefăcuse că nu-l vede, se uita acum la el cu faţa încărcată de ură, îndârjire şi dispreţ. Obrajii i se acoperiseră de pete. Se stăpânea totuşi mai mult decât Gątowski şi, îmbrăcat în surtucu-i lung, cu pălăria pe cap şi favoriţii lui alungiţi, arăta prea ţeapăn, asemenea unui actor care juca rolul unui gentleman ce se bătea în duel.

„O să-l împuşte pe ursuleţ ca pe un câine”, se gândi Połaniecki.

Răsună comanda şi două bubuituri cutremurară liniştea pădurii, după care Maszko se întoarse spre Kresowski şi spuse cu răceală:

— Te rog să încarci pistoalele.

În acelaşi timp însă, la picioarele lui se ivi pe zăpadă o pată de sânge;

— Domnule, eşti rănit, îi spuse medicul şi se apropie în graba.

— Se prea poate... te rog, încarcă...

În aceeaşi clipă, se clătină, fiindcă era într-adevăr rănit. Glonţul îi zdrobise vârful osului de la genunchi.

Duelul fu întrerupt. Gątowski rămase o vreme ţintuit locului, cu ochii holbaţi, uluit de cele întâmplate.

După ce Maszko fu bandajat, se apropie totuşi de el, împins de la spate de domnul Jamisz şi rosti pe cât de stângaci, pe atât de sincer:

— Domnule, recunosc că n-aveam nici un motiv să te jignesc, retrag tot ce am spus şi te rog să mă scuzi. Eu, unul, n-am vrut să te rănesc.

În timp ce se depărta cu domnul Jamisz şi Wilkowski, fu auzit dezvinovăţindu-se:

— Pe viul Dumnezeu! pură întâmplare! Numai pistolul e de vină, eu am ochit pe deasupra lui...

În ziua aceea, Maszko nu deschise gura; la întrebarea medicului dacă-l supără rana, se mulţumi să scuture din cap în semn că nu.

Bigiel, care se întorsese cu o zi înainte din Prusia cu

buzunarele doldora de contracte, când află ce se întâmplase, îi spuse lui Połaniecki:

— Maszko pare un om inteligent, dar, pe legea mea, fiecare dintre noi îşi are ţicneala lui... El, de pildă, are succes, se ocupă de o mulţime de afaceri importante; ar putea să aibă venituri însemnate, într-un cuvânt, să facă avere. Dar nu-i aşa! El preferă să se zbată şi să-şi secătuiască tot creditul; cumpără moşii, face pe marele proprietar, pe marele lord sau Dumnezeu ştie pe cine, numai să nu fie ceea ce este cu adevărat. Cât de ciudate sunt toate! Cu atât mai ciudate, cu cât toată lumea face la fel! Mă gândesc adesea că viaţa în sine nu e rea, dar fiecare şi-o ratează din cauza lipsei de echilibru în judecată, a vreunei fantezii nebuneşti, a vreunei ţicneli pe care şi-o poartă la: reverul hainei. Dacă cineva vrea să aibă mai mult decât are, să însemne mai mult decât înseamnă, înţeleg foarte bine, dar să nu tindă spre asta cu mijloace nepotrivite, fantastice. Recunosc, firește, că Maskzo are spirit şi energie, dar dacă mă gândesc la toate, pe legea mea, ajung la concluzia că-i cam lipseşte ceva aici!

Bigiel îşi ciocăni de câteva ori fruntea cu degetul.

În acest timp, Maszko suferea cu dinţii încleştaţi, deoarece rana lui, fără a-i primejdui viaţa, era totuşi destul de dureroasă. Seara leşină de două ori în prezenţa lui Połaniecki. Apoi îl cuprinse slăbiciunea, în timpul căreia semeţia aceea care-l susţinuse toată ziua pe tânărul avocat pieri cu totul. După plecarea medicului care-l bandajase, zăcu o vreme liniştit, după care zise:

— Da ştiu că am un noroc!

— Nu te măi gândi la asta! îl sfătui Połaniecki, pentru că ţi se urcă temperatura.

Maszko însă nu-l ascultă şi urmă:

— Insultat, rănit, ruinat, toate dintr-o dată!

— Îţi repet, nu e timpul potrivit pentru asemenea gânduri.

Maszko se sprijini cu cotul de pernă, gemu de durere şi continuă:

— Lasă-mă în pace! E ultima dată când mai pot să stau de vorbă cu un om cumsecade. Peste o săptămână sau două, voi face parte dintre oamenii care trebuie evitaţi... Ce-mi pasă mie de temperatură! E ceva cu adevărat insuportabil în

această prăbuşire totală, în această sfâşiere a destinului uman, anume gândul că după aceea orice cretin şi prima gâsculiţă vor spune: „Eu am ştiut de mult”. „Eu am prevăzut-o de la început”. Da, toţi prevăd totdeauna totul... *post factum,* socotindu-l pe cel lovit de nenorocire drept prost sau nebun.

Połaniecki îşi aduse aminte de cuvintele lui Bigiel. Printr-o întâmplare ciudată, Maszko îşi urmă gândul, de parcă voia să-i răspundă:

— Tu crezi că eu nu mi-am dat seama că am luat-o prea repede, că am acţionat cu prea multă brutalitate, că am vrut să fiu ceva mai mult decât am fost, că m-am sumeţit prea mult... Nimeni nu-mi va da dreptate, dar vreau să ştii că mi-am spus-o şi eu... În acelaşi timp, însă, mi-am zis: aşa trebuie, asta-i singura cale pentru a ieşi la lumină... Ei şi? Poate că relaţiile dintre oameni nu sunt bune, poate că viaţa merge de-a-ndoaselea, dar dacă nu era acest scandal prostesc, neprevăzut, aş fi izbutit tocmai pentru că am fost aşa cum am fost... Dacă eram un om modest, n-ajungeam la mâna domnişoarei Krasławska... Aici la noi trebuie să te prefaci întotdeauna, iar dacă mă va lua dracu, asta nu se va întâmpla din pricina, infatuării mele, ci a dobitocului de Gątowski.

— Ce dracu, Maszko, doar nu poţi să fii sigur că vei fi respins şi căsătoria nu va mai avea loc!

— Dragul meu, tu nu le cunoşti pe aceste femei. În lipsă de altceva mai bun, ele au fost de acord şi cu domnul Maszko, fiindcă acestuia îi mergea bine... Dar când averea, situaţia şi poziţia mea vor fi ameninţate, se vor lepăda fără milă de mine, apoi vor arunca munţi de vină asupra mea, ca ele să iasă cu faţa curată în faţa lumii... Ce ştii tu despre ele? Domnişoara Krasławska nu seamănă cu domnişoara Pławicka!

Urmă o clipă de tăcere, apoi Maszko vorbi mai departe cu glasul slăbit:

— Numai ea mă putea salva... Pentru ea aş fi apucat pe alt drum, mai sigur... În aceste împrejurări, proprietatea Krzemień ar fi fost salvată... Scăpăm dintr-o dată de datoriile ei, de renta lui Pławicki... Aş fi scos-o la capăt... Şi pe urmă, tu ştii că am iubit-o ca un student?... Uite aşa, nici eu nu ştiu de unde până unde. Ea însă, a preferat să se supere pe tine,

decât să mă iubească... Acum înţeleg, dar nu mai e nimic de făcut...

Połaniecki nu agrea această discuţie, aşa că o întrerupse şi spuse cu o umbră de nerăbdare:

— Mă mir că un om cu energia ta socoteşte totul pierdut, câtă vreme nu-i aşa. Domnişoara Pławicka reprezintă trecutul, căruia tu însuţi i-ai pus cruce, cerându-i mâna domnişoarei Krasławska. Cât priveşte prezentul, ai fost insultat, e adevărat, dar te-ai duelat; eşti rănit uşor, şi peste o săptămână ai să te faci bine; în definitiv, nu ţi-a declarat nimeni că te respinge. Până când nu vezi negru pe alb, n-ai dreptul să vorbeşti despre asta... Eşti bolnav şi de aceea îţi cânţi prohodul dinainte. Eu însă îţi spun altceva. Trebuie să le dai de ştire celor două femei despre cele întâmplate. Vrei să mă duc mâine la ele? Pe urmă, n-au decât să procedeze cum cred de cuviinţă, dar e bine să afle totul din gura unui martor ocular, nu de la bârfitorii de ocazie.

Maszko se gândi o vreme şi răspunse:

— Şi aşa, eu tot voiam să-i scriu logodnicei mele, dar dacă te duci tu, e cu atât mai bine. Nu-mi fac iluzii că va fi de partea mea, dar trebuie să-mi fac datoria. Îţi mulţumesc, oricum. Tu poţi să prezinţi totul în culori mai avantajoase... Numai să nu scapi nici o vorbă despre necazurile mele... Trebuie să bagatelizezi la maximum vinderea pădurii, s-o înfăţişezi ca pe o politeţe din partea mea... Îţi mulţumesc, din toată inima. Spune-le că Gątowski şi-a cerut scuze...

— Ai pe cineva care să stea cu tine?

— Slujitorul şi soţia lui. O să vină şi medicul cu un felcer. Mă doare straşnic, dar nu mă simt prea rău.

— Atunci, la revedere.

— Du-te sănătos. Îţi mulţumesc. Eşti...

— Somn uşor!

Şi Połaniecki plecă. Pe drum se gândi la Maszko, dar cu anume pornire: „Nu e un romantic, nici măcar atât, şi cu toate astea vrea şi el să pară ceva de acest fel... Domnişoara Pławicka! a iubit-o... ar fi apucat-o pe alt drum... l-ar fi putut salva... mă rog, tribut plătit romantismului şi pe deasupra şi în monedă calpă, fiindcă după o lună de zile i-a cerut mâna păpuşii ăleia numai pentru bani. Poate că eu sunt un prost,

dar nu înţeleg şi nu cred în sinceritatea acestei iubiri de care s-a vindecat atât de repede. Dacă aş fi iubit-o pe una şi aş fi fost respins, nu m-aş fi căsătorit după o lună cu cealaltă. Să mă trăsnească! dac-aş fi făcut-o. Are dreptate totuşi când spune că Marynia nu e făcută din acelaşi aluat cu Krasławska... Nici vorbă, e cu totul altceva!..."

Gândul acesta îi făcu multă plăcere. Când ajunse acasă găsi o scrisoare de la Bukacki din Italia şi un bilet de la Marynia, plin de nelinişte şi de întrebări din cauza zvonurilor despre duel. Îl ruga să-i trimită veşti a doua zi de dimineaţă: ce s-a întâmplat, din ce s-au luat şi mai ales dacă totul s-a sfârşit şi nu mai e nici o primejdie.

Aflat încă sub influenţa părerii că Marynia „nu era din acelaşi aluat cu domnişoara Krasławska îi scrise mai emoţionat decât ar fi vrut şi, dându-i biletul slujitorului, dispuse să-i fie înmânat a doua zi de dimineaţă la ora nouă. După aceea se apucă să citească scrisoarea lui Bukacki şi de la bun început ridică din umeri.

Bukacki scria cele ce urmează:

„Fie ca Sakia-Muni[1] *să dobândească pentru tine binecuvântata Nirvana! Afară de asta, spune-i lui Kapłaner să nu-mi mai trimită la Florenţa cele trei mii de ruble, care mi se cuvin, şi să le ţină la el până la noile mele dispoziţii. În aceste zile am să mă gândesc la luarea unei decizii; vezi cât sunt de hotărât, în legătură cu necesitatea de a deveni vegetarian. Dacă gândurile nu mă vor obosi şi dacă intenţia se va transforma în hotărâre, iar hotărârea nu va fi peste puterile mele, voi înceta să fiu un animal carnivor şi viaţa mă va costa mai puţin. Asta-i toată problema. În ce te priveşte, te conjur să te linişteşti, pentru că viaţa nu merită atâta trudă.*

Să ştii că am aflat de ce slavii preferă sinteza în locul analizei. Pentru că sunt nişte leneşi, iar analiza e o treabă migăloasă. Poţi să sintetizezi trăgând din trabuc după masă. De altfel, au dreptate să fie leneşi. La Florenţa este destul de cald, mai ales pe Lung'Arno. Umblu singur şi fac sinteza şcolii florentine. Am cunoscut aici un acuarelist capabil, tot slav,

---

[1] *Buda Sakia-Mtini,* nume sub care este cunoscut Gautama, fiul şefului seminţiei Sakia. Fondatorul budismului, al cărui ideal era realizarea Nirvanei prin deplina renunţare la sine.

care trăieşte din arta lui, deşi susţine că arta e o porcărie crescută din dorinţa de plăceri a burghezului şi din surplusul de bani pe care unii îl agonisesc în detrimentul altora. Într-un cuvânt, arta, după el, nu reprezintă decât josnicie şi nedreptate! S-a repezit la mine ca la un câine, susţinând că a fi budist şi a te ocupa de artă reprezintă culmea inconsecvenţei, dar nu m-am lăsat nici eu şi i-am răspuns că a considera consecvenţa drept ceva mai bun decât inconsecvenţa reprezintă culmea obscurantismului burghez, a prejudecăţilor burgheze şi josniciei. A fost uluit şi şi-a uitat limba în gură. Acum îl îndemn să se spânzure, dar nu vrea. Spune-mi, tu eşti sigur că pământul se învârte în jurul soarelui sau e vorba cumva doar de-o glumă? În definitiv, mie mi-e totuna! La Varşovia, mi-a părut rău de copila care a murit. Mă gândesc de multe ori la ea şi aici. Ce prostie! Ce mai face doamna Emilia? Fiecare om îşi are rolul lui predestinat în lume, ea a avut parte de un rol cu aripi şi suferinţă. La ce bun că a fost virtuoasă? Ar fi putut să fie altfel, mai veselă. În ceea ce te priveşte, omule, fă-mi şi mie o plăcere. Te implor, nu te căsători. Nu uita că dacă te căsătoreşti şi vei avea un fiu, dacă vei trudi ca să-i laşi avere, o faci numai pentru ca el să ajungă ce-am ajuns şi eu, iar eu sunt un băiat foarte drăguţ, deşi am unele îndoieli, dar sunt indispensabil. Rămâi sănătoasă, energie viforoasă, rămâi cu bine Casă de comerţ, asociaţie de vânzare-cumpărare, formă de tranziţie, muncă nărăvită, efort pecuniar, viitor tată de familie, crescător de copii şi bătaie de cap! Îmbrăţişează-l din partea mea pe Waskowski. E şi el un om al sintezei. Fie ca Sakia-Muni să-ţi deschidă ochii, ca să cunoşti că la soare este cald, iar la umbră, frig, şi că a sta culcat e mai bine decât în picioare. Al tău, Bukakci."

„Talmeş-balmeş! se gândi Połaniecki.

Apoi îşi spuse:

„Totul nu-i decât artificiu, simte nevoia să se amăgească singur. Dar când te obişnuieşti cu acest fel de a gândi, îţi schimbi şi firea până la un punct; raţiunea şi energia se duc pe apa sâmbetei, iar sufletul se descompune ca un cadavru. Poţi să te arunci cu capul înainte într-o copcă, cum a făcut

Maszko, sau ca Bukacki. În amândouă cazurile tot sub gheaţă ajungi. La dracu! Trebuie să existe totuşi o viaţă normală şi sănătoasă, trebuie să-ţi păstrezi mintea întreagă. Unul ca Bigiel o duce destul de bine. Are o soţie, pe care o iubeşte, copii la care ţine, trudeşte ca un bou în jug, şi în adâncul sufletului se simte foarte legat de societate şi de violoncelul său, la care cântă la lună, privind în bagdadie. Nu s-ar putea spune că este un materialist. O, nu. În el se împacă una cu cealaltă. Şi n-o duce rău!”

Połaniecki începu să umble prin încăpere, privind în răstimpuri la faţa Litkăi care râdea printre mesteceni. Simţea tot mai mult nevoia de a se răfui cu sine însuşi. Ca negustor ce se afla, se apucă să-şi calculeze creditul şi debitul, ceea ce nu era prea greu. În rubrica părţilor pozitive ale vieţii, locul central îl ocupa cândva dragostea pentru Litka. La vremea ei îi fusese atât de scumpă, încât dacă cineva i-ar fi spus cu un an înainte: „înfiaz-o!” ar fi înfiat-o şi ar fi socotit că are pentru cine trăi. Acum însă Litka nu mai era decât o amintire, şi din rubrica fericirii trecuse în cea a nenorocirii. Ce-i mai rămăsese? Mai întâi, viaţa, în al doilea rând, acest diletantism spiritual care oricum reprezintă o plăcere, apoi viitorul, ce-i stârneşte curiozitatea, foioasele materiale şi, în sfârşit, Casa de comerţ. Toate acestea îşi aveau valoarea lor, dar Połaniecki simţea acut lipsa unui ţel. Cât priveşte Casa de comerţ, lui Połaniecki îi plăceau succesele pe care le înregistrase, nu însă şi felul de muncă pe care o implica. Dimpotrivă, munca aceasta nu-i era de ajuns, i se părea lipsită de perspective, de importanţă, şi-l indispunea. Pe de altă parte, diletantismul, cărţile, lumea intelectuală, toate acestea erau însemnate, negreşit, ca podoabe ale vieţii, dar nu puteau să se transforme în temelia ei. „Bukacki, îşi spuse Połaniecki, s-a cufundat până peste urechi în ele, vrând să trăiască prin ele, şi a scrântit-o, a ajuns un nătâng, s-a secătuit. Florile în sine reprezintă în sine un lucru bun, dar acela care ar vrea să respire numai aromele lor, se otrăveşte.” Într-adevăr, nu era nevoie să fie un mare înţelept, ca să observe în jurul lui o mulţime de oameni zvârliţi din şa, a căror sănătate spirituală era subminată de diletantismul lor, aşa cum morfina şubrezeşte sănătatea trupului.

Lui însuşi îi produsese destule pagube, fie şi pentru că făcuse din el un sceptic. Scăpase de această boală grea numai cu ajutorul unui organism sănătos, care simţea nevoia cheltuirii surplusului de energie, şi ăl muncii. Dar ce avea să urmeze? „Va putea oare să reziste în acest fel? La această întrebare, acum îşi răspunse hotărât: nu! De vreme ce treburile Casei de comerţ nu erau în stare să-i umple viaţa şi dacă era de-a dreptul primejdios s-o umple cu diletantism, atunci nu mai era decât o singură cale — să se căsătorească.

Odinioară, când se gândea la asta, nu vedea în faţa ochilor decât o siluetă nedefinită care unea în ea toate însuşirile morale şi fizice, dar fără trup şi fără nume. Acum silueta căpătase realitate. Avea ochii albaştri liniştiţi, părul negru, gura un pic prea largă şi se numea Marynia Pławicka. Despre altcineva nici nu mai putea fi vorba, iar pe ea şi-o închipuia acum atât de real, încât tâmplele începură să-i zvâcnească. Îşi dădea seama totuşi, cum nu se poate mai bine, că acum lipsea ceva din sentimentele lui pentru Marynia, acel ceva în jurul căruia se ţese visarea; acel ceva care nu cutează să-şi dorească nimic, dar se aşteaptă la tot; acel ceva care se teme, tremură, îngenunche şi-i spune femeii iubite: „sunt la picioarele tale”; care face din dragostea-dorinţă o dragoste-cult, care înseamnă veneraţie, introducând astfel o nuanţă mistică în relaţia dintre bărbat şi femeie, care face din bărbat nu numai un iubit, ci şi un adorator. Aceasta aparţinea trecutului. Gândindu-se acum la Marynia, Połaniecki îşi păstra luciditatea, aproape cu impertinenţă. Ştia că poate să se ducă s-o ia şi să fie a lui pentru totdeauna, procedând astfel din două motive: mai întâi, pentru că Marynia era pentru el o femeie mai atrăgătoare decât toate celelalte, iar în al doilea rând, pentru că judecata îi poruncea să se căsătorească, şi numai cu ea.

„Fiindcă ea, îşi spuse, este totuşi cât se poate de sigură; n-are nimic steril, uscat în ea. Egoismul nu i-a ucis încă inima, şi una ca ea nu se va gândi niciodată decât la obligaţiile ei. Este întruparea virtuţii şi a datoriei, aşa că în viaţa noastră va trebui să am grijă să nu se gândească prea puţin la ea. Dacă judecata îmi dictează să mă căsătoresc, aş face o prostie să caut altă femeie.”

După care îşi puse întrebarea: „N-ar fi o josnicie din partea mea s-o părăsesc pe Marynia? Pe noi ne-a unit Litka”. Ceva se frângea în el numai la gândul că s-ar putea împotrivi voinţei şi sacrificiului acestei copile dragi. Dacă totuşi ar vrea să procedeze împotriva voinţei ei, aşa ar fi trebuit oare să se poarte? În acest caz, n-ar fi trebuit să se mai ducă pe la Pławicki, după moartea Litkăi, s-o vadă pe Marynia, să-i sărute mâinile şi să se abandoneze în voia valului care-l purtase, probabil şi prin forţa împrejurărilor, atât de departe, încât acum ar dezamăgi-o pe Marynia, coborând în ochii ei până la rolul unui om mărunt care nu ştie ce vrea. Fiindcă ar trebui să fie orb ca să nu observe că Marynia îl considera logodnicul ei, şi dacă nu se neliniştise până acum din cauza tăcerii lui, e pentru că o pusese pe seama doliului pe care-l purtau amândoi în inimă după Litka.

„Aşadar, raţiunea îmi spune că trebuie să mă căsătoresc cu ea, conchise Połaniecki, instinctul de conservare, de asemenea; simţurile mă îndeamnă şi ele, iar cinstea, tot aşa. Atunci? Atunci aş fi un nătâng şi un zăpăcit dată aş mai sta pe gânduri şi n-aş socoti problema rezolvată. Asta-i!”

Răsuflă uşurat şi începu să se preumble prin încăpere. Lângă lampă se afla scrisoarea de la Bukacki. Połaniecki o luă şi începu s-o recitească de la locul pe care îi căzură ochii:

„Te implor, nu te căsători. Nu uita că dacă te căsătoreşti şi vei avea un fiu, dacă vei trudi să-i laşi avere, o faci numai pentru ca el să ajungă ce-am ajuns şi eu...”

— Ascultă, aiuritule — îi răspunse Połaniecki cu anume îndârjire — o să mă căsătoresc cu Marynia Pławicka, auzi? O să fac avere, iar dacă voi avea un fiu, n-am să fac din el un decadent, înţelegi?

Era mulţumit de sine.

O clipă mai târziu, privi la Litka şi simţi că-l cuprinde emoţia. Părerea de rău şi vechile simţăminte îi năpădiră iarăşi inima. Începu să discute cu ea cum se discută de obicei cu morţii dragi în momentele de răscruce ale vieţii.

— Eşti mulţumită, pisicuţo, nu-i aşa? o întrebă.

Din fotografie, chipul ei râdea la el dintre mestecenii pictaţi de Marynia; părea să clipească din ochi, răspunzându-i:

„Da, domnule Stach! da!”

Lui Połaniecki i se umplură ochii de lacrimi.

În seara aceea, înainte de a se culca, luă scrisoarea de la slujitorul care trebuia să i-o ducă Maryniei a doua zi de dimineaţă, şi scrise alta şi mai caldă, cu cele ce urmează:

„Dragă domnişoară, Gątowski i-a făcut un scandal cu totul absurd lui Maszko şi de aci a rezultat duelul. Maszko este rănit uşor. Adversarul i-a cerut scuze la faţa locului. Alte urmări nu vor mai fi, afară poate numai de aceea că m-am convins încă o dată cât eşti de bună, şi că mâine, dacă-mi îngădui, am să vin să-ţi sărut mâinile dumitale scumpe şi iubite, mulţumindu-ţi. Am să vin după-amiază, deoarece dimineaţa, după ce plec de la birou, trebuie să mă duc mai întâi la domnişoara Krasławska, apoi să-mi iau rămas bun de la profesorul Waskowski, deşi, dacă ar fi posibil, aş prefera să-mi încep ziua cu dumneata.

Połaniecki”

După ce scrise aceste câteva cuvinte, se uită la ceas şi cu toate că era unsprezece, porunci să se ducă scrisoarea nu a doua zi, ci numaidecât.

— Intri pe la bucătărie — îi spuse slujitorului — şi dacă domnişoara doarme, i-o laşi acolo.

Odată rămas singur, îi vorbi astfel domnişoarei Marynia:

„N-ai fi deloc perspicace dacă n-ai ghici de ce vin mâine.”

VII

Doamna Krasławska îl primi pe Połaniecki foarte uimită din cauza orei nepotrivite, îl primi totuşi, intuind că avea un motiv important. De aceea, tânărul îi povesti fără întârziere ce se petrecuse, înflorind lucrurile doar atât cât era nevoie ca Masko să nu fie bănuit de faliment şi afaceri proaste...

În timp ce vorbea, observă că bătrâna doamnă îşi aţintise asupra lui ochii ei verzi, ciopliţi parcă din piatră şi lipsiţi de strălucire, şi-l asculta cu atenţie; nici un muşchi nu tresări pe faţa ei.

Abia la sfârşit, rosti:

— În toată povestea asta, nu înţeleg un lucru: de ce domnul Maszko a vândut pădurea? Se ştie că asemenea păduri sunt o adevărată podoabă pentru orice reşedinţă.

— Stejarii nu sunt prea departe de conac, răspunse Połaniecki, şi păgubesc câmpul, fiindcă la umbra lor nu creşte nimic, iar domnul Maszko este un om practic. De altfel, ca să fiu sincer, noi ne cunoaştem de mult şi-a făcut-o numai din prietenie pentru mine. Dumneata ştii, doamnă, că cu sunt negustor; am avut nevoie de stejari, şi Maszko mi-a cedat o parte din pădure.

— În acest caz, nu mai înţeleg pentru care pricină tânărul acela...

— Doamnă, dacă-l cunoşti pe consilierul Jamisz, o întrerupse Połaniecki, el, ca vecin al proprietăţilor Krzemień şi Jałbrzyków, o să-ţi explice că tânărului acela îi cam lipseşte o doagă; este de pomină prin împrejurimi.

— Dacă-i aşa, domnul Maszko nu mai trebuia să se bată în duel.

— Doamnă, îi spuse Połaniecki începând să-şi piardă răbdarea, în astfel de situaţii, noi, bărbaţii, avem alte păreri.

— Dă-mi voie, domnule, să-i spun câteva cuvinte fiicei mele.

Połaniecki se gândi că ar fi timpul să-şi ia rămas bun, dar pentru ca venise într-un fel în recunoaştere şi voia să ştie ce să-i spună lui Maszko, propuse:

— Dacă dumneata sau domnişoara aveţi să-i comunicaţi ceva domnului Maszko, de aici eu mă duc la el şi...

— Un moment, răspunse doamna Krasławska.

Połaniecki rămase singur şi aşteptă destul de mult, atât de mult încât începu să-şi piardă răbdarea. În sfârşit, doamna şi domnişoara Krasławski îşi făcură apariţia.

„Domnişoara, îmbrăcată într-o „şemizetă” cu cravată de marinar şi pieptănată destul de îngrijit, îi păru destul de frumoasă lui Połaniecki, cu toate că avea ochii puţin umflaţi şi câteva coşuri pe frunte acoperite cu pudră. În toată fiinţa ei era o moleşeală atrăgătoare, de care, sculându-se foarte târziu, se vede că nu izbutise încă să se scuture; anume neglijenţă matinală ce producea acelaşi efect. Altfel, pe faţa ei anemică nu se citea nici o emoţie.

După ce răspunse înclinându-se, la rândul ei, la salutul lui Połaniecki, rosti cu glasul liniştit, rece:

— Domnule, fii drăguţ şi spune-i domnului Maszko că m-am speriat şi sunt foarte îngrijorată. E adevărat că rana este uşoară?

— Fără îndoială.

— Am convins-o pe mama să se ducă să-l îngrijească pe domnul Maszko, iar eu am s-o conduc şi am să aştept veşti în trăsură. Pe urmă, am să mă întorc s-o iau şi aşa am să fac în fiecare zi, până când domnul Maszko se va însănătoşi. Mama e atât de bună şi îmi dă voie. Te rog să-i spui asta domnului Maszko.

O rumeneală abia perceptibilă alunecă pe faţa-i palidă, Połaniecki, pentru care vorbele ei constituiau o adevărată surpriză, rămase uimit, având impresia că acum era chiar frumoasă. Mai târziu, în timp ce se îndrepta spre locuinţa lui Maszko, îşi spuse:

„Totuşi, aceste femei sunt mai bune decât par... Arată într-adevăr ca două carafe cu apă îngheţată, dar fata nu e cu totul lipsită de inimă. Maszko s-a înşelat asupra ei şi va avea poate o dezamăgire plăcută. Bătrâna se va duce la el, o să vadă acolo pe toţi episcopii şi castelanii cu nasuri strâmbe, care-l amuzau atât de mult pe Bukacki, şi se va convinge definitiv de măreţia lui Maszko.”

Adâncit în gânduri, ajunse acasă Maszko şi fu nevoit să aştepte, deoarece tocmai i se punea bandajul. Îndată după plecarea medicului, Maszko dispuse să fie poftit şi, fără să-l mai salute, întrebă:

— Ei, ai fost?

— Ce faci, cum ai dormit?

— Bine. Să lăsăm asta... Ai fost?

— Am fost. Scurt: peste un sfert de oră, doamna Krasławska va veni aici să te îngrijească. Domnişoara mi-a spus să-ţi comunic că-şi aduce mama cu trăsura şi va aştepta în stradă veşti despre sănătatea ta. Mi-a mai spus că s-a speriat foarte tare şi este foarte nefericită, dar îi mulţumeşte lui Dumnezeu că nu e ceva grav. Vezi, Maszko!... Adaug de la mine că este frumoasă, că m-a câştigat şi plec, fiindcă n-am timp.

— Ai milă, aşteaptă o clipă. Stai, dragul meu; n-am temperatură, şi dacă-mi vorbeşti aşa de teamă...

— Mă plictiseşti! îl întrerupse Połaniecki. Ai cuvântul meu că ţi-am spus adevărul, ţi-ai bârfit prea tare logodnica.

Maszko îşi înclină capul pe pernă şi tăcu un răstimp, apoi murmură parcă numai pentru sine:

— De bună seamă, sunt gata să mă îndrăgostesc de ea...

— Asta-i bună! se bucură Połaniecki. Rămâi sănătos! Mă duc să-mi iau rămas bun de la Waskowski.,

Dar în loc să se ducă la Waskowski, se îndreptă spre locuinţa Maryniei şi a domnului Pławicki, pe care nu-i găsi acasă. Bătrânul nu sta niciodată acasă, iar Marynia plecase cu o oră înainte. De obicei, când mergi la o femeie care te preocupă, când îţi planifici pe drum ce să-i spui şi n-o găseşti acasă, te simţi destul de prost. Połaniecki se afla în această situaţie şi era furios. Trecu totuşi pe la o florărie şi, cumpărând o mulţime de flori, dispuse să fie trimise la adresa Maryniei. Gândul că ea le va primi cu bucurie şi va aştepta seara arzând de nerăbdare îi produse o plăcere atât de mare, încât luă masa undeva în drum şi ajunse la Waskowski într-o dispoziţie de zile mari.

— Domnule profesor, am venit să-mi iau rămas bun, îi comunică. Când pleci?

— Ce faci, dragul meu? răspunse Waskowski. Am fost silit să-mi amin plecarea cu câteva zile, fiindcă vezi şi tu că aici la mine iernează tot felul de copii...

— Tineri arieni care în timpul liber îţi scot portmoneul din buzunar?

— Nu... Adică au suflet bun, dar nu pot fi lăsaţi fără supraveghere. A trebuit să găsesc pe cineva care să stea aici în locul meu.

— Şi care o să se coacă aici. Dumneata cum poţi să rezişti în căldura asta?

— Pentru că stau în cămaşă, te rog să-mi îngădui să nu-mi pun surtucul. E cam prea cald, dar transpiraţia e un lucru sănătos, iar mititelele mele se simt foarte bine.

Połaniecki privi în jurul lui. În încăpere erau cel puţin o jumătate de duzină de presuri galbene, ciocârlii, sticleţi şi scatii, fără să mai punem la socoteală vrăbiile care, obişnuite

probabil să li se dea de mâncare, se adunau în cârduri la fereastră. Profesorul ţinea înăuntru numai acele păsări pe care le cumpăra de la păsărari; vrăbiile nu le îngăduia, spunând că „sunt prea multe şi primind pe unele, le-ar nedreptăţi pe celelalte”. Cele dinăuntru aveau colivii agăţate pe pereţi şi în nişa ferestrei, dar intrau în ele numai noaptea; ziua zburau libere prin toată încăperea, umplând-o de ciripit şi lăsând urme pe cărţile şi manuscrisele risipite pe mese şi prin toate ungherele.

Unele păsărele, mai îmblânzite, se aşezau chiar pe creştetul lui Waskowski. Pe duşumele trosnea sub picioare pleava de la seminţele de cânepă. Połaniecki, care cunoştea foarte bine această cameră, înălţă totuşi din umeri şi spuse:

— Foarte bine, profesore, dar să-le îngădui să se bată sau să facă dragoste pe capul dumitale mi se pare prea de tot! Şi mai e şi năbuşeală.

— E vina sfântului Francesco din Assisi, răspunse Waskowski, fiindcă de la el am învăţat să iubesc păsăruicile astea. Am şi o pereche de porumbei, dar sunt nişte răsfăţaţi.

— Fără îndoială, o să te întâlneşti cu Bukacki, spuse Połaniecki, am primit o scrisoare de la el. Uite-o.

— Pot s-o citesc?

— De aceea ţi-o şi dau.

Waskowski citi, iar la sfârşit, zise:

— Eu ţin foarte mult la Bukacki ăsta, are un suflet bun, dar... vezi... are ceva aici?

Şi Waskowski îşi ciocăni fruntea cu degetele.

— Începe să mă amuze! exclamă Połaniecki. Închipuie-ţi, profesore, că de câteva zile mereu îşi ciocăneşte câte cineva fruntea cu degetele şi spune despre vreunul din cunoscuţi: „Are ceva aici”. O societate destul de plăcută.

— Păi, cam aşa şi este!... răspunse Waskowski zâmbind. Ştii ce înseamnă asta? Este vorba de obişnuita neliniște a sufletului arian. Noi, ca slavi, avem mai multă decât cei din occident, pentru că suntem cei mai tineri dintre arieni, prin urmare, în noi, raţiunea şi inima n-au ajuns încă să realizeze echilibrul. Noi, cei mai tineri dintre arieni, simţim cel mai acut, punem la inimă mai mult şi aplicăm în practica vieţii cu mai multă înflăcărare... Eu am văzut multe, am observat

multe... Ce firi ciudate!... Uite, studenţii germani, de exemplu, stau mult prin crâşme, dar asta nu-i împiedică să lucreze şi să se formeze ca oameni practici. Dar dacă un slav se ia după ei şi începe să frecventeze crâşmele, s-a zis cu el, se degradează total! Şi aşa se întâmplă în toate. Neamţul, dacă-i pesimist, va scrie tomuri întregi, susţinând că viaţa înseamnă disperare, dar va continua să bea bere, să crească copii, să adune bani, să-şi ude grădina şi să doarmă sub plapumă. Pe când un slav se spânzură sau se distruge ducând o viaţă destrăbălată, nebunească; se sufocă în noroiul în care se cufundă cu bună ştiinţă... Eu, dragul meu, mi-aduc aminte de oameni care s-au byronizat[1] de moarte... Am văzut multe... Am văzut oameni care, iubindu-i pe ţărani, de pildă, au sfârşit prin a se îmbăta prin crâşme cu votcă. La noi nu există măsură şi nici nu poate exista, deoarece noi, pe lângă faptul că ne lăsăm antrenaţi prea mult de cutare idee, mai suntem şi superficiali, iar asta-i vanitate. O, Doamne, cât suntem de vanitoşi! Cum mai vrem să ne proţăpim totdeauna în faţă, ca să fim văzuţi şi admiraţi! Să-l luăm pe Bukacki; e adevărat, s-a înfundat până peste urechi în scepticism, în pesimism, în budism, în decadentism şi nici eu nu mai ştiu în ce altceva, fiindcă acum e un haos total; s-a cufundat atât de adânc, încât miasmele astea pur şi simplu îl otrăvesc; crezi însă că nu pozează? Ce firi stranii! simt cum nu se poate mai sincer şi mai acut, trăiesc totul cât se poate de intens, şi totuşi joacă teatru! Nu poţi să nu le iubeşti, când te gândeşti la asta, dar îţi vine să râzi şi să plângi în acelaşi timp.

Połaniecki îşi aduse aminte că atunci când fusese prima dată la Krzemień, îi povestise Maryniei despre timpul petrecut în Belgia, unde, cochetând laolaltă cu câţiva belgieni cu pesimismul, observase în cele din urmă că el lua totul mult mai în serios decât ei, stricându-şi astfel viaţa. Aşa că acum opină:

— Este adevărat tot ce spui, domnule profesor. Asemenea

[1] În sensul de a fi devenit în genul poetului romantic englez George Gordon Byron (1788—1824), care a fost un temperament violent şi excentric, sumbru şi impetuos, dominat de pasiuni tumultuoase, de sentimentul exacerbat al eului. Creator al eroului romantic (denumit ulterior byronian). Byron a lăsat o operă animată de o rară vervă satirică *(Childe Harold, Don Juan, Manfred).*

situaţii am cunoscut şi eu, de aceea ne vom duce de râpă cu toţii.

Dar Waskowski aţinti geamurile îngheţate cu privirile-i mistice şi rosti:

— Nu, noi ne vom duce în altă parte. Viforul sângelui şi capacitatea de a trăi o idee reprezintă marile fundamente ale misiunii cu care Cristos a împovărat lumea slavă.

Waskowski arătă spre un manuscris pătat de păsările şi spuse tainic:

— Uite corabia mea. Truda mea de o viaţă... Vrei să-ţi citesc?

— Doamne fereşte, n-am timp. E deja târziu.

— Adevărat. Se înserează. Aşa că-ţi spun în câteva cuvinte... Nu numai că gândesc aşa, dar cred cu toată convingerea că slavii au de îndeplinit o misiune importantă,

Waskowski se întrerupse, îşi frecă fruntea cu mâna şi urmă:

— Ce bizară este cifra „trei”!... E totuşi ceva tainic în ea!

— Voiai să vorbeşti despre misiunea slavilor, îi aminti Połaniecki neliniştit.

— Nu te teme, una se leagă de cealaltă. Vezi tu, în Europa există trei lumi: romană, germană şi slavă. Primele două şi-au îndeplinit menirea. Viitorul aparţine însă celei de-a treia.

— Şi aceasta ce are de făcut?

— Relaţiile sociale, dreptul, atitudinea faţă de semeni şi viaţa fiecărui om, tot ceea ce numim viaţă particulară, se reazemă pe învăţătura creştină. Slăbiciunile oamenilor, se deformează, cu toate acestea, totul se sprijină pe ea. Dar asta nu-i decât jumătate din ce ne-a fost sortit, prima perioadă!... Sunt oameni care cred că s-a sfârşit cu creştinismul. Nici pomeneală! A doua perioadă abia acum începe. Cristos există în viaţa fiecărui om, dar nu există în istorie, înţelegi? Introducerea lui în istorie, fundamentarea relaţiilor istorice pe El, extinderea dragostei de semeni şi în perimetrul istoriei — iată misiunea pe care trebuie s-o îndeplinească lumea slavă... îi lipseşte însă conștiința acestei meniri, aşa că trebuie să i se deschidă ochii...

Połaniecki tăcea, fiindcă nu ştia ce să răspundă.

Astfel că Waskowski continuă:

— Uite la ce m-am gândit eu toată viaţa, asta am scris în lucrarea pe care o vezi aici. E truda vieţii mele. Misiunea aceea predestinată.

„Pe care deocamdată presurile galbene au... se gândi Połaniecki, şi mai mult ca sigur că aşa va fi încă multă vreme.”

Cu voce tare însă, îşi exprimă îndoiala:

— Domnule profesor, dumneata crezi că asemenea carte poate fi publicată...

— Nu, eu nu cred nimic. Eu n-am decât puţină iubire, dar eu sunt un om mărunt, un spirit prea neînsemnat... Lucrarea mea se va pierde, ca un pietroi pe care-l arunci în apă, dar vor rămâne valurile, cercurile... Pe urmă, poate veni un ales... Ştiu şi eu?... Ce-i predestinat, trebuie să se împlinească. Slavii nu vor fi în stare să renunţe la această misiune, chiar dacă ar vrea!... Oricum, oamenii nu trebuie îndepărtaţi de soarta lor şi nici transformaţi cu forţa. Ceea ce-i bine prin alte părţi, la noi poate fi rău, pentru că Dumnezeu ne-a creat pentru altceva. De altfel, ar fi zadarnic. Tu degeaba încerci să te convingi că nu vrei decât să faci bani, vei fi nevoit să urmezi glasul destinului şi al naturii tale...

— Îl ascult şi plec pentru că mă căsătoresc... Mai bine-zis, mă căsătoresc dacă nu voi fi refuzat.

Waskowski îi înconjură mijlocul cu braţul:

— Măi să fie! Ei, bravo! Dumnezeu să te binecuvânteze... Ştiu, ştiu! Urmaţi îndemnul copilei... Vezi, nu ţi-am spus că ea trebuie să împlinească ceva şi abia pe urmă va muri? Dumnezeu să-i dea veşnică lumină, iar vouă... binecuvântarea... Marynia e aur curat!,..

— Iar dumitale, iubite domnule profesor, drum bun şi misiune fericită!

— Şi ţie, şi ţie tot ce-ţi doreşti.

— Ce-mi doresc eu? se întrebă Połaniecki vesel. Aşa, vreo jumătate de duzină de misionari mărunţei.

— Ştrengarule! Totdeauna ai fost un ştrengar! răspunse Waskowski. Hai, ia-ţi zborul; o să trec şi eu pe la voi...

Połaniecki plecă în grabă, urcă într-o birjă şi ceru să fie dus la locuinţa domnului Pławicki. Pe drum, chibzui ce-o să-i spună Maryniei şi îşi alcătui un mic discurs pe cât de

sentimental, pe atât de lucid, aşa cum îi şade bine unui om pozitiv, care şi-a găsit într-adevăr aleasa inimii, dar se căsătoreşte şi din motive raţionale.

Se vede că Marynia îl aştepta să vină mult mai târziu, întrucât luminile nu erau aprinse prin încăperi, cu toate că afară ultimele luciri ale apusului pieriseră.

Când îi ieşi în întâmpinare, Połaniecki începu să-i sărute amândouă mâinile şi, uitând cu totul de alocuţiunea concepută cu grijă, întrebă cu glasul cam nesigur, tulburat:

— Domnişoară, ai primit florile si biletul meu?

— Da....

— Şi nu ghiceşti de ce am venit?

Inima Maryniei începu să bată cu putere, şi nu mai fu în stare să răspundă nimic.

Aşa că Połaniecki continuă s-o întrebe cu glasul tot mai tremurător:

— Eşti de acord cu dorinţa Litkăi? Mă vrei?

— Da, încuviinţă Marynia.

Acum fu rândul lui să-şi caute cuvintele, ca să-i mulţumească; simţea că aşa se cuvine. Începu să-i sărute mâinile tot mai apăsat, apoi, păstrându-le într-ale lui, o atrase uşor spre el, mai aproape, din ce în ce mai aproape. Se în vâlvoră deodată; o îmbrăţişă şi începu să-i caute gura. Marynia întoarse capul, astfel că putu să-i sărute doar părul de pe tâmple. O clipă, în semiobscuritatea încăperii, se auzi doar respiraţia lor grăbită, apoi Marynia i se smulse din braţe.

Câteva minute mai târziu, o slujitoare aduse o lampă aprinsă. Venindu-şi în fire, Połaniecki se înfricoşă de propria cutezanţă şi începu să se uite neliniştit în ochii Maryniei. Era sigur că o jignise şi era gata să-i ceară iertare. Observă însă cu uimire că pe faţa ei nu se vedea nici urmă de supărare. Avea ochii plecaţi, obrajii în flăcări şi părul în neorânduială; se vedea cât de colo că este tulburată şi parcă buimacă. Era cuprinsă de acea spaimă plină de dulceaţă a femeii iubite care, păşind peste noul prag, simte că trebuie să sacrifice ceva, dar care trece peste el şi cedează numai pentru că vrea; pentru că iubeşte şi pentru că aşa glăsuieşte legea care o încredinţează bărbatului.

La vederea ei, Połaniecki fu copleşit de un sentiment de

recunoştinţă. Acum i se părea că o iubeşte pe Marynia ca odinioară, înainte de a muri Litka. Înţelese că în această clipă nu poate să se arate nici prea delicat şi nici prea generos cu ea, aşa că îi luă iarăşi mâinile, le duse la buze cu dragoste adâncă şi spuse:

— Ştiu că nu sunt vrednic de dumneata, nici vorbă! Dar Dumnezeu mi-e martor că voi face pentru dumneata tot ce stă în puterile mele.

Marynia se uită la el cu ochii umezi:

— Numai să fii fericit...

— Aş putea să nu fiu alături de dumneata? Am ştiut-o din prima clipă, de la Krzemień. Pe urmă, însă, toate s-au năruit. Am crezut că te vei căsători cu Maszko, şi ce-am mai suferit!...

— Eu am fost rea şi te rog să mă ierţi... dragul meu... domn Stach!...

Iar Połaniecki strigă cu înflăcărare:

— Nu mai demult decât astăzi, profesorul mi-a spus că „Marynia e aur curat”. Şi e adevărat! Toată lumea o recunoaşte! Nu numai aur, ci o comoară... scumpă!

Ochii ei buni începură iarăşi să râdă spre el:

— Poate că şi... foarte grea...

— N-ai nici o grijă; am destulă putere şi voi fi în stare s-o port în braţe. Acum, cel puţin, am pentru ce trăi.

— Şi eu, răspunse Marynia.

— Ştii că azi am mai fost o dată aici? După aceea ţi-am trimis crizantemele. După biletul pe care mi l-ai trimis aseară, mi-am spus: e pur şi simplu un înger şi trebuie să-mi lipsească vreo doagă sau să n-am inimă, ca să mai tărăgănez lucrurile.

— Am fost atât de îngrijorată din cauza acestui duel, atât de nefericită. S-a sfârşit totul într-adevăr?

— Ai cuvântul meu, domnişoară.

Marynia voia să continue cu întrebările, dar sosi şi domnul Pławicki; o clipă îl auziră tuşind uşor, în timp ce-şi lăsa bastonul şi îşi scotea paltonul în anticameră, apoi deschise uşa şi, văzându-i singuri, se miră:

— Staţi aşa, numai voi doi?

Marynia alergă spre el, îi puse mâinile pe umeri şi

înălţându-şi fruntea să i-o sărute, răspunse:

— Ca doi logodnici, papá.

Domnul Pławicki se dădu un pas înapoi şi întrebă:

— Ce spui?

— Spun, răspunse privindu-l în ochi liniştită, că domnul Stanisław vrea să mă ia de soţie, iar eu sunt foarte fericită...

Połaniecki se apropie, îl îmbrăţişă cu putere pe domnul Pławicki şi rosti:

— Vreau, într-adevăr, dar numai cu consimţământul dumitale, unchiule.

Domnul Pławicki exclamă: „Copilul meu!” şi îndreptându-se cu paşi nesiguri spre canapea, se aşează greoi.

— Îngăduiţi-mi... se bâlbâi... emoţia... Nu-i nimic, nu vă uitaţi la mine... Copiii mei!... Dacă mai aveţi nevoie, vă binecuvântez din toată inima...

Şi-i binecuvântă, tulburându-se cu totul, fiindcă o iubea într-adevăr pe Marynia. Se poticnea mereu, aşa că tinerii auziră numai nişte fraze întretăiate sau cuvinte răzleţe, precum: „Un colţişor pe lângă voi... pentru un bătrân care a trudit toată viaţa...”, „Singurul copil...”, „Orfana...”

Amândoi se străduiră să-l liniştească şi izbutiră atât de bine, încât, după vreo jumătate de oră, domnul Pławicki îl bătu cu palma pe umeri pe Połaniecki şi-i zise:

— Bine, pungaşule! Tu te gândeai la Marynia şi eu credeam că...

Îşi sfârşi fraza la urechea lui Połaniecki, care se făcu roşu de indignare şi răspunse:

— Cum poţi să-ţi închipui aşa ceva, unchiule! Dacă îndrăznea să mi-o spună altcineva...

— Ei, ei! răspunse Pławicki râzând. Până nu faci foc, nu iese fum.

În aceeaşi seară, Marynia, despărţindu-se de Połaniecki, îl întrebă:

— Vreau să te rog un lucru, dar să nu mă refuzi,

— Orice, porunceşte!

— Eu m-am gândit de mult că, dacă va veni clipa mult aşteptată, aceea de astăzi, să mergem împreună la Litka.

— Draga, scumpa mea domnişoară! se bucură Połaniecki.

Iar ea continuă

— Nu ştiu ce va spune lumea, dar ce ne pasă nouă de ea, nu-i aşa?

— Fireşte! Altă treabă n-avem, decât să ne uităm la gura lumii! Îţi sunt recunoscător din adâncul sufletului pentru această idee. Draga mea domnişoară, draga mea... Marynia.

— Eu am senzaţia că ea ne vede şi se roagă pentru noi.

— Aşa-i, Litka este ocrotitoarea noastră.

— Noapte bună!

— Noapte bună!

— Pe mâine.

— Pe mâine, sfârşi Połaniecki sărutându-i mâinile. Pe poimâine, în fiecare zi, până...

Aici adăugă mai încet:

— Până la cununie.

— Aşa să fie! răspunse Marynia.

Tânărul plecă. În minte şi în inimă i se învârteau gânduri, simţăminte şi impresii dominate de ideea că se întâmplase ceva foarte important, care-i hotărâse soarta, că timpul reflecţiilor, al ezitărilor şi al schimbărilor trecuse; că trebuia să înceapă o viaţă nouă. Convingerea aceasta îi făcea plăcere, învecinându-se cu anume euforie, îndeosebi când îşi amintea cum îi sărutase tâmpla şi părul Maryniei. Acel ceva care i se părea că lipseşte în sentimentele lui faţă de Marynia se închircii şi pieri cu totul în această amintire, şi Połaniecki avu impresia că găsise tot ce-i trebuia pentru ca fericirea lui să fie deplină. „Niciodată n-o să-mi fie prea deajuns! se gândi, şi i se păru că aşa ceva e cu neputinţă. Se mai gândi la bunătatea Maryniei, la siguranţa întemeiată pe sufletul şi caracterul ei pe care putea să-şi clădească speranţele de viitor. Îi trecu prin minte, de asemenea, că viaţa lor nu va fi ameninţată niciodată de nimic, că ea nu va strivi şi nu va risipi nimic în sufletul lui, că va primi tot ce era bun în el şi va trăi numai pentru el, nu pentru sine, şi meditând astfel, se întrebă: putea găsi oare altceva mai bun? Şi aproape că se miră de vechile-i îndoieli.

Intuia totuşi, în acelaşi timp, că ceea ce avea să vină constituie o schimbare atât de uriaşă, ceva atât de hotărâtor, încât în ungherele cele mai adânci ale sufletului fu năpădit parcă de un fior de teamă faţă de fericirea aceea

necunoscută.

Dar nu mai stătu în cumpănă: „Nu sunt nici laş şi nici nătâng, se gândi. Trebuie să merg înainte şi voi merge.”

Când ajunse acasă, privi la Litka şi îndată întrezări înainte-i orizonturi luminoase. Se gândi că poate să aibă copii. Uite aşa, un căpşor scump şi bălăior... Cu Marynia! La acest gând, inima începu să-i bată mai repede, şi la înflăcărarea simţurilor se adăugă acum o asemenea poftă de viaţă, cum nu mai cunoscuse de mulţi ani. Se simţea aproape pe deplin fericit. Văzând din întâmplare scrisoarea lui Bukacki, pe care o scosese din buzunar în timp ce se dezbrăca, începu să râdă atât de tare, încât slujitorul uimit băgă capul pe uşă. Połaniecki avea chef să-i spună că se căsătoreşte.

Adormi abia spre dimineaţă, dar se sculă proaspăt, odihnit şi, îmbrăcându-se, alergă la birou, ca să-i transmită noutatea lui Bigiel.

Aceasta îl îmbrăţişă, apoi începu să cântărească problema cu încetineala-i obişnuită şi, în sfârşit, conchise:

— Dacă mă gândesc bine, ăsta-i cel mai înţelept lucru pe care l-ai făcut în viaţa ta.

După care, arătând spre biroul ticsit de hârtii, adăugă:

— Contractele astea trebuie să fie avantajoase, dar al tău este şi mai bun.

— Cum, nu-i aşa? se bucură Połaniecki.

— Dau fuga să-i spun şi soţiei, zise Bigiel, pentru că nu mai pot să rezist, iar tu du-te, pleacă de-a binelea... O să-ţi ţin eu locul până la cununie şi în timpul lunii de miere.

— Bine, acceptă Połaniecki. Mă duc să-i fac o vizită lui Maszko, apoi o însoţesc pe Marynia la Litka.

— O merită cu prisosinţă.

În drum, Połaniecki cumpără iarăşi flori, îi spuse comisionarului să-i comunice Maryniei că vine numaidecât şi alergă la Maszko.

Îngrijit de doamna Krasławska, tânărul avocat se simţea mult mai bine şi-i aştepta sosirea dintr-un moment în altul. Între timp, aflând noutatea, îi strânse mâna lui Połaniecki tulburat întrucâtva şi-i spuse;

— Un lucru e clar: nu ştiu dacă ea va fi fericită cu tine, dar tu cu ea, sigur.

— Pentru că femeile sunt mai bune decât noi, răspunse Połaniecki. Cred că după cele ce ţi s-au întâmplat ţie, eşti şi tu de aceeaşi părere.

— Recunosc că nici până acum nu mi-am revenit din uimire. Sunt şi mai bune, şi mai enigmatice decât noi. Imaginează-ţi...

Maszko se poticni, stând parcă la îndoială dacă trebuie să continue sau nu.

— Ei? îl îndemnă Połaniecki.

— Da, tu eşti un om discret şi mi-ai dat atâtea dovezi de prietenie, încât între noi nu trebuie să mai existe secrete; imaginează-ţi că ieri, după plecarea ta, am primit o anonimă — la noi domneşte nobilul obicei de a scrie anonime — în care scrie negru pe alb că papá Krasławski există, trăieşte şi este sănătos.

— Nu vorbi! Poate-i numai un zvon.

— Da, dar poate fi şi adevărat. Se pare că trăieşte în America. Am primit scrisoarea în timp ce doamna Krasławska era aici. Nu i-am spus nimic, dar după o vreme, când, după ce s-a uitat la portrete, a început să se intereseze de celelalte relaţii de familie, am întrebat-o şi eu, la rându-mi, de când a rămas văduvă? Şi mi-a răspuns: „Suntem singure pe lume de nouă ani, dar astea-s întâmplări triste, clipe de care n-aş vrea să vorbesc acum”. Bagă de seamă că nu mi-a spus direct când a murit soţul ei.

— Şi tu ce crezi?

— Eu cred că dacă papá trăieşte, trebuie să fie o figură din acelea despre care nu se discută şi, într-adevăr, s-ar putea să fie vorba de „întâmplări triste”.

— Ar fi ieşit de mult la iveală.

— Ele au stat peste zece ani în străinătate. Cine ştie? De altfel, asta nu-mi schimbă cu nimic intenţiile. Dacă domnul Krasławski stă în America şi nu vine aici, trebuie să aibă motive bine întemeiate, deci e ca şi când n-ar exista. Uite că acum încep şi eu să cred că domnişoara Krasławska va fi soţia mea, întrucât înţeleg că dacă trebuie să păstreze o taină, ea şi mama ei vor fi mai puţin pretenţioase.

— Iartă-mi curiozitatea, interveni Połaniecki, dar pe mine mă interesează banii mei, şi acum şi ai domnului Pławicki; tu

eşti sigur că ele au bani?

— Ţi-o spun deschis, se pare că au o groază de bani, dar eu mizez pe o carte acoperită. Probabil că au o sumă considerabilă. Bătrâna mi-a spus de câteva ori că fiica ei n-are nevoie de averea soţului. Am văzut şi eu o casă de fier. Trăiesc pe picior mare. Îi cunosc aproape pe toţi evreii şi ne-evreii din Varşovia care dau bani cu împrumut, şi ştiu că nu datorează nici o para nimănui. Cum ştii şi tu, au o vilă frumoasă nu departe de cea a lui Bigiel. Nu cred că trăiesc din capital, sunt prea deştepte pentru asta.

— Nu ştii totuşi o cifră exactă?

— Am încercat să aflu, dar pe departe. Nefiind prea sigur de relaţiile cu ele, n-am putut să insist prea mult. Mi s-a dat să înţeleg că deocamdată ar fi vreo două sute de mii de ruble, iar mai târziu şi mai mult.

Połaniecki îşi luă rămas bun, şi în drum spre Marynia se gândi:

„Există totuşi unele lucruri obscure, o taină, deci şi unele riscuri. O prefer pe Marynia.”

O jumătate de oră mai târziu, se îndreptau amândoi într-o trăsură spre cimitirul unde se afla mormântul Litkăi. Era o zi prea caldă pentru un început de primăvară, dar noroasă; oraşul arăta mohorât şi murdar. În cimitir, zăpada care se topea, aluneca pe pământ de pe morminte, descoperind iarba îngălbenită, pe jumătate putredă. De pe braţele crucilor şi de pe crengile desfrunzite ale copacilor cădeau picături mari, pe care palele vântului cald care sufla la răstimpuri le arunca în faţa lui Połaniecki şi a Maryniei. Răbufnirile vântului îi smuceau poalele rochiei, aşa că trebuia să le îndrepte mereu. Ajunseră, în sfârşit, la mormântul Litkăi.

Şi aici totul era ud, alunecos, mohorât, aproape dezgolit de zăpada care se topea. Gândul că această copilă, atât de ferită cândva, atât de iubită şi de răsfăţată, zace acum în umezeala şi bezna mormântului, îl deconcerta pe Połaniecki, nu-i venea să creadă. „Poate că totul e firesc, se gândi, dar cu moartea nu mă pot împăca. „Într-adevăr, ori de câte ori venea la Litka, se întorcea de la cimitir cu sufletul stăpânit de răzvrătire şi protest. Asemenea stare încerca şi acum; i se părea de-a dreptul înspăimântător să o iubească pe Litka şi să

împace această dragoste cu ideea că, la câteva picioare mai jos, ea zace acolo, neagră şi în descompunere. „N-ar trebui să mai vin aici, îşi spuse, turbez, îmi pierd capul şi mi se prăbuşesc toate fundamentele vieţii.” Se chinuia cumplit, deoarece dacă nu era cu putinţă să nu se gândească la moarte, tot atât de absurdă era şi încercarea de a născoci ceva, de aceea orice-ţi trece prin minte, în măsura în care nu recurgi la credinţă, este descurajant şi plat, superficial şi comun. „Pe mine mă interesează ceva mai mult decât existenţa în sine şi nu sunt în stare să-mi răspund decât banalităţi. Totul nu-i decât un cerc vicios!” Şi acesta era adevărul. Fiindcă dacă se gândea, spre exemplu, că la amintirea morţii totul piere ca un fum, şi simţea că, din nenorocire, aşa este, intuia concomitent că mii de oameni au reflectat la această noţiune înaintea lui, dar nici unul n-a aflat în aceste meditaţii nici curaj, şi nici măcar satisfacţia pe care ţi-o dă descoperirea adevărului. Tot ce putea să-şi spună era în acelaşi timp îngrozitor şi mărunt. Nu-i era greu să priceapă că viaţa oamenilor, istoria universală, toate filozofiile sunt în realitate o luptă cu moartea; neostoită, deznădăjduită, cu totul firească şi totodată nespus de prostească şi fără folos, deoarece era pierdută de la început. Asemenea raţionamente nu-i puteau aduce alinarea, ele confirmându-i doar existenţa unui alt cerc vicios. „Dacă singurul scop al tuturor strădaniilor omeneşti este viaţa, iar singurul rezultat moartea, nonsensul întrece orice măsură; nici n-ar putea fi imaginat, dacă n-ar fi acea realitate respingătoare şi nemiloasă care transformă fiinţele vii şi iubite în putregai.”

De fiecare dată când venea la cimitir, Połaniecki se otrăvea cu astfel de gânduri. Astăzi însă nădăjduia că prezenţa Maryniei avea să-l elibereze de ele şi, când colo, se întâmplase tocmai dimpotrivă. Moartea Litkăi, distrugându-i încrederea în sensul şi finalitatea morală a vieţii, submina înăuntrul lui şi vechea iubire pentru Marynia, aceea de la început, naivă şi izbăvită de îndoieli; acum deci, când se afla cu Marynia lângă mormântul Litkăi, când moartea aceasta, care începea să se transforme într-o amintire, devenise iarăşi ceva aproape palpabil, acţiunea-i nocivă creştea din nou în intensitate. Iarăşi avu impresia că întreaga viaţă, aşadar, şi

dragostea, nu-i decât o nebunie, iar eforturile ei ceva cu totul searbăd şi meschin. Dacă în afara vieţii nu există nici raţiune, nici milă, ce rost mai are să trudeşti, să iubeşti, să te căsătoreşti?

Numai ca să ai copii, să te legi de ei cu toată puterea sângelui, iar pe urmă să priveşti neputincios cum forţa aceea oarbă, prostească, revoltătoare şi brutală îi strânge de gât şi-i ucide, cum ucide lupul mieii; ca să vii la mormântul lor şi să te gândeşti că putrezesc în întuneric şi umezeală? Uite, Litka zace acolo în beznă!

Ziua ciudat de mohorâtă adâncea şi mai mult amărăciunea acestor reflecţii. Uneori, când venea aici mai înainte, Połaniecki avea senzaţia că cimitirul nu era decât o uriaşă nimicnicie în care se dizolvă viaţa, şi odată cu ea toate supărările, ceva somnolent şi ogoitor. Acum, însă, liniştea dispăruse. Zăpada aluneca de pe trunchiuri şi morminte; printre copacii uzi se cercoveau ciorile. Răbufnirile puternice şi neaşteptate ale vântului desprindeau picăturile de pe crengi şi le învârtejeau, alcătuind un vălmăşag disperat peste crucile de piatră, nemişcate şi indiferente.

Deodată Marynia încetă să se mai roage şi rosti cu glas înăbuşit, cum se vorbeşte de obicei la cimitir:

— Acum, sufletul ei trebuie să fie alături de noi.

Połaniecki nu răspunse nimic; mai înainte se gândea că el şi Marynia sunt două fiinţe din lumi diferite, iar dacă în ceea ce spune ea exista măcar o fărâmă de adevăr, toate meditaţiile lui nu valorau nici cât zăpada asta care se topea. În acest caz, îşi spuse, există cufundarea în moarte, există cimitire, nu însă şi moartea în sine.

Marynia începu să aşeze pe mormânt cununiţele de imortele, pe care le cumpăraseră la poartă, în timp ce Połaniecki medita, febril, mai degrabă cu ajutorul simţămintelor decât cu cel al gândurilor:

„În lumea mea nu există răspunsuri la nici o întrebare, sunt numai cercuri vicioase care se rostogolesc în prăpastie”.

Rămase uimit la gândul că dacă modul în care înţelegea moartea Marynia nu izvora din credinţă, fiind cu totul necunoscut, şi dacă s-ar fi găsit un filozof care să-l formuleze ca pe o ipoteză, aceasta ar fi fost socotită de-a dreptul

genială, întrucât explică totul, dă răspuns la toate, luminează nu numai viaţa ci şi moartea care-i întuneric. Întreaga umanitate, cuprinsă de admiraţie, ar fi căzut în genunchi înaintea acestui înţelept şi a teoriei lui ştiinţifice.

Pe de altă parte, simţea şi el că între ei era acum şi ceva din Litka. Copila se prefăcea în pulbere, dar ceva rămăsese din ea; rămăseseră undele gândurilor ei, voinţa şi simţămintele ei. Faptul că el se apropiase de Marynia şi se logodiseră, că se aflau acum la mormântul fetiţei, că se vor căsători, îşi vor duce viaţa împreună şi vor avea copii, care la rândul lor aveau să trăiască, să iubească şi să se înmulţească, ce reprezentau toate acestea dacă nu o astfel de undă care, emanând din Litka, putea să se prelungească la infinit, renăscând mereu în lanţul evenimentelor nemuritoare? Iar dacă era aşa, cum să înţelegi atunci că dintr-o fiinţă muritoare a ieşit o energie fără sfârşit, nemuritoare? În simplitatea credinţei ei, Marynia găsise răspunsul, dar Połaniecki — nu.

Cu toate acestea, Marynia avea dreptate: Litka se afla alături de ei. Lui Połaniecki îi trecu prin minte presupunerea vagă, neconturată încă într-o idee precisă, că s-ar putea ca tot ce gândeşte omul în timpul vieţii, tot ce vrea, tot ce iubeşte să nu fie decât o materie de o sută de ori mai puţin perceptibilă, de o sută de ori mai subtilă decât eterul, din care apare un fel de fiinţă astrală, conştientă de sine şi veşnică, ori renăscând la infinit în existenţe tot mai subtile, perfecte. Avea impresia că atomii gândurilor şi sentimentelor pot să se adune într-o entitate separată tocmai pentru că, ieşind din acelaşi creier sau inimă, se înrudesc între ei şi tind unul spre altul, în virtutea aceluiaşi principiu misterios care adună elementele primare, formând o entitate fizică. Acum n-avea timp să se gândească la asta, dar i se părea că întrezăreşte ceva, că în faşa care-i acoperea ochii apăruse o crăpătură. Putea fi doar o iluzie, dar o simţea pe Litka între ei; credea că prezenţa ei numai astfel putea fi înţeleasă.

În acest timp, sosi un convoi de înmormântare, deoarece în clopotniţa din mijlocul cimitirului începu să bală clopotul. Połaniecki îi oferi braţul Maryniei şi se îndreptară spre poartă. Pe drum, Marynia gândindu-se în continuare la Litka, spuse:

— Acum sunt absolut sigură că vom fi fericiţi.

Şi se strânse mai tare lângă braţul lui Połaniecki, fiindcă şi răbufnirile vântoasei deveniseră atât de puternice, încât li se împotriveau cu greu. O pală de vânt îi înfăşură voalul în jurul gâtului lui Połaniecki. Realitatea îşi cerea drepturile. Strânse braţul femeii care-l iubea şi simţi că dragostea, dacă nu este în stare să înfrângă moartea, cel puţin îl împăca acum cu viaţa.

După ce urcară în caretă, îi luă mâna Maryniei şi nu i-o mai lăsă tot drumul. La răstimpuri, îi revenea încrederea, nădăjduind că această fată dulce şi bună va putea să umple acele goluri din simţămintele lui şi să reînvie tot ce se pierduse. „Soţia mea! soţia mea!” îşi repeta în gând, uitându-se la ea, iar ochii ei luminoşi, cinstiţi îi răspundeau: „A ta!”

Când ajunseră acasă, domnul Pławicki nu se întorsese încă din plimbarea dinainte de masă, aşa că statură iarăşi singuri. Połaniecki se aşeză lângă Marynia şi, fermecat încă de gândurile care-i trecuseră prin cap în timpul drumului, zise:

— Domnişoară, ai spus că Litka a fost cu noi, şi e adevărat! Totdeauna reveneam vlăguit de la cimitir; e bine totuşi că am fost la ea.

Marynia răspunse:

— E ea şi când ne-am fi dus să-i cerem binecuvântarea.

— Trăiesc şi eu aceeaşi impresie, şi, afară de asta, mi se pare că acum suntem mai apropiaţi decât înainte, uniţi parcă pentru totdeauna.

— Aşa-i, va fi o amintire tristă, dar plăcută.

Tânărul îi luă iarăşi mâna şi rosti:

— Dacă socoteşti că vom fi fericiţi, ce rost mai are să mai amânăm? Draga mea, şi eu cred că ne va fi bine împreună; să nu mai tărăgănăm cununia. Dacă tot trebuie să începem o viaţă nouă, s-o începem mai repede.

— Hotărăşte dumneata. Eu sunt a dumitale cu tot sufletul.

Tânărul o atrase iarăşi spre el, ca în ziua precedentă, şi începu să-i caute gura, iar ea, fie gândindu-se că drepturile lui sunt astăzi mai mari, fie la îndemnul simţurilor care se trezeau, nu mai întoarse capul, ci, mijindu-şi ochii, îi oferi singură buzele însetate parcă mai de mult.

VIII

Pentru Połaniecki, începu acum perioada dinaintea cununiei, încărcată de alergătură şi pregătiri de tot felul. E drept, avea locuinţa aranjată mai înainte de a o cunoaşte pe Marynia. Pe vremea aceea când Bukacki îl luase în râs din cauza acestei locuinţe, în care vedea dorinţa fierbinte a proprietarului de a se căsători, Połaniecki nu negase:

— Aşa este, îi spusese. Îmi dă mâna şi pot să mi-o permit; în acest fel am impresia că întreprind ceva în acest sens şi intenţiile mele încep să capete realitate.

Bukacki considerase că e o prevedere vrednica de toată lauda, apoi îşi exprimase uimirea că un om atât de grijuliu eu viitorul lui nu arvuneşte de la bun început o moaşă şi o dădacă. Câteodată, discuţiile se sfârşeau cu certuri. Întrucât Połaniecki se supăra când cineva pretindea că el nu cântăreşte lucrurile cu luciditate. Bukacki susţinea însă că e vorba de un romantism superficial, demn de un creier de păsărică, atunci când cineva începe cu pregătirea cuibului poetic. Unul afirma că nu există nimic mai înţelept decât să-ţi pregăteşti colivia, dacă vrei să faci rost de pasăre; celălalt răspundea că dacă nu ţi-ai ales păsăruica şi prinderea ei este nesigură, nu faci altceva decât să-ţi înşeli propria dorinţă. Se sfârşea cu aluzii la picioarele subţiri ale lui Bukacki, care făceau imposibilă urmărirea oricărui fel de păsăruică, fie şi fără aripi. Atunci Bukacki se afla într-o dispoziţie sărbătorească.

Acum însă, când colivia era gata şi pasărea nu numai că era prinsă, dar şi binevoitoare, mai avea atâtea de făcut, încât Połaniecki se mira uneori că un eveniment atât de simplu prin natura lui, precum căsătoria, devenise atât de complicat în societăţile civilizate. I se părea că dacă nimeni n-are dreptul să cerceteze latura morală a matrimoniului, întrucât reprezenta un act de liberă opţiune, aspectele formale trebuiau şi ele să fie mai puţin respectate.

Gândea astfel mai întâi pentru că nu, era legiuitor, în al doilea rând, pentru că era un om iute, pe care-l scotea din sărite necesitatea de a face rost de tot felul de „hârtii”, iar în al treilea, pentru că, odată hotărât să se însoare, încetase să

mai despice firul în patru şi voia să-şi realizeze decizia ca un om de acţiune. Uneori se simţea mândru când se compara cu unul ca Płoszowski, de pildă, a cărui istorie circula din gură în gură, înainte de a fi cunoscută din jurnalul lui. „Totuşi eu sunt alt aluat”, îşi spunea Połaniecki cu anume mulţumire. De asemenea, erau momente în care, când amintea silueta lui Płoszowski, profilul lui nobil şi delicat, puternic conturat totodată, cultura lui, fineţea şi supleţea intelectuală, acel dor nemaiauzit de a-şi apropia oamenii, femeile îndeosebi, Połaniecki recunoştea totuşi că el reprezintă un tip mai puţin distins, mai puţin rafinat, în genere, un om cioplit dintr-un material mai aspru. Îşi răspundea într-adevăr că în condiţiile de viaţă şi de rezistenţă pe care aceasta le implică, este de-a dreptul primejdios să fii filigranat excesiv, atât spiritual cât şi fizic. El, Połaniecki, socotea că are o mai mare capacitate de a se plia pe reliefurile vieţii. „În definitiv, îşi spunea, eu pot fi folositor, pe când el n-ar fi bun decât să-l aşezi pe etajera socială cu bibelouri. Eu sunt în stare să-mi câştig pâinea, în vreme ce el nu putea decât să modeleze cocoloaşe din lipia gata făcută. Eu ştiu, şi încă bine, să vopsesc percaluri, el ştia să coloreze doar obrajii femeilor. Câtă deosebire între noi în atitudinea faţă de femeie! Omul acesta îşi introspecta tot timpul propria viaţă şi pe a femeii iubite, pierzându-se astfel pe sine şi pe ea, neputând să-şi depăşească îndoielile şi să-şi răspundă dacă o iubea destul; am şi eu îndoielile mele, nu sunt sigur dacă iubirea mea este deplină, dar mă căsătoresc cu aleasa inimii şi aş fi un nătâng, nu un bărbat, dacă m-aş teme dinainte de viitor şi n-aş fi în stare să storc din ea într-un mod foarte simplu atâta bine şi fericire cât se poate.”

Aici Połaniecki, deşi renunţase la analiză, începu să disece lucrurile; e drept, investigaţia nu-l privea pe el, ci pe Marynia. Îşi îngăduia s-o facă, fiindcă era convins dinainte că rezultatele vor fi pozitive. Atâta lucru înţelegea şi el: că, în viitorul a doi oameni, bunăvoinţa uneia dintre părţi nu ajunge şi nu înseamnă nimic în cazul că lipseşte de cealaltă parte. Dar era sigur că luând-o pe Marynia, nu ia o inimă uscată. Nu numai că Marynia se născuse cu o fire dreaptă, dar de mică venise în contact cu munca şi condiţiile care-i impuneau să uite de ea şi să se gândească la alţii. Afară de asta, stăruia

asupra ei, ca o binecuvântare de dincolo de mormânt, amintirea mamei, ale cărei linişte, simplitate şi corectitudine, ca şi viaţa încărcată de mâhniri, erau pomenite cu respect prin împrejurimile Krzemień-ului. Połaniecki ştia asta şi era convins că inima şi caracterul Maryniei erau temelii trainice pe care putea să se clădească liniştit căsnicia. Câteodată îi veneau în minte cuvintele unei cunoscute şi prietene a mamei lui, care, întrebată dacă o îngrijorează mai mult viitorul fiilor decât al fiicelor, a răspuns: „Nu mă îngrijorează decât băieţii, deoarece fetele mele nu pot fi, în cel mai rău caz, decât nefericite". Adevărat, băieţii sunt crescuţi de şcoală şi de lume care pot face din ei nişte netrebnici; fetele, care învaţă de acasă să fie virtuoase, „nu pot fi, în cel mai rău caz, decât nefericite". Połaniecki înţelese că aşa se întâmpla şi cu Marynia. De aceea analiza lui semăna mai degrabă cu examinarea de către bijutier a propriilor giuvaieruri, decât cu metoda unui învăţat care vrea să ajungă la concluzii necunoscute şi imprevizibile.

Cu toate acestea, se certă odată rău de tot cu Marynia, din cauza scrisorii lui Waskowski, pe care Połaniecki o primi de la Roma la câteva săptămâni după plecarea profesorului, şi pe care i-o citi în întregime Maryniei. Scrisoarea suna după cum urmează:

„Dragul meu. Stau pe via Tritone, Pension Française. Treci pe la locuinţa mea din Varşovia: vezi dacă Snopczyński veghează cum trebuie asupra micuţilor mei şi dacă vietăţile sfântului Francesco au destulă apă şi seminţe. La primăvară, trebuie să deschidă ferestrele şi coliviile; să rămână cine vrea, cine nu, să zboare afară. Mititeii din neamul lui homo sapiens *trebuie să fie bine hrăniţi, fiindcă am lăsat destui bani pentru asta; cât mai puţină dăscăleală, şi dragoste cât se poate. Snopczyński este un om bun, dar melancolic. El zice că din cauza zăpezilor. Când îl apucă «amocul», cum îi spune el, priveşte săptămâni întregi la propriile ghetre şi tace, iar cu copilaşii trebuie să vorbeşti mereu, ca să capete încredere. Asta-i tot în legătură cu Varşovia.*

Lucrarea vieţii mele, despre care ţi-am vorbit, o tipăresc aici în franţuzeşte, la tipografia ziarului L'Italie. *Cam râd ei de franceza mea şi de mine, dar m-am obişnuit. A venit şi*

Bukacki aici. E un băieţoi bun şi drag, s-a ţicnit de tot şi zice că-şi târăşte un picior, dar eu n-am băgat de seamă. El ţine foarte mult la tine şi la Marynia, la drept vorbind, la toată lumea, cu toate că el neagă. În schimb, când începe să trăncănească, îţi vine să-ţi astupi urechile. Să vă binecuvânteze Dumnezeu, dragă băiete, şi pe tine şi pe Marynia ta. Aş vrea să vin la nunta voastră, dar nu ştiu dacă până la Paşte îmi voi termina lucrarea; aşa că, până atunci, ascultă ce-ţi spun şi află că numai pentru asta îţi scriu această scrisoare. Să nu crezi că bătrânul vorbeşte ca să se afle în treabă, ştii doar că am fost dascăl şi am renunţat la această ocupaţie numai după ce l-am moştenit pe fratele meu, aşadar am trăit şi am văzut multe. Dac-o să aveţi copii, nu-i chinui prea mult cu învăţătura, lasă-i să crească în voia lui Dumnezeu. M-aş putea mulţumi cu atât, dar ţie îţi plac cifrele, aşa că îţi dau cifre. Un copil mic munceşte tot atâtea ore cât munceşte un adult funcţionar, cu deosebirea că cel din urmă mai stă şi la taifas cu colegii lui de birou în timpul serviciului sau fumează; copilul, în schimb, trebuie să-şi încordeze atenţia încontinuu, pentru că altfel pierde firul şi nu mai înţelege ce i se spune. Când se termină programul, funcţionarul se duce acasă, dar copilul trebuie să se pregătească pentru ziua următoare, lucru pe care unul capabil îl face în patru ore, iar unul mai puţin înzestrat, în şase. Pune la socoteală că cei mai săraci mai meditează pe alţii mai bogaţi, aşa că în total se adună douăsprezece ore. Douăsprezece ore de muncă pentru un copil!... Îţi dai,seama, dragul meu! Înţelegi ce caractere bolnave, anormale, înclinate spre cele mai sălbatice manii, deformate şi îndărătnice pot să crească în aceste condiţii? Înţelegi că presărăm cimitirele cu copiii noştri, înţelegi de ce ideile cele mai îngrozitoare îşi găsesc aderenţi? Munca adulţilor în fabrici se limitează, dar despre asta filantropii tac mâlc. Or, tocmai aici sunt foarte multe de făcut, merite pe de-a gata, asta-i slava şi sfinţenia viitoare! Pe-ai tăi să nu-i mai torturezi cu învăţătura, te rog eu! O rog şi pe Marynia să-mi făgăduiţi amândoi. Eu nu vorbesc degeaba, cum zice Bukacki câteodată, pentru că vorbesc din suflet, şi asta-i cea mai mare reformă pe care o aşteaptă veacurile viitoare, cea mai

importantă după venirea lui Cristos pe lume. Acum câteva zile, mi s-a întâmplat un lucru ciudat la Perugia, dar despre asta am să-ţi povestesc altădată; acum vă îmbrăţişez pe amândoi".

Marynia ascultă scrisoarea asemenea acelui Snopczyński despre care amintea profesorul, adică privindu-şi vârfurile pantofilor. Połaniecki însă, începu să râdă şi întrebă:

— Ai mai auzit una ca asta, domnişoară? Nunta noastră e încă departe, iar profesorul plânge de mila copiilor şi le ia apărarea. Asta aduce întrucâtva cu povestea locuinţei mele.

Iar după o clipă adăugă:

— Fireşte, e vina mea că i-am făcut tot felul de promisiuni.

Şi aplecându-se, ca să-i întâlnească privirile Maryniei, o întrebă din nou:

— Ce zici de scrisoarea asta?

Întrebarea cădea într-un moment nepotrivit, când Połaniecki nu era el însuşi şi nu se purta după cum îi era firea. Avea mai degrabă un caracter aspru, dar nu grosolan, capabil uneori de reacţii de-a dreptul feminine. De astă dată însă era ceva pur şi simplu brutal în privirile şi întrebarea pe care i-o punea unei fete cu fire de mimoză, ca Marynia. Ştia şi ea că, după căsătorie, urmează copiii, dar şi-i închipuia ca pe ceva nedefinit, despre care nu se vorbeşte, iar daca totuşi se vorbeşte, apoi asta se face numai prin aluzii delicate, său în clipe de adâncă emoţie cu inima bătând, cu gura iubită la ureche, într-o dispoziţie aproape solemnă, ca despre ceva *sanctissimum* ce aparţine viitorului comun. Aşa că tonul nepăsător cu care o întrebă Połaniecki o duru şi o revoltă. Fără să vrea, îşi spuse în gând; „Cum de nu înţelege?" Şi, la rându-i, reacţiona şi ea împotriva naturii ei, întrucât, aşa cum se întâmplă adesea firilor timide în situaţii penibile, se prefăcu mai supărată decât era într-adevăr.

— Domnule, n-ar trebui să te porţi aşa cu mine! exclamă contrariată. Nu trebuie să-mi vorbeşti aşa!

Połaniecki continuă să râdă, prefăcându-se vesel.

— De ce te superi, domnişoară? întrebă.

— Pentru că nu te porţi cum trebuie.

— Nu înţeleg, despre ce e vorba?

— Cu atât mai rău.

Râsul îi pieri de pe buze, chipul i se întunecă de mânie şi începu să vorbească repede, ca un om care, brusc, nu mai ţine cont de ce spune:

— S-ar putea să fiu un prost, dar ştiu şi eu ce înseamnă bunătatea. Aşa, viaţa devine imposibilă. Cine face din ţânţar armăsar n-are decât să tragă ponoasele, şi pentru că văd că prezenţa mea nu e dorită, plec.

Luându-şi pălăria, se înclină şi plecă. Marynia nu încercă să-l reţină. O vreme, jignirea şi supărarea înăbuşiră în sufletul ei celelalte simţăminte, apoi rămase ca trăsnită. Gândurile i se învălmăşiră asemenea unui stol de păsări speriate; nu mai putu să-şi spună decât ceva ce nu realiza: „Gata, nu se mai întoarce!” În acest fel se prăbuşea peste ea întreaga clădire care se înălţa atât de promiţător. Golul, părăsirea, viaţa fără rost, chinuitoare, şi inima amorţită — iată tot ce-i mai rămânea. Şi era atât de aproape de fericire!... Totul se petrecuse dintr-o dată, era ceva atât de neînţeles, încât nu-şi mai dădea seama ce se întâmplă. Se apropie de birou şi începu aproape instinctiv să pună ordine în hârtii, cu o grabă ciudată, de parcă aranjarea lor ar fi putut schimba într-un fel lucrurile. Apoi privi la fotografia Litkăi şi se aşeză, ascunzându-şi ochii şi tâmplele în palme. Într-un târziu, se gândi totuşi că voinţa Litkăi trebuie să fie mai puternică decât voinţa lor, şi în suflet îi înflori o fărâmă de speranţă. Începu să se plimbe prin încăpere şi să reconstituie tot ce se întâmplase. Şi-l aminti pe Połaniecki nu numai cum fusese cu o clipă înainte, ci mai de mult, cu două. trei zile, cu o săptămână în urmă. Părerea de rău era acum mai mare decât supărarea şi se adâncea tot mai mult odată cu dragostea pentru Połaniecki. După o vreme, începu să-şi spună că nu-i era îngăduit să se înfurie, că datoria ei era să-l ia pe Połaniecki şi să-l iubească, aşa cum era, nu să-i pretindă să se potrivească felului ei de a gândi. „E un om din carne şi oase, nu o păpuşă”, repetă de câteva ori. Un sentiment de vină punea tot mai mult stăpânire pe ea şi regreta. Blândă din fire şi înclinată spre iubire, inima începea să lupte cu raţiunea lucidă pe care o avea neîndoielnic şi care zadarnic încerca s-o convingă acum că dreptatea nu era de partea lui Połaniecki; nici măcar nu-i spusese ceva ireparabil. Se gândi: „Dacă are

cât de cât o inimă bună, se va întoarce”, dar în acelaşi timp se temea de amorul propriu al bărbaţilor în general şi al lui Połaniecki îndeosebi, deoarece era prea inteligentă ca să nu bage de seamă că el avea mare grijă să treacă drept un om inflexibil. Dar observaţiile de acest fel, pe care o inimă potrivnică le-ar fi făcut numai în defavoarea lui, o înduioşară şi mai mult.

O jumătate de oră mai târziu, era convinsă până în adâncul sufletului că vina este numai a ei şi că „l-a chinuit atâta în viaţă”, încât acum trebuie să cedeze, adică să-i întindă ea o mână întâi şi să ierte totul. Asta însemna în înţelegerea ei să-i scrie câteva cuvinte de împăcare. „A suferit atâta din cauza proprietăţii de la Krzemień, încât i se cuvine. „Era gata să-i plângă de milă. Pe de altă parte, se aştepta ca omul acesta urâcios şi nesuferit să aprecieze cât o costă pe ea să-i scrie şi va veni încă în această seară.

I se părea că nu-i va fi deloc greu să aştearnă pe hârtie câteva cuvinte care, pornite din inimă, să ajungă la înimă. Dar nu era aşa! Dimpotrivă! Scrisoarea n-are ochi care să se umple de lacrimi, n-are o faţă care să zâmbească în acelaşi timp cu tristeţe şi dulceaţă, n-are glas care să tremure şi nici mâini care să se întindă. O scrisoare poţi s-o citeşti şi s-o înţelegi cum vrei, pentru că reprezintă doar nişte litere negre pe hârtia indiferentă ca moartea.

Marynia tocmai rupea a treia filă, când faţa încreţită ca un măr copt a domnului Pławicki, cu mustăcioara proaspăt cănită, apăru în uşa întredeschisă.

— Połaniecki nu-i aici? întrebă.

— Nu, papá.

— Nu ştii, mai vine?

— Nu ştiu, papá, răspunse oftând.

— Copila mea, dacă vine, spune-i că mă întorc peste cel mult o oră şi vreau să discut ceva cu el.

„Of, şi eu vreau să vorbesc cu el”, se gândi Marynia.

Şi rupând a treia filă, o luă pe a patra şi începu să reflecteze: să întoarcă totul în glumă, sau pur şi simplu să-i ceară iertare? Era foarte posibil ca gluma să nu-i placă, pe când a-i cere iertare era ceva mai cald, numai că era atât de greu! Dacă el nu se repezea să plece, era destul să-i întindă

mâna, dar plecase ca din puşcă, răutăciosul ăsta atât de iubit...

Şi ridicându-şi privirile, începu să-şi trudească de zor; căpşorul întunecat, când deodată în anticameră se auzi clopoţelul. Maryniei începu să-i bată inima ca un ciocan, iar prin minte îi fulgerară întrebările:

„El e? sau nu e el?”

Uşa se deschise şi... era el.

Intră ca un lup, cu capul plecat, faţa posomorâtă şi se vede foarte nesigur de primirea care i se va, face. La vederea lui, Marynia zvâcni cu inima bătând să-i spargă pieptul, cu privirea străluminată, fericită, bucuroasă că se întorsese, şi, apropiindu-se de el, îi puse mâinile pe umeri.

— Ce bun eşti şi cumsecade! începu să-i spună. Ştii că tocmai voiam să-ţi scriu?

Połaniecki tăcu un răstimp, sărutându-i mâinile, apoi recunoscu:

— Ar trebui să mă dai pe uşă afară, domnişoară.

Şi, înflăcărat de recunoştinţă, o strânse la piept, începu să-i sărute gura, ochii, tâmplele şi părul care i se desprinsese în îmbrăţişare. În asemenea clipe avea impresia că nu-i mai trebuie nimic ca să trăiască o iubire mare, deplină. În cele din urmă îi dădu drumul şi continuă:

— Eşti prea bună. Deşi e mai bine aşa, fiindcă faci ce vrei cu mine. Am venit doar să-ţi cer iertare, atât... Mi-am venit în fire numaidecât... M-am dojenit ca un măgar ce sunt şi nu pot să-ţi spun cât mi-a părut de rău. Am întârziat pe stradă, gândind că am să-ţi văd faţa la fereastră şi am să-mi dau seama dacă pot să mă întorc. Pe urmă, n-am mai putut rezista şi am venit...

— Eu te rog să mă ierţi, e vina mea. Uite hârtiile rupte... am tot încercat să-ţi scriu.

El însă îi devora din priviri părul pe care şi-l prindea în grabă. Cu faţa îmbujorată, pe care se citea bucuria, şi ochii râzând de fericire, îi părea mai frumoasă ca oricând şi atât de dorită, ca niciodată.

Marynia observă că se uită la părul ei şi tulburarea se luptă în ea cu cochetăria feminină. Îşi prindea înadins cosiţa cu stângăcie, ca să-i acopere umerii în valuri, spunându-i

totodată:

— Nu te mai uita la mine, că mă duc dincolo.

— Bine, dar asta-i comoara mea, răspunse Połaniecki, n-am mai văzut aşa ceva în viaţa mea.

Şi iarăşi îşi întinse braţele spre ea, însă Marynia începu să se ferească.

— Nu e voie, fii cuminte, domnule! repetă. Şi aşa mi-e destul de ruşine. Ar trebui să mă duc dincolo.

Treptat, părul îşi reluă aspectul dinainte, după care se aşezară amândoi şi începură să discute liniştiţi ochi în ochi.

— Voiai într-adevăr să-mi scrii, domnişoară? întrebă Połaniecki.

— Uite foile rupte.

— Ţi-o spun cu toată sinceritatea, eşti prea bună.

Înălţându-şi ochii şi aţintind poliţa agăţată deasupra biroului, Marynia răspunse:

— Pentru că a fost vina mea. Da! numai a mea!

Socotind pesemne că nu este suficient de mărinimoasă, adăugă după un răstimp, roşind până în vârful urechilor şi coborându-şi privirile:

— Şi totuşi profesorul Waskowski are dreptate în ceea ce scrie despre... învăţătură.

Połaniecki se simţi îndemnat să îngenunche şi să-i sărute picioarele. Farmecul şi bunătatea ei nu numai că-l dezarmau, dar îl cucereau cu totul.

— Sunt pierdut fără scăpare! exclamă, continuându-şi parcă un gând neexprimat în cuvinte. Domnişoară, vei face cu mine tot ce-ţi pofteşte inimioara.

Marynia începu să scuture veselă din cap.

— Ei, nu se ştie! Eu sunt atât de fricoasă!

— Dumneata fricoasă? Hai să-ţi spun o anecdotă: în Belgia, am cunoscut două domnişoare Wauters, care îşi aleseseră drept favorit un pisoi; o vietate blândă şi, credeai, bună de pus pe rană. La un moment dat, una dintre ele a căpătat în dar un iepure îmblânzit. Şi ce crezi! De frica lui, pisoiul sta numai pe dulapuri şi pe sobă. Odată, domnişoarele Wauters au plecat la plimbare şi deodată şi-au adus aminte că pisoiul a rămas la un loc cu iepurele. „Oare Matou n-o să-i facă vreun rău iepurelui? — Matou? păi el moare de frica lui!”

Şi şi-au continuat plimbarea. S-au înapoiat peste vreo oră şi... n-o să ghiceşti ce s-a întâmplat! Din iepure mai rămăseseră numai urechile. Este exact ce fac femeile cu noi. Chipurile vă temeţi, dar până la urmă, rămân numai urechile din noi!

Połaniecki începu să râdă, iar Marynia îi urmă exemplul. Apoi tânărul adăugă:

— Ştiu că şi din mine nu vor rămâne decât urechile.

Spunea un neadevăr, deoarece avea sentimentul că nu se va întâmpla aşa. Marynia se gândi un timp, apoi răspunse:

— Nu. Eu n-am firea asta.

— Cu atât mai bine, se bucură Połaniecki, fiindcă iată concluzia pe care o trag eu din observaţiile mele de viaţă: un egoism mai puternic îl subjugă totdeauna pe cel mai slab.

— Sau o iubire mai mare cedează alteia mai mici, propuse Marynia.

— Rezultatul este acelaşi. În ce mă priveşte, recunosc că aş vrea să ţin din scurt un zdrahon de femeie, Połaniecki îşi desfăcu degetele, apoi le strânse în pumn, dar ce să mă fac cu un porumbel ca dumneata? Cu dumneata cred că va trebui să lupt ca să nu renunţi la prea multe în favoarea altuia: Aşa ţi-e firea, şi eu ştiu pe cine iau. În definitiv, o spune toată lumea, şi până şi unul ca Maszko, care nu e nici pe departe un Solomon, mi-a zis odată: „Ea poate fi nefericită cu tine, tu însă niciodată cu ea!” Şi avea dreptate. Sunt curios cum se va purta Maszko cu soţia lui. Este un om destul de aspru.

— E îndrăgostit rău?

— Nu chiar aşa cum era acum câtăva vreme, când ai cam cochetat cu el.

— Pentru că el n-a fost atât de urâcios ca „domnul Stach”.

— Va fi o căsnicie ciudată. Ea nu este urâtă, deşi este totdeauna palidă şi are ochii roşii. Maszko însă se căsătoreşte pentru avere. A crezut că ea nu-l iubeşte, şi când s-a întâmplat scandalul cu Gątowski, şi ăsta cavaler! era sigur că mama şi fiica vor profita de ocazie şi vor rupe relaţiile eu el. S-a întâmplat însă din contră, şi imaginează-ţi, domnişoară, că Maszko este iarăşi îngrijorat că treaba merge prea bine... I se pare suspect. E ceva de neînţeles, fiindcă se crede că există totuşi şi domnul Krasławski... Dumnezeu ştie!... Totul pare fără noimă. Oricum, nu poate fi vorba de fericire, cel

puţin aşa cum mi-o închipui eu.

— Şi dumneata cum ţi-o închipui? întrebă Marynia.

— Eu cred că fericirea poate exista numai atunci când te căsătoreşti cu o femeie sigură, ca dumneata, şi vezi limpede viitorul.

— Eu cred că fericirea constă în a fi iubită, dar nu numai atât.

— Ce-ar mai fi?

— Să meriţi să fii iubită şi să...

O vreme, domnişoara Marynia nu-şi găsi cuvintele: într-un târziu, rosti totuşi:

— Să ai încredere în bărbatul pe care ţi l-ai ales... şi să munceşti cot la cot cu el.

IX

Połaniecki nu se înşela. Lui Maszko îi mergea totul atât de bine, doamna şi domnişoară Krasławski se purtau atât de *comme il faut,* încât era din ce în ce mai neliniştit. Uneori râdea şi el de îngrijorarea lui, iar pentru că faţă de Połaniecki nu mai avea nici un secret de la o vreme, într-una din zile îi spuse cu cinism:

— Dragul meu, sunt pur şi simplu nişte îngeri, iar mie mi se face părul măciucă, fiindcă trebuie să fie ceva la mijloc.

— Mai bine mulţumeşte-i lui Dumnezeu!

— Sunt prea ideale, n-au nici un defect, nici o vanitate. Ieri, de pildă, le-am dat de înţeles că sunt avocat numai pentru că, după părerea mea, tinerii din familiile mai bune trebuie să se apuce de ceva, să reprezinte şi ei ceva. Ghiceşte ce mi-au răspuns. Că avocatura este o ocupaţie tot atât de bună ca oricare alta, iar pentru ele orice muncă este bună şi numai cei leneşi se pot ruşina să muncească. M-au bombardat cu atâtea banalităţi, încât îmi venea să le răspund cu vreo maximă din modelele caligrafice! „Onoarea este asemenea unei stânci prăpăstioase” sau ceva de acest fel! Połaniecki, îţi spun eu, e ceva la mijloc. Am crezut că e vorba de papá, dar nu-i aşa. Am ştiri despre el, stă la Bordeaux, unde se numeşte Mr. de Langlais, şi îşi are propriul cuib

familial, nu chiar legal, dar plin de copii pe care îi întreţine din pensia primită de la doamna Krasławska.

— Şi ce-ţi pasă ţie?

— Nu-mi pasă câtuşi de puţin.

— Dacă-i aşa, sunt nişte femei nenorocite, asta-i.

— Da, dar veniturile lor sunt pe măsura nenorocirii? Nu uita că eu am greutăţi mari. În plus, vezi tu, dacă sunt într-adevăr femeile care par şi pe deasupra şi bogate, sunt dispus să mă îndrăgostesc, şi asta poate fi o nebunie; dacă se arată că nu au nimic sau prea puţin, sunt de asemenea gata să mă îndrăgostesc şi nebunia e şi mai mare. A început să-mi placă.

— Nu, va fi oricum singurul lucru înţelept în această situaţie. Tu, Maszko, mai gândeşte-te totuşi la tine şi puţin la mine şi la domnul Pławicka. Ştii că în asemenea împrejurări, eu n-am obiceiul să fiu slab, iar termenul se apropie.

— Dispun încă de creditul meu. În ultimă instanţă, voi aveţi ipoteca asupra proprietăţii de la Krzemień. Peste câteva zile, va avea loc la doamna Krasławska seara de logodnă, după care nădăjduiesc că voi afla ceva mai sigur.

Maszko începu să monologheze.

— E de neconceput totuşi că un om pozitiv ca mine să rătăcească parcă prin hăţişul unei păduri. Pe de altă parte, nici măcar printre oamenii foarte bine informaţi nu există nimeni care să se îndoiască de averea doamnei Krasławska. Amândouă au un suflet atât de nobil!!!...

— Probabil că temerile tale sunt de prisos, îl întrerupse Połaniecki, pierzându-şi răbdarea. Tu însă, dragul meu, nu eşti deloc un om pozitiv, fiindcă ai pozat întotdeauna şi pozezi şi acum, în loc să te gândeşti la ceea ce îţi asigură o bucată de pâine.

Câteva zile mai târziu, avu loc într-adevăr logodna lui Maszko, la care se duse şi Marynia, deoarece doamna Krasławska ţinea la domnul Pławicki şi, cunoscându-i legăturile de rudenie, nu-l evita, cum făcea cu familia Bigiel. Maszko îşi invitase toţi cunoscuţii cu nume răsunătoare şi cărare la mijlocul capului, cei mai mulţi foarte tineri şi, mai ales, nu prea inteligenţi. Se aflau printre ei cei cinci fraţi Wyz, care se numeau Mizio, Kizio, Bizio, Breloczek şi Tatuś. Erau porecliţi cei cinci fraţi adormiţi, întrucât simţind impulsurile

vieţii exclusiv în picioare, se însufleţeau numai în timpul carnavalului, pentru a amorţi cu totul, cel puţin intelectual, cât ţinea postul. Bukacki îi iubea şi se amuza pe seama lor. Mai era şi baronul Kot care, auzind odată de la cineva despre un străvechi Kot din Debno, completa întotdeauna când era prezentat: „din Debno”, şi care la tot ce i se spunea, răspundea invariabil: *Quelle drôle d'histoire!*[1] Maszko era cu toţi la *per tu,* deşi îi trata cu oarecare dispreţ, ca şi pe Kopowski, un tânăr cu un cap ideal, minunat, şi ochi pe cât de frumoşi, pe atât de lipsiţi de expresie. Categoria prietenilor mai rezonabili era reprezentată de Połaniecki şi Kresowski. Doamna Krasławska invitase şi ea zece-cincisprezece doamne cu fiicele lor, în jurul cărora se învârteau nepăsători şi flegmatici fraţii Wyz; inimioarele feciorelnice ale domnişoarelor îşi înteţeau totuşi bătaia la apropierea lui Kopowski, acordând mai puţină atenţie asemănării lui spirituale cu Hamlet, care consta în aceea că, dacă nu el, creierul lui ar fi încăput „într-o coajă de nucă”. Câteva chelii respectabile completau salonul.

Îmbrăcată în alb, domnişoara Krasławska, deşi cu ochii roşii, arăta foarte atrăgătoare. Răspândea în jur un farmec cu adevărat feminin, o linişte neînţeleasă, aproape somnolentă. Amintea puţin de figurile lui Perugino[2]. La răstimpuri, se înviora asemenea unei lămpi de alabastru, în care se aprinde brusc lumina, pentru a se stinge îndată nu fără anume farmec. Îmbrăcată într-o rochie albă, vaporoasă, părea mai frumoasă ca de obicei. Uitându-se la ea, Połaniecki se gândi că e posibil să aibă o inimă şi o minte destul de aride, dar poate fi o soţie cumsecade, îndeosebi pentru Maszko care, în fond, preţuia înainte de toate, bunacuviinţă de salon. Căsnicia lor se anunţa asemenea unei zile palide şi reci, în care nu dogoreşte soarele, dar nici nu există pericol de furtună. Acum şedeau împreună la un capăt al salonului, nu prea aproape, dar nici prea departe de ceilalţi invitaţi; arătau însufleţiţi atât cât se cuvenea, nici mai mult nici mai puţin; în comportarea

---

[1] Ce poveste amuzantă! (Fr.)

[2] *Pietro Vannucci,* zis *Perugino* (1445—1523), pictor italian, ale cărui compoziţii, simetric echilibrate, se caracterizează prin delicateţea sentimentelor şi suavitatea coloritului.

lui se vedea atâta dragoste, cât trebuia; era preocupat să pară în primul rând un logodnic *corect,* iar ea îi răspundea cu aceeaşi monedă. Îşi zâmbeau cu prietenie; el vorbea mai mult, ca viitor îndrumător şi cap al casei, iar câteodată se priveau în ochi, într-un cuvânt, alcătuiau cea mai corectă şi exemplară pereche de logodnici care se putea imagina în lumea bună. „Eu n-aş rezista”, îşi spuse Połaniecki. Şi îşi aduse aminte deodată că în timp ce ea stă aici albă şi calmă, zâmbind convenţional, medicul acela, care nu-şi putuse „rupe sufletul de ea”, putrezeşte undeva între tropice, la fel de liniştit în pământ, uitat, ca şi când n-ar fi existat niciodată. Şi-l cuprinse furia. Inima domnişoarei Krasławska nu numai că-i stârnea dispreţul, dar liniştea ei i se părea de prost-gust, o amorţeală a sufletului, cândva la modă, pe care, poeţii de atunci o condamnau vehement, văzând în ea ceva demonic, dar care cu vremea se banalizase şi devenise totuna cu nimicnicia morală şi prostia. „Este în primul rând o gâscă, şi încă o gâscă fără inimă”, se gândi Połaniecki. Acuma înţelese atât de bine îngrijorarea pe care i-o pricinuia lui Maszko purtarea lor fără pată, încât îl considera pe tânărul avocat o minte pătrunzătoare şi abilă.

Apoi începu să-şi compare propria logodnică, pe Marynia, cu domnişoara Krasławska şi îşi spuse cu mare mulţumire: „Marynia e cu totul altceva”. Simţea că-şi odihneşte sufletul, când se uita la ea. În vreme ce logodnica lui Maszko îi părea o plantă artificială, crescută sub sticlă, lipsită de adierile sănătoase ale aerului, a lui împrăştia în jur viaţă şi căldură; cu toate acestea, alăturarea era în favoarea Maryniei şi în ceea ce priveşte bunele maniere. Połaniecki nu dispreţuia cu totul aşa-zisa „distincţie”, înţelegând că dacă nu totdeauna, de multe ori ea exprimă şi un anume rafinament spiritual, mai ales la femei. Privind acum când la una, când la cealaltă, ajunse la concluzia că fineţea aceea care la domnişoara Krasławska era ceva însuşit şi stânjenitor, la Marynia era înnăscută. La cea dintâi nu era decât un veşmânt exterior, pe când în cazul domnişoarei Pławicka constituia sufletul şi parcă trăsătura distinctivă a speciei înnobilate de îndelungate secole de cultură. Împrumutând din spusele lui Bukacki atât cât trebuia, adică ceea ce era adevărat, Połaniecki îşi aduse

aminte că ciudatul prieten repetase nu o dată că femeile, indiferent de provenienţa lor, se împart în patriciene, cu o cultură, principii şi nevoi spirituale intrate în sânge, şi parvenite, care le poartă ca pe o mantilă, numai faţă de musafiri. Uitându-se la profilul nobil al Maryniei, Połaniecki se gândi acum, cu infatuarea mic-burghezului care se căsătoreşte cu o prinţesă, că va lua de soţie o patriciană în înţelesul deplin al cuvântului.

Şi încă o patriciană foarte frumoasă. Nu o dată, femeile au nevoie doar de puţin spaţiu şi de puţină fericire pentru a înflori. Marynia care i se păruse lui Połaniecki, după ce se întorsese de la înmormântarea Litkăi, aproape urâtă, acum îl uimea uneori cu frumuseţea ei. Domnişoara Krasławska arăta pe lângă ea ca o rochie decolorată de vechime şi purtare alături de una nouă, şi dacă averea domnişoarei Pławicka ar fi fost la înălţimea farmecului ei, ar fi fost considerată neîndoielnic drept o frumuseţe. Şi aşa fraţii Wyz, punându-şi ochelarii pe nasurile lor de cal, se uitau la ea cu anume admiraţie, iar baronul Kot din Debno declară confidenţial că era un adevărat noroc că se logodise, deoarece, altminteri, cine ştie dacă n-ar fi abordat-o.

Połaniecki avu prilejul în acea seară să-şi cunoască o trăsătură de caracter pe care nu şi-o bănuia. Era gelos, întrucât era convins în acelaşi timp că Marynia este o femeie absolut sigură, în care poţi să crezi orbeşte, gelozia lui era o simplă inconsecvenţă. La vremea lui fusese gelos pe Maszko, şi asta era de la sine înţeles; acum, însă, nici el nu pricepea de ce, de pildă, un ins de felul lui Kopowski, cu capul lui de arhanghel şi creier de păsărică, îi stârnea supărarea numai pentru că şedea lângă Marynia şi-i punea probabil întrebări nelalocul lor, la care ea răspundea mai mult sau mai puţin politicoasă. La început, îşi făcu singur reproşuri: „E greu totuşi să-i pretinzi Maryniei să scoată limba la el!” Mai pe urmă însă, aprecie că domnişoara Pławicka se întorcea prea des spre Kopowski, se uita prea curioasă la el şi-i răspundea cu prea multă amabilitate. La masă, stând alături de ea, se arătă destul de morocănos şi de tăcut, iar când îl întrebă care-i cauza, îi răspunse cum nu se poate mai nepotrivit:

— Nu vreau să-ţi stric impresia pe care ţi-a făcut-o domnul

Kopowski.

Maryniei îi plăcea că era gelos din cauza ei, aşa că strângându-şi colţurile buzelor, ca să-şi înăbuşe râsul, şi privindu-l cu luare-aminte, spuse:

— Şi dumneata crezi că domnul Kopowski are ceva neobişnuit?

— Da, sigur! Şi când merge pe stradă, pare că-şi scoate capul la aer curat, ca să nu-l roadă moliile.

Colţurile buzelor domnişoarei Pławicka rezistară încercării, dar ochii îi râdeau vizibil; în sfârşit, nemaiputând să rabde, şopti:

— Eşti un gelos nesuferit!

— Eu? Nici pomeneală!

— Atunci hai să-ţi relatez un fragment din conversaţia noastră. Ai aflat că ieri, la teatrul de estradă, a fost un caz de catalepsie în timpul concertului. Astăzi s-a vorbit despre asta în jurul nostru, aşa că printre altele l-am întrebat pe domnul Kopowski dacă l-a văzut pe cataleptic. Ştii ce mi-a răspuns? Că fiecare poate să-şi aibă convingerile lui. Nu-i aşa că este un om extraordinar?

Połaniecki se îmbună şi începu să râdă.

— Eu cred că pur şi simplu nu înţelege ce i se spune şi de aceea răspunde aiurea.

Restul serii îl petrecură împreună în bună pace. Când îşi luară rămas bun, deoarece Pławicki având o caretă cu două locuri” nu putu să-l invite şi pe Połaniecki, Marynia se aplecă spre el şi-l întrebă:

— Urâciosule năzuros, vii mâine la masă?

— Vin, fiindcă te iubesc, răspunse Połaniecki, învelindu-i picioarele în blană.

Iar ea îi şopti la ureche în semn de mare şi nouă taină:

— Şi eu.

Şi cu toate că el, în clipa când o spunea, era cum nu se poate mai sincer, răspunsul ei conţinea mai mult adevăr.

Maszko îl conduse acasă pe Połaniecki. Pe drum, discutară de seara la care participaseră. Maszko îi povesti că înainte de sosirea invitaţilor, încercase să vorbească despre afaceri cu doamna Krasławska, dar nu avusese succes.

— La un moment dat, relată, am vrut să pun problema

limpede, evident, prezentând-o într-o formă cât mai delicată. Dar mi-a fost frică. În definitiv, de ce mă îndoiesc eu de zestrea logodnicii mele? Numai pentru că ele se poartă cu mine mai bine decât m-am aşteptat. Mă rog, nu-mi displace, dar mă tem să împing lucrurile prea departe, pentru că dacă se arată că îndoielile mele sunt întemeiate, dacă într-adevăr n-au bani, şi curiozitatea mea prea interesată le va stârni indignarea? Sunt dator să mă gândesc şi la această posibilitate, fiindcă altfel risc să eşuez în faţa palatului.

— Bine, deci — răspunse Połaniecki — să presupunem, ceea ce e foarte probabil, că au; dar dacă se va dovedi că nu au, ce vei face atunci? Ţi-ai făcut vreun plan în această eventualitate? Rupi logodna cu domnişoara Krasławska sau te căsătoreşti cu ea?

— N-o rup în nici un caz, deoarece nu câştig nimic. Şi aşa, dacă intenţiile mele matrimoniale nu se realizează, tot voi da faliment. Atunci, însă, voi spune deschis care este situaţia mea financiară şi presupun că domnişoara Krasławska va rupe logodna.

— Şi dacă nu?

— Mă voi îndrăgosti de ea şi voi începe să tratez cu creditorii. Voi înceta să mai „pozez”, cum zici tu, şi mă voi strădui să câştig atâta cât să ne ajungă la amândoi. Nu sunt un avocat prost. Ştii asta.

— E destul de rezonabil, recunoscu Połaniecki, dar asta nu mă linişteşte nici în privinţa lui Pławicki, şi nici într-a mea.

— Voi sunteţi într-o situaţie mai bună decât alţii, pentru că vă puteţi bizui pe Krzemień! La o adică, pui mâna pe moşie şi tot mai scoţi ceva. E mai rău de cei care m-au crezut pe cuvânt şi-ţi spun drept că mai mult de ei mă tem. M-am bucurat, mă bucur şi acum, de o mare încredere. Asta-i durerea mea de acum. Dacă însă voi avea timp, voi cârpi-o eu într-un fel... Dacă totuşi aş avea puţină fericire în căsnicie, care să mă îndemne la muncă...

Ajunseră la locuinţa lui Połaniecki, aşa că Maszko nu mai apucă să-şi sfârşească gândul. Înainte însă de a se despărţi, spuse deodată,:

— Ascultă, tu mă crezi aproape un nemernic, dar sunt mult mai puţin decât îţi închipui tu.. Am pozat, cum spui, e

adevărat! Am fost silit să fac tot felul de piruete şi câteodată m-am abătut de la drumul bătătorit... Dar am obosit şi-ţi spun deschis că-mi doresc puţină fericire, pentru că n-am avut-o. De aceea am vrut să mă căsătoresc cu logodnica ta ascultă, deşi n-are avere. Iar în privinţa domnişoarei Krasławska, să ştii că sunt momente în care aş prefera să se arate că nu are nimic, numai să nu mă părăsească atunci când va afla că nici eu nu am. Îţi spun sincer... Acum, noapte bună!

„Ei, se gândi Połaniecki, asta-i ceva nou la Maszko."

Şi intră pe poartă. Când ajunse la uşa locuinţei lui, auzi pe cineva cântând la pian înăuntru. Slujitorul îi spuse că e Bigiel, care-l aştepta de două ore.

Połaniecki se nelinişti, dar se gândi că dacă era vorba de o veste proastă, Bigiel nu mai cânta la pian. Se arătă însă că Bigiel avea nevoie urgentă numai de semnătura lui Połaniecki, într-o problemă care trebuia rezolvată a doua zi de dimineaţă.

— Puteai să-mi laşi hârtiile şi să te duci la culcare, îl mustră Połaniecki.

— Asta am şi făcut, aici pe sofa, înainte de a mă aşeza la pian. Cândva cântam tot atât de bine ca şi la violoncel, dar acum mi s-au cam îngreuiat degetele. Marynia ta cântă probabil şi ea, e un lucru foarte plăcut în casă!

Połaniecki începu să râdă cu râsul lui sincer şi binevoitor.

— Marynia mea? Marynia mea posedă talentul de care scrie în *Evanghelie:* „nu ştie stânga, ce face dreapta". Biata mea iubită! N-are nici o pretenţie şi cântă numai atunci când e rugată.

Bigiel răspunse:

— Râzi, chipurile, dar aşa râd numai îndrăgostiţii.

— Păi sunt, cum nu se poate mai mult. Cel puţin aşa mi se pare acum, şi, în genere, mi se pare din ce în ce mai des. Bigiel, vrei ceai?

— Da. Vii de la doamna Krasławska?

— Întocmai.

— Ce zice Maszko? Ajunge la mal?

— M-am despărţit acum o clipă de el. M-a condus până la poartă. Uneori spune totuşi nişte lucruri la care nu m-aş aştepta din partea lui.

Şi Połaniecki, bucuros că are cu cine sta la taifas şi simţind nevoia de a vorbi ca de la suflet la suflet, începu să-i spună ce auzise de la Maszko şi cât de mult se mirase aflând în pielea unui astfel de om, un romantic.

— Maszko nu e un netrebnic, remarcă Bigiel. El se găseşte însă pe un drum care-l poate conduce la tot felul de abateri din cauza vanităţii şi a respectului exagerat pentru aparenţe. Pe de altă parte, tocmai acest respect pentru aparenţe îl fereşte de la prăbuşirea totală. Cât priveşte romanticul, pe care l-ai descoperit în el...

Aici Bigiel îşi tăie capătul trabucului, pe care îl aprinse cu mare atenţie, încruntându-şi sprâncenele, apoi se aşează comod şi continuă:

— Pe această temă, Bukacki ar formula zeci de paradoxuri despre societatea noastră... Mi s-a înfipt în minte ce mi-ai spus tu; atunci când s-a burzuluit la noi, pentru că aici întotdeauna trebuie să iubeşti ceva sau pe cineva. Lui i se pare că asta e o prostie inutilă, dar eu văd aici o însuşire importantă. În lumea noastră, trebuie să reprezinţi ceva, pe când noi ce avem? Bani n-avem, înţelepciunea nu ne dă afară din casă, cum nici talentul de a ne orienta în diverse situaţii, prea buni gospodari nu suntem; într-adevăr, ne mai putem lăuda cu faptul că, aproape fără să vrem, în virtutea unei predispoziţii generale, iubim ceva sau pe cineva, iar dacă nu iubim, tot simţim măcar nevoia acestui sentiment. Tu ştii că eu sunt un om de bun-simţ şi un comerciant, aşa că-ţi vorbesc lucid. M-am gândit la acest lucru, din cauza lui Bukacki... Unul ca Maszko, de exemplu, în altă parte, ar fi fost un nemernic învederat. Şi nu sunt puţini ca el. Aici însă, la noi, până şi într-un nemernic poţi descoperi un om, iar asta nici măcar nu este atât de greu! Fiindcă, la urma urmelor, câtă vreme porţi în tine o fărâmă de sensibilitate, nu poţi să fii doar un animal nesimţitor, iar aici, la noi, oamenii au această fărâmă, tocmai pentru că iubesc.

— Îmi aminteşti de Waskowski. Ce spui seamănă cu concepţia lui despre nimicnicia celor mai tineri dintre arieni.

— Ce-mi pasă mie de Waskowski! Aşa gândesc eu. Un lucru e sigur: ia-ne această înclinaţie sentimentală şi ne desfacem ca un butoi fără cercuri.

— Atunci, ascultă la mine. În mintea mea, eu am rezolvat de mult această dilemă. A iubi sau a nu iubi pe cineva, iată o chestiune personală, dar înţeleg şi eu că ceva trebuie să iubeşti în viaţă. Şi eu am reflectat la asta. După moartea Litkăi, am simţit că unele suporturi s-au năruit înăuntrul meu, câteodată mai simt şi acum la fel. Astăzi nu, dar am momente — cum să-ţi spun, parcă de reflux, de epuizare, de îndoieli — şi dacă mă căsătoresc totuşi, o fac numai pentru că îmi dau seama că sub această dragoste de ordin mai general trebuie să dureze o solidă temelie de viaţă...

— De aceea şi nu numai de aceea, răspunse Bigiel neînduplecat în judecata lui, fiindcă tu nu te căsătoreşti doar din motive pur raţionale. Iei de soţie o fată frumoasă şi cinstită, care te atrage; să nu încerci să te convingi că nu-i aşa, pentru că ai să vezi că ai să începi şi tu să te prefaci... Dragul meu, asemenea îndoieli are oricine înainte de a se căsători, Până şi eu, cum mă vezi, deşi nu sunt vreun mare filozof, înainte de căsătorie mi-am pus de zece ori pe zi această întrebare: îmi iubesc oare de ajuns viitoarea soţie? aşa cum trebuie? nu cumva prea puţin cu inima şi prea mult cu simţurile? Dumnezeu ştie! Pe urmă m-am căsătorit, am nimerit o soţie bună şi o ducem bine. O s-o duceţi şi voi la fel, numai să luaţi lucrurile aşa cum sunt, deoarece, pe Dumnezeul meu! e curată prostie să desfaci mereu firul în patru şi să-ţi analizezi nu ştiu ce secrete ale inimii.

— Poate că-i o prostie, răspunse Połaniecki. Nici mie nu-mi place să stau cu burta în sus şi să mă cercetez de dimineaţă până seara, dar nu pot să trec cu vederea realitatea.

— Ce realitate?

— Aceea, de pildă, că sentimentele mele nu mai sunt ceea ce erau la început. Recunosc, sper că voi fi iarăşi, că voi ajunge din nou la iubirea de altădată. Cu toate aceste observaţii, mă căsătoresc, şi o fac ca şi când ele n-ar exista.

— Se poate.

— Şi ştii la ce mă mai gândesc? Că trebuie totuşi ca ferestrele casei să dea spre soare, altfel va fi frig înăuntru.

— Aici ai zis-o bine! încuviinţă Bigiel.

X

Între timp, iarna începuse să cedeze; se apropia sfârşitul postului şi, odată cu el, ziua în care aveau să se cunune atât Połaniecki, cât şi Maszko. Bukacki, rugat să fie cavaler de onoare, scrise printre altele cele ce urmează: *„Să scoţi forţa creatoare universală din starea generală, adică din starea de repaos absolut, şi s-o obligi cu ajutorul căsătoriei contractate pe pământ să se integreze în amănunte mai mult sau mai puţin ţipătoare, care au nevoie de leagăne să se distreze, ţinându-şi în gură degetul mare de la picior, este o crimă. Cu toate acestea, am să vin, deoarece acolo sobele sunt mai bune ca aici.”* Sosi într-adevăr înainte de sărbători şi-i aduse în dar lui Połaniecki un carton împodobit artistic cu pergament, ceva asemănător cu un ferpar pe care scria: *„Stanislaw Połaniecki, după îndelunga şi dificila stare de holtei...”*

Lui Połaniecki îi plăcu cartonul de la Bukacki, şi a doua zi, aproape de amiază, i-l duse Maryniei. Uitase totuşi că era duminică, şi plănuind să-şi petreacă în chip foarte plăcut timpul până la masa de prânz, încercă o mare dezamăgire găsind-o pe Marynia cu pălăria pe cap.

— Pleci undeva, domnişoară? o întrebă.

— Da, la biserică. Azi e duminică.

— A, e duminică!... Aşa e! Şi eu care mă gândeam că o să stăm împreună. Ar fi fost atât de bine...

Domnişoara Pławicka îşi înălţă spre el privirile-i senine şi rosti cu simplitate:

— Şi datoria către Dumnezeu?

Połaniecki întâmpină deocamdată aceste cuvinte ca pe oricare altele, nebănuind că în evoluţia sufletească pe care avea s-o parcurgă vor juca un rol însemnat tocmai din cauza simplităţii cu care fuseseră rostite. Prin urmare, răspunse repetându-le parcă mecanic:

— Vorbeşti de „datoria către Dumnezeu”. Fie! Nu mă grăbesc, merg şi eu.

Marynia îi primi propunerea cu mare bucurie. Pe drum, îi mărturisi:

— Eu, cu cât sunt mai fericită, cu atât mă gândesc mai

mult la Dumnezeu.

— E şi ăsta un semn al firii dumitale bune; alţii n-o fac decât atunci când se află la ananghie.

La biserică îi veniră iarăşi în minte gândurile care-l frământaseră prima dată la Krzemień, când fusese cu bătrânul Pławicki la slujbă la Wątory: „Toate filozofiile şi sistemele de gândire se trec unul după altul, dar liturghia se desfăşoară cu şartul din străvechime”. Avea impresia că în toate acestea există ceva de neînţeles. El, care din cauza Litkăi, venise în contact cu moartea într-un mod atât de dureros, se întorcea mereu la aceste reflecţii ori de câte ori i se întâmpla să se afle la cimitir, la biserică sau în alte împrejurări, în care se desfăşurau datini desprinse de nevoile reale, de zi cu zi, ale vieţii, contând pentru viitorul de dincolo de mormânt. Rămase uimit cât de mult se face încă din timpul vieţii pentru acest viitor; oricâte filozofii şi îndoieli ar exista, oamenii trăiesc ca şi când acest tărâm ar fi neîndoielnic, sacrificându-i egoismul mărunt, consacrându-i acţiuni filantropice, orfelinate, spitale, aziluri şi biserici — toate acestea urmând a fi răsplătite abia pe lumea cealaltă!

Fu de-a dreptul uluit de gândul că, într-adevăr, ca să te împaci cu viaţa, trebuie să te împaci mai întâi cu moartea, lucru cu neputinţă fără credinţa în ceva care să existe dincolo de moarte. În schimb, dacă ai această credinţă, dilema se rezolvă de la sine. „Ducă-se dracului doliul, să îmbrăcăm pardesiul!” Şi dacă-i aşa, ce poţi să-ţi doreşti mai mult? Nu te mai gândeşti decât la o existenţă nouă, în cel mai rău caz foarte interesantă, iar această siguranţă este totuna cu liniştea. Un exemplu de acest fel îi oferea acum Marynia. Din cauza miopiei, îşi ţinea capul aplecat pe cartea de rugăciuni, iar când şi-l ridica uneori, Połaniecki vedea o faţă atât de senină, atât de plină de o linişte aproape vegetală şi atât de îmbătată, încât părea angelică. „E o femeie fericită şi va fi întotdeauna fericită! îşi spuse. Iar pe deasupra, mai e şi înţeleaptă, fiindcă dacă măcar de cealaltă parte ar exista cât de cât certitudinea, care ţi-ar aduce totodată şi mângâierea pe care ţi-o dă adevărul, mă rog, dar aşa, să te chinuieşti numai pentru nişte semne de întrebare — e o curată prostie.”

În drum spre casă, gândindu-se mereu la expresia de pe chipul Maryniei, Połaniecki spuse:

— Domnişoară, la biserică arătai ca un profil al lui Fra Angelico[1]. Aveai faţa unei fiinţe cu adevărat fericite.

— Acum sunt într-adevăr fericită. Şi ştii de ce? Pentru că sunt mai bună decât eram înainte. Purtam ranchiuna şi supărarea în inimă, nu mai aveam nici o speranţă, şi toate acestea îmi produceau atâta amărăciune! Se spune că nenorocirile înnobilează sufletele alese, dar eu nu sunt unul dintre acestea. În definitiv, poate că nefericirea înnobilează într-adevăr, dar amărăciunea, supărarea, aversiunea distrug... Da, da, ca otrava!

— Mă urai chiar atât de mult?

Marynia se uită la el şi răspunse:

— Atât de mult, încât toată ziua nu mă gândeam decât la dumneata.

— Maszko e inteligent, constată Połaniecki. Cândva te-a definit cam aşa: „A preferat să te urască, decât să mă iubească pe mine”.

— A, de preferat, am preferat!

Discutând astfel, ajunseră acasă. Połaniecki despachetă cartonul cu pergament şi i-l arătă Maryniei. Ideea lui Bukacki nu era pe gustul ei, deoarece ea nu aprecia căsătoria numai sentimental, ci şi din punctul de vedere al religiei. „Cu asemenea lucruri nu se glumeşte”, spuse, apoi recunoscu numaidecât că nu-l poate suferi pe Bukacki.

După masă, sosi şi Bukacki. În cele câteva luni cât stătuse în Italia, devenise şi mai subţire, ceea ce era o dovadă împotriva eficienţei vinului de Chianti în cazul virozei la stomac. Fineţea nasului amintea de ascuţişul cuţitului, iar feţişoara-i ironic zâmbitoare parcă semăna cu porţelanul şi nu era mai mare decât pumnul unui bărbat matur. Se înrudea şi cu Połaniecki şi cu Marynia, de aceea spunea ce-i venea pe limbă faţă de amândoi. De cum intră, le declară ritos că, având în vedere numărul din ce în ce mai mare de anomalii psihice, nu poate decât să sufere, dar nu se miră deloc că s-au logodit. A venit de bună seamă cu speranţa că va izbuti

[1] *Guido di Pietro,* cunoscut sub numele de *Fra Angelico* (1387—1455), celebru pictor italian, unul dintre maeştrii şcolii florentine.

să-i salveze, dar acum vede că a întârziat şi nu-i mai rămâne decât să se resemneze. Ascultându-l, Marynia începu să se supere, dar Połaniecki, care ţinea la el, îl sfătui:

— Păstrează-ţi poantele pentru alocuţiunea pe care va trebui s-o rosteşti la nuntă, iar acum spune ce mai face profesorul nostru?

La acestea, Bukacki răspunse cu seriozitate:

— Şi-a pierdut minţile.

— Domnule, te rog să nu glumeşti în acest fel, îl certă Marynia.

Iar Połaniecki adăugă:

— Şi nici atât de plat.

Dar Bukacki urmă cu aceeaşi gravitate:

— Profesorul Waskowski şi-a pierdut minţile şi iată dovezile mele: întâi, umblă prin Roma fără pălărie, mai degrabă umbla, pentru că acum este la Perugia; al doilea, a căşunat pe o englezoaică tânără şi frumoasă, dovedindu-i că englezii sunt creştini numai în viaţa particulară, în vreme ce faţă de Irlanda, nu sunt; al treilea tipăreşte o broşură în care susţine că misiunea înviorării şi a renaşterii istoriei cu ajutorul spiritului creştin a fost încredinţată celor mai tineri dintre arieni. Acestea sunt argumente temeinice, socot.

— Ştiam asta înainte de plecarea profesorului, şi dacă nu-l ameninţă altceva, nădăjduiesc că-l vom vedea sănătos.

— Nici nu se gândeşte să se întoarcă.

Połaniecki îşi scoase carnetul de note, scrise câteva cuvinte cu creionul şi, dându-i-l Maryniei, o rugă:

— Citeşte, domnişoară, şi spune-mi dacă este bine aşa.

— De vreme ce scrieţi faţă de mine, eu îmi iau tălpăşiţa, se fandosi Bukacki.

— Nu, nu! Nu e nici un secret!

Marynia roşi ca o vişină de bucurie şi parcă nevrând să-şi creadă ochilor, începu să întrebe:

— E adevărat? Nu e o...

— Depinde numai de dumneata.

— Ah, domnule Stach!... Nici n-am îndrăznit să visez una ca asta. Trebuie să-i spun lui papá, musai!

Şi ieşi alergând.

— Dacă aş fi poet, m-aş spânzura, spuse Bukacki.

— De ce?

— Pentru că dacă doar câteva cuvinte scrise de mâna asociatului firmei Bigiel şi compania pot să producă o impresie mai puternică decât un sonet, atunci mai bine să fii băiat de ajutor la moară decât poet.

Marynia însă, luată de înflăcărare, uitase carneţelul de note, astfel că Połaniecki i-l arătă lui Bukacki, îndemnându-l:

— Citeşte.

Bukacki citi:

„După nuntă, Veneţia, Florenţa, Roma, Neapole — e bine aşa?”

— Aşadar, e vorba de o călătorie în Italia?

— Da. Imaginează-ţi că biata de ea n-a fost niciodată în străinătate, iar Italia i s-a părut întotdeauna ţara din poveste, pe care nici n-a visat că poate s-o vadă. Pentru ea, e o mare bucurie şi, pe legea mea! ce-i de mirare că vreau să-i fac şi eu o plăcere?!

— Iubire şi Italia! O, Doamne, de câte ori n-ai avut sub ochi asemenea situaţii! Totu-i vechi ca lumea.

— Nu-i adevărat! Îndrăgosteşte-te şi tu şi ai să vezi că totul ţi se va părea nou.

— Dragul meu, nu e vorba că nu iubesc, ci că nu mai iubesc. Am dezgropat de mult acest sfinx din nisip, şi nu mai este o taină pentru mine.

— Bukacki, căsătoreşte-te!

— Nu pot. Am vederea şi stomacul prea slabe.

— Ce piedici mai sunt şi astea?

— Vezi tu, femeia este ca o foaie de hârtie. Pe o parte scrie îngerul, pe cealaltă diavolul, hârtia e subţire, cuvintele se amestecă şi iese un talmeş-balmeş pe care eu n-aş putea nici să-l citesc şi nici să-l diger.

— Ei, tu nu poţi să trăieşti nici o clipă fără glumele tale!

— Totuşi, o să mor şi eu la fel ca tine, care te însori. Avem întotdeauna impresia că noi suntem cei care ne gândim la moarte, mai degrabă însă ea se gândeşte la noi.

În acest timp, Marynia reveni cu tatăl ei care-l îmbrăţişă pe Połaniecki şi-i spuse:

— Marynia mi-a spus că vreţi să plecaţi în Italia după cununie.

— Dacă viitoarea mea doamnă va fi de acord?

— Viitoare doamnă nu numai că e de acord, răspunse Marynia, dar mai că şi-a pierdut capul de bucurie şi ar vrea să sară prin încăpere ca la zece ani:

— Dacă semnul crucii făcut de un bătrân singuratic vă poate fi de folos în această călătorie îndepărtată, vă binecuvântez din toată inima.

Îşi ridică privirile şi mâna, spre nespusa bucurie a lui Bukacki, dar Marynia îi trase braţul de jos, şi, sărutându-i mâna, spuse râzând:

— Dragă papá, mai avem destulă vreme, vom pleca abia după cununie.

— La drept vorbind, adăugă Bukacki, asta nu înseamnă decât să cumperi bilete, să cântăreşti bagajele şi să pleci, atâta tot.

Domnul Pławicki se întoarse spre tânărul cinic şi-i răspunse cu anume solemnitate:

— Până aici aţi ajuns, încât binecuvântarea unui bătrân singur şi a unui părinte vi se pare un lucru de prisos?

Bukacki însă, în loc de răspuns, îl luă de mijloc pe domnul Pławicki, îl sărută undeva pe jiletcă şi întrebă:

— „Bătrânul singuratic” n-ar avea poftă să joace pichet, ca să lăsăm capetele astea înfierbântate să se sature de vorbă?

— Da, dar cu rubicon? acceptă domnul Pławicki.

— Cu tot ce vrei dumneata.

Spunând acestea, Bukacki se adresă tinerei perechi:

— Să mă tocmiţi pe mine ca cicerone prin Italia.

— Nici nu mă gândesc, se împotrivi Połaniecki. Am fost numai în Belgia şi în Franţa, Italia n-o cunosc, dar vreau să văd ce ne interesează pe noi, nu ce-ţi place ţie. Am văzut destui ca tine şi ştiu că din cauza rafinamentului exagerat ajungeţi să nu mai iubiţi arta, ci doar propriile cunoştinţe despre ea.

Aici Połaniecki se adresă Maryniei:

— Da, da, la asta ajung. Îşi pierd simţul artei mari, simple, caută ceva ce poate să mai impresioneze preaplinul lor şi să le dovedească priceperea. Nu mai văd pădurea din cauza copacilor. Pe ei nu-i mai preocupă titanii pe care vrem să-i

vedem noi, ci numai niscaiva mărunţi de tot, despre care n-a auzit nimeni; scot la iveală nume de cea mai proastă calitate; se ocupă exclusiv de o manieră sau alta, se conving pe ei înşişi şi pe ceilalţi că operele de a doua mână, cele mai stângace, sunt mult mai interesante decât cele de mâna întâi, decât cele perfecte.. Călăuziţi de el, am trece nepăsători pe lângă catedrale celebre, ca să vedem nu ştiu ce mărunţişuri la care trebuie să priveşti cu lupa. Domnişoară, asta înseamnă suprasaturaţie, exces şi rafinament abuziv, iar noi suntem nişte oameni simpli.

Marynia îl privea cu mândrie, de parcă voia să spună: Uite ce înseamnă să ştii să vorbeşti!" Mândria ei crescu şi mai mult când îl auzi pe Bukacki spunând:

— Ai dreptate întru totul.

Dar se revoltă după aceea, când firavul tânăr adăugă:

— Iar dacă n-ai avea, n-aş câştiga niciodată în faţa acestui tribunal.

— Scuză-mă, dar nici eu nu sunt oarbă deloc.

— Iar eu nu sunt câtuşi de puţin un cunoscător în materie de artă.

— Dimpotrivă, eşti!

— Dacă sunt, atunci vă declar că priceperea mea implică numai o serie de amănunte în plus şi nu mă împiedică nicidecum să iubesc marea artă, aşa că, dragă domnişoară, crede-mă pe mine, nu pe Połaniecki.

— Ba nu! Prefer să-l cred pe domnul Połaniecki.

— Ceea ce nu era prea greu de prevăzut, răspunse Bukacki.

Marynia începu să se uite când la unul, când la celălalt cu o înfăţişare puţin încurcată, dar tocmai atunci domnul Pławicki aduse cărţile de joc. Cei doi logodnici se preumblau de braţ prin încăperi. Curând, Bukacki începu să se plictisească. Pe la sfârşitul serii, umorul care-l însufleţea se stinse, feţişoara-i deveni şi mai mică, nasul şi mai ascuţit şi arăta ca o frunză ofilită. După ce plecă însoţit de Połaniecki, acesta îl întrebă:

— Ce-i cu tine, te-ai moleşit de tot?

— Eu sunt ca o maşină, răspunse Bukacki, câtă vreme am combustibil, merg, dar seara, când se sfârşeşte rezerva de

dimineaţă, mă opresc.

Połaniecki îl privi cu luare-aminte.

— Şi ce combustibil foloseşti?

— Există diferite soiuri de cărbuni. Hai la mine, îţi dau o ceaşcă de cafea bună, asta o să ne învioreze.

— Ascultă, e o treabă delicată, dar mi-a spus cineva că tu iei morfină de mult.

— De foarte curând, răspunse Bukacki. De-ai şti ce orizonturi deschide.

— Şi te ucide. Teme-te de Dumnezeu!

— Şi ucide. Spune-mi sincer, te-ai gândit vreodată că poţi să ai nostalgia morţii?

— Nu, tăgădui Połaniecki, eu nu înţeleg decât contrariul.

O vreme tăcură.

— N-am să-ţi dau nici morfină nici opium, îl linişti Bukacki, ci o cafea bună şi o sticlă de Bordeaux autentic. O să facem un chef nevinovat.

După un timp, ajunseră la locuinţa lui Bukacki. Era de bună seamă locuinţa unui om avut, cam goală, dar ticsită de mărunţişuri artistice, tablouri şi gravuri. Lămpile ardeau în câteva încăperi, deoarece Bukacki nu suporta întunericul nici măcar atunci când dormea.

Vinul de Bordeaux îi aştepta, iar sub maşina de spirt începu să ardă curând o flăcăruie albastră. Bukacki se întinse pe sofa şi spuse deodată:

— E posibil ca tu să nu-ţi poţi închipui că eu, atât de pricăjit, cum mă vezi, nu mă tem totuşi deloc de moarte.

— Un singur lucru mi-am închipuit întotdeauna, răspunse Połaniecki, anume că te ţii toată ziua de bancuri, te amăgeşti pe tine şi pe ceilalţi, iar în realitate eşti altfel; totu-i artificial.

— Prostia omenească mă amuză întrucâtva.

— Bine, dar dacă tu te socoteşti deştept, de ce ţi-ai organizat viaţa atât de prost?

Połaniecki se uită la bibelouri, la tablouri şi adaugă:

— Pentru că totuşi, înconjurat de lucruri de artă, duci o viaţă măruntă.

— Destul de măruntă.

— Şi tu faci parte dintre cei care *pozează!* Ce boală s-a mai iscat şi în societatea asta! Pozezi şi gata!

— Câteodată, dar cu timpul asta se transformă în a doua natură.

Treptat, Bukacki, sub influenţa vinului de Bordeaux, se însufleţea şi devenea mai vorbăreţ, deşi nu prea era vesel.

— Vezi tu, zise, într-un fel nu pot să pozez. Tot ce-mi puteam spune eu sau altcineva, am gândit şi mi-am spus de mult. Duc cea mai prostească şi cea mai searbădă viaţă care se poate duce. Mă împresoară un gol uriaş, de care mă tem şi pe care-l umplu cu tot felul de vechituri, cum sunt cele din camera asta, ca să mă tem mai puţin. Frica de moarte este altceva, întrucât după moarte nu mai simţi şi nu mai gândeşti. Atunci o să fiu şi eu o părticică de nimic, dar, pe Dumnezeul meu! nu e nimic mai înfiorător decât să simţi pustiul din jur şi, trăind, să-l înţelegi, în plus, starea sănătăţii mele este într-adevăr proastă şi mă vlăguieşte de tot. N-am combustibil înăuntrul meu, aşa că mi-l administrez. E mult mai puţină poză şi prefăcătorie în toată treaba asta decât îţi închipui tu. Iar faptul că, după ce-mi refac rezerva de combustibil, consider viaţa din unghiul umoristic, nu demonstrează decât că fac şi eu ce face un om bolnav, care stă pe partea ce-l doare mai puţin. Eu aşa mă simt mai bine, chiar dacă sunt de acord că poziţia este artificială; oricare alta, însă, ar fi chinuitoare. Şi cu asta, discuţia e încheiată.

— Dacă te-ai apuca şi tu de ceva.

— Dă-mi pace. Întâi pentru că eu ştiu o sumedenie de lucruri, dar nu mă pricep să fac nimic; în al doilea rând, sunt bolnav; în al treilea, sfătuieşte un paralitic să meargă mult, când el nici nu se poate ţine pe picioare. Vorbă de clacă! Mai bea puţin şi hai să vorbim despre tine. Domnişoara Pławicka e foarte bună, şi nu faci rău că te căsătoreşti cu ea. Ce trăncănesc eu în timpul zilei, nu contează. E o fată bună şi te iubeşte...

Bukacki, înviorat şi surescitat pesemne de vin, continuă cu anume grabă:

— Da, ce spun eu în timpul zilei, nu contează. Acum e noapte, bem vin şi ne aflăm într-un moment de sinceritate. Mai vrei vin sau cafea? Îmi place aroma; trebuie să amesteci întotdeauna Moca şi Ceylon în diferite proporţii... E clipa adevărului! În realitate, ştii ce cred eu? Nu prea am idee câtă

fericire poate aduce gloria, pentru că n-am ajuns niciodată la ea, şi întrucât templul de la Efes a fost ars, nu mai am nici o perspectivă... Presupune totuşi, arbitrar, că această cantitate ar putea-o mânca şi un şoarece, şi încă nu unul flămând, ci după o masă copioasă în hambar. În schimb, ştiu ce înseamnă îndestularea, pentru că mă înfrupt din ea; ştiu ce sunt călătoriile, fiindcă am călătorit eu însumi; ştiu ce-i libertatea, pentru că sunt liber; ştiu ce sunt femeile — oho, la dracu, cu supra de măsură! şi ştiu ce sunt cărţile. Pe deasupra, în această cameră, am câteva tablouri, gravuri şi porţelanuri... Şi-acum fii atent la ce-ţi spun: toate astea nu înseamnă nimic! toate sunt nişte prostii! gunoi! în comparaţie cu o inimă care iubeşte! Iată rezultatul meditaţiilor mele, numai că eu am ajuns la această concluzie la sfârşit, pe când oamenii normali o ştiu de la început.

Aici începu să amestece febril cu linguriţa în cafea, iar Połaniecki, care era foarte impulsiv, zvâcni în picioare şi spuse:

— A, bestie, ce eşti! Păi nu mi-ai spus tu cu câteva luni în urmă că te grăbeşti să pleci în Italia tocmai pentru că acolo nu te iubeşte nimeni, şi nici tu nu iubeşti pe nimeni? Ţii minte, sau poate că nu mai recunoşti?

— Dar astăzi de dimineaţă nu v-am spus ţie şi soţiei tale că aţi înnebunit? Iar acum îţi spun că faci foarte bine! De ce-mi ceri să fiu neapărat logic? A sporovăi nu înseamnă acelaşi lucru cu a vorbi. Iar acum sunt mai sincer, fiindcă am băut două sticle de vin.

Dar Połaniecki începu să se plimbe prin încăpere şi să repete:

— Pe viul Dumnezeu! e fantastic! Uite care-i realitatea, uite ce spun când îi strângi cu uşa.

Bukacki îşi turnă a doua ceaşcă de cafea cu o mână puţin tremurătoare şi urmă:

— Că iubeşti, e încă bine, dar să fii iubit e şi mai bine. Asta le întrece pe toate! În ce mă priveşte, aş da tot ce am... Dar n-are rost să vorbim despre mine. Viaţa e o comedie searbădă şi scrisă fără talent; până şi marile suferinţe arată uneori ca o melodramă. Dacă există cu adevărat ceva bun în viaţă, apoi asta nu poate să însemne decât să fii iubit.

Imaginează-ţi că eu n-am încercat această mulţumire, iar tu ai dat peste ea fără s-o cauţi...

— Asta să n-o spui, pentru că nu ştii cum s-au petrecut lucrurile.

— Ba ştiu. Mi-a spus Waskowski... De altfel, e totuna. Important este să ştii să preţuieşti.

— Şi tu ce vrei? Înţeleg şi eu că ţine puţin la mine, aşa că mă căsătoresc şi gata!

Bukacki îi puse o mână pe umăr.

— Nu, Połaniecki. Faţă de mine însumi, eu nu sunt decât un prostănac, dar observ foarte bine ce se întâmplă în jurul meu. Asta nu-i decât începutul... Majoritatea bărbaţilor spun ca tine: „Mă căsătoresc şi gata!" şi cei mai mulţi greşesc.

— Nu înţeleg filozofia asta.

— Păi, vezi tu, uite despre ce e vorba; nu este suficient să-ţi iei o soţie, trebuie să i te dai şi tu ei, şi trebuie ca ea să simtă asta. Pricepi?

— Nu prea.

— Ei, faci pe naivul; trebuie să se simtă nu numai o proprietate, ci şi proprietăreasă. Suflet pentru suflet! Altminteri poţi să-ţi frângi gâtul. Există căsătorii bune, dar şi rele. Lui Maszko n-o să-i fie prea bine din cel puţin douăzeci de motive, printre altele şi pentru ceea ce ţi-am spus.

— El este de altă părere. Dar, pe legea mea! Ce păcat că nu te-ai căsătorit tocmai tu care înţelegi atât de bine cum trebuie să fie.

— Dacă a înţelege şi a acţiona în consecinţă ar însemna acelaşi lucru, n-ar mai fi atâtea prăbuşiri, din cauza cărora suferim atâta. În definitiv, mă vezi tu pe mine căsătorit?

Bukacki începu să râdă cu glasul lui subţire. Îşi recăpătă brusc veselia şi odată cu ea perspectiva comică a vieţii.

— Dacă tu o să fii un caraghios, ce să mai zic de mine... O să te rupi într-o mie de părţi! O să vezi tu peste două săptămâni... De exemplu, când o să te îmbraci, ca să te duci la biserică. Iubire, bătaia inimii, gânduri serioase, o epocă nouă... în viaţă; grădinarul cu bucheţele, fracul, butonii pierduţi, nodul de la cravată, ghetrele de lac — toate laolaltă, un adevărat haos... Mântuiţi-mă, îngeri ai cerului! Mi-e milă de tine, dragul meu, şi te rog să nu pui la inimă ce ţi-am spus.

Se pare că e lună nouă, iar eu, când e lună nouă, am mania de a spune banalităţi sentimentale. Totu-i o prostie!... Nu-i de vină decât luna nouă, nimic altceva! Am fost lăcrimos ca o oaie care-şi pierde primul mieluşel; să mă apuce tusea, dacă nu te-am copleşit cu banalităţi.

Dar Połaniecki se repezi la el:

— Am văzut multe mizerii în viaţa mea, dar ştii ce mi se pare mai greu de suportat la tine şi la cei asemenea ţie? Aceea că voi vă lepădaţi de toate şi nu acceptaţi nimic deasupra voastră, vă temeţi ca de foc de fiecare adevăr, numai pentru că cineva ar fi putut să-l exprime cândva. Ce platitudini, pe legea mea, n-am cuvinte... Cât despre tine, dragul meu, erai mai sincer adineaori decât acum... Acum eşti iarăşi un pudel care dansează în două labe, te anunţ însă că zece ca tine nu sunt în stare să mă convingă că n-am tras lozul cel mare la loteria vieţii.

Şi îşi luă rămas bun de la Bukacki furios întrucâtva; pe drum, însă, se linişti şi se întrebă mereu:

„Uite, unde-i adevărul! Uite ce spune unul ca Maszko şi chiar unul ca Bukacki, când vrea să fie sincer. Dar nu-mi pasă, am tras lozul cel mare şi n-o să irosesc ce-am câştigat”.

După care, ajungând acasă, şi uitându-se la fotografia Litkăi, rosti cu voce tare: „Pisicuţa mea dragă!...” Apoi, până când adormi, se gândi la Marynia cu mulţumire şi liniştea omului care simte că a rezolvat o problemă importantă, a vieţii, şi încă foarte bine!

Fiindcă, indiferent de ce-i spusese Bukacki, era convins că odată cu căsătoria toate vor sfârşi prin a se rezolva de la sine.

XI

„Catastrofa”, cum zicea Bukacki, sosi în cele din urmă. Połaniecki se convinse pe propria piele că dacă în viaţă există mai multe zile în care nu-ţi mai înţelegi nici măcar propriile gânduri, printre ele se numără înainte de toate ziua cununiei. Erau momente când i se îmbulzeau în creier zece-cincisprezece deodată, atât de ceţoase, încât semănau mai degrabă cu nişte impresii lipsite de contur, decât cu nişte

gânduri. Simţea într-adevăr că în viaţa lui începea o epocă nouă, că îşi asumă obligaţii mari, pe care trebuia să le îndeplinească temeinic şi conştiincios, dar în aceeaşi clipă se mira că trăsura n-a venit încă şi îşi exprima uimirea în forma, unei ameninţări: „A, nemernicii, dacă întârzie, le răsucesc grumazul”. La răstimpuri, se simţea copleşit de atmosfera sărbătorească, de o teamă neprefăcută în faţa acestui viitor pentru care îşi lua răspunderea, era înfiorat de un sentiment înălţător. În această stare de spirit, începu să-şi săpunească barba, întrebându-se dacă într-o asemenea zi de excepţie n-ar trebui să cheme frizerul să-i aranjeze părul cam neascultător. Marynia era prezentă în toate impresiile lui. O vedea de parcă se afla înaintea lui. Îşi spunea că acum se îmbracă şi ea în faţa oglinzii din camera ei, că vorbeşte cu slujitoarea, iar sufletul îi zboară spre el şi-i bate inima cu îngrijorare. Atunci îl cuprindea duioşia şi monologa: „Să nu-ţi fie frică, scumpa mea, n-am să-ţi fac nici un rău, pe legea mea”. Se şi vedea în viitor bun şi îngăduitor, aşa că începu să se uite cu anume emoţie la ghetrele de lac de lângă fotoliul pe care era aşezat costumul de nuntă. Îşi repeta, de asemenea, când şi când: „Dacă e vorba să mă căsătoresc, apoi mă căsătoresc!” Îşi spuse că fusese un prost, ezitând atâta vreme, deoarece alta ca Marynia nu se mai află pe lume; simţea că o iubeşte şi totodată se gândea că vremea este bună, dar s-ar putea să şi plouă, că în biserica vizitatoarelor Maicii Domnului[1] poate să fie frig, că peste o oră va îngenunchea alături de Marynia, că e mai sigur să-şi pună o cravată albă cu nod, decât una prinsă cu agrafă; că totuşi cununia este probabil cea mai importantă ceremonie din viaţă, care păstrează ceva sfânt în ea, şi că nu trebuie să-şi piardă cumpătul în nici o împrejurare, fiindcă peste o oră se va sfârşi totul; a doua zi vor pleca, iar pe urmă avea să înceapă viaţa normală şi liniştită a soţului cu soţia lui. Erau momente când aceste gânduri se împrăştiau speriate ca un stol de vrăbii în care cineva de după gard trăgea pe neaşteptate cu puşca, şi mintea lui Połaniecki rămânea

[1] Ordin de călugăriţe catolice, înfiinţat de sf. François de Sales şi de Sf. Jeanne Française Fremzat de Chantal în Franţa în anul 1610; în Polonia se instituie în 1654.

pustie. Atunci îi veneau aproape mecanic pe buze fraze de felul: „E opt aprilie, mâine-i miercuri! mâine-i miercuri! ceasul meu! mâine-i miercuri!” Apoi îşi revenea, repeta: „Cred că sunt un idiot!” şi gândurile răvăşite îşi reluau locul în capul lui şi începeau iarăşi zbânţuiala fără istov.

Între timp, sosi Abdulski, agentul firmei „Połaniecki, Bigiel şi Compania”, care, împreună cu Bukacki, avea să fie al doilea cavaler de onoare. Tătar de origine şi cu tenul închis; şi aşa destul de prezentabil, în frac şi cu cravată albă arăta atât de frumos, încât Połaniecki îşi exprimă speranţa că se va căsători şi el în curând. Abdulski răspunse: „Cum de nu, mi-ar pofti şi mie inima”, după care făcu un gest care reprezenta numărarea banilor şi aduse vorba despre familia Bigiel. Toţi copiii voiau să vie la cununie şi la nuntă. Părinţii hotărâseră totuşi să-i ia numai pe cei doi mai mari, din care pricină se iscaseră divergenţe de opinii, exprimate de doamna Bigiel cu ajutorul palmei. Mare amator de copii, Połaniecki fu de-a dreptul indignat şi spuse:

— Am să-i fac bucata lui Bigiel. Au plecat?

— Erau gata de plecare.

— Foarte bine, trec pe la ei în drum spre domnul Pławicki, iau toţi copiii şi-i înfăţişez doamnei Bigiel la logodnica mea.

Abdulski îşi exprimă convingerea că Połaniecki nu va face una ca asta, dar nu izbuti decât că-i întărească hotărârea. Urcară în trăsură şi se duseră să ia copiii. Învăţătoarea familiei Bigiel, cunoscând relaţiile lui Połaniecki cu stăpânul casei, nu îndrăzni să se împotrivească, astfel că după o jumătate de oră Połaniecki, spre stupefacţia doamnei Bigiel, îşi făcu apariţia la locuinţa Maryniei în fruntea cârdului de copii, îmbrăcaţi în rochiţele de fiecare zi, cu gulerele strâmbe şi cu ciuful în neorânduială, speriaţi şi înfricoşaţi totodată.

Alergând la Marynia, îi aduse la cunoştinţă, în timp ce-i săruta mâinile înmănuşate:

— Voiau să-i nedreptăţească pe copii. Hai, spune-mi că am făcut bine, aducându-i pe toţi!

Marynia fu copleşită de această dovadă de bunătate din partea lui, aşa că se bucură din toată inima de venirea copiilor; mai mult, nu se supără că invitaţii de faţă îl socotiră pe viitorul ei soţ drept un original, iar doamna Bigiel,

îndreptând în grabă gulerele strâmbate, repetă îngrijorată:

— Ce poţi să faci cu un nebun ca ăsta!

De aceeaşi părere fu şi domnul Pławicki. Marynia însă şi Połaniecki erau atât de preocupaţi unul de celălalt, încât restul lumii pieri cu desăvârşire pentru ei. Amândoi erau puţin neliniştiţi. El o privea cu anume uimire, toată în alb, de la pantofi până la mănuşi, cu cununiţa verde pe cap şi cu voalul lung, i se părea schimbată. Avea în ea ceva neobişnuit de solemn, ca şi răposata Litka. Ce-i drept, Połaniecki nu făcea această comparaţie, dar simţea că Marynia de acum, dacă-i era tot atât de apropiată, îl intimida totuşi mai mult decât cea de ieri, îmbrăcată în veşminte obişnuite. I se părea mai urâtă ca de obicei, deoarece foarte puţine sunt fecioarele cărora le stă bine cu cununiţa de nuntă. În plus, îngrijorarea şi emoţia îi împurpuraseră obrajii care, faţă de culoarea albă, arătau mai roşii decât erau în realitate. Dar, lucru ciudat! Tocmai acest amănunt îl tulbura pe Połaniecki. În inima lui, mai degrabă bună, se ivea parcă un simţământ de duioşie şi de milă. Înţelese că inima Maryniei trebuia să bată ca aceea a unei păsăruici prinse în pumn, şi începu s-o liniştească, să-i spună cuvinte atât de bune şi de sincere, încât se mira el însuşi de unde găseşte atâtea rezerve şi cum de-i vin pe buze cu atâta uşurinţă. Dar se întâmpla aşa tocmai din cauza Maryniei. În toată făptura ei se vedea atât de bine că i se abandonează cu inima bătând şi în acelaşi timp cu optimism, că-i încredinţează inima, sufletul şi toată fiinţa ei, toată viaţa, nu numai la bine, ci şi la rău, până în ceasul din urmă, încât din acest punct de vedere nu mai rămânea nici o umbră de îndoială în mintea lui Połaniecki, iar această siguranţă îl făcea şi pe el acum mai bun, mai duios şi mai convingător decât era de obicei. În cele din urmă, rămaseră mână în mână, privindu-se în ochi nu numai cu dragoste, ci şi cu mare prietenie şi încredere în viitor. Îşi intuiau amândoi sinceritatea reciprocă, încă puţin, şi acest viitor avea să înceapă. Acum însă, gândurile începură să li se limpezească şi neliniştea interioară, de care nu se puteau elibera, se estompa din ce în ce mai mult, transformându-se pe măsură ce se apropia ceremonia religioasă, într-o concentrare gravă. Gândurile lui Połaniecki nu se mai împrăştiau ca vrăbiile şi se mira până la

un punct că el, cu tot scepticismul lui, resimţea atât de profund chiar frumuseţea religioasă a actului care avea să se îndeplinească. În fond, nu era un sceptic. În adâncul sufletului fusese totdeauna însetat de sentimentele religioase, iar dacă se întorcea acum la ele, asta se întâmpla numai din cauza lipsei de obişnuinţă şi a neglijenţei. Scepticismul îi tulbura cel mult suprafaţa gândurilor, aşa cum vălureşte vântul oglinda apei, ale cărei adâncuri rămân calme. Se dezobişnuise şi de forme, asta însă o privea mai mult pe Marynia şi viitorul lor. Ceremonia, la care avea să participe i se părea ceva sublim, ceva atât de încărcat de gravitate şi cucernicie, încât era gata să se supună cu capul plecat.

La început, trebuia să respecte alt obicei, care, tot atât de solemn în sine, i se părea destul de neplăcut: trebuia anume să îngenuncheze înaintea domnului Pławicki, pe care Połaniecki îl socotea un prostănac, să-i primească binecuvântarea şi să-i asculte discursul, plăcere de care se ştia că bătrânul nu voia să se lipsească. Tânărul îşi spusese totuşi dinainte: „De vreme ce vreau să mă căsătoresc, trebuie să îndeplinesc toate datinile dinaintea cununiei cu o înfăţişare mulţumită, fără să mă intereseze câtuşi de puţin ce mină va face «maimuţa» de Bukacki”. În consecinţă, îngenunche acum cu toată hotărârea alături de Marynia înaintea domnului Pławicki şi-i ascultă binecuvântarea şi alocuţiunea care de altfel nu dură prea mult. Domnul Pławicki era şi el emoţionat, într-adevăr, glasul şi mâinile îi tremurau şi abia izbuti să îngaime către Połaniecki rugămintea ca să-i îngăduie Maryniei să vie şi să se roage din când în când la mormântul lui, până când nu-i va acoperi iarba.

Solemnitatea clipei fu tulburată întrucâtva de Józio Bigiel care, văzându-l pe domnul Pławicki cu ochii plini de lacrimi, iar pe Marynia şi Połaniecki în genunchi, ceea ce acasă la Bigiel însemna nu numai pedeapsă, dar nu o dată şi trecerea la alte mijloace pedagogice mai mlădioase, îşi exprimă compasiunea şi teama, închizând ochii, deschizând gura şi izbucnind într-un hohot de plâns atât de răsunător cât îl ţineau puterile. Or, cum ceilalţi copii îi urmară exemplul şi toţi începură să se mişte, deoarece era timpul să plece la biserică, mormântul domnului Pławicki, fie şi acoperit de

iarbă, nu mai putu să stârnească impresia elegiacă, aşa cum se cuvenea.

Aşezat în trăsură între Abdulski şi Bukacki, Połaniecki răspundea abia cu jumătăţi de cuvinte la întrebările lor; nu participa la discuţii, monologând de unul singur. Se gândi că peste câteva minute va avea loc evenimentul la care visase luni de-a rândul, împlinindu-se astfel dorinţa lui cea mai arzătoare până la moartea Litkăi. Pentru ultima dată se cutremură, realizând diferenţa dintre trecutul nu prea îndepărtat şi clipa de faţă. Exista totuşi o deosebire. Mai demult, tindea şi dorea, acum voia doar şi era de acord. La acest gând îl trecu un fior de gheaţă, deoarece se întrebă dacă nu cumva el era acelea căruia îi lipseau fundamentele pe care putea să-şi clădească viitorul. Era însă un om care ştia să-şi pună frâu îngrijorării şi la o adică s-o risipească în cele patru vânturi. Îşi spuse deci: „în primul rând, nu e timpul potrivit pentru asemenea întrebări, iar în al doilea, nimic nu-i firesc ca realitatea să nu corespundă întotdeauna oricărei închipuiri”. Îşi mai aduse aminte şi ce-i spusese Bukacki: „Nu e suficient să iei, trebuie să şi dai”, dar se gândi că asta înseamnă să diseci prea mult lucrurile, iar viaţa trebuie luată mai simplu, fiindcă nu este deloc obligatoriu ca ea să se plieze pe teorii anterioare. Aici repetă ce-şi spusese de atâtea ori: „Mă căsătoresc şi basta!” După care se lăsă în seama realităţii, a clipei prezente; nu se mai gândi decât la Marynia, la biserică şi la cununie.

În acest timp, Marynia se ruga lui Dumnezeu s-o ajute şi să-i îngăduie să-şi facă bărbatul fericit; ea nu voia decât puţină fericire, fiind sigură că mama ei o va dobândi pentru ea.

Apoi trecură amândoi, conduşi la braţ printre şirurile de invitaţi şi curioşi, văzând totul ca prin ceaţă; în depărtare, luminările care clipeau lângă altar, iar lângă ei, feţele cunoscute şi străine. Amândoi deslușiră chipul doamnei Emilia, purtând pe cap corneta surorilor de caritate, şi ochii ei care zâmbeau printre lacrimi. Amândoi îşi amintiră de Litka şi le trecu prin minte că ea este aceea care-i conducea la altar. După o clipă, îngenuncheară înaintea preotului, având deasupra flăcăruile lumânărilor, luciul aurăriilor şi feţele sfinte

din icoana cea mare. Ceremonia începu. Repetară după preot cuvintele legământului cununiei, şi Połaniecki, care-i ţinea mâna Maryniei, fu cuprins dintr-o dată de o tulburare imensă, la care nu se aştepta şi pe care n-o mai încercase de pe vremea când mama lui îl dusese prima dată la spovedanie. Simţi că nu este vorba doar de un ritual obişnuit, în urma căruia bărbatul dobândeşte mâna femeii; în împreunarea mâinilor, în acest legământ exista parcă o taină, o forţă de dincolo de realitate, exista Dumnezeu, înaintea căruia sufletul se umileşte şi inima tremură. Amândoi auziră în liniştea gravă cuvintele: *Quod Deus junxit, homo non disjungat*[1], iar Połaniecki avu senzaţia că această Marynia, pe care o ia de soţie, devine trupul şi sângele lui, părticică din sufletul lui, el însuşi devenind al ei. Corul intonă *Veni Creator* şi, puţin mai târziu, perechea Połaniecki părăsi biserica. Pe drum, Marynia fu întâmpinată de doamna Emilia, care o îmbrăţişă şi o binecuvântă, iar după ce plecară cu toţii acasă, la petrecerea de nuntă, aceasta se îndreptă spre cimitir, ca să-i ducă Litkăi vestea că „domnul Stach” s-a căsătorit azi cu Marynia.

XII

După două săptămâni, la Veneţia, portarul Hotelului Bauer îi înmână lui Połaniecki o scrisoare cu ştampila din Varşovia. Tocmai urca, împreună cu soţia, într-o gondola, ca să se ducă la Santa Maria della Salute, unde în ziua aceea se comemora moartea mamei Maryniei şi avea să se citească o slujbă pentru sufletul ei. Połaniecki, care nu aştepta veşti importante de la Varşovia, vârî scrisoarea în buzunar şi îşi întrebă soţia:

— Nu-i oare cam devreme pentru slujbă?

— Ba da, mai avem o jumătate de oră.

— Nu vrei să ne plimbă puţin spre Rialto?

Marynia atât aştepta. Nu mai fusese niciodată în străinătate, aşa că trăise într-o încântare continuă, având impresia că tot ce o înconjoară nu era decât un vis. Nu o dată, entuziasmată, se arunca de gâtul soţului, de parcă el

[1] Ce face Dumnezeu, omul nu poate desface (lat.).

construise Veneţia şi numai lui i se cuveneau mulţumirile pentru frumuseţea ei; uneori repeta:

— Mă uit, văd şi nu cred că este adevărat!

Porniră deci spre Rialto. Din cauza orei matinale, era mişcare puţină, apa parcă dormea; ziua era calmă, dar nu prea însorită, una din acelea în care Canale Grande, cu toată frumuseţea lui, aduce în minte liniştea unui cimitir; palatele par pustii şi uitate, iar răsfrângerea lor nemişcată în adâncuri iradiază parcă tristeţea profundă a lucrurilor moarte. Le priveşti în tăcere, aproape cu teamă, ca să nu tulburi liniştea înstăpânită.

Aşa le privea şi Marynia. Dar Połaniecki, mai puţin sensibil, îşi aduse aminte că are o scrisoare în buzunar; o scoase şi începu s-o citească, apoi spuse:

— A!... Maszko s-a căsătorit şi el. Cununia lor a avut loc la trei zile în urma noastră.

Trezită parcă din somn, Marynia clipi din ochi şi întrebă:

— Ce-ai spus?

— Am spus, căpşor visător, că Maszko s-a cununat.

Rezemându-şi capul pe umărul lui şi privindu-l în ochi, ea îi răspunse:

— Ce-mi pasă mie de Maszko!... Eu îl am pe Stach al meu.

Połaniecki zâmbi ca un om care îngăduie cu generozitate să fie iubit, dar care nu se miră, apoi îşi sărută soţia pe frunte, cam distrat, deoarece scrisoarea începea să-l intereseze, şi citi mai departe. Deodată tresări, ca înţepat cu acul, şi exclamă:

— Ei, asta-i o adevărată catastrofă!

— Ce s-a întâmplat?

— Domnişoara Krasławska are o rentă viageră de nouă mii de ruble, pe care i le-a lăsat unchiul ei. În rest, nici o zestre...

— Dar şi aşa este destul de mult.

— Destul de mult? Ascultă ce scrie Maszko: „Aşadar, falimentul meu este un lucru împlinit, iar anunţarea insolvabilităţii o chestiune de zile”. S-au înşelat amândoi, înţelegi? Fiindcă el conta pe averea ei, iar ea pe a lui.

— Cel puţin au din ce trăi.

— Au din ce trăi, dar Maszko nu poate să-şi plătească datoriile, şi asta ne priveşte puţin şi pe noi, pe mine şi pe

tatăl tău... Totul se poate duce de râpă.

Acum Marynia se nelinişti de-a binelea.

— Dragă Stach, răspunse, dacă prezenţa ta este necesară acolo, să ne întoarcem... Ce lovitură pentru papă!

— Îi scriu numaidecât lui Bigiel să acţioneze în locul meu şi să salveze ce se mai poate... Tu, însă, nu-ţi face inimă rea. Atâta cât să ne ajungă pentru o bucată de pâine mie, ţie şi tatălui tău, am eu.

Marynia îi încolăci gâtul cu braţele.

— Iubitul meu!... Cu un om ca tine, pot fi liniştită.

— Pe urmă, cred că se mai poate salva ceva... Dacă Maszko va mai avea credit, pe noi ne va plăti. Nu-i exclus să găsească şi un cumpărător pentru Krzemień. El mă roagă pe mine să-l întreb pe Bukacki dacă n-ar fi amator, şi să-l îndemn să-l cumpere el. Astă seară, acesta pleacă la Roma, şi l-am invitat la micul dejun. O să-l întreb. El posedă o avere considerabilă, şi în acest fel ar avea ce face. Sunt tare curios cum se va descurca familia Maszko. Iată ce-mi scrie el la sfârşit: „Soţiei i-am mărturisit situaţia mea financiară şi s-a arătat destul de pasivă, dar mama este pur şi simplu indignată”. În fine, adaugă că în ultimul timp s-a îndrăgostit cu adevărat de soţia lui şi, dacă s-ar despărţi, ar fi cum nu se poate mai nenorocit. Lirismul lui nu mă interesează, dar aş vrea să ştiu cum se vor sfârşi toate acestea.

Ea nu-l va părăsi, opină Marynia.

— Habar n-am; aşa am crezut şi eu odată, dar acum parcă te-aş contrazice. Vrei să punem pariu?

— Nu, pentru că nu vreau să câştig. Tu, urâciosule, nu cunoşti femeile.

— Din contră, le cunosc şi tocmai de aceea ştiu că nu sunt toate ca mititica asta care se plimbă acum cu gondola...

Iar ea îi răspunse:

— La Veneţia, cu gondola şi lângă Stach al ei!

Ajunseră la biserică. După slujbă, când se întoarseră la hotel. Îl găsiră pe Bukacki îmbrăcat de drum în hainele-i cenuşii cu carouri, care păreau prea largi pentru trupul lui firav, în pantofi galbeni şi cu o cravată înnodată pe cât de fantezist pe atât de neglijent.

— Astăzi plec, spuse salutând-o pe Marynia. Doamnă,

dacă vrei, îţi găsesc o locuinţă la Florenţa, pot să-ţi închiriez un palat.

— Dumneata te opreşti acolo în drum spre Roma?

— Întocmai. Mai întâi, ca să-i anunţ pe cei de la Galeria că veniţi şi să vă întindă un covor pe scări; iar în al doilea rând, pentru o cafea neagră, care-i foarte proastă în Italia, pe când la Giacoso, la Florenţa, este extraordinară... via Tornabuoni... E singurul lucru de valoare din Florenţa...

— Ce plăcere ai dumneata să spui întotdeauna altceva decât ce gândeşti...

— Dimpotrivă, mă gândesc într-adevăr să vă închiriez o locuinţă frumoasă pe Lung'Arno.

— Noi ne oprim la Verona.

— Pentru Romeo şi Julieta? Mă rog, n-aveţi decât! Atâta vreme cât nu ridicaţi din umeri când vă gândiţi la ei, duceţi-vă. Poate că după o lună de zile, va fi prea târziu.

Marynia se stropşi la el ca o pisică, după care se întoarse spre soţul ei şi spuse:

— Stach, nu-l lăsa pe acest domn să mă supere.

— Bine, răspunse Połaniecki. Am să-i tai capul, dar după ce mănâncă.

Bukacki începu să declame:

„...O, nu! încă nu-s zorii!
Nu-i ciocârlia, e doar glasul privighetorii”.

Apoi, adresându-se Maryniei, o întrebă:

— Połaniecki ţi-a închinat vreun sonet?

— Nu.

— Oho, ăsta-i semn rău!... Aveţi balcon spre stradă... Nu i-a trecut prin minte niciodată să vină cu mandolina sub balconul dumitale?

— Nu.

— A, e foarte rău!... Ar fi putut să se apropie cu gondola. La noi, mă rog, e altceva, dar aici, în Italia, şi cu aerul ăsta, dacă iubeşti cu adevărat, apoi ori te apuci să scrii sonete, ori vii cu mandolina sub balcon. Asta-i un lucru absolut sigur, care derivă din situaţia geografică, din curenţii marini şi din compoziţia chimică a aerului şi a apei, aşa că dacă cineva nu scrie sonete şi nu vine cu mandolina, înseamnă că nu iubeşte. Aş putea să-ţi indic opere cunoscute care tratează acest

subiect.

— Se pare că voi fi nevoit să-i tai capul înainte de micul dejun, interveni Połaniecki.

Execuţia nu mai avu loc, deoarece era timpul să se ducă la masă. Se aşezară la o masă separată, dar în aceeaşi sală în care se afla şi masa comună, ceea ce pentru Marynia, care se interesa de toate, era un motiv de încântare, fiindcă avea prilejul să vadă nişte englezi veritabili. Avea impresia că se află undeva într-o ţară exotică, şi că, de când exista Krzemień, nici unul dintre cei ce trăiau acolo nu ajunsese până aici. Pentru Bukacki şi chiar pentru Połaniecki, euforia ei oferea ocazii de glume nenumărate, dar şi de adevărată plăcere. Cel dintâi spunea că asta-i aminteşte de tinereţe, celălalt îşi numea soţia părăluţă de câmp şi afirma că uneia ca ea nu-ţi pare rău să-i arăţi lumea.

Bukacki însuşi observase că „părăluţa de câmp” avea mult simţ artistic şi multă sinceritate. Ştia o groază de lucruri din cărţi sau din gravuri; când nu ştia ceva, recunoştea deschis, de aceea, în impresiile ei, nu era nimic artificial sau forţat. Când îi plăcea ceva, încântarea ei nu mai avea margini, încât ochii i se umezeau. Câteodată Bukacki glumea fără milă pe seama ei, alteori încerca s-o convingă că toţi aşa-zişii cunoscători au câte o ţicneală, în timp ce ea, ca o natură sensibilă şi distinsă, nepervertită încă, reprezintă pentru el cea mai mare somitate în problemele de artă; ar fi fost şi mai interesantă dacă ar avea zece ani.

La micul dejun nu discutară despre artă, deoarece Połaniecki îşi aduse aminte de noutăţile de la Varşovia şi spuse:

— Am primit o scrisoare de la Maszko.

— Şi eu, răspunse Bukacki.

— Şi tu? Înseamnă că acolo arde într-adevăr. Maszko trebuie să fie strâmtorat rău de tot. Deci ştii despre ce este vorba.

— Mă îndeamnă, mai-degrabă mă imploră, să cumpăr ştii tu ce.

Din delicateţe faţă de Marynia, Bukacki nu pronunţă înadins numele proprietăţii, ştiind prea bine ce suferinţe provocase cândva în relaţiile dintre Połaniecki şi actuala lui

soţie.

Înţelegându-i intenţia, Połaniecki rosti:

— O, Doamne! Cândva ne feream de acest cuvânt, cum te fereşti să atingi o rană deschisă, dar acum când Marynia mi-e soţie, e cu totul altceva... Nu poţi să te jenezi toată viaţa.

Bukacki îl privi cu atenţie. Iar Marynia se împurpură şi rosti:

— Stach are dreptate întru totul. De altfel, ştiu că este vorba despre Krzemień.

— Chiar aşa, este vorba de Krzemień.

— Ei şi, ce zici? întrebă Połaniecki.

— Nu l-aş cumpăra fie şi din simplul motiv ca doamna să nu aibă impresia că ne jucăm cu proprietatea ca şi cu o minge.

Marynia se făcu stacojie şi răspunse:

— Bine, dar eu nu mă mai gândesc deloc la Krzemień.

Şi se uită la soţul ei, care încuviinţă din cap în semn de mare mulţumire şi laudă.

— E o dovadă, spuse, că eşti un copil cuminte.

— Pe de altă parte, continuă Marynia, dacă domnul Maszko nu va rezista, Krzemień va decade sau va încăpea pe mâna cămătarilor, ceea ce va fi oricum foarte neplăcut...

— Aha! interveni Bukacki, dar de vreme ce dumneata nu te mai gândeşti deloc la Krzemień...

Marynia privi din nou la soţul ei, puţin neliniştită, iar acesta începu să râdă.

— Ai căzut în cursă, Marynia, constată.

Apoi se adresă lui Bukacki:

— Se vede că Maszko se agaţă de tine ca de ultima „scândură” de salvare.

— Eu nu sunt o scândură... uită-te şi tu la mine... mai degrabă un pai. Iar cine vrea să se salveze, agăţându-se de un pai, va pieri, se va îneca... De altminteri, chiar Maszko mi-a spus nu o dată: „Tu ai nervii tociţi”. Poate că e adevărat! Dar tocmai de aceea am nevoie de senzaţii puternice... Dacă l-aş ajuta, s-ar descurca, ar scoate-o la capăt, ar face mai departe pe lordul, iar soţia lui ar poza într-o mare doamnă, ar fi grozav de *comme il faut*... Deci aş avea parte de o comedie plictisitoare, pe care am văzut-o şi la care am căscat. Pe când

dacă nu-l ajut, se ruinează şi piere, au loc întâmplări neaşteptate, captivante, se poate întâmpla chiar ceva tragic, ceea ce m-ar impresiona mai mult. Acum, gândiţi-vă şi voi: ca să am o comedie plictisitoare, trebuie să plătesc, şi încă destul de scump, pe când tragedia pot s-o am pe gratis. Cum aş putea să mai stau la îndoială?

— Ptiu, cum poţi spune asemenea lucruri, domnule! se revoltă Marynia.

— Nu numai că pot să le spun, dar o să i le şi scriu lui Maszko. În plus, m-a şi dezamăgit într-un mod barbar.

— Cum aşa?

— Bine. Eu l-am crezut un snob autentic. Iată un material potrivit pentru un caracter întunecat, un om fără scrupule şi fără inimă, mi-am zis. Când colo, se arată că în adâncul sufletului îşi are şi el onestitatea lui; vrea să-şi plătească datoriile, îi pare rău de păpuşa aceea cu ochii roşii, pe care o iubeşte, şi despărţirea de ea ar însemna o nenorocire ireparabilă... Mi-a scris-o el însuşi cum nu se poate mai obraznic... Pe cuvântul meu, în societatea asta nu mai poţi conta pe nimic!... Îmi petrec tot timpul în străinătate, pentru că nu mai pot suporta.

De astă dată, doamna Połaniecka se supără de-a binelea:

— Dacă mai spui asemenea lucruri, am să-l rog pe Stach să rupă relaţiile cu dumneata.

Połaniecki ridică din umeri şi adăugă:

— Îţi place să batjocoreşti pe unul şi pe altul numai de dragul poantei; nu vrei să gândeşti niciodată lucid, ca un om întreg. Înţelegi prea bine că eu te îndemn să cumperi moşia Krzemień, pentru că am şi eu un interes în treaba asta, şi totuşi... Ai avea şi tu ce să faci...

Bukacki începu să râdă, apoi răspunse:

— Eu ţi-am mai spus cândva că vreau să fac numai ce-mi place, şi fiindcă cel mai mult îmi place să nu fac nimic, nefăcând nimic, fac numai ce-mi place. Dacă eşti un om inteligent, demonstrează-mi că am spus o prostie. În al doilea rând, eu — un cultivator de hrişcă!... Asta întrece orice închipuire! Eu, pentru care ploaia şi vremea bună nu înseamnă decât umbrela sau bastonul, să stau într-un picior, ca un cocostârc, la bătrâneţe şi să aştept să văd dacă soarele

are chef să lumineze sau norii să picure? Să-mi fac mereu probleme dacă creşte grâul, mi se scutură rapiţa sau mi se îmbolnăvesc cartofii, dacă o scot la capăt cu mazărea şi pot să-i dau lui Icek din Psia Wólka atâţia saci cât am contractat, dacă iepele nu-mi fac răpciugă şi oile gălbează? Să ajung eu la bătrâneţe să spun tot la trei cuvinte din cauza sclerozei cerebrala: „Binefăcătorule" sau „Ce voiam să spun?" *Voyons! pas si bête!*[1] Eu. un om liber, să ajung un *glebae adscriptus?*[2] nu milostive boierule, vecin de moşie; iar fratele Lata, un boier Maciej, un Lehit?

Aici, stimulat puţin de vin, cită cu jumătate de glas cuvintele lui Slaz din *Lilla Weneda*[3]*:*

„De sunt lehit cumva? Ce-i asta? În ochi-mi
Se vede oare mojicia, beţia, lăcomia,
Cele şapte păcate capitale, gustul de sfadă,
De castraveţi muraţi ori de blazoane?"

— Vorbeşte, dacă ai cu cine! exclamă Połaniecki, cu atât mai mult, cu cât în fond are puţină dreptate.

Marynia, însă, care căzuse pe gânduri din clipa când Bukacki începuse să vorbească despre necazurile rurale, îşi scutură capul şi spuse:

— Când papá era bolnav (şi niciodată la Krzemień n-a fost atât de sănătos ca în ultimii ani), îi ţineam eu locul la treburile gospodăriei; pe urmă, mi-a intrat în obicei. Deşi, Dumnezeu mă aude, aveam destulă bătaie de cap, munceam cu plăcere nespusă. La început, nu înţelegeam de ce se întâmplă aşa, am înţeles însă mai târziu, când mi-a explicat domnul Jamisz. El mi-a spus că aceasta este acea ocupaţie esenţială, care stă la baza societăţii, toate celelalte nefiind decât consecinţe ale ei sau ceva artificial... După aceea, am înţeles de asemenea multe alte lucruri, despre care nu mi-a vorbit. Câteodată, când ieşeam primăvara pe câmp şi vedeam că totul creşte, simţeam că şi inima mea creşte. Şi acum ştiu de ce; în toate relaţiile dintre oameni poate exista minciuna, pe când pământul înseamnă adevăr... Pământul nu poate fi înşelat, iar

---

[1] Ei! Nu sunt atât de prost ! (fr.)

[2] Robit pământului (lat.).

[3] Tragedie de Juliusz Słowacki (1309—1849), unul dintre marii poeţi romantici polonezi;

el, la rândul lui, îţi dă ori nu-ţi dă, dar nu te înşeală niciodată... De aceea, pământul este iubit asemenea adevărului, şi pentru că este iubit, învaţă şi el pe stăpâni să iubească... Iar roua cade nu numai pe lanurile de grâie, nu numai pe lunci, ci parcă şi în sufletul omului, făcându-l mai bun, deoarece dacă are mereu de-a face cu adevărul şi iubeşte, este mai aproape de Dumnezeu... Iată de ce am ţinut eu atât de mult la Krzemień.

Doamna Połaniecka se înfricoşă de propria „vorbărie” şi de aceea ce putea să gândească Stach; era totuşi foarte emoţionată şi tulburarea i se răsfrângea în ochi şi pe faţa tânără, parcă învăluind-o într-o aură.

Bukacki se uită la ea ca la o capodoperă necunoscută, abia descoperită, a şcolii veneţiene, apoi închise ochii, îşi îngropă pe jumătate feţişoara în cravata-i fantastică şi murmură:

— *Délicieuse!...*

După care, scoţându-şi bărbia din cravată, spuse:

— Doamnă, ai dreptate întru totul!...

Nu scăpă însă de logica tinerei femei numai cu un compliment.

— Dacă eu am dreptate, atunci dumneata nu ai.

— Asta-i altceva. Dumneata ai dreptate, pentru că îţi stă bine, de aceea femeia are întotdeauna dreptate.

— Stas! îşi chemă Marynia soţul în ajutor.

Era însă atât de fermecătoare, că şi el o privea cu încântare; ochii îi radiau, nările îi fremătau, o clipă îi acoperi mâna cu palma şi rosti:

— Ah, copilă dragă!

Apoi se aplecă spre ea şi-i şopti:

— Dacă n-am fi aici, ţi-aş acoperi ochişorii ăştia scumpi şi gura de sărutări.

Spunând acestea, Połaniecki făptuia o mare greşeală, deoarece în acest moment nu mai era de ajuns să-i simtă atracţia fizică, să-i împurpureze obrajii, ochii şi buzele, acum era nevoie să-i înţeleagă şi să-i simtă sufletul; cât era de departe de toate acestea, o arătau cu prisosinţă cuvintele-i îngăduitoare: „Ah, copilă dragă!” în această clipă, nu era pentru el decât o copilă-femeie, la altceva nu se mai gândea.

Chelnerul aduse cafeaua, iar Połaniecki spuse în încheiere:

— Aşadar, Maszko a devenit un liric, şi asta după nuntă.

Bukacki îşi dădu ceaşca peste cap şi răspunse:

— E o prostie numai pentru că e vorba de Maszko, nu pentru că s-a întâmplat după ce s-a căsătorit... O fărâmă de lirism, tocmai după cununie... Hm! îmi cer scuze! Era cât pe ce să spun ceva cu miez... Doamnă, te rog să mă ierţi, îţi promit să nu mai fac!... Se vede că mi-am opărit limba cu cafeaua, dar o beau atât de fierbinte fiindcă mi s-a spus că face bine la durerea de cap, iar pe mine mă doare capul, mă doare, mă doare...

Bukacki îşi puse mâna pe ceafă, apoi închise ochii şi rămase nemişcat câteva secunde, după care zise:

— Trăncănesc întruna iar capul mă doare... M-aş duce în camera mea, dar trebuie să sosească pictorul Świrski, un acuarelist renumit într-adevăr... mergem împreună la Florenţa... Nimeni n-a scos din acuarele atâta forţă de expresie. Dar uite-l că vine.

Aşa şi era. Adus parcă de rostirea numelui său, Świrski îşi făcu apariţia în această clipă şi începu să se uite după Bukacki prin sală. Zărindu-l, în sfârşit, se apropie de masă.

Era un om scund, îndesat, cu gâtul gros, pieptul uriaş, tenul neobişnuit de închis şi părul atât de negru, de parcă era italian. Avea o faţă comună, dar privirea îi era inteligentă şi pătrunzătoare, blândă totuşi. În timp ce mergea, se legăna puţin în amândouă părţile din cauza şoldurilor largi.

Bukacki îl prezentă doamnei Połaniecka cu următoarele cuvinte:

— Doamnă, îţi prezint pe domnul Świrski, pictor, un fel de geniu care nu numai că are talent, dar a avut şi cea mai nefericită dintre idei de a nu şi-l irosi, lucru pe care putea să-l facă tot atât de bine şi cu tot atâta folos pentru oameni ca oricare altul... El preferă să umple lumea cu acuarele şi cu faimă.

Świrski zâmbi, arătând două şiruri de dinţi ciudat de mici, dar sănătoşi şi albi ca fildeşul, şi răspunse:

— Aş vrea să fie adevărat.

— Acum vreau să vă spun de ce nu şi-a irosit talentul, urmă Bukacki. Sunt pricini atât de ortodoxe, încât un artist

autentic s-ar ruşina să le recunoască: iubeşte Pognębin-ul, o localitate undeva aproape de Poznań, nu-i aşa? şi asta numai pentru că s-a născut acolo. Dacă s-ar fi născut la Guadelupa, iubea Guadelupa, şi această dragoste l-ar fi salvat de asemenea. Omul acesta mă revoltă şi, spune şi dumneata, doamnă, dacă nu pe bună dreptate.

Marynia răspunse, înălţându-şi ochii albaştri spre Świrski:

— Domnul Bukacki nu-i chiar atât de rău pe cât pare, a spus totuşi cele mai bune lucruri despre dumneata.

— Voi muri cunoscut! şopti Bukacki.

În acest timp, Świrski privea la Marynia, cum numai un pictor îşi poate permite să privească la o femeie fără s-o jignească. În ochii lui se răsfrângea o mare emoţie; într-un târziu, murmură:

— Fantastic! Aici, la Veneţia, să vezi pe nepusă masă un asemenea cap!

— Ce vrei să spui? întrebă Bukacki.

— Vreau să spun că doamna reprezintă un tip foarte original; uite, aici, de pildă (şi, îşi trecu degetul de-ă lungul nasului, gurii şi bărbiei). Ce puritate a liniilor!

— Nu-i aşa? acceptă Połaniecki cu înflăcărare. Aşa am crezut şi eu întotdeauna!

— Pun pariu că nu te-ai gândit niciodată la asta, re acţionă Bukacki.

Dar Połaniecki era bucuros şi mândru de impresia pe care i-o făcuse Marynia cunoscutului artist, aşa că propuse:

— Dacă dumitale ţi-ar face plăcere să-i pictezi portretul, mie mi-ar face una şi mai mare să-l am.

— Cu tot sufletul, răspunse Świrski cu simplitate, dar astăzi plec la Roma, iar acolo am început portretul doamnei Osnowska.

— Şi noi vom veni la Roma, cel mult peste zece zile.

— Aşa da, de acord!

Marynia mulţumi, roşind până în vârful urechilor. Bukacki însă începu să-şi ia rămas bun şi-l luă cu el şi pe Świrski. La plecare, îi spuse:

— Avem destul timp. Hai la Floriani să bem un păhărel de coniac.

Bukacki nu se pricepea şi nu-i plăcea să bea, dar, de când

lua morfină, o făcea mai mult decât putea să suporte, deoarece îi spusese cineva că cele două substanţe se neutralizează reciproc.

— Ce pereche drăguţă! încheie Świrski.

— S-au căsătorit de curând.

— Se vede că el o iubeşte grozav. Când am lăudat-o, îi râdeau ochii în cap şi se umfla în pene.

— Ea îl iubeşte de o sută de ori mai mult pe el.

— Ce te pricepi tu la astfel de lucruri!?

Bukacki nu-i răspunse, dar, înălţându-şi nasul ascuţit, rosti parcă numai pentru sine:

— Asta m-a scârbit de căsătorie şi de dragoste; de fiecare dată, de o parte exploatare, de cealaltă — sacrificiu. Połaniecki, de exemplu, e un om bun, ei şi? Ea are tot atâta inteligenţă şi caracter ca şi el, numai că iubeşte mai mult, iar căsnicia lor va arăta astfel: el va fi soarele, el va lumina şi va încălzi generos, o va socoti ca pe o proprietate a lui, ca pe un satelit care trebuie să se rotească în jurul lui. Asta se prefigurează de pe acum... Ea a şi intrat pe orbita lui. El are o siguranţă care mă scoate din sărite. El o va avea pe ea şi toate celelalte, pe când ea —numai pe el. El va îngădui să fie iubit, considerându-şi propria iubire drept virtute, bunătatea şi mărinimia lui, dar ea va iubi, socotindu-şi dragostea drept fericire şi datorie... Poftim, unde era semizeul aureolat!... Am chef să mă întorc şi să i-o spun, în speranţa că vor fi mai puţin fericiţi.

Ajunseră la Floriani şi în curând li se aduse coniacul. Świrski se gândi o vreme la perechea Połaniecki, apoi întrebă:

— Da, şi dacă ea va fi fericită?

— Ştiu că e mioapă, aşa că s-ar putea să fie tot atât de fericită şi dacă ar purta ochelari.

— Du-te dracului, cu o faţă ca a ei!...

— Pe tine te revoltă ochelarii, iar pe mine Połaniecki.

— Pentru că tu ai în cap o morişcă de cafea, care macină întruna până când preface totul într-o pulbere fină. În definitiv, ce vrei tu de la dragoste?

— Eu, de la dragoste? Eu nu vreau nimic de la dragoste! Să mă ia dracu, dacă nu-i aşa! Din cauza ei, mă înţeapă în omoplaţi. Dar dacă aş fi altfel decât sunt, dacă ar trebui să

definesc ce se cuvine să fie dragostea, dacă aş vrea ceva de la ea, atunci aş dori...

— Ce-ai dori? Hai, spune odată!

— Să se alcătuiască în mod egal din atracţie şi adoraţie!

După care îşi bău păhărelul de coniac şi mai adăugă:

— Se pare că am spus ceva ce-ar putea părea profund, dacă n-ar fi o prostie... Dar mi-e indiferent!...

— Nu, nu-i deloc o prostie.

— Pe legea mea, e totuna.

XIII

După o săptămână de când se afla la Florenţa, Połaniecki primi o scrisoare de la Bigiel în probleme de afaceri; veştile erau atât de bune, încât întreceau toate aşteptările. Legea care interzicea exportul cerealelor din cauza foametei fusese promulgată. Firma avea însă rezerve uriaşe, cumpărate şi exportate dinainte, şi pentru că preţurile urcaseră vertiginos în străinătate, mai ales la început, Bigiel şi Połaniecki câştigau sume enorme. Speculaţia gândită şi aplicată pe scară mare se arătase atât de avantajoasă, încât din nişte oameni înstăriţi, cum erau înainte, deveniseră aproape bogaţi. Altminteri, Połaniecki era sigur de izbândă şi nu se temuse câtuşi de puţin; vestea îl bucurase, e drept, din motive financiare, dar îi măgulea şi amorul propriu. Succesul îmbată şi consolidează încrederea în sine. De aceea, în discuţia cu soţia lui, nu se putu abţine să nu-i dea de înţeles că avea o minte ieşită din comun, superioară oricum celor din jurul lui, asemenea unui copac mai înalt decât restul pădurii, în sfârşit, că este un om care îndeplineşte tot ce-şi propune — un fel de Fenix într-o societate care abunda în neisprăviţi. În toată lumea nu şi-ar fi găsit un ascultător mai atent, gata să primească totul cu o încredere mai adâncă.

— Tu eşti femeie, îi spuse nu fără anume superioritate, aşa că n-are rost să-ţi povestesc totul de la început şi să intru în tot felul de amănunte. Ca unei femei ce eşti, îţi pot explica mai lesne, spunându-ţi că medalionul cu perlă neagră, pe care ţi l-am arătat la Godoni, ieri nu eram în stare să ţi-l

cumpăr, astăzi sunt însă şi ţi-l cumpăr.

Marynia începu să-i mulţumească şi să-l roage să nu facă una ca asta, dar el o strânse la piept, o anunţă că nimic nu va putea să-l reţină; că-i un lucru deja hotărât şi „Marys” trebuie să se considere posesoarea acelei mari perle negre, care va sta foarte bine pe gâtul ei alb. Apoi începu s-o sărute pe gât, şi când se sătură în fine, simţind totuşi nevoia unui ascultător, începu să se plimbe prin cameră, să-i zâmbească soţiei sau de unui singur, şi continuă:

— Ce să mai vorbesc de cei care nu fac nimic. Bukacki, de pildă, se ştie doar că nu face două parale... Ca să nu mai amintesc de măgari precum Kopowski, o minte de găină... Să ne gândim însă chiar la cei care fac ceva şi care chipurile sunt oameni cu scaun la cap. Unul ca Bigiel n-ar fi profitat niciodată de asemenea ocazie, ar fi început să chibzuiască, să tărăgăneze, astăzi s-ar fi hotărât, mâine ar fi fost cuprins de temeri şi ar fi scăpat prilejul. În fond despre ce e vorba? Mai întâi, să ai capul pe umeri, apoi să stai şi să socoteşti. Iar când trebuie să acţionezi, să nu mai stai la îndoială!... Mai trebuie să fii lucid şi să nu pozezi. Maszko nu pare prost, şi uite la ce a ajuns!... Eu n-am călcat şi n-o să calc niciodată pe urmele lui.

Perorând astfel, continuă să se plimbe, scuturându-şi părul negru şi bogat, iar Marynia, care-l asculta de obicei cu încredere nestrămutată, acum era adânc convinsă de adevărul pe care i-l împărtăşea, cu atât mai mult, cu cât se întemeia pe un succes veritabil.

Într-un târziu se opri, în sfârşit, înaintea ei şi urmă:

— Ştii ce, eu cred că luciditatea înseamnă raţiune. Poţi să fii inteligent, adică să absorbi tot felul de cunoştinţe ca un burete şi să ai sensibilitate, dar poate să-ţi lipsească judecata. Pentru mine, o dovadă e şi Bukacki. Să nu mă socoteşti îngâmfat, dar dacă eu aş şti cât ştie el despre artă, aş avea o părere mai bună despre ea. A citit atâta şi şi-a însuşit atâtea opinii, încât el nu mai are nici una. Fără îndoială, din materialul pe care l-a îngrămădit în el, eu aş stoarce o părere proprie.

— A, căzu de acord Marynia, asta în mod sigur!

Până la un punct, Połaniecki putea să aibă dreptate. Nu

era prost deloc şi poate că inteligenţa lui era mai puţin împrăştiată şi mai pătrunzătoare decât inteligenţa lui Bukacki; era însă şi mai puţin suplă şi nu atât de cuprinzătoare, dar asta nu-i mai veni în minte. Aşa cum nu se gândi nici că în acea clipă, purtat de vanitate, îi spunea Maryniei lucruri pe care teama de ridicol şi de critică nu i-ar fi îngăduit să le declare în faţa unor străini sceptici. Dar el nu se mai jena de Marynia. Credea că îşi poate permite să se laude faţă de soţia lui. Doar ea era a lui, „o luase şi gata”, cum spunea uneori.

Nu fusese niciodată atât de fericit şi de mulţumit de viaţă ca acum. Avusese succese materiale, şi îşi socotea viitorul asigurat. Se căsătorise cu o femeie tânără, atrăgătoare şi deşteaptă, pentru care devenise un adevărat idol; nici nu putea fi altfel, de vreme ce buzele ei erau mereu umede de sărutările lui, iar inima-i sănătoasă şi cinstită era prea plină de recunoştinţă pentru iubirea lui. Ce-i mai lipsea lui Połaniecki? Ce-şi mai putea dori? Era mulţumit de sine, întrucât socotea în mare măsură drept un merit al său, al propriei raţiuni, faptul că izbutise să-şi organizeze atât de bine viaţa, încât viitorul se prefigura prosper şi liniştit. Vedea că altora le merge rău, în vreme ce lui îi mergea bine şi îşi explica deosebirea în avantajul lui. Odinioară gândea că omul, dacă vrea să fie liniştit, trebuie să-şi pună ordine în relaţiile cu sine însuşi, cu oamenii şi cu Dumnezeu. Primele două condiţii le considera îndeplinite. Avea o soţie, o ocupaţie şi viitor, aşa că făcuse şi făcea tot ce se putea pentru a se asigura. Cât despre ceilalţi oameni, societatea, îşi îngăduia să-i critice, câteodată să-i şi certe, dar simţea că în adâncul sufletului îi iubeşte cu adevărat; chiar dacă n-ar vrea să-i iubească, n-ar putea, iar la o adică ar intra şi în foc pentru ei, aşa că şi această latură i se părea rezolvată. Mai rămânea atitudinea faţă de Dumnezeu. Intuia că dacă şi relaţiile cu divinitatea ar ajunge la aceeaşi limpezime, ar putea considera că toate problemele vieţii şi-au găsit soluţia potrivită, ar putea să-şi spună, în sfârşit, cu mâna pe inimă: „Ştiu pentru ce am trăit, ce-am vrut şi de ce trebuie să mor”. Fără să fie un savant, venise totuşi în contact cu ştiinţa atât cât trebuia, ca să ştie că n-are rost să cauţi explicaţii şi răspunsuri în aşa-

zisa filozofie, ci măi degrabă în propria viziune asupra lucrurilor, în primul rând în propriile sentimente, în măsura în care şi una şi cealaltă sunt simple, altminteri ajungi la cine ştie ce bizarerie. Şi pentru că nu era cu totul lipsit de imaginaţie, vedea parcă aievea chipul acelui om cumsecade şi cumpănit, care este un soţ şi un părinte bun, care se roagă, în zilele de sărbătoare îşi duce copiii la biserică şi trăieşte o viaţă morală în sensul deplin al cuvântului. Imaginea îi plăcea, şi câte nu faci în viaţă pentru asemenea imagini! Se gândea că o societate cu mulţi cetăţeni de acest fel ar fi mai puternică şi mai sănătoasă decât oricare alta care la temelie se compune din capete întunecate, iar sus, din pretinşi atotştiutori, diletanţi, decadenţi şi alte asemenea figuri interzise cu mintea zdruncinată. Cândva, la scurtă vreme după ce o cunoscuse pe Marynia, îşi făgăduise sieşi şi lui Bigiel că în clipa când va sfârşi litigiul cu propria persoană şi cu semenii, va aborda hotărât şi relaţia cu Dumnezeu. Iată că venise timpul, ori cel puţin avea să vină curând. Połaniecki îşi dădea seama că pentru asta este nevoie de o linişte mai profundă decât aceea pe care o asigura călătoria de nuntă, impresiile de pe alte meleaguri şi toată această alergătură continuă între hoteluri şi galeriile de artă, care le lua tot timpul. Dar, chiar în aceste împrejurări nefavorabile, în rarele momente în care rămânea singur cu propriile gânduri, îşi îndrepta meditaţiile spre dilema cea mai arzătoare în clipa de faţă. Proceda astfel şi sub influenţa unor cauze diferite care, mărunte în sine, îşi aveau totuşi efectul lor, fie şi pentru că nu li se împotrivea cu bună ştiinţă. Asta era influenţa Maryniei. Połaniecki, nu era conştient de ea şi n-ar fi recunoscut-o în ruptul capului, cu toate acestea, prezenţa neîntreruptă alături de el a acestui suflet senin, simplu şi cu adevărat cucernic, implicând multe obligaţii faţă de Dumnezeu, îi inculca acel sentiment de linişte şi seninătate pe care-l poţi afla în credinţă. Ori de câte ori îşi conducea soţia la biserică, îşi aducea aminte cuvintele pe care ea i le spusese la Varşovia: „Cum aşa? asta-i datoria faţă de Dumnezeu!” Şi se conforma, însoţindu-şi întotdeauna consoarta la biserică, la început, ca să n-o lase singură, iar mai apoi şi pentru că-i producea o anume mulţumire lăuntrică, de felul celei pe care o încearcă

un învăţat asistând la fenomene ce-l interesează în mod deosebit. Astfel, cu toate condiţiile necorespunzătoare, oboselile călătoriei şi posibilităţile minime de reculegere ale intelectului solicitat de tot felul de impresii, îşi urma drumul neabătut. Erau momente când reflecţiile lui dovedeau multă energie şi hotărâre: „În ultimă analiză, îşi spunea, — eu îl simt pe Dumnezeu! L-am simţit la mormântul Litkăi, deşi n-am recunoscut, în cuvintele lui Waskowski referitoare la moarte, l-am simţit la cununie, peste câmpurile de la noi şi aici în munţi, deasupra zăpezilor, aşa că nu-mi mai rămâne decât să întreb: cum trebuie să-l slăvesc, să-l ador şi să-l iubesc? Cum îmi place mie sau aşa cum procedează soţia mea şi cum am învăţat şi eu de la mama?” La Roma, nu se mai gândi totuşi la astfel de lucruri. Atâtea impresii exterioare se năpustiră deodată asupra lui, încât nu mai putea fi vorba să mediteze la altceva. Pe de altă parte, seara veneau rupţi de oboseală, încât îşi aminteau aproape cu spaimă cuvintele lui Bukacki care, slujindu-le de călăuză spre propria mulţumire, le spunea de fiecare dată: „N-aţi văzut nici a mia parte din ce merită să fie văzut, dar n-are nici o importanţă, întrucât nu merită să vii aici, aşa cum nu merită să stai nici acasă”.

Bukacki se afla într-o perioadă când nega de fiecare dată în fraza următoare tot ce spusese cu o clipă înainte.

Profesorul Waskowski veni şi el din Perugia să-i întâmpine, iar Marynia se bucură mult şi-l salută ca pe o rudă foarte apropiată. Dar după primele răbufniri de bucurie, observă că ochii profesorului erau adumbriţi de mâhnire.

— Ce se întâmplă, domnule profesor, nu te simţi bine în Italia?

— Copila mea — răspunse Waskowski — e bine şi la Perugia, e bine şi la Roma... Ah, cât e de bine! Află că aici, când mergi pe stradă, calci pulberea lumii întregi... Aici, cum o spun de atâtea ori, se află anticamera tărâmului celălalt, numai că...

— Numai că?

— Numai că oamenii... vedeţi voi... nu din răutate, fiindcă şi aici, ca peste tot, sunt mai mulţi oameni buni, decât răi, dar uneori mă simt mâhnit că şi aici, ca şi la noi, mă socotesc puţin nebun.

Bukacki care asculta, remarcă:

— Aşadar, profesore, n-ai de ce să fii mai trist aici ca acasă.

— Aşa-i, dar acolo am prieteni apropiaţi, ca voi, care ţin la mine, pe când aici îmi lipsesc... Şi le duc dorul.

Apoi se adresă lui Połaniecki:

— Ziarele de aici au publicat recenzii despre lucrarea mea. Unele mă iau în râs, treaba lor! Altele sunt de acord că noua epocă trebuie să înceapă cu introducerea lui Cristos şi a spiritului creştin în istorie. Unul a recunoscut că oamenii, luaţi separat, trăiesc ca nişte buni creştini, pe când popoarele se comportă păgâneşte, a subliniat chiar că este vorba de o observaţie foarte importantă, dar şi aceasta, şi toate celelalte, când trec la misiunea pe care Dumnezeu ne-a sortit-o nouă şi altor neamuri de arieni mai tinere, se umflă de râs... Pe mine asta mă doare... Îmi dau de înţeles că sunt cam scrântit...

Bietul Waskowski îşi ciocăni fruntea cu degetul.

Totuşi, după o clipă îşi înălţă capul şi spuse:

— Omul aruncă sămânţa în tristeţe şi nu odată în îndoială, dar ea cade pe pământ şi cu ajutorul lui Dumnezeu poate că va răsări.

Apoi începu să se intereseze de doamna Emilia, pentru ca în cele din urmă să-şi îndrepte spre ei ochii albaştri, treziţi parcă din somn, şi să întrebe cu naivitate:

— O duceţi bine împreună?

În loc să răspundă, Marynia se repezi la soţul ei şi, punându-şi capul pe umărul lui, se alintă:

— Uite, domnule profesor, aşa ne este împreună, aşa!...

Połaniecki începu să-i mângâie căpşorul ca pana corbului cu mâna.

XIV

Peste o săptămână, Połaniecki îşi conduse soţia pe via Margutta, la Świrski, cu care se văzuseră mai înainte aproape în fiecare zi, se împrieteniseră, se plăcuseră şi acum avea să înceapă portretul Maryniei. Găsiră acolo familia Osnowski şi

făcură cunoştinţă, cu atât mai uşor cu cât doamnele fuseseră cândva, cu câţiva ani în urmă, la o *soiré,* iar Połaniecki îi fusese chiar prezentat la Ostende actualei doamne Osnowska; aşa că acum nu mai fu nevoie decât să-i amintească. E adevărat, Połaniecki nu mai ţinea minte dacă în acea perioadă în care de fiecare dată când vedea o femeie tânără şi frumoasă se întreba numaidecât: „Nu cumva este ea?" îşi pusese această întrebare şi în legătură cu doamna Osnowska; este foarte posibil, întrucât pe atunci se bucura de reputaţia unei domnişoare frumoase, deşi puţin cam cochetă. Acum era o femeie la douăzeci şi şase-douăzeci şi opt de ani, foarte înaltă, cu tenul proaspăt, deşi închis, gura ca vişina, părul răzleţit şi ochii viorii, puţin oblici, care împrumutau feţei un aer chinezesc şi o expresie parcă de răutate şi isteţime. Făcea o impresie ciudată, deoarece îşi ţinea umerii traşi înapoi, iar bărbia împinsă înainte, drept care Bukacki susţinea că îşi poartă bustul *en offrande*[1]*.* Aproape în acelaşi timp îi spuse Maryniei că întrucât pozează în acelaşi atelier, trebuie să se considere colege; lui Połaniecki, că şi-l aminteşte de la balul din Ostende ca pe un bun dansator şi *causeur,* însuşiri de care nu va întârzia să se folosească; amândurora, că se bucură foarte mult, este încântată de Roma şi citeşte *Cosmopolis,* este îndrăgostită de vila Doria şi de priveliştea de pe Pincio, că speră să vadă Catacombele împreună şi cunoaşte operele lui Rossi în traducerea lui Allard. După care, strângându-i mâna lui Świrski şi zâmbindu-i cu cochetărie lui Polaniecki, plecă declarând că cedează locul uneia mai vrednice decât ea, şi lăsând în urmă impresia unei vântoase, a unei chinezoaice şi a unei flori. Domnul Osnowski, un om cu faţa bună dar lipsită de expresie a unui tânăr blond, o urmă neizbutind să rostească aproape nici o vorbă.

Świrski răsuflă adânc.

— O, e ca o furtună! se plânse. Nici nu vă închipuiţi câte trebuie să îndur ca să stea două minute liniştită.

— Are o faţă foarte interesantă! constată Marynia. Pot să-i văd portretul?

— Nu mai am mult de lucru, aşa că se poate, încuviinţă Świrski.

---

[1] Precum o ofrandă (fr.)

Marynia şi Połaniecki se apropiam de carton, şi, fără să fie siliţi să se întreacă în politeţuri, îşi exprimară admiraţia neprefăcută faţă de talentul lui Świrski. Capul pictat în acuarelă avea forţa şi căldura unui tablou în ulei, exprimând totodată întreaga esenţă spirituală a doamnei Osnowska. Świrski ascultă laudele în linişte şi se vedea cât de colo că era şi el mulţumit de munca lui. Apoi îl acoperi, îl duse într-un colţ întunecat al atelierului, şi aşezând-o pe Marynia pe scaunul pregătit anume, începu s-o examineze.

Privirea-i pătrunzătoare o tulbură întrucâtva şi obrajii i se îmbujorară, dar Świrski zâmbi satisfăcut şi murmură:

— Da, e cu totul alt tip... cerul şi pământul!

Uneori închidea un ochi, făcând-o să se simtă şi mai stânjenită, alteori se apropia de carton, apoi se depărta, o privea iarăşi cu atenţie şi vorbea parcă de unul singur:

— Înainte trebuia să scot în evidenţă demonicul, de astă dată feminitatea.

La acestea, Połaniecki interveni:

— De vreme ce ai observat dintr-o dată această deosebire, sunt sigur că va ieşi o capodoperă.

Świrski încetă brusc să se mai uite la carton şi la Marynia, şi întorcându-se spre Połaniecki, zâmbi vesel, arătându-şi dinţii sănătoşi.

— Nu-i aşa, domnule? Da, feminitatea, şi încă o feminitate cu totul particulară, asta-i trăsătura esenţială a feţei...

— Şi-o vei reda tot aşa cum ai redat diabolicul în portretul celălalt?

— Stas! îl dojeni Marynia.

— N-am născocit-o eu, ci domnul Świrski.

— Dacă doreşti, hai să-i spunem: drăcuşorul, nu diabolicul... Drăcuşorul e frumos foc, dar tare primejdios. În timp ce pictez, îmi dau seama de tot felul de lucruri. Doamna Osnowska este un tip interesant.

— De ce?

— Doamnă, dumneata l-ai văzut pe soţul ei?

— Am fost atât de prinsă de ea, încât n-am mai avut când.

— Ei, asta e, ea îl acoperă cu totul şi nu se mai vede, dar ce e mai rău, e că nici ea nu-l vede. Este totuşi un flăcău cum nu se poate mai cumsecade, foarte bine crescut, nespus de

delicat, foarte bogat şi deloc prost, iar pe deasupra o iubeşte la nebunie.

Świrski începu să deseneze şi repetă parcă pentru a se amuza:

— O iu-beş-te la ne-bu-nie... Doamnă, aranjează-ţi puţin părul după ureche... Dacă şi soţul dumitale este tot atât de vorbăreţ, va fi disperat, fiindcă Bukacki susţine că atunci când mă apuc de lucru nu-mi mai tace gura şi nu mai las pe nimeni să spună nici un cuvânt... Vezi dumneata, poate că până acum ea a fost curată ca lacrima, este însă o cochetă... Are inima rece şi mintea focoasă... E un soi primejdios, oho! foarte primejdios! Înghite duzini întregi de cărţi franţuzeşti, evident... Cu ajutorul lor învaţă psihologie, acumulează cunoştinţe despre temperamentul feminin, despre enigma feminină, caută în ea misterul care nu există, îşi inventează aspiraţii despre care ieri nu avea habar, se depravează intelectual şi socoteşte această depravare drept înţelepciune, iar pe soţul ei îl dispreţuieşte.

— Domnule, eşti înspăimântător! observă Marynia.

— Domnule dragă, se amestecă Połaniecki, mâine, când va trebui să pozeze soţia mea, se va ascunde de frică.

— N-are nevoie să se ascundă. E alt tip... Osnowski nu e prost deloc, dar oamenii, îndeosebi femeile, îmi cer scuze, sunt atât de puţin înţelepte, încât dacă inteligenţa cuiva nu bruschează pe cineva, dacă n-are prea multă siguranţă de sine, dacă nu zgârie ca o pisică şi nu despică asemenea unui cuţit, nu o apreciază. Pe Dumnezeul meu, am văzut aşa ceva de o sută de ori în viaţă!...

După o clipă, închise iarăşi un ochi, privi la Marynia şi vorbi mai departe:

— În genere, colectivitatea umană nu este deloc înţeleaptă! Nu o dată mi-am pus întrebarea de ce onestitatea caracterului, a inimii, şi un lucru ca bunătatea nu sunt tot atât de apreciate ca aşa-numita deşteptăciune. De ce în viaţa socială există două etichetări fundamentale: deştept şi prost, şi nu se obişnuieşte să se spună, de pildă, virtuos şi nevirtuos; cuvintele sunt atât de puţin obişnuite, încât par ridicole.

— Pentru că, răspunse Połaniecki, raţiunea este ca un far

care trebuie să lumineze şi virtutea, şi bunătatea, şi inima, altfel pot să-şi spargă nasul şi, ce e şi mai rău, să spargă nasul altora.

La drept vorbind, Marynia nu rosti nici nu cuvânt, dar, pe faţa ei se putea citi limpede:

— „Stas e grozav de deştept!”

În acest timp, Stas adăugă,:

— În definitiv, eu nu mă refer la Osnowski, fiindcă nu-l cunosc.

— Osnowski, răspunse Świrski, îşi iubeşte soţia ca pe soţia lui, ca pe copilul şi fericirea lui, dar ea are o minte sucită, Dumnezeu ştie de ce, şi nu-i plăteşte cu aceeaşi monedă. Pe mine, un om necăsătorit, mă preocupă foarte mult femeile, aşa că nu o dată vorbesc, mai exact vorbeam, zile întregi despre ele cu Bukacki, atâta vreme cât îl interesau şi pe el mai mult decât acum. Bukacki împarte femeile în plebee spirituale, înţelegând prin acestea sufletele goale şi plate, şi patriciene spirituale, adică naturi înnobilate, însufleţite de aspiraţii superioare şi întemeiate pe principii, nu numai pe fraze. Are dreptate până la un punct, dar eu prefer împărţirea mea, fiindcă e mai simplă: inimi recunoscătoare şi nerecunoscătoare.

Se îndepărtă un moment de schiţă, îşi miji ochii, apoi luând o oglinjoară, o îndreptă spre desen şi începu să cerceteze imaginea răsfrântă.

— Dumneata, doamnă, mă întrebi ce înţeleg prin inimi recunoscătoare şi nerecunoscătoare? rosti, adresându-se Maryniei, deşi ea nu-l întrebase nimic. Ei bine, o inimă iubitoare este aceea care simte când e iubită, este impresionată şi, la rândul ei, iubeşte şi mai mult, se dăruieşte, apreciază şi adoră. Cea nerecunoscătoare se mulţumeşte să exploateze dragostea şi cu cât e mai sigură, cu atât îi pasă mai puţin, cu atât mai mult dispreţuieşte şi calcă în picioare... O femeie cu inimă nerecunoscătoare, atunci când e convinsă de iubirea partenerului, încetează să iubească. Pescarul nu se mai îngrijeşte de peştele din năvod, iar doamna Osnowska nu se mai îngrijeşte de domnul Osnowski. În realitate, asta-i cea mai grosolană formă de egoism din câte există, de aceea, să-l ferească Dumnezeu pe domnul Osnowski, iar ea, ducă-se

dracului cu ochii ei chinezeşti de culoarea violetei şi coama frizată. S-o pictezi, mă rog, dar să te căsătoreşti cu ea, în nici un caz! Poţi să mă crezi, doamnă, că eu mă tem atât de mult să nu dau peste o inimă nerecunoscătoare, încât numai de aceea nu m-am căsătorit până acum, deşi am trecut de patruzeci de ani.

— Bine, dar e atât de uşor să-ţi dai seama! se miră Marynia.

Iar Świrski răspunse:

— Da de unde, mai ales când simţurile şi mintea o iau razna.

Şi îndoindu-şi silueta atletică, privi un timp la schiţă, apoi adăugă:

— Destul pentru astăzi! Am trăncănit atâta, încât până şi muştele trebuie să fi adormit pe pereţi. Mâine, când ţi se va părea că vorbesc prea mult, să baţi din palme... De altfel, cu doamna Osnowska mai mult tac, deoarece şi ei îi place să sporovăiască... Şi câte titluri de cărţi nu-mi aud urechile! Dar să lăsăm asta! Voiam să mai spun ceva, dar am uitat. Aha! că dumneata eşti o inimă recunoscătoare!

Połaniecki începu să râdă şi-l invită pe Świrski la masă, promiţându-i că vor fi de faţă Bukacki şi profesorul Waskowski.

— Cu mare bucurie, acceptă Świrski, eu sunt singur ca un cuc. Şi pentru că e senin şi lună plină, după aceea mergem să vedem Coliseul la lumina lunii.

Masa se desfăşură totuşi fără paradoxurile intelectuale lui Bukacki, deoarece acesta nu se simţea bine şi scrisese că nu vine. Świrski, în schimb, şi Waskowski se plăcură grozav şi se împrieteniră de la început. Pictorul nu lăsa pe nimeni să vorbească numai când lucra, altminteri îi plăcea şi ştia să asculte, şi cu toate că uneori profesorul i se părea comic cu părerile lui, bătrânul degaja atâta bunătate, era atât de sincer, încât rareori se întâmpla să nu-şi cucerească partenerii de discuţie. Artistul era impresionat de faţa lui mistică şi de expresia ochilor. Îl şi schiţa în memorie şi, ascultându-l vorbind despre arieni, se întreba cum ar arăta acest cap dacă ar prinde pe carton tot vălmăşagul dinăuntru.

Spre sfârşitul mesei, profesorul începu s-o cerceteze pe

Marynia dacă n-ar vrea să-l vadă pe papá şi-i spuse că peste trei zile trebuie să vină nişte pelerini belgieni, cărora li s-ar putea alătura. Świrski, care cunoştea toată Roma şi pe toţi monseniorii[1] făgădui să rezolve această problemă. Auzindu-l, profesorul se uită la el şi constată:

— Parcă ai fi un locuitor al Romei.

— Stau aici de aproape şaisprezece ani.

— Poftim!...

Profesorul se tulbură întrucâtva, de teamă să nu comită vreo indiscreţie, dar vrând să ştie totuşi ce trebuie să gândească despre un om atât de simpatic, îşi învinse timiditatea şi întrebă:

— Şi... de pe Colina Quirinal sau de pe Vatican?

— De la Pognębin, răspunse Świrski, încruntându-şi sprâncenele.

Sfârşitul mesei puse capăt explicaţiilor şi discuţia se opri aici. Marynia abia putea sta locului la gândul că va vedea Capitoliul, Forum-ul şi Coliseul la lumina lunii. Plecară curând spre ruine, înaintând pe sub becurile electrice de pe Corso.

Era o noapte liniştită şi caldă, iar la Forum şi Coliseu nu se vedea picior de om, cum se întâmpla uneori şi ziua. Lângă biserica Santa Maria Liberatrice, cineva cânta din flaut la fereastra deschisă, şi în liniştea din jur se auzea fiecare notă. Peste partea din faţă a Forumului se întindea umbra adâncă a colinei şi a clădirii Capitoliului, dar planurile mai depărtate erau inundate de o lumină puternică, verzuie, ca şi Coliseul, care părea de argint sub aura lunii. Când trăsura se opri lângă arcadele circului uriaş, perechea Połaniecki, Świrski şi Waskowski intrară înăuntru şi începură să înainteze spre mijlocul arenei, evitând dărâmăturile îngrămădite la poalele arcadelor, frânturile de coloane, frize, mormanele de cărămidă, pietre şi soclurile scunde ce se înălţau ici şi colo. Impresionaţi de tăcerea şi pustiul din jur, nu prea vorbeau. Prin arcurile arcadelor pătrundeau în interior snopi de lumină, care păreau adormiţi paşnic în arenă, pe zidurile din partea opusă, prin crăpăturile şi spărturile pereţilor, pe muşchii argintaţi şi iedera care acoperea ici şi colo dărâmăturile. Alte părţi ale edificiului, cufundate într-o beznă de nepătruns,

[1] *Monsenior,* titlu onorific dat unor persoane din clerul catolic.

păreau nişte peşteri negre, pline de taină. Golul canalelor de scurgere, plasate nu prea sus, răspândea adieri răcoroase. Realitatea se estompa în acest labirint şi în amestecul de ziduri, arcade, fâşii luminoase şi umbre întunecate. Ruina uriaşă părea că-şi pierde contururile reale, devenind o vedenie somnolentă şi mai degrabă o senzaţie ciudată, alcătuită din liniştea nopţii şi lună, din tristeţea şi amintirile unui trecut mare, încărcat de suferinţe şi sânge.

Świrski începu să vorbească cel dintâi, cu glasul coborât;

— Câtă durere, câte lacrimi, ce tragedie înfiorătoare s-a consumat aici!... N-au decât să spună ce vor, nu se poate nega totuşi că în creştinism există o forţă din afara oamenilor.

Aici se adresă Maryniei şi-i şopti:

— Imaginează-ţi doamnă, ce putere colosală: lumea întreagă, milioane de oameni, legi de fier, o forţă nemaivăzută înainte şi după aceea, o organizare cum n-a mai fost niciodată, măreţie, slavă, sute de legiuni, un oraş uriaş stăpânind lumea, şi Palatinul de colo dominând oraşul; se părea că nici o putere pământească nu va fi în stare s-o dărâme. Au venit însă doi evrei, Petru şi Pavel, nu cu armele, ci cu cuvântul, şi uite ce-a mai rămas: aici ruină, pe Palatin ruine, în Forum ruine, iar deasupra, oraşului cruci, cruci şi iarăşi cruci...

Din nou se aşternu liniştea, numai dinspre Santa Maria Liberatrice răsuna mereu glasul flautului.

După o clipă, profesorul Waskowski spuse, arătând spre arenă:

— Şi aici a fost o cruce, dar au distrus-o...

Połaniecki se gândea la cuvintele lui Świrski, deoarece pentru el aveau o însemnătate mai durabilă decât puteau să aibă pentru un om care sfârşise lupta cu sine însuşi într-un târziu, urmându-şi goana propriilor gânduri, rosti:

— Aşa-i, este ceva supraomenesc... Un adevăr orbitor, ca lumina lunii...

Se apropiau încet de ieşire, când deodată afară se auz uruitul unei trăsuri, apoi în nişa întunecată ce ducea spre mijlocul circului răsunară paşi şi două siluete înalte, ieşiră din umbră la lumină.

Una dintre ele, îmbrăcată într-o rochie cenuşie, care lucea

oţeliu în razele lunii, se apropie câţiva paşi, ca să-i vadă mai bine pe vizitatori, şi spune brusc:

— Bună seara! E o noapte atât de minunată, încât am venit şi noi la Coliseu. Ce noapte!

Połaniecki recunoscu glasul doamnei Osnowska.

Iar ea, dându-i mâna, murmură cu o voce atât de moale asemenea sunetelor de flaut care se auzeau dinspre biserică:

— Încep să cred în presimţiri, deoarece îmi spunea ceva că voi găsi aici persoane cunoscute. Ce noapte splendidă!...

XV

Când se întoarseră la hotel, Marynia şi Stanislaw Połaniecki găsiră cărţile de vizită ale familiei Osnowski; rămaseră uimiţi, fiindcă ei, ca o căsnicie abia încheiată, se cuvenea să se ducă mai întâi în vizită. La o amabilitate şi aşa neobişnuită, trebuia să răspundă cu aceeaşi măsură, aşa că a doua zi se grăbiră să le întoarcă vizita. Bukacki, care se văzu cu ei înainte, deşi nu se simţea bine deloc şi abia îşi târa picioarele, făcu una din glumele lui obişnuite, spunându-i lui Połaniecki când rămaseră un moment singuri

— Ea va cocheta şi cu tine, dar dacă-ţi închipui că se va îndrăgosti de tine, te înşeli. Seamănă puţin cu un brici care are nevoie de curea, ca să se ascută; în cel mai bun caz, vei fi cureaua care-i trebuie.

— În primul rând, eu nu vreau să fiu cureaua ei, răspunse Połaniecki, iar în al doilea rând, e prea devreme pentru aşa ceva.

— Prea devreme! Asta nu înseamnă că ai viitorul asigurat.

— Nu, înseamnă că mă gândesc la altceva şi o iubesc din ce în ce mai mult pe Marynia, astfel că atunci când nu va mai fi prea devreme, va fi prea târziu; deci doamna Osnowska, în loc să se ascută cu mine, se va ştirbi de tot.

Połaniecki era sincer, se gândea într-adevăr la altceva, oricum, era prea devreme.

Era însă atât de sigur de el, încât simţea parcă nevoia să fie pus la încercare. Altfel spus, i-ar fi făcut plăcere s-o vadă pe doamna Osnowska ştirbindu-se la contactul cu el.

După ce luară micul dejun, se duse cu Marynia la şedinţa de la Świrski, care nu dură prea mult, întrucât pictorul făcea parte din juriul unui concurs artistic şi trebuia să se grăbească. Când reveniră acasă, după vreun sfert de oră, sosi domnul Osnowski.

După cele aflate de la Świrski, Połaniecki nutrea pentru el o milă amestecată cu dispreţ, Marynia însă îl simpatiza foarte mult. Fusese câştigată de cele ce auzise despre bunătatea, delicateţea şi ataşamentul faţă de soţie. Acum avea impresia că aceste însuşiri erau parcă întipărite pe faţa lui, care nu era urâtă, deşi pe alocuri se acoperise de coşuri.

Domnul Osnowski, după ce se salutară, începu să le explice cu dezinvoltura unui om obişnuit cu lumea bună:

— Soţia m-a trimis să vă fac o propunere. Slavă Domnului că vizitele de protocol s-au sfârşit, cu toate că în străinătate nu face să te ţii prea mult de ele. Uite despre ce e vorba: vrem să mergem astăzi la biserica Sf. Pavel şi pe urmă la Tre Fontane, în afara oraşului. Mânăstirea este interesantă, şi de acolo se vede o privelişte minunată. Ne-am bucura foarte mult să facem împreună această excursie.

Marynia era o mare amatoare de excursii, mai ales într-o companie aleasă, drept care privi la soţul ei, aşteptând să vadă ce va spune. Połaniecki îşi dădu seama că ea n-ar zice nu, iar pe de altă parte se gândi: „Dacă vrei să te ştirbeşti puţin, n-ai decât”.

Şi răspunse:

— Eu aş fi de acord cu plăcere, dar asta depinde de forul meu suprem.

Forul suprem nu era sigur dacă umilul subaltern vorbea serios, dar văzându-l zâmbind şi bine dispus, îndrăzni să pronunţe sentinţa:

— Cu mare plăcere, numai să nu vă încurcăm.

— Nu ne încurcaţi, plăcerea este şi de partea noastră, răspunse Osnowski. În acest caz, e perfect! Peste un sfert de oră suntem aici.

Într-adevăr, un sfert de oră mai târziu, porniră. Ochii orientali ai doamnei Osnowska radiau de mulţumire şi seninătate. Îmbrăcată într-o rochie de flanelă de culoarea stânjeneilor şi într-un fel de mantie, care putea să treacă

drept a opta minune a lumii, arăta într-adevăr ca o rusalkă[1] Înainte de a ajunge la Sf. Pavel, Połaniecki nu ştia nici el cum de izbutise doamna Osnowska, fără să rostească nici un cuvânt în acest sens, să-i spună totuşi, ori cel puţin, să-i dea de înţeles, cele ce urmează:

„Soţia ta e, să zicem, o femeie drăguţă, de la ţară, despre bărbatul meu să nu mai vorbim. Numai noi doi putem să ne înţelegem şi să ne împărtăşim impresiile".

El însă era hotărât s-o evite.

Când ajunseră la Sf. Pavel, căruia doamna Osnowska nu-i zicea decât *San Paolo fuori le Mura*[2]*,* soţul ei vru să oprească trăsura, dar se împotrivi:

— Oprim la întoarcere, fiindcă atunci vom şti cât timp ne-a mai rămas, iar acum să mergem direct la Tre Fontane.

Apoi, adresându-se lui Połaniecki, continuă:

— Şi aici, în această curte renumită, sunt multe lucruri despre care aş dori să aud şi părerea dumitale.

— Doamnă, ai nimerit rău, răspunse Połaniecki, pentru că eu nu mă pricep deloc la astfel de vestigii.

În curând, se arătă, în timp ce treceau pe lângă diferite localităţi istorice, că dintre toţi, domnul Osnowski se pricepea cel mai bine. Studia sărmanul de dimineaţă până seara ghidurile, numai ca să-i slujească de călăuză soţiei sale şi s-o facă să-i admire cunoştinţele. Ea însă îi dispreţuia explicaţiile tocmai pentru că veneau de la el. Agrea mai mult siguranţa obraznică aproape cu care Połaniecki recunoscuse că habar nu are de relicvele antichităţii.

Dincolo de Sf. Pavel se deschidea perspectiva spre Campania cu apeductele ei, care păreau că aleargă grăbite; spre oraş şi spre Munţii Albani, acoperiţi de ceaţa albăstruie a depărtării, tăcuţi şi luminoşi totodată. Doamna Osnowska îi admiră un timp cu privirea visătoare, apoi întrebă:

— La Albano sau la Nemi aţi fost?

— Nu, răspunse Połaniecki, şedinţele de la Świrski ne strică ziua, astfel că nu vom putea face excursii mai îndepărtate până la terminarea portretului.

---

[1] Duh al râurilor, apelor, pădurilor şi câmpiilor în mitologia slavă, care, întrupat în fată frumoasă, atrage tinerii în apă şi-i îneacă

[2] Sf. Pavel din afara Zidului (adică din afara oraşului) (it.).

— Noi am fost, dar dacă vă duceţi, să mă luaţi şi pe mine, să mă luaţi şi pe mine... Bine? Vrei doamnă? întrebă, întorcându-se spre Marynia. Voi fi ca a cincea roată la căruţă, dar nu-i nimic... De altfel, am să stau tăcută într-un colţ al trăsurii şi n-am să spun nici pâs! Bine?...

— Ah, micuţa mea dragă! exclamă domnul Osnowski.

Iar ea continuă:

— Soţul meu nu vrea să creadă că m-am îndrăgostit de Nemi. Dar m-am îndrăgostit! Când am fost acolo, am avut senzaţia că prin acele locuri încă n-a pătruns creştinismul, şi noaptea capelanii săvârşesc ceremonii păgâne deasupra lacului. Pe scurt, Nemi înseamnă linişte şi taină. Domnule Połaniecki, mă crezi, că acolo mi-a venit ideea să mă călugăresc, şi n-am renunţat nici acum la ea. Mi-aş ridica o colibă pe malul lacului şi aş umbla desculţă într-o rochie lungă, cenuşie, ca rasa sfântului Francesco din Assisi. Ce n-aş da să mă fac călugăriţă! Mă şi văd pe malul lacului...

— Bine, Anetka, dar cu mine ce s-ar întâmpla? întrebă, pe jumătate în glumă, pe jumătate în serios, domnul Osnowski.

— Ei, te-ai consola tu, îi răspunse scurt.

Połaniecki se gândi:

„Ai vrea să fii călugăriţă, dar cu condiţia ca pe celălalt mal al lacului să stea două duzini de fanţi şi să se uite cu lornieta ce face şi cum arată călugăriţa”.

Era prea binecrescut, ca să-i spună fără ocol ce gândea, dar îi spuse ceva asemănător, care putea fi înţeles numai în acest fel, iar ea începu să râdă şi răspunse:

— Natural. Aş trăi din cerşit, aşa că trebuie să mai văd oameni din când în când, şi dacă aţi veni la Nemi, ţi-aş cere şi dumitale: *Un soldo! Un soldo!*

Spunând acestea, îşi întinse spre el mâinile mici şi începu să repete cu umilinţă:

— *Un soldo la povera! un soldo!...* [1]

Şi-l privi în ochi.

În acest timp, domnul Osnowski îi explica Maryniei:

— Se numeşte Tre Fontane pentru că sunt trei izvoare. Acolo i s-a tăiat capul sfântului Pavel; legenda spune că, după ce a fost retezat, capul a sărit de trei ori, şi în acele locuri au

[1] Un ban pentru o sărmană (it.).

ţâşnit trei izvoare. Totul aparţine acum trapiştilor[2]. Mai demult, nu puteai să înnoptezi aici din cauza frigului, dar acum pericolul a scăzut, fiindcă pe colinele din jur a fost plantată o întreagă pădure de eucalipţi. Da, se vede de aici!

Doamna Osnowska, aplecată puţin pe spate, închise ochii o clipă şi-i spuse lui Połaniecki:

— Pe mine aerul de la Roma mă îmbată. Parcă sunt buimacă. Acasă nu cer mai mult decât îmi oferă viaţa, dar, aici simt că-mi lipseşte ceva şi-mi pierd curajul. Ştiu şi eu ce-mi lipseşte? Aici parcă presimt ceva, intuiesc, doresc ceva nedefinit... Poate că e rău. Poate că n-are rost să vorbesc? Dar eu spun întotdeauna ce-mi trece prin minte. Acasă, când eram mică, îmi ziceau Sincerica. O să-l rog pe soţul meu să mă ducă de aici. Probabil că tot e mai bine să trăieşti în carapacea ta, ca broasca ţestoasă sau ca melcul în cochilia lui.

Połaniecki răspunse cu gravitate:

— În carapace şi în cochilii pot să trăiască doar broaştele ţestoase şi melcii, nu însă şi păsările; ce să mai vorbesc de pasărea paradis, despre care legenda spune că n-are picioare, din care cauză nu poate să se odihnească niciodată, trebuie să zboare întruna.

— Ce legendă frumoasă... exclamă doamna Osnowska.

Îşi ridică braţele şi începu să le mişte, imitând truda aripilor şi repetând:

— Da, da, mereu prin văzduh, prin văzduh!...

Comparaţia o măgulea, dar se mira că Połaniecki vorbise cu atâta sinceritate, nepăsare şi parcă ironie totodată, începea s-o intereseze, întrucât i se părea mai inteligent şi mai greu de stăpânit decât se aşteptase.

Ajunseră la Tre Fontane. Vizitară grădina, biserica şi capela sub care se aflau cele trei izvoare. Osnowski le explică cu glasul lui bun şi monoton ce citise mai înainte. Marynia asculta cu luare-aminte, dar Połaniecki îşi spuse: „Trebuie să fie totuşi destul de greu să trăieşti alături de el trei sute şaizeci şi cinci de zile dintr-un an!”

În acest fel, îi da dreptate până la un punct doamnei Osnowska; acum, complăcându-se în noul rol de pasăre a

[2] Ordin de călugări catolici; cisterşi reformaţi.

paradisului, nu mai avea nici o clipă de odihnă, nu numai pe pământ, ci pe nici un alt obiect. Întâi bău lichior de eucalipt, pe care mânăstirea îl recomanda ca pe un bun remediu împotriva frigurilor, apoi declară cu hotărâre că, dacă ar fi bărbat, s-ar face trapist; după aceea, îşi aduse aminte că i-ar surâde meseria de marinar, „mereu între mare şi cer, ca-ntr-o viaţă-n infinit; în sfârşit, cel mai mult îşi dori să ajungă un scriitor mare, foarte mare, care să înfăţişeze cele mai mărunte reacţii ale sufletului, simţămintele semiconştiente şi dorinţele neexprimate, toate formele, toate culorile şi toate umbrele. Cei de faţă aflară de asemenea în mare taină că ţine un jurnal, pe care „bietul Józio” îl consideră o capodoperă, dar ea ştie că nu înseamnă nimic, n-are nici cea mai mică pretenţie şi-şi bate joc şi de Józio şi de jurnal.

„Józio” o privea cu ochi de îndrăgostit, cu o mare iubire întipărită pe faţa-i presărată cu broboane, şi repeta protestând:

— În privinţa jurnalului, te rog să mă ierţi, te rog foarte mult să mă ierţi!

Plecară aproape de apusul soarelui. Copacii îşi aşterneau umbrele lungi, soarele devenea tot mai mare şi mai roşu. Apeductele îndepărtate şi Munţii Albani luminau trandafiriu. Erau pe la jumătatea drumului, când în turnul clopotniţei Sf. Pavel clopotul începu să bată de îngerul Domnului; îndată îi urmară exemplul al doilea, al treilea, al zecelea. Fiecare biserică îi trecea dangătul celeilalte, alcătuind un cor uriaş, ce umplea văzduhul, de parcă sunau de *Îngerul*... nu numai oraşul, ci şi împrejurimile, câmpiile şi munţii.

Połaniecki privea la faţa Maryniei, luminată de razele aurii. Exprima atâta concentrare şi linişte! Se vedea bine că rosteşte şi acum *Îngerul Domnului,* aşa cum îl rostea la Krzemień, când sunau clopotele la Wątory. Totdeauna şi pretutindeni la fel. Połaniecki îşi aduse iarăşi aminte de „datoria faţă de Dumnezeu”. Toate acestea i se păreau atât de simple şi liniştitoare, ca niciodată. Acum însă, apropiindu-se de oraş, înţelegea durabilitatea şi grandoarea acestor credinţe. „Totuşi, ele există de peste o mie cinci sute de ani, iar puterea şi continuitatea acestui oraş constau mai mult în turnuri, clopote, în această statornicie a crucii care fiinţează

mereu”. Îi veniră în minte cuvintele lui Świrski: „Aici ruină, pe Palatin ruine, în Forum ruine, iar deasupra oraşului cruci şi iarăşi cruci!” şi nu se mai îndoi că în această durabilitate este ceva supraomenesc. Clopotele băteau întruna, iar cerul de deasupra oraşului se inunda treptat de purpura amurgului. Sub impresia Maryniei care se ruga şi a clopotelor, a atmosferei de reculegere ce părea că se înalţă peste oraş şi peste tot pământul, în Połaniecki, care avea în fond un suflet necomplicaţ, începu să se desluşească următoarea idee: „Ce prost şi îngâmfat ar trebui să fiu dacă, având nevoie de credinţă şi simţindu-l în mine pe Dumnezeu, m-aş apuca să caut alte forme de cinstire şi dragoste, în loc să le primesc pe cele pe care Marynia le înţelege prin „datoria faţă de Dumnezeu” şi care trebuie să fie totuşi cele mai bune, de vreme ce lumea le păstrează de aproape două mii de ani...” După care, ca un om practic, fu uimit de doza apreciabilă de bun-simţ a acestei idei şi îşi urmă raţionamentul aproape cu veselie: „De o parte, tradiţii milenare, vocaţia cine ştie câtor generaţii, a cine ştie câtor societăţi care se împacă foarte bine cu aceste forme, autoritatea cine ştie câtor capete care le socotesc mici, iar de cealaltă eu, asociatul Casei de comerţ cu firma „Bigiel şi Połaniecki”. Şi eu să am pretenţia să găsesc ceva mai bun, ceva în care Dumnezeu să se exprime mai deplin? Trebuie să fiu un mare prost! Eu sunt un om sincer cu mine însumi şi n-aş suporta să cred uneori că sunt un nătăfleaţă. Şi pe urmă, aşa a crezut mama mea şi aşa crede soţia mea, şi n-am văzut pe nimeni mai liniştit ca ele”.

Se uită o dată şi încă o dată la Marynia, care se vede că sfârşise rugăciunea, pentru că îi zâmbi şi-l întrebă:

— De ce eşti atât de tăcut?

— Tăcem cu toţii, răspunse.

Aşa era, dar din pricini deosebite. În timp ce Połaniecki era preocupat de gândurile lui, doamna Osnowska îl abordase de câteva ori cu ochii şi cu vorba. El însă nu-i luase în seamă privirile, răspunzându-i în doi peri şi jignind-o astfel; putuse să-l ierte chiar cu anume plăcere, când răspunsese cu obrăznicie mascată în cuvinte politicoase la ideea ei de a se face călugăriţă, dar se simţise rănită de moarte când încetase pur şi simplu să-i mai acorde atenţie şi, drept pedeapsă, se

prefăcea la rândul ei că nu-l vede.

Dar, ca o persoană bine educată, se arătă cu atât mai amabilă faţă de Marynia. O întrebă ce planuri are mâine şi aflând că vor să se ducă la Vatican, declară că şi ea împreună cu soţul ei au bilete de intrare şi vor profita de ocazie.

— Dumneata ştii cum trebuie să te îmbraci? o întrebă. Rochie neagră şi pe cap dantelă tot neagră. Arăţi cam bătrână aşa, dar altfel nu se poate.

— Ştiu, m-a avertizat domnul Świrski, o informă doamna Połaniecka.

— Tot timpul cât îi pozez, domnul Świrski vorbeşte mereu de dumneata. Te simpatizează foarte mult.

— Şi eu pe el, recunoscu Marynia.

În timpul acestei discuţii, ajunseră la hotel. Połaniecki fu dăruit de frumoasa doamnă cu o strângere de mână atât de uşoară şi de rece, încât deşi se gândea la altceva, nu putu să nu observe.

„E o nouă cursă, se întrebă, sau eu am spus ceva ce nu i-a plăcut?”

Seara o întrebă pe Marynia:

— Ce crezi despre doamna Osnowska?

— Cred că domnul Świrski s-ar putea să aibă puţină dreptate, răspunse.

La care Połaniecki:

— Acum îşi scrie jurnalul pe care „Józio” îl consideră o capodoperă...

XVI

A doua zi, când Marynia intră îmbrăcată la soţul ei, acesta abia o recunoscu. Purtând o rochie neagră şi cu o dantelă pe cap tot neagră, părea mai înaltă, mai subţire, mai oacheşă şi mai în vârstă. Dar nu putu să nu-i admire o seriozitate care-i amintea de momentul cununiei. O jumătate de oră mai târziu, plecară. Pe drum, Marynia recunoscu că se teme şi-i bate inima de emoţie, dar el o linişti glumind, cu toate că şi el era puţin tulburat. Când intrară în semicercul dinaintea bisericii Sf. Petru, simţi şi el că pulsul nu-i zvâcnea ca de obicei şi

avea senzaţia ciudată că e mai mic. La poartă, unde se aflau câţiva uşieri îmbrăcaţi în veşminte concepute de Michelangelo[1], îl găsiră pe Świrski, care-i conduse sus odată cu mulţimea de oameni, cei mai mulţi belgieni. Marynia, cam buimăcită, nu ştiu nici ea când ajunse într-o sală foarte largă, în care înghesuiala era şi mai mare, cu excepţia locului de la mijloc, unde uşierii, aşezaţi pe două rânduri, păstrau între ei un coridor larg de trecere. Mulţimea de oameni care vorbeau în limbile franceză şi flamandă, şopocăind cu glasuri coborâte, îşi întorceau capetele şi ochii spre această trecere, în care din când în când îşi făceau apariţia prin uşa de la sala vecină siluete în costume ciudate, care-l făceau pe Połaniecki să se gândească la galeriile de la Anvers sau Bruxelles. Avea impresia că evul mediu reînviase: uneori se ivea câte un cavaler medieval, e adevărat cu altfel de coif decât în vechile tablouri, dar cu armură de oţel pe piept; alteori un herald în tunică scurtă dalmaţiană, roşie, şi pe cap cu beretă roşie; câteodată, prin uşa întredeschisă se zăreau în treacăt veşmintele purpurii ale cardinalilor sau cele violete ale episcopilor, pene de struţ, dantelării pe catifele negre, capete de vârstnici cu părul alb şi chipuri mumificate. Era limpede totuşi că privirile mulţimii alunecă numai întâmplător peste aceste veşminte, culori şi feţe neobişnuite; ochii căutau altceva, mai însemnat şi cu alte sensuri, atenţia se concentra. În cugete, iar simţămintele în suflete, în aşteptarea acelei clipe unice în viaţă, care nu se mai uită niciodată. Połaniecki, care o ţinea pe Marynia de mână, ca să n-o piardă prin atâta lume, simţea că această mână tremură de emoţie; el însuşi, în mijlocul mulţimii tăcute, înconjurat de solemnitatea istorică a timpurilor străvechi reînviate de concentrarea şi aşteptarea tuturor, încerca din nou senzaţia neînţeleasă că devine din ce în ce mai mic, ca niciodată în viaţă.

Deodată, o voce slabă şopti gâfâit lângă ei:

— V-am căutat şi abia v-am găsit. Se pare că nu mai întârzie.

Mai avură totuşi de aşteptat. În acest timp, Świrski fu salutat de un monsenior cunoscut care, spunându-i câteva

[1] *Michelangelo Buonarroti* (1475—1564), pictor, sculptor, arhitect şi poet italian, personalitate de excepţie a Renaşterii italiene.

cuvinte, îi conduse amabil pe toţi patru în sala alăturată, tapetată cu damasc roşu. Połaniecki observă cu uimire că şi aici era plin de lume, afară de un colţ al sălii, apărat de o gardă de onoare, în care se afla un scaun pe podium, înaintea căruia câţiva prelaţi şi episcopi discutau confidenţial. Aşteptarea şi reculegerea erau şi mai vizibile. Oamenii îşi ţineau răsuflarea şi pe toate chipurile se aşternuse o expresie solemnă şi de taină. Lumina albăstruie a zilei, amestecată cu răsfrângerile purpurii ale tapetului, umplea sala cu o strălucire neobişnuită, în care razele soarelui, care pătrundeau ici şi colo prin geamuri, păreau parcă şi mai roşietice.

Aşteptară încă un răstimp, până când în prima încăpere se auzi un zgomot, urmat de murmure şi exclamaţii, şi în cadrul uşii laterale se ivi o siluetă albă, purtată de însoţitori nobili. Mâna Maryniei strânse nervos pe cea a lui Połaniecki, iar acesta îi întoarse strângerea, şi impresii repezi, care se topeau în sentimentul unei clipe solemne şi unice, i se năpustiră în creier ca în timpul cununiei.

Unul dintre cardinali începu să cuvânteze, dar Połaniecki nu auzea şi nu înţelegea ce spune. Ochii lui, gândurile şi tot sufletul se aflau lângă silueta înveşmântată în alb. Nu-i scăpa nici un amănunt. Era uluit de vlăguirea nespusă, de diafanitatea şi slăbiciunea ei; faţa papei era foarte palidă şi străvezie totodată, cum sunt de obicei feţele morţilor. Avea ceva ezoteric, lăsându-i impresia că se află înaintea unei apariţii pe jumătate materiale, pe jumătate celeste; ca o lumină strălucind prin alabastru, ca un spirit fiinţând într-o materie transparentă, ca o verigă mijlocitoare între două lumi, verigă omenească încă, dar şi eterică, pământească până acum, dar şi cerească. Printr-o antiteză ciudată, materia părea spectrală, iar spiritul real. După aceea, când oamenii începură să se apropie pentru a primi binecuvântarea, când Połaniecki o văzu pe Marynia lui la picioarele papei şi simţi că şi el poate îngenunchea înaintea lui ca înaintea unui părinte, îi cuprinse o tulburare covârşitoare, ochii i se înceţoşară şi cu adevărat niciodată în viaţa lui nu mai avusese impresia că este un grăunte de nisip atât de neînsemnat, dar un grăunte în care bate o inimă de copil recunoscător.

După ce plecară, nu îndrăznea nici unul să rupă tăcerea, Ochii Maryniei arătau de parcă abia se trezise din somn; profesorului Waskowski îi tremurau mâinile; la micul dejun veni şi Bukacki, dar, fiind bolnav, nu mai fu în stare să dispună pe nimeni; până şi Świrski sporovăi mai puţin în timpul şedinţei, mulţumindu-se să repete acelaşi lucru din vreme în vreme:

— Da, da! Cine n-a văzut, nu-şi poate imagina nimic. Asta rămâne.

Seara, Połaniecki şi Marynia se duseră să vadă apusul soarelui de pe Trinità dei Monti. Vremea era frumoasă. Oraşul întreg era cufundat parcă în luciri de aur pulverizate; la picioarele lor, departe în vale, în Piazza di Spagna, începea amurgul, dar un amurg încă luminos, în ale cărui tonuri blânde se vedeau tufele de liliac, irişii şi crinii albi din rondurile de flori de pe amândouă părţile străzii Condotti. Întreaga privelişte respira o linişte adâncă, netulburată, ca o prevestire a nopţii şi a somnului. Apoi Piaţa Spaniei începu să se scufunde tot mai mult în umbră, numai Trinità strălucea purpurie.

Şi Połaniecki, şi Marynia resimţeau în ei această acalmie. Coborâră scările uriaşe cu sufletele îmbătate de linişte. Toate impresiile zilei se orânduiau în fiinţa lor în straturi mari şi calme asemenea fâşiilor aurei care stăruia deasupra lor. Într-un târziu, Połaniecki rosti:

— Mi-aduc aminte că în copilărie, la noi în familie, rugăciunea de seară se spunea totdeauna cu toţi ai casei.

Şi o privi întrebător în ochi.

— Stach, dragul meu! exclamă Marynia cu glasul înfirat de emoţie. Asta era şi dorinţa mea, dar nu îndrăzneam să te rog, iubitul meu!

El îi aduse aminte:

— „Datoria către Dumnezeu!” ai uitat?

Marynia pronunţase cândva aceste cuvinte cu atâta simplitate şi ca pe un lucru atât de firesc, care se înţelegea de la sine, încât uitase cu totul.

XVII

Połaniecki continua astfel să se afle în dizgraţia doamnei Osnowska. Întâlnindu-se la pictorul Świrski între o şedinţă şi alta, vorbea cu el numai atâta cât îi impunea buna creştere şi politeţea. Połaniecki îşi dădea seama că situaţia este încordată, se întreba uneori: „Ce vrea de la mine?” şi nu-şi făcea prea multe probleme; şi-ar fi făcut şi mai puţine dacă doamna Osnowska, în loc de douăzeci şi opt, ar fi avut cincizeci şi opt de ani, dacă n-ar fi fost posesoarea unor ochi atât de viorii şi a unor buze ca vişina. Aşa-i omul făcut; cu toate că, într-adevăr, nu voia şi nu spera nimic de la ea, nu se putea abţine să nu se gândească ce-ar fi fost dacă s-ar fi străduit să-i intre în graţii şi până unde ar fi fost capabilă să ajungă.

Făcură în patru încă o escapadă la catacombele Sf. Kalixt, deoarece Połaniecki voia să răspundă la politeţe cu politeţe, deci cu trăsură pentru trăsură. Dar nici această excursie nu aduse pacea. Vorbeau numai atâta cât să nu atragă atenţia, astfel că, în cele din urmă, începu să se înfurie. În realitate, purtarea doamnei Osnowska statornicea între ei relaţii neobişnuite, chipurile potrivnice, dar ştiute numai de ei, un fel de taină la care nu mai avea nimeni acces. Połaniecki credea că totul se va sfârşi atunci când nu va mai fi nimic de lucru la portretul ei, dar se arătă că deşi faţa era terminată de mult, mai rămâneau o mulţime de amănunte, pentru care prezenţa fermecătorului model era absolut necesară.

Se întâmpla astfel fie şi pentru simplul motiv că Świrski nu voia să piardă vremea, aşa că venirea familiei Połaniecki îi afla pe soţii Osnowski în atelierul pictorului. Câteodată mai întârziau puţin, ca să se salute şi să schimbe câteva cuvinte în legătură cu impresiile zilelor precedente, alteori domnul Osnowski era expediat de soţie cu vreun comision sau să afle ceva, şi atunci acesta pleca înainte, lăsându-i trăsura în faţa atelierului.

Odată se întâmplă ca Marynia să înceapă să pozeze înaintea plecării doamnei Osnowska; aflând că soţii Połaniecki fuseseră ieri la teatru, în timp ce-şi punea pălăria şi, mănuşile în faţa oglinzii, se interesă de cântăreţi şi de operă, după care

se întoarse spre Połaniecki şi îi spuse:

— Domnule Połaniecki, acum te rog să mă conduci până la trăsură.

Şi punându-şi mantila pe umeri, începu să caute panglicile prinse de căptuşeală la spate, ca să şi le înnoade strâns pe mijloc, dar se opri brusc în anticameră.

— Nu pot să găsesc panglicile din cauza mănuşilor, se plânse, fie-ţi milă de mine, domnule!

Połaniecki începu să le caute, dar fu nevoit aproape s-o cuprindă în braţe. O clipă fu năpădit de dorinţă, cu atât mai mult că se aplecase spre el, şi-i simţi căldura care iradia din faţa şi din trupul ei.

Doamna Osnowska îl întrebă cu jumătate de glas

— De ce eşti supărat pe mine, domnule? Nu-i bine deloc! Am atâta nevoie de suflete prietenoase! Ce ţi-am făcut?

În acest timp, Połaniecki găsi panglicile, se depana, îşi reveni şi, cu satisfacţia cam grosolană a omului aspru care vrea să-şi exploateze triumful şi să sublinieze că nu s-a lăsat, îi răspunse pur şi simplu impertinent:

— Nu mi-ai făcut nimic, doamnă, şi nici nu poţi să-mi faci.

Dar ea îi respinse impoliteţea ca pe o minge de tenis:

— Câteodată iau atât de puţin seama la oameni, încât aproape că nu-i văd.

După care merseră în tăcere până la trăsură.

„Deci aşa? se gândi Połaniecki, întorcându-se în atelier. Se poate merge oricât de departe!...”

Şi iarăşi se înfioră din creştet până în tălpi.

„...Oricât de departe...” repetă.

Nu-şi dădea seama că face şi el greşeala pe care o fac foarte mulţi bărbaţi, cărora le place să vâneze pe tarlaua altuia. Doamna Osnowska era cochetă, avea inima uscată şi spiritul pervertit, dar se afla la o sută de mile de depravarea fizică.

Reveni în atelier cu sentimentul că făcuse un sacrificiu uriaş pentru Marynia şi cu anume părere de rău în suflet, mai întâi pentru că ea nu va şti niciodată, iar în al doilea rând, chiar dacă va afla, va considera purtarea lui drept firească. Gândul îl supără, şi când se uită la ea, la ochii ei curaţi, la faţa ei calmă, împodobită de a frumuseţe castă, o compară fără să

vrea cu doamna Osnowska şi îşi spuse:

„O, una ca Marynia ar prefera să fie înghiţită de pământ! De ea poţi fi sigur!”

Şi, lucru ciudat, în gândul lui era neîndoielnic şi respect, dar în acelaşi timp era şi o umbră de milă şi parcă de iritare. Sufletul ei îi aparţinea atât de mult, încât nu se mai simţea obligat să-i admire de fiecare dată însuşirile.

Tot timpul cât mai stătură în atelier, se gândi mereu la doamna Osnowska. Presupunea că în viitor va înceta să-i mai dea mâna, dar se arătă că iarăşi greşea. Dimpotrivă, vrând să-i dovedească neapărat că nu-i acordă nici o atenţie, nici lui şi nici vorbelor lui, se purta cu şi mai multă politeţe decât înainte. Numai domnul Osnowski avea înfăţişarea unui om jignit şi devenea din ce în ce mai rece; desigur, ca rezultat al discuţiilor cu „Anetka”.

Dar câteva zile mai târziu, cu totul alte impresii şterseră acest incident din memoria lui Połaniecki. De multă vreme Bukacki era mereu bolnav; se plângea din ce în ce mai mult de dureri în ceafă şi de senzaţia ciudată că proprii muşchi refuză să-l mai asculte. Umorul lui mai răzbătea din când în când la suprafaţă, dar izbucnea şi se stingea ca un foc de artificii. Venea tot mai rar la mesele comune de la hotel. În sfârşit, într-o dimineaţă, Połaniecki primi un bilet de la el, scris cu o mână tremurătoare, în care îl anunţa: *„Dragul meu. Se pare că de azi-noapte sunt pe picior de ducă. Dacă vrei să vezi plecarea, vino la mine, mai ales dacă nu ai ceva mai bun de făcut”.*

Połaniecki ascunse biletul de Marynia şi se duse numaidecât, îl găsi pe Bukacki în pat, iar lângă el un medic pe care Bukacki îl expedie îndată:

— M-ai speriat grozav, îl dojeni Połaniecki. Ce ai?

— Nimic deosebit, o mică paralizie a părţii stângi a corpului.

— Ce tot spui? Teme-te de Dumnezeu!

— Vorbeşti ca un înţelept! Dacă trebuie să fac asta vreodată, apoi acum e timpul potrivit. Nu-mi mai simt mâna şi piciorul stâng, şi nu pot să mă ridic. Azi de dimineaţă m-am trezit aşa. Am crezut că mi-am pierdut şi vorbirea, şi am

început să declam *Per me si va*[1] dar, cum vezi, m-am înşelat. Limba mi-a rămas, iar acum mă străduiesc să-mi recapăt seninătatea gândurilor.

— Eşti sigur că e paralizie? Poate că nu-i decât o amorţeală trecătoare.

— „Ce este viaţa? ah, o clipă doar!” începu să declame Bukacki. Nu pot să mă mişc şi... s-a sfârşit... sau dacă preferi, a început!

— Ar fi groaznic, dar eu nu cred. Oricine poate să amorţească pentru o vreme.

— În viaţă există şi unele momente nu prea plăcute, cum zicea carasul pe care bucătăreasa îl curăţa de solzi cu cuţitul. Mărturisesc că la început m-am înspăimântat. Ai avut vreodată senzaţia că ţi se face părul măciucă în cap? Hotărât lucru, nu face parte dintre senzaţiile delicioase. Acum însă mi-am revenit, dar chiar şi după trei ore, mi se pare că sunt paralizat de zece ani. Problemă de obişnuinţă! cum spunea o râşcovă în tigaie. Trăncănesc atâta pentru că nu-mi mai ajunge timpul. Dragul meu, ştii că am să mor peste câteva zile?

— Trăncăneşti, de bună seamă, vrute şi nevrute! Oamenii paralizaţi pot să trăiască şi treizeci de ani.

Bukacki răspunse:

— Chiar patruzeci! Până la un punct, paralizia este un lux, pe care unii şi-l pot permite, nu însă unul ca mine. Pentru un om robust, care are un grumaz puternic, uneori şi pulpe tari, poate fi un fel de odihnă, după o tinereţe zvânturată, şi un prilej de meditaţie, dar pentru mine! Ai uitat cum râdeai de pulpele mele? Află că atunci aveam elefantiazis în comparaţie cu ce am acum. Nu-i adevărat că fiecare om este un bloc masiv, eu nu sunt decât o linie, şi încă o linie care se îndreaptă spre infinit; fără glumă!...

Połaniecki începu să se enerveze, să-l contrazică, dându-i exemple pe care le cunoscuse, dar Bukacki îl opri:

— Las-o baltă! Eu ştiu şi presimt că peste câteva zile va

---

[1] *Per me si vá nella citta dolente* (Prin minte treci spre locul de durere), primul vers din Cântul III, *Infernul, Divina Comedie* de Dante Alighieri, începutul inscripţiei de pe poarta Infernului (în româneşte de Eta Boeriu, Editura Minerva, colecţia „B.P.T.”, Bucureşti, 1982).

urma paralizia creierului. N-am spus nimănui că mă aşteptam la asta de un an de zile; în tot acest răstimp, am citit multe cărţi de medicină... Va veni al doilea atac şi totul se va sfârşi!

Tăcu, dar după o clipă începu iarăşi să vorbească:

— Crezi că eu nu vreau acelaşi lucru! Gândeşte-te că sunt tot atât de singur ca şi un deget pe care-l tai de la mână. N-am pe nimeni... Aici, şi chiar la Varşovia, ar putea să mă îngrijească numai nişte străini cu plată. Ce viaţă nenorocită!... Nemişcat şi fără nici un suflet apropiat!... Când nu voi mai putea vorbi, aşa cum nu mai pot să mă mişc, oricine mă va supraveghea va putea să mă pălmuiască în voie. Trebuie totuşi să ştii un lucru. La început m-am speriat de paralizie, dar în trupul meu firav stă un suflet mândru; adu-ţi aminte că ţi-am spus cândva că nu mă tem de moarte, şi nu mă tem!

În ochii lui Bukacki, sclipiră luciri palide de curaj şi de energie; resturi ascunse în cutele adânci ale acestui suflet zdruncinat şi moleşit.

Połaniecki, care avea o inimă bună, îi puse mâna pe degetele paralizate şi-i spuse compătimitor:

— Adzio, dragul meu, să nu crezi că te vom lăsa singur; nu mai spune că n-ai pe nimeni. Mă ai pe mine şi, afară de mine, pe soţia mea şi pe Świrski, pe Waskowski şi pe Bigiel. Pentru noi, tu nu eşti un străin. O să te transport la Varşovia; te internez într-o casă de sănătate şi vom avea grijă de tine. N-o să te pălmuiască nimeni, întâi pentru că i-aş frânge oasele, iar în al doilea rând, pentru că la noi există surorile de caritate, şi printre ele, doamna Emilia.

Bukacki tăcu şi păli puţin. Era şi el mai tulburat decât voia să arate. Ochii i se adumbriră. După o tăcere îndelungă, rosti:

— Tu eşti un băiat bun. Nici nu ştii că ai făptuit o minune, pentru că mi-ai demonstrat că mai vreau totuşi ceva... Da, aş vrea să merg la Varşovia cu voi toţi. M-aş bucura grozav!...

— Şi aici ar trebui să te muţi într-o casă de sănătate, ca să aibă cine să te îngrijească. Świrski s-ar cuveni să ştie unde-i mai bine. Deocamdată, lasă-te pe seama mea, bine? Dă-mi voie să acţionez în locul tău.

— Fă ce vrei, încuviinţă Bukacki care, văzând energia şi noile planuri ale lui Połaniecki, începu să-şi recapete curajul.

Połaniecki le scrise lui Świrski şi lui Waskowski, repezind

îndată curierii la adresele lor. Sosiră amândoi după o jumătate de oră. Świrski era însoţit de un medic cunoscut, astfel că înainte de amiază, Bukacki fu transportat la o casă de sănătate, într-o cameră luminoasă şi veselă.

— Ce nuanţe calde şi blânde, se minună privind la culoarea aurie a pereţilor şi a tavanului. E foarte frumos aici.

Apoi se adresă lui Połaniecki:

— Vino deseară pe la mine, îl rugă, iar acum du-te la soţia ta.

Połaniecki îşi luă rămas bun şi plecă. Odată ajuns acasă, îi relată cu grijă Maryniei ce se întâmplase, deoarece, crezând-o însărcinată, nu voia s-o înspăimânte dintr-o dată cu o veste atât de proastă. Marynia îl rugă s-o ducă şi pe ea la Bukacki, dacă nu seara, cel puţin a doua zi, ceea ce-i şi promise.

Plecară îndată după micul dejun, fiindcă în acea zi nu era programată la pictorul Świrski.

Mai înainte, însă, profesorul Waskowski nu-l părăsise nici o clipă pe Bukacki. După ce bolnavul fusese instalat la casa de sănătate, în patul lui, bătrânelul începuse să-i povestească pe îndelete cum crezuse odată că o să moară, dar după ce se spovedise şi se împărtăşise se simţise mai bine.

— Metoda e veche de când lumea, iubite profesore, îi răspunse. Bukacki, zâmbind. Ştiu foarte bine unde vrei să ajungi.

Profesorul se zăpăcise, prins parcă asupra faptului, şi îşi împreunase mâinile.

— Pun prinsoare că ţi-ar ajuta! perseverase el.

Dar Bukacki îi răspunsese cu o rămăşiţă din umorul de altădată:

— Foarte bine, peste câteva zile o să mă conving dacă o să-mi ajute, aflându-mă de cealaltă parte a râului.

Venirea Maryniei îl bucură cu atât mai mult, cu cât era o adevărată surpriză pentru el. Începu să-i spună că nu se aştepta să vadă de cealaltă parte a râului nici o femeie, şi încă una cunoscută. Îi boscorodi puţin pe toţi, dar cu o emoţie vizibilă.

— Ce romantică! exclamă. E pur şi simplu o lipsă de judecată să te mai preocupi de o mumie ca mine. Nu veţi fi niciodată nişte oameni raţionali. La ce bun? Ce rost mai are?

Înainte de a muri, trebuie să vă mai fiu şi recunoscător, şi vă sunt de bună seamă recunoscător, o spun deschis!...

Marynia însă nu-i îngădui să se mai gândească la moarte şi-i vorbi cu multă linişte de necesitatea transportării lui la Varşovia, ca despre un lucru a cărui posibilitate de realizare nu presupunea nici cea mai mică îndoială. Cu încetul îi inculcă şi lui Bukacki această convingere. Îl sfătui cum să se aranjeze, astfel că până la urmă o ascultă cu lăcomie. Gândurile îi intrau într-o stare de repaus, lăsându-se conduse cu uşurinţă. Se simţea asemenea unui copil sărman.

În aceeaşi zi, îl vizită şi domnul Osnowski, care se ocupă atât de mult de el şi-i arătă atâta duioşie, ca un adevărat frate. Pur şi simplu, Bukacki nu contase, nu se aşteptase la una ca asta. De aceea, seara târziu, când Połaniecki veni a doua oară şi rămaseră singuri, îi mărturisi:

— Îţi spun sincer, niciodată nu mi-am dat seama mai bine ca acum că am făcut din propria viaţă o farsă prostească şi am irosit-o ca un netrebnic.

Apoi adăugă:

— Şi măcar dacă acest mod de a concepe viaţa m-ar fi mulţumit cu adevărat, dar n-a fost aşa. Ce lipsită de inimă mai este şi epoca asta a noastră! Omul se dedublează: ascunde şi astupă în cine ştie ce ungher tot ce are mai bun în el, devenind o maimuţă sau o paiaţă; o paiaţă plină de fiere şi nesinceră pe deasupra. Ce ciudat să încerci să te convingi că viaţa este mai nimicnică decât o simţi cu adevărat! Un singur lucru mă consolează, gândul că moartea este neîndoielnic ceva real în viaţă, cu toate că, pe de altă parte, asta nu te îndreptăţeşte să consideri în continuare vinul drept oţet...

— Dragul meu, îi răspunse Połaniecki, tu te-ai chinuit întotdeauna să-ţi faci gânduri din orice. N-o mai face şi acum.

— Ai dreptate. Dar nu pot să nu mă gândesc că atâta vreme cât am mers şi am fost cât de cât sănătos, mi-am bătut joc de viaţă, iar acum — să nu mai spui la nimeni — aş vrea să mai trăiesc.

— O să mai trăieşti.

— Ei, las-o încurcată. Mi-a spus-o şi soţia ta, dar nu mai cred... Şi mi-e greu. M-am irosit. Ascultă, însă, de ce te-am chemat să vorbesc cu tine. Nu ştiu dacă voi fi nevoit să dau

socoteală cuiva. Recunosc sincer că nu ştiu, mă încearcă totodată o nelinişte ciudată, parcă m-aş teme de ceva, şi-ţi spun şi de ce. Pentru că n-am făcut nimic pentru semenii mei, deşi puteam, da, puteam!... Gândul acesta mă umple de spaimă, ai cuvântul meu! E pur şi simplu josnic! N-am făcut nimic, am mâncat pâinea degeaba, iar acum... mor. Dacă mă aşteaptă niscaiva pedepse, apoi să ştii că numai din asta mi se trage. Ascultă, Stach, mi-e tare greu!...

Cu toate că vorbea ca de obicei cu tonul lui nepăsător, pe faţă i se aşternu o teamă neprefăcută; buzele îi păliră puţin, iar pe frunte îi apărură câteva picături de sudoare.

— Lasă-mă în pace! îl certă Połaniecki. Uite ce-i mai trece prin minte! Îţi faci rău singur!

Dar Bukacki continuă:

— Ascultă, stai puţin! Eu am o avere destul de mare, măcar ea să facă ceva pentru mine. Am să-ţi las şi ţie o parte, iar restul să-l foloseşti pentru ceva cu adevărat util! Tu şi Bigiel sunteţi oameni practici. Gândeşte-te bine, fiindcă eu nu ştiu dacă voi mai avea timp... Ai să faci asta pentru mine?

— Fireşte, va îi cum vrei tu.

— Îţi mulţumesc! Ce ciudate sunt nelinişte a şi reproşurile astea! Totuşi nu mă pot dezbăra de ideea că sunt vinovat. Împrejurările sunt de aşa natură, încât nu se cuvine! Trebuie să fac şi eu ceva folositor, măcar înainte de a muri. Nu mai e de glumă!... E moartea! Dacă ar fi ceva vizibil, dar e atât de întunecată!... Şi trebuie să te descompui, să te strici şi să putrezeşti în întuneric! Tu crezi în Dumnezeu?

— Da!

— Eu nici da, nici nu. M-am amuzat cu nirvana şi cu alte lucruri. Vezi tu, dacă n-aş avea sentimentul vinovăţiei, aş fi mai liniştit. N-am ştiut că-i chiar atât de agasant. Am impresia că sunt o albină care şi-a jefuit propriul stup, şi asta-i o josnicie. Va rămâne însă cel puţin averea mea. Nu-i aşa? Am risipit o parte, dar nu prea mult, şi asta pe tablouri, care vor rămâne şi ele. Ah, cum aş vrea acum să mai trăiesc, măcar un an, măcar atât, cât să nu mor aici...

Se adânci o vreme în gânduri, apoi continuă:

— Acum înţeleg că viaţa poate fi rea, fiindcă omul şi-o organizează prost, dar existenţa în sine este un lucru bun.

Połaniecki plecă noaptea târziu. În săptămână care urmă, sănătatea bolnavului rămase nehotărâtă. Medicii nu ştiau nici ei ce să mai spună, socoteau totuşi că în nici un caz călătoria nu poate agrava situaţia. Świrski şi Waskowski luară asupra lor transportarea bolnavului care tânjea tot mai mult şi amintea în fiecare zi de doamna Emilia în calitatea ei de soră de caritate. Dar în ajunul zilei în care trebuiau să plece, îşi pierdu brusc graiul. Lui Połaniecki i se sfâşia inima, când se uita la ochii lui, în care se citea uneori o spaimă cumplită, alteori parcă o rugăminte mare, mută. Încercă să scrie, dar nu fu în stare. Seara se declanşă paralizia creierului şi muri.

Îl înmormântară deocamdată la Campo Santo. Întrucât Połaniecki credea că privirea lui exprimase rugămintea de a fi transportat în ţară, Świrski era de aceeaşi părere.

Astfel pieri acest balon de săpun, care sclipea uneori în culorile curcubeului, gol şi efemer ca un balon adevărat.

Połaniecki era adânc mâhnit de moartea lui, şi în zilele următoare medita ceasuri întregi la această viaţă ciudată. Nu-i împărtăşi Maryniei gândurile lui, fiindcă până acum nu-i intrase în obicei să discute cu ea cele ce se petreceau înăuntrul lui. În cele din urmă, cum se întâmplă adesea cu oamenii care se gândesc la morţi, reflecţiile îl conduseră spre concluzii în folosul propriu.

„Bukacki, îşi spuse, n-a ştiut niciodată să facă ordine în gândirea lui; îi lipsea spiritul practic, nu se putea orienta în această pădure şi acţiona de regulă după fantezia de moment. Dacă ar fi fost fericit, dacă ar fi dobândit ceva de la viaţă, mi-ar fi dat dreptate. Dar el n-a fost fericit. E într-adevăr o prostie să încerci să te convingi în timpul vieţii că vinul e oţet. Eu consider totuşi lucrurile cu mai multă luciditate şi am fost mai sincer faţă de mine însumi.

Fie ce-o fi, eu sunt aproape împăcat cu Dumnezeu şi cu viaţa.”

Era adevărat întrucâtva, dar îşi făcea şi iluzii. Połaniecki nu rezolvase problemele legate de propria soţie.

Credea că asigurându-i ocrotirea, pâinea zilnică, bunele oficii şi strivindu-i din când în când buzele cu sărutări, îşi îndeplineşte toate obligaţiile posibile pe care şi le asumase faţă de ea. Relaţiile dintre ei se caracterizau din ce în ce mai

limpede prin aceea că el binevoia doar să iubească şi să primească iubirea. În timp ce-şi observa viaţa, îl izbise nu o dată un fenomen ciudat. Ori de câte ori un om, cunoscut prin onestitatea lui, făcea o faptă bună, oamenii dădeau din mână cu anume nepăsare, parcă spunând: „Aha, domnul X. E foarte firesc!” Când însă se întâmpla să se comporte la fel un netrebnic, aceeaşi oameni se arătau deosebit de impresionaţi: „A, asta înseamnă ceva!” Połaniecki văzuse de nenumărate ori că pomana dăruită de un zgârcit face mai multă impresie decât ducatul oferit de un om generos. Nu-şi da seama, însă, că faţă de Marynia aplica şi el acelaşi mod de a gândi. Îi dăruise întreaga fiinţă, tot sufletul ei, iar el se mulţumise să dea din mână şi să-şi spună: „Ei, Marynia, e foarte firesc!” Dacă iubirea ei n-ar fi fost atât de totală, dacă ar fi dobândit-o mai greu, dacă ar fi fost convins că este o comoară şi i s-ar fi dăruit ca atare, dacă s-ar fi crezut o zeitate şi ar fi pretins umilinţă şi adoraţie — Połaniecki s-ar fi umilit înaintea ei şi ar fi adorat-o. Aşa-i alcătuită inima omului şi numai naturile alese, ţesute din raze, ştiu să se ridice peste acest nivel. Marynia îi dăruia lui Połaniecki iubirea ei ca pe un drept al lui, aşa că o primea ca pe un drept al lui. În schimb, socotea dragostea lui drept o fericire, şi el i-o acorda cu mărinimie, simţindu-se asemenea unui idol pe soclul lui. Îşi îndrepta una din razele lui spre inima femeii şi o strălumina, păstrându-le pe celelalte pentru sine. Primind totul, dădea numai o parte. În dragostea lui nu exista teama aceea care izvorăşte din adoraţie, nu exista acel ceva din fiecare mângâiere, car-i spunea femeii iubite: „Îngenunchez înaintea ta!”

Dar nici unul dintre ei nu înţelegea încă această situaţie.

XVIII

— Nici măcar nu te mai întreb, îi spuse Bigiel lui Połaniecki după întoarcerea la Varşovia, dacă eşti fericit. Cu o femeie ca soţia ta nu poţi să fii nefericit.

— Aşa-i, răspunse Połaniecki. Cu greu poţi găsi o fiinţă mai bună ca Marynia.

Apoi se adresă doamnei Bigiel:

— Suntem fericiţi amândoi şi nici nu poate fi altfel. Mai ţii minte, dragă doamnă, discuţiile noastre despre căsătorie şi iubire? Îţi aduci aminte că mă temeam să nu dau peste o femeie care să vrea să-i închidă lumea soţului ei cu persoana ei, să-i stăpânească toate gândurile, toate sentimentele, să devină singurul scop al vieţii lui? Ţii minte cum vă demonstram, dumitale şi doamnei Emilia, că dragostea pentru o femeie nu poate şi nu trebuie să însemne totul pentru un om, întrucât mai există şi alte probleme importante pe lume?

— Da, dar n-am uitat nici ce-ţi spuneam eu dumitale, că pe mine, de exemplu, treburile gospodăriei nu mă împiedică deloc să-mi iubesc copiii... Pentru că, vezi dumneata, eu am impresia că aceste lucruri nu seamănă cu nişte cutii care nu încap toate pe masă.

— Soţia mea are dreptate, o sprijini Bigiel. Am băgat de seamă că oamenii greşesc de multe ori transferând sentimentele sau ideile în ordinea percepţiei fizice. Masa nu se potriveşte cu...

Dar Połaniecki îl întrerupse:

— Taci din gură, ţară cucerită!

— Mă simt foarte bine aşa, spuse Bigiel cu bun simţ. De altfel, ai să fii şi tu cucerit, n-ai grijă.

— Eu?

— Exact. Cu bunătate, inimă bună, cinste.

— Asta-i altceva. Poţi să fii cucerit, dar să nu te afli sub papuc. Hai, lăsaţi-mă s-o laud pe Marynia. Am nimerit cum nu se poate mai bine şi asta tocmai pentru că ea se mulţumeşte cu sentimentele pe care le nutresc eu faţă de ea şi nu vrea să ajungă idolul meu. De aceea-o iubesc! Dumnezeu m-a ferit de o soţie care să-mi ceară să-i sacrific tot sufletul, toată mintea, toată fiinţa mea *et caetera,* şi de aceea îi mulţumesc din toată inima, pentru că n-aş fi putut îndura. Sunt, de acord, dacă dai totul din proprie iniţiativă, fără să ţi se pretindă...

— Crede-mă, domnule Stanislaw, îi răspunse doamna Bigiel, că noi, femeile, suntem toate la fel de pretenţioase; numai la început luăm numai părticica aceea care ni se dă, drept întreg, pe urmă însă...

— Ei, ce-i pe urmă? o întrerupse Połaniecki puţin zeflemitor.

— Pe urmă, cele care sunt cu adevărat cinstite, ajung la ceva care pentru bărbaţi nu înseamnă decât o vorbă goală, dar care pentru noi reprezintă adesea temelia vieţii.

— Care-i acest talisman?

— Resemnarea.

Połaniecki începu să râdă.

— Răposatul Bukacki, îşi aduse aminte, spunea că femeile se folosesc nu o dată de resemnare, cum se folosesc de pălărie, convinse că le stă bine. Pălărie din resemnare, voal dintr-o melancolie uşoară, mă rog, cum să nu fie frumoase?

— Da, sunt frumoase. Poate că-i adevărat că nu sunt decât nişte veşminte, dar ce vrei, dacă în asemenea veşminte poţi să ajungi în cer mai uşor decât în altele.

— În acest caz, Marynia mea este sortită iadului, deoarece sper că nu le va purta niciodată. De altfel, o s-o vezi în curând, fiindcă mi-a promis că va veni aici după orele de birou. Trebuia să fi ajuns până acum, dar se vede că întârzie.

— Probabil că n-o lasă tatăl ei. Rămâneţi la masă, nu-i aşa? Fără nici o ceremonie.

— Rămânem la masă. De acord!

— Şi aşa s-a anunţat cineva, o să fim mai mulţi. Mă duc să spun să se pună tacâmuri şi pentru voi.

Cu acestea, doamna Bigiel plecă, iar Połaniecki îl întrebă pe Bigiel:

— Pe cine aţi invitat la masă?

— Pe Zawiłowski, viitorul corespondent al firmei.

— Care Zawiłowski?

— Da, da, acela de care ai auzit şi tu, poetul.

— Cum aşa? De pe Parnas la ghişeu?

— Nu-mi mai aduc aminte cine a spus că societatea noastră îşi ţine geniile la regim. Se spune că este un om foarte capabil, dar numai cu versurile nu poţi să-ţi câştigi o bucată de pâine. Ciskowski care lucra la noi s-a transferat la Societatea de asigurări, postul a rămas vacant şi s-a pregătit Zawiłowski. Am stat în cumpănă, la început, dar mi-a spus că pentru el e vorba numai de un loc de muncă şi-o bucată de pâine. Mi-a plăcut, fiindcă a declarat că scrie în trei limbi, dar

nu vorbeşte nici una bine, iar în al doilea rând, că n-are nici cea mai mică idee despre corespondenţa comercială.

— E o nimica toată, răspunse Połaniecki, într-o săptămână învaţă. Numai să se ţină de treabă şi corespondenţa să nu aibă de suferit... Avem de-a face cu un poet!

— Dacă nu suntem mulţumiţi, ne dispensăm de el. Înţelegi, însă, că dacă s-a prezentat singur, am preferat să-i dau postul unuia ca Zawiłowski, decât altuia. Peste trei zile va începe serviciul. I-am plătit salariul pe o lună înainte, fiindcă avea mare nevoie.

— Era lefter?

— Aşa se pare. Mai este bătrânul Zawiłowski, acela care are o fiică, un om foarte bogat. L-am întrebat pe cel de la noi dacă nu-i este rudă. Mi-a spus că nu, dar s-a roşit atât de tare, încât cred că da. Mă rog, cum se întâmplă pe la noi, nu există nici o măsură: unii se leapădă de rude, pentru că sunt săraci, alţii pentru că sunt bogaţi. Şi totul numai aşa, din cauza mândriei. O să-ţi placă, n-ai grijă. Soţiei mele i-a plăcut.

— Cine i-a plăcut soţiei tale? întrebă doamna Bigiel intrând.

— Zawiłowski.

— Fiindcă i-am citit o poezie foarte frumoasă intitulată *În prag.* Şi pe urmă, Zawiłowski arată ca şi când ar ascunde ceva.

— Îşi ascunde sărăcia, sau mai degrabă sărăcia l-a ascuns pe el.

— Nu, arată ca şi când ar fi trăit o mare dezamăgire.

— Uite romantica! Mi-a şi spus că a suferit foarte mult, şi s-a supărat pe mine când am emis ipoteza că poate de limbrici, când era copil, sau de eczemă de lapte. Asta nu-i destul de poetic pentru ea.

Połaniecki începu să se uite la ceas şi să-şi piardă răbdarea.

— Marynia mea se face de râs, se plânse, uite cât întârzie.

Marynia însă pică tocmai atunci cu trăsura. Se salutară fără explozii de bucurie, deoarece cu doamna Bigiel se văzuse încă de la gară. Połaniecki îşi anunţă soţia că vor rămâne la masă, ceea ce aceasta acceptă cu plăcere, apoi începu să se ocupe de copii, care năvăliră grămadă în

încăpere.

În acest moment, sosi Zawiłowski, pe care Bigiel îl prezentă familiei Połaniecki. Era un om încă foarte tânăr, în jur de douăzeci şi şapte-douăzeci şi opt de ani, şi Połaniecki, uitându-se la el, observă că n-are câtuşi de puţin înfăţişarea unui om care a suferit mult în viaţă. Se simţea probabil stânjenit într-o companie pe care pe jumătate n-o cunoştea. Avea o faţă nervoasă, cu bărbia puternic ieşită înainte, *à la Wagner,* ochii negri, jucăuşi, şi-o frunte nespus de delicată, mai albă decât restul feţii, pe care vinele ieşite în relief alcătuiau litera Y. Mai era destul de înalt şi destul de stângaci.

— Am auzit, îi spuse Połaniecki, că peste trei zile vom fi colegi.

— Întocmai, domnule şef, răspunse tânărul, mai bine-zis atunci voi începe serviciul.

Połaniecki începu să râdă.

— Mai slăbeşte-mă cu şefia, domnule! Noi n-avem obiceiul să ne gratulăm întruna... Dar mai ştii, poate că soţiei mele i-ar place să-mi spui aşa, pentru că ar face-o să crească în proprii ochi.

Aici se adresă Maryniei:

— Ascultă, doamnă şefă, vrei să ţi se zică şefă? Vei avea de ce să te amuzi.

Zawiłowski rămase descumpănit, dar începu şi el să râdă, când doamna Połaniecka răspunse:

— Nu vreau, deoarece mi se pare că „şefa” trebuie să poarte o bonetă uite atât de mare (aici arătă cu mâinile cam cât de mare), iar eu nu pot să sufăr boneta.

Zawiłowski se simţi mai în largul lui în mijlocul acestor oameni veseli şi cumsecade, dar se zăpăci iarăşi când Marynia îi mărturisi:

— Eu te cunosc de mult pe dumneata. Acum n-am mai citit nimic nou, fiindcă abia ne-am întors; a mai apărut ceva în acest timp?

— Nu, doamnă, îi răspunse, eu scriu versuri, cum face domnul Bigiel muzică, în timpul liber şi pentru propria plăcere.

— Nu cred, se îndoi doamna Połaniecka.

Şi avea dreptate să nu-l creadă, pentru că nu era deloc

aşa. Răspunsul lui Zawiłowski nu era de fapt atât de lipsit de simplitate, dar el voia să sublinieze că înainte de toate vrea să treacă drept corespondentul Casei comerciale şi să fie tratat ca un funcţionar, nu ca poet. Se purta respectuos cu Bigiel şi Połaniecki nu pentru că era umil, ci ca să arate că, acceptând o muncă de birou, o socoteşte tot atât de bună ca pe oricare alta, aşa că acum şi în viitor va proceda în consecinţă. Deşi tânăr, Zawiłowski băgase de seamă cât sunt de caraghioşi cei care, publicând o poezie sau două, pozează în mari poeţi şi pretind să fie consideraţi ca atare. Amorul lui propriu exagerat îl făcea să se înfioare de teama ridicolului. Prin urmare, căzuse în extrema cealaltă şi aproape că se ruşina că scrie poezii. În ultima vreme, fiindcă îndurase şi mari neajunsuri materiale, această teamă devenise aproape o obsesie, şi cea mai mică aluzie din partea cuiva la înclinaţiile poetice îl scotea din sărite.

Intuia însă în acelaşi timp că nu este logic, întrucât, dacă era aşa, cel mai simplu lucru era să nu mai scrie versuri şi să nu le mai publice, dar nu se putea abţine. Fruntea lui nu era încă încununată de aureola gloriei, dar cele câteva raze care o luminau creşteau în intensitate sau se stingeau în măsura în care crea sau nu. După fiecare poezie nouă, razele începeau să licărească, şi Zawiłowski, pe cât de înzestrat, pe atât de ambiţios, preţuia aceste reflexe ale faimei mai mult decât orice pe lume. Îşi dorea ca oamenii să vorbească între ei numai despre el, dar să nu i-o spună în faţă. Când intuia că încep să-l uite, suferea pe ascuns. Exista parcă în el o dedublare a amorului propriu care aspira spre glorie, respingând-o totodată din cauza sălbăticiei şi a mândriei, de teamă ca cineva să nu spună că e prea mult. Afară de asta, era bântuit de o sumedenie de contradicţii, asemenea unui om tânăr care trăieşte şi resimte profund, nefiind în stare adesea să-şi desluşească propriul eu în noianul de impresii. Din această pricină, artiştii în general par nu o dată artificiali.

Se servi însă masa, în timpul căreia discuţiile stăruiră în jurul impresiilor din Italia şi a oamenilor pe care soţii Połaniecki îi întâlniseră acolo. Połaniecki relată despre ultimele clipe ale lui Bukacki şi despre ultima lui dorinţă, în urma căreia devenise moştenitorul unei sume însemnate. O

parte mult mai mare avea să fie folosită în scopuri publice, lucru în legătură cu care trebuia să se sfătuiască şi cu Bigiel. Ţinuseră totuşi la Bukacki, şi îşi aduseră aminte de el cu compasiune, iar doamnei Bigiel i se umplură ochii de lacrimi când Marynia le povesti că înainte de moarte se spovedise şi îşi dăduse sufletul ca un creştin. Compasiunea lor nu era de natură să le împiedice digestia în vreun fel, şi dacă Bukacki visase cândva să realizeze într-adevăr Nirvana, avea acum ce-şi dorise, fiindcă rămăsese pentru oameni, chiar pentru cei mai apropiaţi, care ţinuseră la el, o amintire pe cât de uşoară, pe atât de trecătoare. Încă o săptămână, o lună sau un an, şi numele lui avea să devină un sunet fără ecou. N-avusese parte de o dragoste mai temeinică din partea nimănui, n-avea nici acum, iar viaţa i se scursese în aşa fel, încât până şi după un copil ca Litka rămăsese nu numai de o sută de ori mai multă jale şi iubire, dar şi tot atâtea urme de neuitat. Zawiłowski, care nu-l cunoscuse, se arătă interesat la început de viaţa lui, dar după ce ascultă tot ce povesti Połaniecki, gândindu-se o clipă, spuse: „N-a fost nici măcar original!” Bukacki, care-şi bătea joc de orice, ar fi fost îndurerat totuşi de acest epitaf.

Marynia, însă, vrând să aducă vorba despre ceva mai vesel, începu să le povestească despre excursiile pe care le făcuseră la Roma şi prin împrejurimi, fie singuri, fie însoţiţi de Świrski sau de familia Osnowski. Bigiel, care fusese coleg cu Osnowski şi îl vedea din când în când, spuse:

— El are o singură iubire, propria soţie, şi o singură ură, propria obezitate, mai degrabă înclinaţia spre obezitate. În rest, e cel mai bun om din lume.

— Bine, dar arată foarte suplu, remarcă Marynia.

— Cu doi ani în urmă, era aproape gras, dar de când a început să meargă pe bicicletă, să facă scrimă şi să aplice regimul lui Betting, vara bea ape la Karlsbad, iar iarna se duce să transpire în Italia sau în Egipt, a slăbit iarăşi. De altfel, nu m-am exprimat bine când am spus că el este obsedat de obezitate; nu el, ci soţia lui! El o face din cochetărie faţă de ea. La baluri dansa toată noaptea din acelaşi motiv.

— E un *sclavus saltans*[1], interveni Połaniecki. Świrski ne-a povestit multe despre el.

— Înţeleg şi eu că poţi să-ţi iubeşti soţia, că poţi să ţii la ea ca la lumina ochilor, cum se zice. Foarte bine! Pe legea mea, am auzit că-i scrie poezii, că deschide cartea cu ochii închişi, pune degetul pe un rând şi află din ce citeşte dacă-l iubeşte sau nu. Dacă nu-i iese bine, îl apucă melancolia. El iubeşte ca un student. Îi urmăreşte toate privirile şi se străduieşte să ghicească ce sens a putut să aibă cutare cuvânt; îi sărută numai mâinile şi picioarele, dar când crede că nu-l vede nimeni, îi sărută şi mănuşile... Dumnezeu să-l înţeleagă! Şi o ţine aşa de ani de zile.

— Dar cât este de iubit! rosti Marynia.

— Ai vrea să fiu şi eu la fel? o întrebă Połaniecki.

Ea se gândi o vreme şi răspunse:

— Nu, pentru că în acest caz n-ai mai fi aşa cum eşti.

— Oho, uite-l pe Machiavelli[2]! exclamă Bigiel. Un asemenea răspuns merită notat, pentru că înseamnă totodată şi o laudă, şi puţină critică, şi mărturisirea că, aşa cum este, este cel mai bun, deşi poate fi loc pentru şi mai bine. Descurcă-te, omule, dacă poţi.

— Eu o iau ca pe o laudă, recunoscu Połaniecki, cu toate că doamna (aici se adresă doamnei Bigiel) o să spună că asta nu-i decât o resemnare.

Doamna Bigiel răspunse râzând:

— Faţa e totdeauna de dragoste, resemnarea poate veni cu timpul, ca un fel de căptuşeală, dacă va începe frigul.

Zawiłowski privi cu luare-aminte la Marynia. I se părea frumoasă şi simpatică, iar răspunsul ei îl puse pe gânduri. Reflectă totuşi că poate vorbi aşa numai o femeie îndrăgostită, căreia nu-i ajunge niciodată doar iubirea. Şi începu să se uite la Połaniecki cu anume gelozie, şi pentru că era însingurat, îi veniră în minte cuvintele cântecului: *„Vecine, soaţa-ţi frumoasă”.*

În acelaşi timp, deoarece mai tot timpul tăcuse şi se mulţumise să rostească doar din când în când câteva cuvinte,

---

[1] Sclav dansator, saltimbanc (lat.).

[2] *Niccolo Machiavelli* (1469—1527), om politic, scriitor şi istoric renascentist italian, spirit incisiv, sarcastic şi diplomat abil.

avea impresia că trebuie să intre cumva în vorbă, îl reţinea însă timiditatea şi o durere de măsea, care, după trecerea momentului de vârf, se mai făcea simţită la răstimpuri destul de puternic. Asta îi spulbera şi bruma de curaj pe care o mai avea; în fine, îşi luă inima în dinţi şi întrebă:

— Dar doamna Osnowska?

— Doamna Osnowska, răspunse Połaniecki, are un bărbat care o iubeşte cât doi, aşa că nu mai trebuie să se obosească. Cel puţin, aşa susţine Świrski. În plus, are ochi de orientală, o cheamă Aneta, are o plombă la o măsea de sus, care se vede bine când râde, aşa că preferă să zâmbească, şi în genere este ca o turturică; se învârte în cerc şi strigă: „Zahăr! Zahăr!”

— Eşti un răutăcios, îl mustră Marynia. Este frumoasă, vioaie, spirituală, iar domnul Świrski n-are de unde să ştie dacă-şi iubeşte bărbatul, fiindcă, neîndoielnic, n-a discutat cu ea despre asta. Toate astea nu-s decât presupuneri.

Połaniecki se gândi la două lucruri: întâi că nu e vorba numai de presupuneri, al doilea, că are o soţie pe cât de naivă, pe atât de cumsecade.

Iar Zawiłowski spuse:

— Curios, ce-ar fi dacă ea l-ar iubi tot atât de mult cât o iubeşte şi el?

— Ar fi cea mai mare dedublare de egoism care s-a pomenit, răspunse Połaniecki. Ar fi atât de preocupaţi unul de celălalt, încât n-ar mai vedea pe nimeni şi nimic în jurul lor.

Zawiłowski zâmbi şi constată:

— Lumina nu dăunează căldurii, ci o naşte.

— Mai precis, aceasta este o comparaţie mai mult poetică decât fizică, răspunse Połaniecki.

Dar celor două doamne le plăcu replica lui Zawiłowski, şi amândouă îl sprijiniră cu înflăcărare, iar când li se alătură şi Bigiel, Połaniecki rămase în minoritate.

După aceea, începură să vorbească despre Maszko şi soţia lui. Bigiel povesti că Maszko pusese mâna pe un proces important, pe care-l intentaseră peste zece moştenitori destul de îndepărtaţi, vrând să doboare testamentul de milioane al domnişoarei Płoszowska. Domnul Pławicki îi scrisese Maryniei în Italia la vremea potrivită, dar ea considerase asemenea

speranţe drept irealizabile, ca şi milioanele de pe moşia Krzemień, şi abia-i pomenise de ele soţului, care dăduse din mână a lehamite. Acum treaba părea mai serioasă, de vreme ce Maszko acceptase să se ocupe de ea. Bigiel bănuia că trebuie să fie vorba de cine ştie ce formalităţi şi afirma că dacă Maszko ar câştiga, s-ar redresa dintr-o dată, deoarece pretinsese un onorariu uriaş. Połaniecki se arătă foarte interesant.

— Maszko are totuşi supleţea unei pisici, spuse, cade totdeauna în picioare.

La care Bigiel răspunse:

— Şi de astă dată trebuie să vă rugaţi lui Dumnezeu să nu-şi frângă şalele, pentru că doamna Marynia şi tatăl ei ar avea foarte mult de suferit. Numai Płoszów cu toate moşiile din jur a fost evaluat la şapte sute de mii de ruble. Şi mai este şi o sumă foarte mare de bani lichizi.

— Mda, pare ciudat, o adevărată pleaşcă pe nepusă masă, se miră Połaniecki.

Marynia însă află cu mare amărăciune că tatăl ei se alăturase celorlalţi moştenitori în acţiunea împotriva testamentului. „Stach” al ei era un om cu stare şi credea orbeşte că numai de el depinde să câştige milioane; papá avea o rentă, iar ea îi cedase şi partea care-i revenea din parcelarea Magierówkăi; aşa că nimeni nu era ameninţat să moară de foame. Doamnei Połaniecka i-ar fi plăcut într-adevăr să răscumpere proprietatea Krzemień şi să-l ducă vara acolo pe „Stach” al ei, dar nu cu bani dobândiţi în acest fel.

Interveni deci în discuţie cu mare însufleţire:

— Şi eu sunt foarte îngrijorată. Banii aceştia aveau să fie folosiţi în scopuri atât de nobile! Nu se cuvine să nu respectăm dorinţa morţilor, nu trebuie să luăm bucăţica de pâine de la gura săracilor sau să împiedicăm ridicarea de şcoli. Nepotul doamnei Płoszowska s-a sinucis; poate că era vorba să dobândească astfel îndurarea lui Dumnezeu şi să-i salveze sufletul. Nu se cuvine!... Ar trebui să ne gândim şi să simţim altfel!...

Obrajii i se învăpăiaseră, dar Połaniecki spuse:

— Uite ce categorică este!

Marynia îşi ţuguie buzele cu expresia unui copil bosumflat

şi-l rugă:

— Hai, Stach, spune şi tu că am dreptate, spune şi tu că am dreptate. Trebuie s-o spui!

— Fără îndoială, încuviinţă Połaniecki, dar Maszko s-ar putea să câştige.

— Eu îi urez să nu câştige, se supără Marynia.

Połaniecki însă repetă:

— Cât e de categorică!

„Ce fire nobilă şi cumsecade!” se gândi Zawiłowski, întrupând în închipuirea-i poetică noţiunile de nobleţe şi bunătate într-o femeie cu părul negru, ochii albaştri, silueta zveltă şi gura puţin prea largă.

După masă, Bigiel şi Połaniecki se duseră să fumeze trabucurile şi să-şi bea cafeaua în birou, unde aveau să chibzuiască pentru prima dată cum să folosească averea lui Bukacki. Zawiłowski, care nu fuma rămase cu doamnele în salon. Atunci Marynia, care, ca doamna „şefă” ce se afla, se simţea datoare să-i dea curaj viitorului funcţionar al firmei, se apropie de el şi-i spuse:

— Eu şi doamna Bigiel am dori să ne simţim cu toţii ca într-o familie, de aceea te rugăm să ne socoteşti printre cunoştinţele dumitale apropiate.

— Cu cea mai mare plăcere, doamnă, dacă îmi îngăduiţi, se bucură Zawiłowski. Şi aşa aş fi venit să-mi presant omagiile...

— Pe toţi domnii de la birourile firmei i-am cunoscut abia la nuntă, dar după aceea am plecat în străinătate, aşa că acum va trebui să ne cunoaştem mai de aproape. Soţul meu mi-a spus că ar vrea să ne întâlnim într-o săptămână la familia Bigiel şi în cealaltă la noi. Intenţia este foarte bună, eu însă aş vrea să pun o condiţie.

— Care? întrebă doamna Bigiel.

— La aceste întruniri, să nu îngăduim nimănui să vorbească despre problemele comerciale. O să fie puţină muzică, deoarece cred că domnul Bigiel se va gândi la asta, din când în când o să citim câte ceva, *În prag,* de pildă.

— Nu faţă de mine, se împotrivi Zawiłowski cu un zâmbet forţat.

Ea îl privi în ochi cu simplitatea-i obişnuită şi întrebă:

— De ce nu? Suntem cu toţii oameni care-ţi dorim numai binele. Am vorbit şi ne-am gândit de multe ori la dumneata, înainte de a te cunoaşte, iar acum, ce să mai vorbim!

Zawiłowski era de-a dreptul copleşit. I se părea că nimerise printre nişte oameni excepţionali, cel puţin doamna Połaniecka era fără doar şi poate o femeie excepţională. Teama, care-l rodea ca un cui, de a nu părea ridicol cu poezia lui, cu gâtul lui deşirat şi coatele ascuţite, începu să scadă. Nu se mai simţea stânjenit în prezenţa ei. Intuia că Marynia nu vorbeşte niciodată numai ca să spună ceva, sau din politeţe, ci exprimă cât se poate de exact numai ce izvorăşte din bunătatea şi sensibilitatea ei. Pe de altă parte, chipul şi silueta ei îl fermecau, aşa cum la Veneţia îl încântaseră şi pe Świrski. Şi pentru că se obişnuise să definească orice impresie, începu să caute în gând cuvintele potrivite şi pentru ea, simţind că acestea trebuie să fie nu numai sincere, ci şi distinse, graţioase şi diafane, aşa cum frumuseţea ei era distinsă şi diafană. Înţelese că aflase un subiect şi se trezi în el artistul.

În acest timp, Marynia începu să se intereseze cu mare bunăvoinţă de relaţiile lui de familie, dar, din fericire pentru el, Bigiel şi Połaniecki intrară în salon şi-l eliberară de obligaţia unor lămuriri mai precise, care nu i-ar fi făcut plăcere. Tatăl lui, un cartofor renumit cândva şi un chefliu, suferea de câţiva ani de nebunie şi se afla internat la spitalul de boli mintale.

Muzica avea să întrerupă această conversaţie supărătoare. Połaniecki sfârşi consfătuirea cu Bigiel care spuse:

— Cred că este un proiect excelent, trebuie totuşi sa ne mai gândim.

Apoi, rezemându-se de violoncel, se adânci într-adevăr în gânduri şi într-un târziu spuse:

— Lucru ciudat! Ori de câte ori cânt, deşi s-ar părea că nu mă mai gândesc la nimic în acest timp, nu e adevărat! O parte a creierului reflectează la alte lucruri, şi e de mirare că tocmai atunci îmi vin cele mai bune idei.

Spunând acestea, se aşeză, strânse violoncelul între

genunchi, închise ochii şi începu *Cântec de primăvară*[1].

Zawiłowski plecă în ziua aceea acasă încântat de oameni, de simplitatea lor, de *Cântecul de primăvară* şi mai ales de doamna Połaniecka.

Ei însă nici nu-i trecea prin minte că s-ar putea să îmbogăţească poezia cu un „nou fior”.

XIX

Soţii Maszko veniră în vizită la familia Połaniecki la o săptămână după sosirea lor din străinătate. Ea, îmbrăcată într-o rochie cenuşie, împodobită cu pene de marabu de aceeaşi culoare, arăta mai frumoasă ca niciodată. Congestia ochilor, de care suferea mai demult, îi trecuse. Faţa ei iradia aceeaşi blândeţe indiferentă, aproape somnolentă, de odinioară, care acum îi sublinia şi mai mult expresia artistică. Domnişoara Krasławska de altădată era cu cinci ani mai mare decât Marynia, dar arăta mult mai vârstnică, acum însă parcă întinerise. Silueta zveltă şi într-adevăr foarte mlădioasă se contura în rochia strâmtă ca aceea a unui copil. Era ciudat totuşi că Połaniecki, care n-o putea suferi, găsise ceva atrăgător la ea, şi de câte ori o vedea, îşi spunea: „Oricum, are ceva...” Până şi vocea ei monotonă şi cam copilărească avea un oarecare farmec pentru el. Acum îşi mărturisi fără înconjur că arată excepţional de drăguţă şi că se schimbase în bine mai mult decât Marynia.

Dar şi Maszko îmbobocise ca o roată de floarea soarelui. Împrăştia în jur o distincţie amestecată cu siguranţă de sine şi mândrie îmblânzită de generozitate. Lăsa impresia că nu-i ajungea o zi întreagă pentru a da ocol proprietarilor, într-un cuvânt, poza mai mult decât oricând. Numai iubirea pentru soţia lui nu era deloc prefăcută, deoarece se vedea din privirile lui că o iubeşte cu adevărat. Într-adevăr, cu greu se putea găsi o femeie care să corespundă mai bine noţiunilor lui de bun gust, distincţie şi strălucire aristocratică.

[1] Piesă muzicală de Felix Mendelssohn-Bartholdy (1809— 1847), compusă, la origine, pentru pian şi orchestră, varianta pentru violoncel fiind o transcripţie. Face parte din Miniaturile intitulate *Cântece fără cuvinte.*

Indiferenţa ei, purtarea ei parcă îngheţată cu lumea, o socotea, pur şi simplu incomparabilă. Ea nu-şi pierdea această „distincţie” niciodată, nici măcar atunci când rămânea singură cu el. Iar el, ca un parvenit autentic care pusese mâna pe o prinţesă, o îndrăgise tocmai pentru că i se părea o prinţesă şi era a lui.

Marynia începu să-i întrebe unde îşi petrecuseră timpul după nuntă, la care doamna Maszko răspunse: „la moşia soţului”, cu asemenea ton, de parcă acea „moşie a soţului” era în familie de douăzeci de generaţii, apoi adăugă că se vor duce în străinătate abia peste vreun an, când soţul îşi va lichida afacerile, deocamdată însă, în lunile de vară, vor pleca iarăşi la „moşia soţului”.

— Dumitale îţi place la ţară? o întrebă Marynia.

— Mamei îi place, răspunse doamna Maszko.

— I-a plăcut şi la Krzemień?

— Da, numai că acolo casa are prea multe ferestre, ca o oranjerie. Sunt o mulţime de gemuleţe!

— Aşa şi trebuie, răspunse doamna Połaniecka râzând, pentru că, dacă se sparge vreunul, orice geamgiu poate să-l pună la loc; dac-ar fi mai mari, ar fi nevoie să le procure de fiecare dată de la Varşovia.

— Soţul zice că va ridica o casă nouă.

Doamna Połaniecka oftă pe furiş şi schimbă vorba. Începură să discute despre cunoscuţi. Se arăta că doamna Maszko luase cândva lecţii de dans cu „Anetka” Osnowska şi ruda ei mai tânără, Lineta Castelli, că se cunosc bine, iar Lineta este şi mai frumoasă decât Aneta şi pe deasupra, pictează şi are un volum întreg cu poezii scrise de ea. Doamna Maszko auzise că Anetka s-a întors, iar Lineta avea să locuiască în aceeaşi vilă până în iunie, împreună cu mătuşa ei, doamna Bronicz… „şi va fi foarte bine, fiindcă ele sunt atât de drăguţe!”

Połaniecki îl luă pe Maszko şi trecură în salonaşul vecin, unde începură să discute despre testamentul domnişoarei Płoszowska.

— Pot să-ţi spun că aproape m-am redresat, îl anunţă Maszko. Mă aflam pe marginea prăpastiei, dar procesul m-a pus pe picioare prin simplul fapt că l-am introdus pe rol. De

ani de zile nu s-a mai întâmplat ceva asemănător. E vorba de milioane. Numai Płoszowski şi era mai bogat chiar decât mătuşa lui. Înainte de a-şi trage un glonte în cap, a înscris averea pe numele mamei sale, doamna Kromicka, dar aceasta l-a refuzat şi totul a trecut în posesia bătrânei domnişoare Płoszowska. Acum îţi dai seama ce avere a lăsat bătrânica?

— Bigiel vorbea de şapte sute de mii de ruble.

— Spune-i lui Bigiel al tău, de vreme ce tot îi place să numere, că este încă de două ori pe atât. Trebuie să recunoşti că ştiu să ies cu faţa curată din situaţii foarte delicate; e mai bine să mă arunci în apă, decât să mă îneci. Dar ce aş putea să-ţi mai spun care să te intereseze? Da, ştii cui trebuie să-i mulţumesc? Ei bine, socrului tău. El mi-a spus odată ceva, dar atunci am lăsat lucrurile baltă. Apoi am avut necazurile despre care ţi-am scris, îmi ajunsese cuţitul la os. Bar iată că acum vreo trei săptămâni, mă întâlnesc din întâmplare cu socrul tău care, printre altele, începe să-mi vorbească despre domnişoara Płoszowska şi să-i reproşeze câte-n lună şi-n soare. Deodată mi-am lovit fruntea cu palma. Ce-am de pierdut? Nimic. I-am cerut notarului Wyszyński să-mi arate testamentul şi am văzut că există unele erori formale. Mărunte, dar există. Într-o săptămână am obţinut împuternicirea moştenitorilor şi am intentat procesul. Şi ce crezi? Numai la vestea onorariului pe care îl voi primi în caz de izbândă, oamenii şi-au recăpătat încrederea în mine, creditorii au devenit iarăşi îngăduitori, mi-au refăcut creditul şi mă menţin... Mai ţii minte? A fost o vreme când îmi pierdusem nădejdea şi mă gândeam să trăiesc dintr-o muncă obişnuită, să-mi limitez nevoile. Prostii! Ce să fac, dragul meu? Tu mi-ai reproşat că mă prefac, dar la noi nu se putea altfel. Acum trebuie să pozez într-un om care este sigur pe averea lui şi crede în izbândă!

— Spune-mi deschis, este o treabă curată?

— Ce vrei să spui?

— E simplu, dacă nu trebuie să forţezi prea mult lucrurile împotriva dreptăţii.

— Află de la mine că în orice acţiune judecătorească există ceva de spus în favoarea ei, iar onestitatea unui avocat

constă tocmai în a sublinia acest aspect. La drept vorbind, aici se pune întrebarea cine trebuie să fie moştenitorul şi dacă testamentul este conceput în aşa fel încât să nu intre în conflict cu legea, iar legea n-am inventat-o eu.

— Ai perspective să câştigi?

— Când este vorba de doborârea unui testament, acestea există aproape întotdeauna, pentru că atacarea lui este condusă mult mai energic decât apărarea. Cine se va apăra împotriva mea? Nişte instituţii, adică nişte formaţiuni sociale greoaie, nu prea descurcăreţe, ai căror reprezentanţi n-au nici un interes să câştige. Îşi vor lua un avocat, foarte bine! Dar ce-i vor oferi? Ce pot să-i ofere? Atât cât i se cuvine după lege. Până şi acest avocat ar putea câştiga mai bine dacă învinge eu, pentru că totul poate să depindă de înţelegerea cu el. În general, în acţiunile judecătoreşti, ca şi în viaţă, câştigă acea parte care ţine mai mult să câştige.

— Da, dar opinia publică te va strivi dacă vei doborî asemenea înscrisuri. Vezi tu, soţia mea este interesată întrucâtva...

— Cum adică, întrucâtva? îl întrerupse Maszko. Voi fi un adevărat binefăcător pentru voi.

— Foarte bine. Soţia mea însă a fost şi este indignată de acest proces.

— Soţia ta este o excepţie.

— Nu întru totul, căci nici mie nu-mi prea place.

— Ce-i asta? Au făcut şi din tine un romantic?

— Dragul meu, noi ne cunoaştem de mult. Mie să nu-mi vorbeşti aşa.

— Prea bine. Atunci, hai să vorbim despre opinia publică. Mai întâi, află că unui om cu adevărat *comme il faut,* o anume nepopularitate mai degrabă îi ajută, decât îi strică. În al doilea rând, trebuie să înţelegi aceste lucruri.

Mă va strivi, cum zici tu, dacă voi pierde procesul, dar dacă victoria va fi a mea, mă va socoti o minte grozavă, şi eu voi învinge!

Apoi urmă:

— Iar din punctul de vedere economic, iată cum stau lucrurile. Banii vor rămâne în ţară şi, pe legea mea, nu ştiu dacă nu vor fi folosiţi chiar mai bine. Dacă se vor creşte cu ei

zece-cincisprezece copii slăbănogi care vor deveni nişte nătângi ce vor contribui la închircirea rasei, dacă zece-cincisprezece croitorese vor căpăta maşini de cusut, sau dacă zece-cincisprezece babe sau moşi vor trăi cu câţiva ani mai mult, ţara nu va avea prea mult de câştigat. Acestea sunt investiţii neproductive. Trebuie să învăţăm economie... În sfârşit, pe scurt: am fost cu cuţitul la gât. Eu sunt dator să asigur în primul rând existenţa mea şi a soţiei mele a viitoarei mele familii. Dacă te vei afla vreodată în situaţia în care am fost eu, mă vei înţelege. Am preferat să ies la suprafaţă, decât să mă înec, oricine are acest drept. Soţia mea, cum ţi-am mai scris, are o rentă considerabilă, dar n-are zestre aproape deloc, în orice caz foarte puţină. În plus, din aceeaşi rentă mai trimite câte ceva şi tatălui ei. Am mărit suma, deoarece m-a ameninţat că vine aici, şi asta nu mi-o doresc.

— Aşadar, acum ştii precis că domnul Krasławski există? Mi-ai pomenit odată de el.

— Tocmai pentru că ţi-am spus, nu mai fac o taină din asta. Altminteri, ştiu că lumea le bârfeşte în fel şi chip pe soacra şi pe soţia mea din această cauză, că răspândeşte tot felul de zvonuri, aşa că prefer să-ţi spun ca unui prieten care-i situaţia. Domnul Krasławski trăieşte la Bordeaux a fost misit în comerţul cu sardele şi a câştigat bani frumoşi, dar i-a pierdut, pentru că a început să se îmbete cu absint, ceea ce face şi acum, iar pe deasupra mai are şi o familie nelegitimă. Soacra şi soţia mea îi trimit trei mii de franci anual, dar nu-i ajung, şi între o rată şi alta îndură mizeria, se îmbată din ce în ce mai mult şi le asupreşte pe bietele femei cu scrisori în care le ameninţă că va scrie la ziare cum se poartă cu el. Ele însă se poartă cu el mai bine decât merită. Mi-a scris şi mie imediat după nuntă, rugându-mă să-i măresc renta cu o mie de franci. Firește, îmi demonstrează că femeile acestea „l-au mâncat”, că n-a avut noroc în viaţă, iar egoismul lor l-a distrus, şi mă previne împotriva lor...

Maszko începu să râdă:

— Nenorocitul are fumuri de şleahtic. Din cauza sărăciei s-a apucat să vândă reclame în coridorul unui teatru, dar l-au obligat să poarte o caschetă pe cap, şi asta n-a putut suporta. Mi-a scris: „Domnule, totul ar fi mers bine, dar cascheta!!!

când mi-au dat cascheta, n-am putut îndura!” — şi a preferat să rabde de foame, numai să nu poarte cascheta aceea. Îmi place socrul meu! Am fost odată la Bordeaux, dar am uitat ce fel de caschete poartă vânzătorii de afişe; aş vrea să văd şi eu o caschetă ca asta... Înţelegi, evident, că am preferat să adaug o, mie de franci numai să-l ştiu departe cu absintul şi cascheta lui... Mă doare însă că lumea vorbeşte că aici ar fi fost aprod sau secretar, ceea ce nu-i decât o calomnie josnică” fiindcă ajunge să deschizi un armorial, ca să vezi cine au fost cei din neamul Krasławski. Legăturile lor de rudenie sunt cunoscute şi, slavă Domnului, au destule. El a decăzut, dar familia lui a fost şi este renumită. Soţia şi soacra mea au duzini întregi de rude suspuse şi îţi spun toată tărăşenia numai pentru că vreau să ştii care-i adevărul.

Dar adevărul în legătură cu familia Krasławski îl interesa prea puţin pe Połaniecki, aşa că se întoarseră în salonul doamnelor, cu atât mai mult, cu cât sosi şi Zawiłowski, pe care Połaniecki îl invitase la ceaiul de după-amiază, ca să-i arate fotografiile aduse din Italia. Teancuri întregi aşteptau pregătite pe masă, dar Zawiłowski ţinea în mână rama cu căpşorul Litkăi şi era atât de încântat de ea încât, imediat după ce făcu cunoştinţă cu Maszko, reveni la portret şi începu să vorbească despre el în continuare:

— Aş crede că este vorba mai degrabă de o idee artistică decât de fotografia unei copile în carne şi oase. Ce căpşor minunat şi ce expresie! Este surioara dumitale, doamnă?

— Nu, răspunse doamna Połaniecka, este o fetiţă care a murit.

În ochii poetului Zawiłowski, compasiunea şi admiraţia pentru acest chip cu adevărat îngeresc adânciră şi mai mult umbra de tragism de pe faţa Litkăi. Privi o vreme în tăcere la fotografie, aci apropiind-o, aci depărtând-o de ochi, după care, spuse:

— Am întrebat dacă nu este sora dumitale, pentru că în trăsături, mai degrabă în ochi... există o asemănare ciudată.

Zawiłowski părea sincer, dar Połaniecki nutrea pentru răposată un respect aproape religios, astfel că, deşi aprecia frumuseţea Maryniei, comparaţia i se păru un fel de profanare, şi luând fotografia din mâna lui Zawiłowski o aşeză

la locul ei şi spuse cu o însufleţire aproape aspră:

— Câtuşi de puţin! Câtuşi de puţin! N-are nimic comun, nici o trăsătură! Nu se compară!...

Surprinsă de însufleţirea lui, Marynia răspunse:

— Asta-i şi părerea mea.

Dar el nu se mulţumi cu părerea ei.

— Dumneata ai cunoscut-o pe Litka? o întrebă pe doamna Maszko.

— Da!

— Adevărat, ai văzut-o la familia Bigiel.

— Da!

— Ei, nu-i aşa că nu poate fi vorba de vreo asemănare?

— Nu.

Zawiłowski, care o adora cu toată sinceritatea pe doamna Połaniecka, începu să se uite la Połaniecki uimit întrucâtva, dar acesta privea acum la silueta doamnei Maszko, care se contura prin rochia cenuşie şi se gândea: „Ce zveltă e!”

Curând, soţii Maszko începură să-şi ia rămas bun. Maszko, sărutându-i mâna la plecare doamnei Połaniecka, spuse:

— E posibil ca eu să plec în curând la Petersburg; cât lipsesc, te rog să n-o uiţi de tot pe soţia mea.

În timpul ceaiului, Marynia îi aminti lui Zawiłowski că atunci când fusese prima dată la ei, îi promisese că-i va aduce şi-i va citi o variantă a poeziei *În prag.* Poetul se simţea atât de bine la ei, încât, pe lângă varianta făgăduită, citi şi o poezie nouă, pe care o scrisese mai înainte. Se vedea că se miră şi el de propriul curaj, de aceea, după ce sfârşi lectura versurilor şi le ascultă laudele cu adevărat sincere, mărturisi:

— Vă spun şi eu cu toată sinceritatea că, deşi mă aflu aici abia a treia oară, mă simt ca şi când v-aş cunoaşte de foarte multă vreme. Mi se pare de-a dreptul ciudat.

Połaniecki îşi aduse aminte că ceva asemănător îi spusese şi el Maryniei la Krzemień, dar acum primi cuvintele lui Zawiłowski ca şi când i s-ar fi cuvenit lui.

Tânărul însă se gândise numai la ea; bunătatea ei simplă şi chipul ei îl încântau.

După ce plecă, Połaniecki recunoscu:

— E foarte capabil, într-adevăr. Ai băgat de seamă că parcă s-a schimbat puţin la faţă?

— S-a tuns, spuse Marynia.

— Da, şi bărbia-i pare şi mai voluntară.

Spunând acestea, Połaniecki se ridică şi începu să aranjeze teancurile de fotografii pe policioara de deasupra mesei, apoi luă portretul Litkăi şi spuse:

— Îl duc în cabinetul meu.

— Bine, dar acolo îl ai pe cel color cu mestecenii,

— Da, dar nu vreau s-o las nici pe asta aici, la vedere. Oricine spune ce-i trece prin cap, şi câteodată nu-mi place şi mă supără. Îmi dai voie?

— Bine, dragul meu, încuviinţă Marynia.

XX

Bigiel îl rugă stăruitor pe Połaniecki să nu părăsească firma şi să se arunce prea grăbit în cine ştie ce întreprindere. „Am pus bazele unei case de comerţ cinstite — îi spuse — cum sunt puţine la noi, iată de ce suntem folositori". Susţinea că însăşi recunoştinţa îi obligă să continue nişte afaceri de pe urma cărora aproape că îşi dublaseră averea, exprimându-şi convingerea că vor fi cu adevărat înţelepţi dacă abia de acum înainte vor arăta mai multă prudenţă şi raţiune, iar prima speculaţie-îndrăzneaţă pe picior mare, deşi izbutită, nu-i va atrage spre altele şi va fi şi cea din urmă. Połaniecki era şi el de acord că trebuie să cumpăneşti bine lucrurile tocmai atunci când ai succes, dar se plângea că firma nu-i ajunge şi ar vrea să producă ceva. Atâta spirit practic avea şi el, încât să nu se gândească la o fabrică pe cont propriu. „Una mică nu vreau să conduc, spunea, pentru că mă vor înghiţi cele mari, care produc *en gros,* pentru una mare n-am bani, iar într-una pe acţiuni n-aş lucra pentru mine, ci pentru alţii". Înţelegea, de asemenea, că nu va putea găsi prea uşor acţionari printre localnici, iar străini nu-şi dorea, ştiind că nu le va trezi încrederea în el, numele lui constituind o piedică în acest sens. Bigiel, care se gândea la firmă, încuviinţa bucuros acest raţionament de bun-simţ.

În Połaniecki se trezise însă şi o altă dorinţă, veche de când lumea, aceea a posesiei. Ca urmare a speculaţiei

încheiate cu succes şi a moştenirii lăsate de Bukacki devenise un om avut, dar cu toată luciditatea reală cu care era dotat, avea sentimentul ciudat că această avuţie, alcătuită din hârtii oricât de sigure, închise în casa de bani, rămânea tot de hârtie şi avea să rămână aşa până când va poseda ceva palpabil, despre care să poată spune: „E al meu!” Această dorinţă neînţeleasă punea tot mai mult stăpânire pe el. Nu voia o proprietate uriaşă, ci un adăpost cât de mic, care să fie numai al lui şi unde să se poată simţi acasă. Încerca să filozofeze şi să-i explice lui Bigiel că această dorinţă a posesiunii trebuie să fie, o patimă înnăscută, pe care poţi s-o înăbuşi, dar care la maturitate se manifestă cu forţe sporite. Bigiel recunoştea că aşa trebuie să fie, şi la un moment dat, îi spuse:

— Ai dreptate. Eşti căsătorit, deci vrei şi tu să ai un cămin al tău, nu unul de împrumut. Ai însă mijloacele necesare, aşa că nu te împiedică nimeni să ţi-l asiguri.

Un timp, Połaniecki se gândi să-şi construiască o casă încăpătoare la Varşovia, care să-i satisfacă aspiraţiile de proprietar şi totodată să-i aducă şi venituri, într-o bună zi, însă, înţelese că această intenţie practică are şi o parte rea, anume aceea că n-avea nici un farmec. Acel ceva, despre care să spui: „E al meu”, trebuie să-ţi placă, dar cum să-ţi placă o clădire în care poate locui oricine cu chirie? La început, se ruşină la acest gând, pentru că i se părea romantic, dar după aceea îşi spuse: „Nu, de vreme ce am bani, folosirea lor în aşa fel, încât să-mi asigure şi propria plăcere, nu numai că nu înseamnă romantism, ei, dimpotrivă, este o dovadă de luciditate”. Începu să i se pară tot mai atrăgătoare ideea unei case mai mici în oraş sau afară din oraş, în care să locuiască numai el cu soţia. Îşi dorea, însă, şi o bucată de pământ, pe care să crească ceva. Simţea că, de pildă, vederea unor copaci care să crească în grădina lui, înaintea casei lui, pe pământul lui, i-ar face o mare plăcere. Era şi el uimit, dar aşa era. În cele din urmă, ajunse la convingerea că cel mai mult i-ar plăcea să aibă o mică aşezare nu prea departe de oraş, un fel de locuinţă de vară, cum avea Bigiel, dar cu o bucată de pământ şi pădure, cu câteva pogoane de grădină pentru zarzavat, în sfârşit, cu o

livadă şi un cuib de berze undeva într-un tei bătrân.

„De vreme ce am bani destui, prefer să fie ceva frumos, îşi spuse.

Şi începu să cântărească lucrurile pe toate feţele. Îşi dădea seama că atunci când este vorba despre un cămin în care să-ţi petreci tot restul vieţii, trebuie să alegi cu mare grijă, aşa că nu se grăbea. Asemenea gânduri îi umpleau tot timpul liber după orele de birou şi-i făceau o plăcere nespusă. În curând se află că Połaniecki vrea să cumpere ceva cu bani lichizi, şi propunerile începură să sosească din toate părţile cu nemiluita, deseori ciudate, dar câteodată destul de atrăgătoare. Uneori era nevoit să se ducă să vadă vile în oraş sau în afara oraşului. Nu o dată, după ce venea de la birou şi după ce lua masa, Połaniecki se retrăgea în cabinetul de lucru cu tot felul de planuri şi sesizări şi se arăta abia seara. Pe atunci Marynia avea destul timp liber. Îşi dădu seama, în cele din urmă, că este foarte preocupat de ceva şi încerca să-l întrebe, dar el îi răspunse:

— Copila mea, când voi avea un rezultat, am să ţi-l comunic, dar atâta vreme cât nici eu nu ştiu nimic, îmi vine greu să vorbesc. E împotriva firii mele.

În sfârşit, Marynia află despre ce este vorba de la doamna Bigiel; aceasta ştia de la Bigiel, care nu pregeta să discute cu soţia lui despre tot ce intenţiona să întreprindă în viitor. Şi doamna Połaniecka ar fi fost încântată să discute cu Stach al ei despre alegerea unui cămin. Ochii îi râdeau de bucurie numai când se gândea la această posibilitate, dar dacă „felul de a fi” al soţului nu-i îngăduia această plăcere, prefera să nu întrebe nimic din delicateţe.

El nu era rău intenţionat, dar pur şi simplu nu-i trecea prin minte s-o iniţieze în vreo problemă în care era vorba de bani. Poate că ar fi fost altfel, dacă ar fi avut o zestre însemnată, şi el ar fi trebuit s-o administreze; în asemenea împrejurări era un om foarte scrupulos. Dar întrucât administra numai ce-i aparţinea, ca şi pe vremea când era necăsătorit, nu simţea nevoia să-i destăinuie nimic, mai ales atâta vreme cât nu era nimic hotărât. Singurul cu care vorbea, era Bigiel, deoarece se obişnuise să discute orice afacere cu el.

Cu soţia lui nu vorbea decât despre lucrurile care după

părerea lui „o priveau”, printre altele despre cercul de cunoscuţi pe care voiau să-l alcătuiască. Cu puţin înainte de a se căsători, Połaniecki nu se ducea aproape nicăieri, înţelegea totuşi că acum nu mai putea trăi aşa. Se duseră deci şi ei în vizită la familia Maszko, iar într-o seară se întrebară dacă nu se cuvine să treacă pe la soţii Osnowski, care între timp se întorseseră din străinătate şi aveau să rămână la Varşovia până la jumătatea lui iunie. Marynia era de părere că aşa ar trebui, întrucât aveau să se întâlnească la doamna Maszko, şi i-ar fi făcut şi plăcere deoarece ţinea puţin la domnul Osnowski, care o impresiona. Połaniecki, în schimb, se arătă mai reţinut şi, la început, rămase cum voia el, dar câteva zile mai târziu, Marynia se întâlni cu familia Osnowski şi se salutară cu atâta bucurie, doamna Osnowska repetă atât de des „noi, cele de la Roma” şi amândoi atâta insistară să se vadă, încât nu mai era chip să-i evite.

Cu toate acestea, când soţii Połaniecki veniră în vizită, amfitrionii se arătară cum nu se poate mai amabili, în primul rând cu Marynia; din acest punct de vedere, soţul se întrecea în politeţuri cu soţia. Cu Połaniecki se purtară, ca nişte oameni bine crescuţi, de asemenea fără reproş, dar mai rece. El înţelese că Marynia deţinea primul rol, iar el pe al doilea, şi se simţi puţin jignit. Altfel, domnul Osnowski nu avea nevoie să forţeze nota pentru a fi politicos cu doamna Połaniecka, deoarece intuia că ea îl simpatizează şi o răsplătea cu vârf şi îndesat.

Maryniei i se păru şi mai îndrăgostit de soţia lui decât era înainte. Se vedea cât de colo că inima începea să-i bată cu putere când se uita la ea. Când îi vorbea, îşi căuta cuvintele, de teamă să n-o contrarieze cu ceva. Połaniecki îl privea cu milă parcă, dar soţul îndrăgostit era şi înduioşător. În lupta împotriva obezităţii, domnul Osnowski repurtase asemenea succese, că îmbrăcămintea părea prea largă pentru el. Broboniţele roşii, care-i acopereau faţa blondă, dispăruseră şi arăta mai bine ca înainte.

Iar doamna avea aceiaşi incomparabili ochi oblici de culoarea violetelor şi aceleaşi gânduri care, asemenea păsărilor paradisului, se zbenguiau mereu prin văzduh.

Soţii Połaniecki făcură noi cunoştinţe la familia Osnowski;

aici le fură prezentate doamna Bronicz şi nepoata ei de soră, domnişoara Castelli, care veniseră la Varşovia pentru „carnavalul de vară” şi locuiau în aceeaşi vilă, pe care răposatul Bronicz o vânduse lui Osnowski, păstrând un pavilion pentru soţia lui. Doamna Bronicz rămăsese văduvă după moartea domnului Bronicz, despre care amintea ca despre ultima rudă a prinţilor Ostrogski, aşadar ultimul vlăstar din neamul lui Ruryk[1]. În oraş i se mai spunea şi „Bombonica”, întrucât, vorbind mai ales cu persoanele care o interesau, atâta se străduia să le intre pe sub piele, le spunea atâtea banalităţi curtenitoare, încât putea să lase impresia că vorbeşte cu o bomboană în gură; de aceea fusese poreclită „Bombonica”. Se povesteau adevărate minuni despre minciunile ei. Domnişoara Castelli era fiica surorii ei, care, spre stupoarea familiei şi a lumii bune, se căsătorise în tinereţe cu un italian şi murise în timpul lehuziei, după ce născuse o fetiţă. Domnul Castelli se înecase după un an la Lido, iar doamna Bronicz îşi luase nepoata s-o crească.

Domnişoara Lineta era o frumuseţe aproape deplină, cu trăsături foarte regulate, ochii negri, părul auriu şi faţa, mai mult decât minunată, ca porţelanul. Avea totuşi pleoapele cam greoaie, ceea ce-i împrumuta o expresie somnoroasă, care putea părea şi concentrare. Se putea crede că este o fiinţă cu o viaţă interioară foarte bogată şi de aceea se poartă puţin indiferentă faţă de tot ce o înconjoară. Dacă cineva nu se gândea la una ca asta, putea să fie sigur că doamna Bronicz îl va ajuta. Doamna Osnowska, care trecea printr-o perioadă de admiraţie faţă de verişoara ei, spunea despre ochii domnişoarei Lineta că sunt „adânci ca nişte lacuri”, problema însă era ce se află la fundul apei, dar această taină sporea şi mai mult farmecul domnişoarei Lineta.

Familia Osnowski venise cu intenţia de a se distra la Varşovia, dar doamna Aneta nu fusese în zadar la Roma. „Artă şi iarăşi artă, îi spuse doamnei Połaniecka, altceva nu mai vreau să ştiu. Intenţia ei mărturisită era aceea de a deschide un salon „atenian”, iar în adâncul inimii să ajungă o

[1] Corect, *Rurik* (m. 879), conducător al varegilor şi întemeietor al principatului Novgorod.

Beatrice[1] a vreunui Dante, o Laura[2] a vreunui Petrarca sau cel puţin ceva de felul Vittoriei Colonna[3] pentru vreun Michelangelo.

— Avem o grădină frumoasă la vilă, spuse, serile o să fie frumoase şi o să ne adunăm să vorbim despre Roma, Florenţa... Imaginează-ţi, doamnă (aici îşi ridică mâinile la înălţimea umerilor şi începu să le mişte), ceasul amurgului, puţină aură, puţină lună, câteva lămpi, puţină umbră de la copaci; stai şi discuţi cu jumătate de glas despre orice: despre viaţă, sentimente, şi despre artă. Oricum, merită mai mult decât să ne ţinem de bârfă! Dragă Józio, poate că tu o să te plictiseşti, dar nu te supăra pe mine, fă-o pentru mine şi crede-mă că va fi ceva foarte frumos.

— Bine, dragă Anetka, cum poate să mă plictisească ceva care te distrează pe tine? răspunse Osnowski.

— Mai ales acum când Lineta e cu noi; ea e o artistă până în măduva oaselor!

Aici i se adresă acesteia:

— Ce mai urzeşte căpşorul ăsta? Ce părere ai despre nişte seri italiene?

Domnişoara Lineta zâmbi, iar „ultimul vlăstar din neamul lui Ruryk” începu să discute cu o expresie de nespusă dulceaţă cu soţii Połaniecki:

— Dumneavoastră nu ştiţi că Victor Hugo a binecuvântat-o încă de când era mică.

— L-aţi cunoscut pe Victor Hugo, doamnă? o întrebă Marynia.

— Noi? nu! N-aş vrea să-l cunosc pentru nimic în lume, dar am trecut odată prin Passy[4], unde el stătea la un balcon şi, nu ştiu dacă mânat de vreo presimţire sau de inspiraţie, când a văzut-o pe Linetka, a ridicat mâna şi a făcut semnul crucii.

— Mătuşă! o mustră domnişoara Castelli.

---

[1] Beatrice Portinari, iubita cântată şi divinizată de Dante Alighieri în sonetele şi canţonetele sale, călăuza poetului în *Divina Comedie (Paradisul).*

[2] Femeia slăvită de Francesco Petrarca în *Cantonierul* său.

[3] Vittoria Colonna, marchiză de Pescara (1492—1547), poetă căreia Michelangelo Buonarroti i-a păstrat o strânsă prietenie spirituală şi care i-a inspirat sonetele şi madrigalele strânse în „ciclul Vittoria Colonna".

[4] Localitate la vechea barieră a Parisului, anexată oraşului în 1860.

— Asta-i adevărul, copila mea, n-am ce-ţi face! I-am spus imediat „Uite, uite că ridică mâna”, şi domnul Cardyn, consulul care şedea în faţă, a văzut şi el că a ridicat mâna şi a făcut semnul crucii. O spun cu plăcere, deoarece se prea poate ca Dumnezeu să-i fi iertat astfel păcatele, că multe mai avea! El, un spirit atât de pervertit, şi totuşi, când a văzut-o pe Linetka, a binecuvântat-o!

În toate acestea era adevărat numai că cele două femei trecuseră prin Passy şi-l văzuseră la balcon pe Victor Hugo. Cât priveşte semnul crucii, pe care l-ar fi făcut asupra Linetkăi, gurile rele din Varşovia erau de părere că ridicase mâna fiindcă tocmai căsca.

În acest timp, doamna Osnowska urmă:

— O să alcătuim aici o mică Italie, iar dacă n-o să izbutim, iarna viitoare ne refugiem în cea mare. Mă gândeam să deschid la Roma o casă. Józio mi-a adus câteva copii frumoase după tablouri şi statui... E foarte frumos din partea lui, pentru că pe el nu-l prea interesează, aşa că a făcut-o numai pentru mine. Sunt câteva lucruri foarte bune, fiindcă Józio a avut înţelepciunea să nu se încreadă în el şi i-a cerut ajutorul domnului Świrski. Păcat că el nu e aici. Îmi pare rău şi de demnul Bukacki, a murit parcă făcându-mi în ciudă; ne-ar fi fost de mare folos. Câteodată era foarte drăguţ. Avea supleţea unui şarpe şi înviora conversaţia. Dar, doamnă — aici se adresă Maryniei — ştii că l-ai cucerit pe domnul Świrski? După plecarea dumitale nu mai vorbea decât despre dumneata şi a început o Madonă care are trăsăturile dumitale. O să devii Fornarina[1]! Se vede că ai noroc de artişti, iar când vor începe serile noastre florentine, eu şi Lineta va trebui să ne ţinem bine, ca să nu ne eclipsezi.

Doamna Bronicz îi aruncă Maryniei o privire lipsită de bunăvoinţă şi interveni:

— Ah, domnul Świrski! Ţii minte, Lineta?... Dar dacă este vorba despre chipurile care fac impresie artiştilor, să vă povestesc ce s-a întâmplat odată la Nisa...

— Mătuşă!... o întrerupse domnişoara Castelli.

— Ce să fac, dragă Niteczka, dacă ăsta-i adevărul?...

---

[1] *Fornarina (Margherita Luti),* fiică unui brutar din Roma, care a pozat lui Rafael.

Acum un an... Nu! acum doi ani... cum mai trece timpul...

Doamna Osnowska, însă, care ascultase probabil nu o dată ce s-a întâmplat la Nisa, începu s-o întrebe pe doamna Połaniecka:

— Aveţi multe cunoştinţe în lumea artiştilor?

— Soţul meu, fără îndoială — răspunse Marynia — dar eu nu am; îl cunoaştem pe domnul Zawiłowski.

Doamna Osnowska se entuziasmă numaidecât. Visul ei era să-l cunoască pe domnul Zawiłowski, să spună Józio dacă nu-i adevărat! Nu demult a citit împreună cu Lineta o poezie a lui intitulată *Ex imo*[1], şi Lineta, care ştie să definească lapidar o impresie mai bine decât oricine, a spus că... A spus ceva cu totul original, dar nu-mi mai aduc aminte...

— A spus că poezia are ceva de bronz, o ajută doamna Bronicz.

— Da, da, că are ceva de bronz. Eu mi-l imaginez pe domnul Zawiłowski ca pe ceva turnat... Cum arată cu adevărat?

— E scund, glumi Połaniecki, gras, are cincizeci de ani şi e complet chel.

Pe feţele doamnei Osnowska şi a domnişoarei Lineta se aşternu o dezamăgire atât de adâncă, încât Marynia începu să râdă şi răspunse:

— Să nu-i daţi crezare, soţul meu e un om răutăcios şi-i place să necăjească lumea. Domnul Zawiłowski este tânăr, cam sălbatic şi seamănă puţin cu Wagner.

— Asta înseamnă că are o barbă ca Polichinelle[2] adăugă Połaniecki.

Doamna Osnowska nu-i mai luă în seamă cuvintele şi o convinse pe Marynia să-i promită că-i va aranja să-l cunoască pe Zawiłowski, şi încă repede, „foarte repede, întrucât vara aproape că a început!”

— O să ne străduim să se simtă bine printre noi şi să nu mai fie atât de sălbatic, cu toate că nu face nimic că nu e prea obişnuit cu lumea, deoarece unul ca el trebuie să fie puţin sălbatic şi să se zburlească asemenea unui vultur în colivie, atunci când oamenii se apropie de el! De altfel o să se

---

[1] Din adâncuri *(lat.).*

[2] Personaj din teatrul de marionete.

înţeleagă cu Lineta, fiindcă şi ea este închisă în ea şi tainică precum sfinxul.

— Mie mi se pare dă are un suflet extraordinar... începu mătuşa „Bombonica”.

Dar soţii Połaniecki începură să-şi ia rămas-bun. În antreu se întâlniră cu frumosul Kopowski, căruia slujitorul îi peria încălţămintea şi care deocamdată îşi pieptăna capu-i statuar şi tare ca... marmura.

După ce plecară, Połaniecki spuse:

— Au nevoie şi de Kopowski pentru serile lor „florentine”. E şi el un sfinx adevărat!

— Dacă l-ar pune într-o nişă! condiţiona Marynia. Totuşi, ce femei frumoase!

— Ciudat, se miră Połaniecki. Doamna Osnowska este ceea ce se numeşte o femeie frumoasă, dar ca tip de frumuseţe eu o prefer pe doamna Maszko. Castelli e frumoasă, într-adevăr, deşi e prea înaltă. Ai băgat de seamă că toţi vorbesc despre ea, dar ea nu scoate un cuvinţel?

— Se spune că este foarte inteligentă, răspunse Marynia, dar poate că e puţin timidă, ca şi Zawiłowski. Trebuie să ne gândim să-l aducem aici.

O întâmplare neprevăzută le încurcă însă toate planurile. Doamna Połaniecka alunecă pe scări a doua zi şi se lovi la genunchi atât de rău, încât fu nevoită să stea câteva zile în pat. Întorcându-se de la birou şi aflând ce se întâmplase, Połaniecki se înspăimântă la început, apoi, liniştit de medic, îşi certă soţia destul de sever:

— Ar trebui să te gândeşti că s-ar putea să nu fie vorba numai despre tine.

Marynia suferea mult din cauza loviturii, dar aceste cuvinte, care i se păreau prea aspre, îi sporiră durerea. Credea că el ar trebui să se gândească în primul rând la ea, mai ales că celelalte temeri nu se întemeiau pe nimic. Afară de asta, se arătă totuşi foarte grijuliu şi nici a doua zi, nici în ziua următoare nu se duse la birou, numai ca să stea lângă ea. Dimineaţa îi citea, iar după micul dejun lucra în camera alăturată cu uşa deschisă, ca să-i audă chemarea în orice moment. Împăcată de purtarea lui, îi mulţumi cu recunoştinţă, drept care Połaniecki o sărută şi-i spuse:

— Dragă, e datoria mea. Vezi doar că până şi străinii întreabă de tine în fiecare zi.

Într-adevăr, oameni din afara casei se interesau zilnic de sănătatea ei. Zawiłowski întreba mereu la lucru: „Cum se mai simte doamna?” Doamna Bigiel veni după-amiază, iar Bigiel, seara; nu mai intră în camera ei, ci cântă la pianul din încăperea vecină, ca s-o înveselească. Soţii Maszko şi doamna Bronicz îşi trimiseră în două rânduri cărţile de vizită, iar doamna Osnowska, lăsându-şi bărbatul în trăsură, intră la Marynia aproape cu anasâna şi stătu la ea vreo două ore, discutând dezinvolt, cu obişnuinţa ei de a trece de la un lucru la altul, despre Roma şi serile pe care intenţiona să le organizeze, despre Świrski şi soţul ei, despre Lineta şi despre Zawiłowski care n-o mai lăsa să doarmă. La sfârşitul vizitei, îi declară doamnei Połaniecka că, trebuie să-şi spună pe nume şi o imploră s-o ajute într-o problemă: „adică nu într-o problemă, ci într-o conspiraţie”, mai degrabă în ceva care, de când i-a venit ideea, nu-i mai dă pace... arde!

— Atâta mă gândesc la Zawiłowski ăsta, că Józio a început să fie gelos, dar bietul Józio nu înţelege multe lucruri. Sunt sigură că şi el şi Lineta sunt făcuţi unul pentru altul, nu Józio şi Lineta, ci Zawiłowski. În amândouă cazurile avem de-a face cu poezia. Să nu râzi, Marynia, şi să nu crezi că sunt nebună. Tu n-o cunoşti pe Lineta. Ea are nevoie de un om extraordinar. Nu s-ar căsători în ruptul capului cu unul cum e Kopowski, cu toate că Kopowski arată ca un heruvim. N-am văzut în viaţa mea o faţă ca a lui... Poate în Italia, în vreun tablou, dar nici măcar atât. Ştii ce zice Lineta despre el: *C'est un imbecile!* Se poate, dar până şi ea se uită la el! Gândeşte-te şi tu ce frumos ar fi să se cunoască, să se iubească şi să se căsătorească; nu Kopowski şi Lineta, ci Zawiłowski. Ce mai pereche ar face! Cât despre Lineta, cu aspiraţiile ei, ce altceva mai bun ar putea găsi? Cine-i bărbatul potrivit pentru ea? Ştiu că am avea la ce să ne uităm! Îmi închipui cât s-ar iubi de mult. Lumea este atât de plictisitoare, încât pentru asemenea spectacol merită să te osteneşti. De altfel, ştiu că nu ne va fi uşor, fiindcă şi mătuşa Bronicz se străduieşte să găsească un bărbat pentru Lineta. Mă tem că te-am obosit prea mult, dar e atât de plăcut să stai de vorbă, mai ales

când pui ceva la cale.

Într-adevăr, după plecarea doamnei Osnowska, Marynia simţi că i se învârte capul. Când veni Połaniecki, începu să-i povestească totuşi despre planurile în legătură cu Zawiłowski, râzând puţin de înflăcărarea doamnei Osnowska, iar la sfârşit se înduioşă:

— Cred că are o inimă bună şi îmi place, dar cât poate fi de exaltată! Câte nu-i trec prin minte!

— Mai degrabă aiurită, o corectă Połaniecki, fiindcă e o mare deosebire; exaltarea merge aproape mână în mână cu inima bună, pe când aiureala înseamnă adesea un suflet uscat şi nu odată decurge din aceea că mintea o ia razna, iar inima doarme.

— Ţie nu-ţi place doamna Osnowska, remarcă Marynia.

Lui Połaniecki nu-i plăcea, de bună seamă, dar de astă dată, în loc să confirme sau să infirme, începu să se uite la soţia lui cu anume curiozitate. Era de-a dreptul uimit de frumuseţea ei. Pârul i se răsfirase în neorânduială pe pernă, şi faţa ei mică se decupa din aceste valuri negre ca o floare. Ochii păreau mai albaştri ca de obicei, printre buzele întredeschise se zăreau vârfurile dinţilor mici şi albi. Połaniecki se apropie de ea şi-i şopti:

— Cât eşti de frumoasă astăzi!

Şi aplecându-se peste ea cu faţa schimbată, începu să-i sărute ochii şi gura.

Sărutările lui o cutremurau, provocându-i în acelaşi timp durere. Îi era ciudă că el îi aprecia frumuseţea, numai aşa din întâmplare, iar expresia feţei lui şi lipsa lui de delicateţe nu-i plăceau, aşa că începu să se ferească, întorcându-şi capul.

— Stas, nu mă mai săruta, ştii doar că sunt suferindă.

Połaniecki se îndreptă şi răbufni:

— Adevărat, te rog să mă ierţi!

Şi plecă în camera lui să studieze planul unei locuinţe de vară, care-i fusese trimis de dimineaţă.

XXI

Boala doamnei Połaniecka nu dură prea mult şi după

o săptămână se duse la familia Bigiel, care între timp se mutase la locuinţa de vară; cu toate că era cam devreme, se făcuse frumos, iar în oraş începuseră căldurile. Zawiłowski, care se obişnuise cu ei, veni şi el, aducând un zmeu uriaş pe care voia să-l înalţe cu Połaniecki şi copiii. Domnul şi doamna Bigiel îl îndrăgiseră la rândul lor pe Zawiłowski, deoarece era un om dintr-o bucată şi vesel, cu toată timiditatea, iar uneori de-a dreptul copilăros. Doamna Bigiel susţinea că are un cap interesant, ceea ce era adevărat în măsura în care avea o cicatrice pe o sprânceană, iar bărbia ieşită înainte îi împrumuta o expresie de energie, contrazisă cu totul de partea de sus a feţei, atât de delicată, că părea aproape feminină. La început, doamna Bigiel crezu că vede în el un original, dar el înţelegea prea bine ce se întâmplă în jurul lui, ca să fie într-adevăr un original. Era doar inegal din cauza sfielii, un mare entuziast şi un om nu cu totul lipsit de o mândrie ascunsă.

La masă, îi povestiră despre familia Osnowski, despre serile romano-florentino-ateniene, despre domnişoara Castelli şi despre curiozitatea pe care o stârnise doamnelor.

Auzind acestea, spuse:

— Bine că mi-aţi spus, nu merg acolo pentru nimic în lume.

— Domnule, la început o să le cunoşti la noi, îl linişti Marynia.

Zawiłowski îşi împreună mâinile:

— Doamnă, am să dau bir cu fugiţii încă din anticameră!

— De ce? întrebă Połaniecki. Nu trebuie să ai numai curajul propriilor convingeri, ci şi pe cel al poeziilor pe care le scrii.

— Pe drept cuvânt, încuviinţă doamna Bigiel. De ce să-ţi fie ruşine! Trebuie să priveşti în ochii oamenilor şi să le spui: „Scriu, pentru că aşa-mi place!”

— Scriu pentru că aşa-mi place! repetă hotărât Zawiłowski, ridicându-şi capul şi râzând.

Dar Marynia continuă:

— O să le cunoşti la noi, apoi le trimiţi cartea de vizită, iar pe urmă mergem împreună la ele, într-o seară.

Iar el răspunse:

— Nu pot să-mi ascund capul în zăpadă, pentru că nu este, dar am să găsesc eu vreo ascunzătoare.

— Chiar dacă am să te rog mult?

— Atunci am să merg, răspunse Zawiłowski, după o clipă, roşind uşor.

Şi se uită la ea. Pălind puţin din cauză că zăcuse un timp, faţa ei se micşorase şi mai mult şi arăta acum ca faţa unei fete de şaisprezece ani. Lui Zawiłowski i se părea atât de frumoasă, încât nu era în stare să-i refuze nimic.

Seara, soţii Połaniecki aveau să-l ia cu ei în oraş, dar Marynia îi spuse înainte:

— Acum trebuie să fac uz de forţă, fiindcă n-ai văzut-o încă pe Lineta Castelli, dar după ce o s-o vezi, te vei îndrăgosti numaidecât de ea.

— Eu doamnă? exclamă Zawiłowski, punându-şi o mână pe piept. Eu, să mă îndrăgostesc de domnişoara Castelli?

Era atâta sinceritate în întrebarea lui, că se tulbură iarăşi, dar de data asta se tulbură puţin şi doamna Połaniecka.

În acest timp, Połaniecki sfârşi discuţia cu Bigiel în legătură cu pericolele investirii capitalului în pământ şi plecară. Marynia îşi aduse aminte cum se întorceau mai demult pe acelaşi drum cu tatăl ei, doamna Emilia, Litka şi Połaniecki de la familia Bigiel; era tot aşa o noapte cu lună. Cam pe atunci, acest „domn Stanislaw” o iubea şi cât era de nefericit; cât de aspru se purtase cu el, şi inima i se umplu de milă pentru acest „domn Stanislaw” care suferise atât de mult. Ar fi vrut să se strângă la pieptul lui şi să-i ceară iertare pentru vechile necazuri, şi dacă n-ar fi fost de faţă domnul Zawiłowski, ar fi făcut-o.

Dar domnul Stanisław cel de odinioară şedea acum liniştit şi sigur de sine lângă ea şi pufăia din trabuc: Doar ea era a lui, o luase de soţie şi o stăpânea, aşa că totul se sfârşise.

— La ce te gândeşti, Stach? îl întrebă.

— La afacerile despre care am vorbit cu Bigiel.

Şi scuturâ scrumul trabucului, îl băgă în gură şi trase atât de puternic, încât luminiţa roşie împrăştie întunericul şi i se văzură mustăţile şi o parte din faţă.

Zawiłowski, în schimb, se gândea la sufletu-i tânăr; dacă ar fi fost soţia lui, el n-ar fi fumat acum lângă ea şi nu s-ar fi

gândit la afacerile despre care discutase cu Bigiel; măi degrabă i-ar fi căzut la picioare şi ar fi adorat-o în genunchi.

Treptat, sub influenţa nopţii şi a acestui chip dulce, pe care îl admira, se lăsă pradă exaltării. După un răstimp, începu să declame la început abia auzit, parcă numai pentru sine, apoi din ce în ce mai tare una din poeziile lui — *Zăpezi în munţi.* Versurile iradiau o nostalgie nemărginită despre ceva neîntâlnit şi inaccesibil. Nu-şi mai dădu nici el seama când ajunseră în oraş şi felinarele începură să lumineze pe amândouă părţile străzii.

Înainte de a coborî din trăsură, Marynia îi aduse aminte:

— Aşadar, poimâine la *five o'clock?*

— Întocmai, răspunse sărutându-i mâna.

Doamna Połaniecka era puţin visătoare din cauza plimbării, a nopţii şi poate a poeziei. Dar de când fuseseră la Roma, rugăciunea de seară o rostea împreună cu soţul ei. După ce spuseră rugăciunea, o năpădi deodată o mare duioşie, ca o răbufnire a sentimentelor înăbuşite o clipă de alte impresii. Se apropie de Połaniecki şi, înconjurându-i gâtul cu braţele, începu să-i şoptească.

— Dragă Stach, ne simţim atât de bine împreună, nu-i aşa?

El o strânse la piept şi-i răspunse cu anume infatuare nepăsătoare:

— Mă plâng eu de ceva?

Nici nu-i trecea prin minte că întrebarea ei conţinea parcă o umbră de regret şi îndoială pe care voia s-o alunge din sufletul ei, şi se aştepta ca el s-o liniştească şi s-o asigure că n-are de ce se teme.

A doua zi, la birou, Zawiłowski îi aduse lui Połaniecki o tăietură dintr-o revistă cu poezia *Zăpezi în munţi.* Połaniecki o citi la masă, dar clinchenitul tacâmurilor îl deranja, astfel că versurile i se părură mai puţin frumoase decât în liniştea nopţii şi la lumina lunii.

— Zawiłowski mi-a spus, îşi aduse aminte, că va publica un volum în curând, dar mai înainte va aduna tot ce a apărut prin diferite reviste şi ţi le va aduce.

Marynia se împotrivi:

— Nu, trebuie să le păstreze pentru Lineta.

— Aha, mâine se întâlnesc prima dată. Vreţi neapărat să începeţi o epocă nouă în viaţa lui Zawiłowski?

— Vrem, îi răspunse cu hotărâre Marynia. La început, când mi-a spus Aneta, am fost uimită, dar de ce nu?!

Întâlnirea avu loc într-adevăr a doua zi. Familia Osnowski, doamna Bronicz şi domnişoara Castelli sosiră foarte punctuali la cinci, dar Zawiłowski venise şi mai devreme, ca să nu-şi facă apariţia în salon de faţă cu toată lumea. Şi aşa, însă, era mai speriat şi mai stângaci ca de obicei; niciodată picioarele lui nu i se păruseră atât de lungi. Exista totuşi anume distincţie până şi în stângăcia lui, pe care doamna Osnowska ştia s-o aprecieze. Începură primele scene ale unei comedii omeneşti, în care doamnele, ca nişte persoane bine educate, se fereau să-l privească mai insistent pe Zawiłowski, dar rezultatul era de-a dreptul contrar; în timp ce el, prefăcându-se că nu observă, nu se gândea decât că este privit şi cântărit. În consecinţă, simţea o mare stinghereală, pe care se străduia s-o ascundă printr-o lejeritate artificială, întrucât era destul de vanitos ca să vrea să producă o impresie bună. Dispoziţia doamnelor însă nu putea asigura decât un rezultat bun, şi chiar dacă Zawiłowski s-ar fi dovedit prost, aceasta ar fi fost considerată drept înţelepciune şi originalitate poetică. Cea mai detaşată se arăta domnişoara Lineta, care se mira întrucâtva că nu ea este soarele, şi Zawiłowski luna, ci dimpotrivă. Prima impresie pe care o făcu asupra ei faţa lui Zawiłowski, fu: „Nici nu se compară cu prostănacul de Kopowski!” Şi chipul frumos, incomparabil, al acestui „prostănac” îi apăru înaintea ochilor, drept care pleoapele-i deveniră şi mai grele, iar expresia feţei amintea mai mult ca oricând un sfinx... de porţelan. Se simţi totuşi jignită că Zawiłowski aproape că nu observă silueta ei de Junonă şi nici acel „ceva tainic şi poetic” care, cum susţinea doamna Bronicz, se impunea atenţiei de la prima aruncătură de ochi. Treptat, începu să se uite la el. Fiind înzestrată, pe lângă înclinaţiile poetice, şi cu un foarte dezvoltat simţ al observaţiei, sesiză de bună seamă că faţa-i este foarte expresivă, dar surtucul sta prost pe el, iar acul de la cravată este pur şi simplu *mauvais genere*[1]*;* pesemne că se îmbrăca

[1] De prost-gust (fr.).

la un croitor de mâna a doua. În acest timp, tânărul, uitându-se din când în când la Marynia, ca la singurul suflet apropiat şi prietenos, discuta cu doamna Osnowska. Întrucât socotea drept o mare lipsă de tact să aducă vorba de poezie de prima dată, aceasta, aflând că Zawiłowski îşi petrecuse la ţară primii ani din copilărie, începu să ciripească despre înclinaţiile ei spre viaţa rurală. Soţul ei prefera întotdeauna oraşul, unde-şi avea plăcerile şi prietenii lui, dar ea!... „Ah, eu sunt sinceră şi recunosc de la început că nu pot să sufăr conacul, treburile gospodăreşti şi contabilitatea, pentru care am fost certată adesea... Pe deasupra, mai sunt şi cam leneşă, aşa că mi-ar place o ocupaţie care m-ar lăsa să lenevesc; aha, ce mi-ar place mie?”

Îşi desfăcu degetele-i lungi, ca să numere mai uşor ocupaţiile care ar fi fost pe gustul ei:

— Mai întâi mi-ar place să pasc gâştele!

Zawiłowski izbucni în râs; i se părea naturală şi-l amuza imaginea doamnei Osnowska păscând gâştele.

Ochii ei viorii începură să râdă de asemenea; părea o fetiţă veselă şi dezinvoltă, care spune tot ce-i trăsnește prin cap.

— Ti-ar place şi dumitale, domnule? îl întrebă brusc pe Zawiłowski.

Iar el răspunse:

— La nebunie!

— Ei, vezi!... Şi mai ce? Aha, mi-ar place să fiu pescar. Dimineaţa, zorii trebuie să se răsfrângă frumos în apă... Iar plasele ude, atârnate înaintea colibei, cu pânze străvezii prin ocheţi, sunt atât de minunate!... Dacă nu pescar, aş vrea să fiu cel puţin un bâtlan şi să meditez într-un picior deasupra apei, ori un nagâţ prin luncă. A, nu! nagâţul este o pasăre tristă, nu-i aşa? Parcă poartă mereu doliu!

Aici se adresă domnişoarei Castelli:

— Dar tu, Linetko, ce-ai vrea să fii la ţară?

Domnişoara Castelli îşi ridică pleoapele şi după o clipă murmură:

— O pânză de păianjen.

Răspunsul ei stârni imaginaţia poetului Zawiłowski. În faţa ochilor îi apărură dintr-o dată întinderile miriştilor decolorate

şi firişoarele argintii scăldându-se în acalmia albăstruie şi în soare.

— Ce imagine frumoasă! exclamă.

Şi privi mai cu luare-aminte la domnişoara Linetka, care zâmbi parcă drept mulţumire că apreciase frumuseţea imaginii.

Dar tocmai atunci sosi şi familia Bigiel, iar Zawiłowski fu luat în primire de doamna Bronicz care se aşează pe un scaun în aşa fel, încât nu-i mai lăsa nici o posibilitate-de mişcare. Nu era prea greu să ghiceşti despre ce vorbeau. Deoarece Zawiłowski îşi îndrepta din când în când privirile spre domnişoara Castelli, vrând parcă să verifice dacă arată într-adevăr aşa cum i se spunea. În cele din urmă, deşi discutau cu glas coborât, cei de faţă auziră în curând cuvintele strecurate parcă printr-o bucată de zahăr:

— Domnule, dumneata ştii că Napoleon... adică, voiam să spun, că Victor Hugo, a binecuvântat-o?

Zawiłowski ascultă atâtea lucruri neobişnuite, încât era pe deplin îndreptăţit să se uite cu anume curiozitate la domnişoara Castelli. Dacă ar fi să ne luăm după aceste informaţii, era cel mai ciudat copil din lume, totdeauna foarte blând, dar cu totul imprevizibil. Când a avut zece ani, a fost foarte bolnavă. I s-a recomandat să respire aer de mare, aşa că au stat mult la Stromboli...

— A privit la vulcan, la mare şi a bătut din minuţie, repetând: „Frumos! ce frumos e!” Ne-am dus acolo din întâmplare, rătăcind fără ţel într-un iaht închiriat; era greu să rămânem mai mult, pentru că nu-i decât o insuliţă pustie şi n-aveam unde să locuim şi nici ce să mâncăm, dar n-a vrut să plece cu nici un chip, parcă presimţind că acolo avea să se facă bine. Într-adevăr, după o lună de zile, dacă nu după o lună, atunci după două, a început să-şi revină şi uită-te şi dumneata ce bine a crescut, ca o trestie!

Deşi bine făcută, domnişoara Castelli nu era disproporţionată; era puţin mai înaltă decât doamna Osnowska. Zawiłowski privea la ea cu un interes crescând. Înainte de plecarea musafirilor, eliberat în fine din captivitate, se apropie de ea şi-i spuse:

— N-am văzut niciodată un vulcan şi n-am idee ce

impresie poate să-mi facă.

— Eu am fost numai la Vezuviu, îi răspunse, dar când am fost acolo nu era erupţie.

— Dar la Stromboli?

— N-am fost acolo.

— Înseamnă că n-am auzit bine, mătuşa dumitale:

— Da, recunoscu domnişoara Castelli, nu-mi aduc aminte. Probabil că eram prea mică.

Se afla într-o situaţie penibilă, şi pe faţa ei se citea tulburarea.

Doamna Osnowska îşi continuă ciripitul fermecător până la sfârşit, şi înainte de a pleca, îl invită la ea pe Zawiłowski „într-una din seri, fără ceremonie şi fără frac, întrucât primăvara asta poate fi socotită ca o vară, iar vara cel mai bine este să fii îmbrăcat lejer”. Cu acest prilej, declară că înţelege foarte bine că oamenilor de felul lui nu le plac cunoştinţele noi, dar există un remediu sigur împotriva acestora, să le considere drept vechi. De cele mai multe ori stau singuri; Linetka citeşte sau spune ce-i vine pe limbă, iar ideile ei merită să fie auzite, mai ales de către cineva care este în stare să le înţeleagă mai bine decât oricare altul.

Domnişoara Castelli îi strânse mâna destul de tare la despărţire, de parcă voia să confirme astfel că ei trebuie să se înţeleagă. Nu prea obişnuit cu lumea, Zawiłowski era puţin năucit de vorbele şi de foşnetul rochiilor, de ochii şi de mirosul de iris pe care aceste doamne îl lăsară în urma lor. Se simţea şi puţin obosit, deoarece discuţiile, oricât de libere şi aparent pline de simplitate, fuseseră lipsite de liniştea aceea pe care o găsea întotdeauna în cuvintele doamnei Połaniecka şi ale doamnei Bigiel; Zawiłowski avea impresia că visase ceva învălmăşit.

Familia Bigiel avea să rămână la masă, aşa că doamna Połaniecki îl reţinu şi pe Zawiłowski şi începură să vorbească despre noile cunoştinţe.

— Ce zici de domnişoara Castelli? îl întrebă Marynia.

— Amândouă cu multă imaginaţie, răspunse Zawiłowski după ce chibzui puţin. Ai băgat de seamă, doamnă ce uşor le vine să vorbească în imagini?

— Nu-i aşa că domnişoara Lineta este foarte interesantă?

Połaniecki, care nu era deloc impresionat de domnişoara Castelli şi căruia îi era foame şi voia să se servească masa, răspunse cu anume iritare:

— Ce vedeţi voi în ea? E interesantă la început, dar când o cunoşti mai bine, devine banală.

Dar doamna Połaniecka răspunse:

— A, nu! Lineta nu se va banaliza... Devin banale numai fiinţele comune, simple, care nu ştiu decât să iubească.

Zawiłowski, care tocmai se uita la ea, avu senzaţia că în vorbele ei răzbătea o umbră de mâhnire. Era probabil şi puţin slăbită, deoarece faţa ei avea o nuanţă violetă.

— Ai obosit, doamnă? o întrebă.

— Puţin, îi răspunse, zâmbind.

Inima simţitoare a tânărului se umplu de o compătimire adâncă. „E într-adevăr un crin” — se gândi — şi în comparaţie cu farmecul ei dulce, doamna Osnowska i se înfăţişa ca o gaiţă ţipătoare, iar domnişoara Castelli ca un cap de statuie, lipsit de expresie. Mai înainte, de fiecare dată când o vedea pe doamna Połaniecka, i se întâmpla să viseze la o femeie ca ea; în această seară începu să viseze nu la una ca ea, ci la ea însăşi. Şi pentru că înţelegea repede tot ce se întâmpla cu el, observă că Marynia începe să devină pentru el nu numai o floare „diafană”, ci şi iubită.

Când îl întâlni a doua zi la birou, Połaniecki îl întrebă:

— Ei, cum e cu prinţesa din pădurea adormită? Ai visat-o?

— Nu! răspunse Zawiłowski, împurpurându-se.

Połaniecki observă că roşise, începu să râdă şi spuse:

— Ce să-i faci? Fiecare trebuie să treacă prin asta; am trecut şi eu.

XXII

Marynia nu se plângea nici faţă de sine însăşi de soţul ei. Până acum nu existase între ei nici cea mai mică neînţelegere. Era nevoită să recunoască totuşi că îşi închipuise altfel adevărata fericire, iubirea aceea fără margini la care visa pe vremea când Połaniecki era numai logodnicul ei, Se convingea de acest adevăr aproape în fiecare zi.

Realitatea nu semăna deloc cu speranţele ei. Natura dreaptă a Maryniei nu începuse încă să se revolte împotriva acestei realităţi, dar se simţea copleşită adesea de o umbră de tristeţe amestecată cu sentimentul că mâhnirea ar putea să-i acopere întreaga viaţă. Având sufletul plin de bunăvoinţă, încercă la început să-şi dovedească sieşi că nu era vorba decât de propriile închipuiri. Ce-i lipsea şi de ce o dezamăgise Połaniecki? N-o supărase niciodată înadins; ori de câte ori credea că-i face plăcere, se străduia să-i împlinească voile, se îngrijea de sănătatea ei, uneori îi umplea faţa şi mâinile de sărutări, într-un cuvânt, era mai degrabă bun decât rău. Şi totuşi îi lipsea ceva. Maryniei îi venea greu să definească în câteva cuvinte ce anume, dar mintea ei era prea limpede ca să nu înţeleagă ceea ce inima ei resimţea cu fiecare zi mai acut şi cu mai multă tristeţe.

Lipsea ceva! După marea sărbătoare a dragostei, plină de vrajă, începea şirul zilelor obişnuite, iar ea regreta sărbătoarea; ar fi vrut s-o prelungească toată viaţa, vedea însă cu îngrijorare că această cădere în banal i se părea soţului ei normală şi de dorit. Aşa cum era, nu era rău, dar asta nu însemna nici pe departe acea fericire superioară pe care un om ca el trebuia s-o simtă, s-o creeze şi s-o dăruiască. Dar mai era vorba şi de alte lucruri. Ea se simţea mai mult a lui, decât el al ei, şi în vreme ce ea îi dăruia sufletul întreg, el îi întorcea numai acea parte pe care o planificase pentru uzul casnic. Îşi spunea într-adevăr că el este bărbat şi afară de ea mai are o sumedenie de gânduri; cândva se aşteptase că el o va lua de mână şi o va conduce în această lume a lui, că cel puţin acasă îi va împărtăşi preocupările lui, dar deocamdată nu putea să-şi facă nici măcar iluzii că aşa stăteau lucrurile. Połaniecki, după cum se exprima el însuşi, o luase de soţie, acum era a lui, şi de când sentimentele lor începuseră să se transforme într-o simplă obligaţie reciprocă, socotea că nu trebuie să se mai îngrijească de ele şi să le dobândească altfel, decât pe celelalte îndatoriri ale vieţii de zi cu zi. Nici nu-i trecea prin minte că asemenea flacără nu poate fi menţinută numai cu ajutorul unor vreascuri uscate, ca un foc obişnuit, ci este nevoie să presari peste ea smirnă şi tămâie, ca înaintea unui

altar. Dacă i-ar fi spus cineva una ca asta, ar fi ridicat din umeri şi l-ar fi etichetat drept romantic. De aceea, poate că în atitudinea lui se manifesta într-adevăr grija soţului, dar nu răzbătea nimic din grija şi emoţia amantului, din starea aceea de veghe şi teamă care, în spaţiul mai îngust al simţămintelor omeneşti, echivalează, teama de divinitate în sentimentul religios. Odinioară, când Marynia se arătase indiferentă faţă de el, după vânzarea proprietăţii de la Krzemień, simţise şi trecuse şi el prin toate acestea, dar de la moartea Litkăi încoace, când începuse să fie sigur că ea îi aparţine, nu se mai gândea la ea decât ca la ceva al lui. Dragostea lui, întemeiată cu precădere pe atracţia fizică, avea ce-şi dorea şi era liniştită iar timpul putea s-o banalizeze, s-o răcească şi s-o stingă abia în viitor.

Acum, însă, deşi încă vie, îi lipsea, de exemplu, acea duioşie atentă şi mângâietoare care exista în sentimentul pe care-l nutrea pentru Litka. Marynia observase şi ea această deosebire. De ce era aşa? Nu ştia să răspundă, dar intuia că pentru acest om, pentru care dorea să însemne totul, în realitate însemna ceva cu mult mai puţin şi mai comun decât copila răposată.

Nu-i trecea prin cap şi n-ar fi putut concepe în nici un caz că singurul motiv era acela că Litka nu fusese a lui, pe când ea i se dăruise cu trup şi suflet. Cu cât dai mai mult, cu atât se cuvine să primeşti şi să ai mai mult, se socotea în sinea ei. Timpul îi spulberase însă multe iluzii de acest fel. Nu putea să nu observe că toţi erau sensibili la farmecul ei, că toţi o preţuiesc şi o laudă, că Świrski, Bigiel, Zawiłowski şi până şi domnul Osnowski o privesc nu numai cu admiraţie, ci aproape cu încântare, în vreme ce „Stach” al ei se arăta cel mai nepăsător faţă de însuşirile ei. Nu se gândea nici o clipă că el nu era capabil s-o cunoască şi să aprecieze ceea ce alţii observau şi apreciau cu atâta uşurinţă. Atunci care era motivul? Aceste întrebări o chinuiau acum ziua şi noaptea. Faptul că Połaniecki se preface întotdeauna puţin mai rece şi mai lucid decât este în realitate, nu i se părea un răspuns îndestulător. Din nefericire, nu-i mai rămânea decât unul singur: „El nu mă iubeşte, cum ar putea, şi de aceea nu mă preţuieşte, cum mă preţuiesc ceilalţi”. Această concluzie era

pe cât de adevărată, pe atât de plină de amărăciune şi tristeţe.

Instinctul de femeie, care în asemenea situaţii nu înşală niciodată, o avertiză pe Marynia că făcuse asupra lui Zawiłowski o impresie neobişnuită care se adâncea în fiecare zi tot mai mult. Gândul acesta nu o revoltă, nu izbucni într-o întrebare mânioasă: „Cum îndrăzneşte?!” întrucât tânărul nu se manifestase în nici un fel; din contră, îi spori curajul şi încrederea în propriul farmec, pe care începea să le piardă uneori, dar îi stârni şi o profundă părere de rău că această adoraţie duioasă, această încântare i-o arăta cineva străin, şi nu „Stach”. În ce-l priveşte pe Zawiłowski, nu simţea nimic pentru el afară de o mare simpatie şi bunăvoinţă, aşa că gândurile îi rămâneau curate. Nu era în stare să se amuze pe seama suferinţei altuia, iar din această pricină, nevrând să-i dea vreo speranţă care să-l facă să meargă, prea departe, se alătură planului doamnei Osnowska de a-l apropia pe Zawiłowski de domnişoara Castelli, cu toate că acest plan i se părea prea neaşteptat, aproape de neînţeles. De altfel, sufletul şi mintea ei erau prinse cu totul de alte întrebări: de ce oare acest Stach iubit, bun şi înţelept nu vrea să urce cu ea pe înălţimi? de ce n-o preţuieşte atât cât ar putea? de ce socoteşte dragostea ei numai ca ceva ce-i aparţine, nu ca pe ceva foarte scump? Din ce s-a iscat această situaţie, care-i cauza?

Orice fire vanitoasă şi plată ar fi găsit că toată vina se află de partea lui, dar Marynia Połaniecka o află în ea însăşi. E drept, făcu această descoperire cu ajutorul cuiva din afară, dar era atât de dispusă întotdeauna să-l absolve pe „Stach” al ei de orice responsabilitate şi să se împovăreze pe sine, încât, pe lângă spaimă, faptul aproape că-i produse plăcere.

Odată, după-amiază, şedea singură şi cu mâinile împreunate pe genunchi; se cufundase în gânduri şi întrebări la care nu ştia să afle răspunsul, când uşa se deschise deodată şi în ea se ivi corneta albă şi rochia întunecată a unei surori de caritate.

— Emilka! exclamă doamna Połaniecka cu bucurie.

— Da, eu sunt, răspunse sora, astăzi am o zi liberă şi am vrut să vă fac o vizită. Domnul Stanisław unde este?

— Stach este la familia Maszko, dar cred că se va întoarce curând. Ce bucuros o să fie! Stai, odihneşte-te!

Doamna Emilia se aşează şi începu să vorbească.

— Aş veni mai des pe la voi, dar nu prea am timp. Astăzi, însă, e zi liberă şi am fost la Litka. De-ai şti ce verdeaţă e acolo şi cum cântă păsărelele!

— Am fost acolo acum câteva zile. Totul înfloreşte şi e atâta linişte... Ce păcat că Stach nu e acasă!

— Da. El mai are câteva scrisori de la Litka şi voiam să-l rog să mi le împrumute. Duminica viitoare am să vin să le aduc înapoi.

Doamna Emilia vorbea acum liniştită despre Litka. Poate şi pentru că din ea însăşi nu mai rămăsese decât o umbră care avea să se destrame în curând; împrăştia în jurul ei o pace netulburată. Nu mai era obsedată de nenorocirea ei, şi vechea indiferenţă faţă de tot ce nu era Litka o părăsise. Devenind soră de caritate, coborâse printre oameni şi se deprinsese să resimtă toate bucuriile şi necazurile lor, veselia şi tristeţea, plăcerea şi suferinţa.

— Ce frumos e la voi! constată după o clipă. Obişnuită cu pereţii noştri albi, totul mi se pare atât de fastuos! Domnul Stanislaw era cândva un mare leneş; mergea în vizită numai la familia Bigiel şi la noi; nu voia să se mai ducă nicăieri, dar acum cred că s-a schimbat şi primiţi multă lume.

— Nu, răspunse Marynia. Ne ducem numai pe la soţii Maszko, la doamna Bronicz şi la familia Osnowski.

— A, ia stai! Eu o cunosc pe doamna Osnowska. Am cunoscut-o pe vremea când era domnişoară. I-am cunoscut, de asemenea, pe soţii Bronicz şi pe nepoata lor, dar pe atunci era mică de tot. Domnul Bronicz a murit cu şase ani în urmă. Vezi că le ştiu pe toate?

Marynia începu să râdă.

— Pe drept cuvânt, ştii mai multe decât mine. Eu am cunoscut familia Osnowski la Roma.

— Am locuit atâţia ani la Varşovia, aşa că mi-au ajuns atâtea la urechi! Chipurile şedeam toată ziua acasă, dar lumea mă interesa. Eram atât de superficială! De altfel şi domnul Stach al tău a cunoscut-o pe doamna Osnowska.

— Mi-a spus. S-au întâlnit la balurile publice.

— Era vorba atunci să se căsătorească cu domnul Kopowski. Au curs lacrimi, a fost şi disperare, deoarece tatăl ei era împotrivă. Dar a nimerit bine, nu-i aşa? Domnul Osnowski a fost socotit întotdeauna ca un om foarte bun.

— Se poartă, într-adevăr, cum nu se poate mai bine cu ea. Dar n-am ştiut că voia să-l ia de soţ pe domnul Kopowski, şi mă mir, e doar atât de inteligentă!

— Slavă domnului că e fericită; numai să ştie să-şi preţuiască fericirea. Fericirea este un lucru rar şi trebuie să ştii s-o păstrezi. Eu m-am deprins acum să privesc lumea cu nepărtinire, cum pot s-o facă numai oamenii care nu mai vor nimic pentru ei, şi ştii ce-mi trece prin minte câteodată? Că fericirea seamănă cu ochii; un pic de pulbere şi lacrimile încep să curgă.

Marynia zâmbi, puţin mâhnită, şi răspunse:

— O, e foarte adevărat!

Se aşternu o clipă de tăcere, după care doamna Emilia, uitându-se cu luare-aminte la Marynia, îi luă mâna în palma-i străvezie şi o întrebă:

— Dar tu, Marylka, eşti fericită, nu?

Marynia simţea o nevoie atât de mare să plângă, încât se stăpâni cu mare greutate. Totul nu dură decât cât ai clipi din ochi. Sufletul ei drept se cutremură deodată la gândul că lacrimile şi tristeţea ei ar însemna că se plânge de Stach, astfel că îşi înfrână tulburarea cu puterea voinţei şi răspunse:

— Numai Stach să fie fericit!

Şi îşi înălţă ochii senini spre doamna Emilia care spuse:

— Litka o să vă ajute! Te-am întrebat, fiindcă, atunci când am intrat, mi s-a părut că eşti cam posomorâtă. Eu ştiu cel mai bine cât te iubea şi cât era de nenorocit când te-ai supărat pe el din cauza moşiei Krzemień.

Faţa Maryniei se străluminã de zâmbet. Îi făcea atâta plăcere fiecare amănunt despre dragostea lui de altădată, încât nu s-ar mai fi săturat să tot asculte.

Doamna Emilia continuă, mângâindu-i mâna:

— A, copilă urâcioasă, erai atât de crudă, nu ştiai să preţuieşti şi nici să respecţi o dragoste adevărată, încât uneori mă supăram pe tine. Mă temeam şi pentru bietul domn Stanislaw, să nu se blazeze sau să-şi piardă minţile.

Vezi tu, se întâmplă câteodată să se formeze câte o cută în interiorul inimii, pe care n-o mai poate îndrepta o viaţă întreagă.

Marynia îşi înălţă capul şi începu să clipească din ochi, orbită parcă de lumină.

— Emilka, Emilka! strigă, ce bine le spui tu!

Doamna Emilia se numea acum „sora Aniela”, dar Marynia îi spunea pe vechiul nume.

— Ei, ce să mai vorbim! răspunse. Bodogănesc şi eu pentru timpurile de altădată. Litka, însă, se va ruga pentru fericirea voastră şi Dumnezeu se va îndura, fiindcă o meritaţi amândoi.

Apoi începu să se pregătească de plecare. În zadar încercă Marynia s-o reţină până avea să se întoarcă soţul ei, deoarece la spital o aştepta munca. Mai sporovăiră totuşi vreun sfert de oră în uşă, după obiceiul femeilor; în cele din urmă, doamna Emilia plecă, făgăduind să vină iarăşi duminica viitoare.

Marynia Połaniecka se întoarse la fotoliul ei de lângă fereastră şi, rezemându-şi capul într-o mână, începu să se gândească la spusele doamnei Emilia, apoi murmură cu jumătate de glas:

— Aşa-i, e vina mea!...

Acum i se părea că a găsit cheia enigmei.

N-a ştiut să respecte o forţă atât de adevărată şi de puternică, precum dragostea. În inima-i încremenită, această dragoste devenise acum o zeitate profanată care o pedepsea. Atunci Połaniecki se afla în genunchi la picioarele ei. De câte ori se întâlneau, o privea în ochi, cerşindu-i mila inimii şi a amintirilor acelora serbede şi mărunte, dar scumpe, care îi uneau. Dacă atunci s-ar fi arătat simplă şi mărinimoasă, dacă i-ar fi întins mâna, cum îi poruncea simţământul ascuns în suflet, i-ar fi rămas recunoscător toată viaţa, ar fi cinstit-o şi ar fi iubit-o cu duioşie pe măsura propriei vini şi a bunătăţii ei. Atunci însă ea a preferat să-şi scornească ranchiuna şi să cocheteze cu Maszko. Când a fost nevoie să uite, n-a fost în stare să uite; când a trebuit să ierte, n-a ştiut să ierte. A preferat să sufere ea însăşi, numai să sufere şi el. I-a oferit mâna lui Połaniecki abia atunci când n-a mai avut încotro,

când dacă nu i-ar fi oferit-o, s-ar fi dovedit pur şi simplu lipsită de virtute şi înţelepciune. E adevărat că atunci iubirea înăbuşită a răbufnit cu toată puterea-i de neînvins şi l-a îndrăgit cu inima şi sufletul, dar se vede că era prea târziu. Iubirea fusese profanată. Ceva se rupsese, pierise; în inima lui se formase o cută ameninţătoare, cum zicea doamna Emilia, şi acum ea, Marynia, culege doar ce a semănat.

El n-are nici o vină, ea i-a stricat viaţa lui, nu el ei.

La acest gând, o cuprinse asemenea spaimă şi părere de rău, încât un moment privi în viitor cu înfricoşare. În acelaşi timp, îi venea să plângă, să plângă molcom ca un copil. Dacă doamna Emilia n-ar fi plecat, ar fi găsit alinarea la pieptul ei. Era atât de pătrunsă de povara propriei vini, încât dacă ar fi venit cineva acum să o scape de această greutate, dacă i-ar fi spus: „Tu eşti tot atât de vinovată ca şi un porumbel”, ar fi socotit că-i vorbeşte necuviincios. În acest moment de zbucium sufletesc, cel mai greu de suportat era gândul că pierderea ei este ireparabilă; avea impresia că în viitor nu poate fi decât din ce în ce mai rău, că Stach o va iubi tot mai puţin, şi va avea dreptul s-o iubească tot mai puţin, într-un cuvânt, nu mai vedea nici o soluţie.

Judecata îi spunea că astăzi este încă bine, în comparaţie cu ce poate fi mâine, poimâine, peste o lună, peste un an... E vorba doar de toată viaţa.

Începu să-şi încordeze bietu-i căpşor necăjit să găsească, dacă nu un drum larg, cel puţin o cărăruie cu ajutorul căreia să scape din această capcană a nenorocirii, într-un târziu, după chinuri nespuse, după Dumnezeu ştie câte lacrimi înghiţite, i se păru că întrezăreşte o luminiţă înaintea ei.

Şi această luminiţă, pe măsură ce o privea, creştea tot mai mult.

Exista totuşi ceva mai puternic decât logica nenorocirii, mai puternic decât vina ei şi decât o zeitate profanată care nu ştia decât să se răzbune — mila dumnezeiască.

Vina era a ei, aşadar ea trebuia s-o îndrepte. Se cuvenea să-l iubească pe „Stach” în aşa fel, încât el să regăsească tot ce pierduse din inima lui. Trebuia să aibă răbdare, adică să nu se mai plângă de soarta ei, ci să-i mulţumească lui Dumnezeu şi lui „Stach” că este aşa cum este. Dacă aveau să vină

suferinţe şi dificultăţi şi mai mari, trebuie să şi le îngroape în inimă pe tăcute, şi să reziste multă, multă vreme, până când va dobândi mila Domnului.

Cărăruia începu acum să se transforme într-un drum bătut. „N-o să mă rătăcesc!” îşi spuse Marynia. Îi venea şi acum să plângă de prea mare bucurie, dar credea că nu-şi poate îngădui una ca asta. De altfel, Stach trebuia să se întoarcă dintr-o clipă în alta şi nu voia să-l întâmpine cu ochii umezi.

Se întoarse într-adevăr în curând. La început, Marynia vru să i se arunce de gât, dar se simţea atât de vinovată faţă de el; încât o reţinu o sfială neaşteptată.

El o sărută pe frunte şi o întrebă:

— N-a fost nimeni aici?

— A trecut Emilka, dar n-a mai putut să aştepte. Va veni dumineca viitoare.

Połaniecki se supără.

— O, Doamne! Ştii doar că ţin atât de mult s-o văd, de ce nu mi-ai dat de ştire? Ştiai unde sunt; de ce nu te-ai gândit şi la mine?

Asemenea unui copil care se dezvinovăţeşte, Marynia începu să spună cu un glas în care tremurau lacrimile, dar şi o fărâmă de curaj totodată:

— N-ai dreptate, Stach! Pe dragostea mea, m-am gândit tot timpul la tine.

XXIII

— Ei, vedeţi că am fost, le spuse Zawiłowski soţilor Bigiel. Se uitau la mine ca la o panteră sau ca la un lup, dar eu m-am purtat ca o fiinţă foarte blajină; n-am zgâriat pe nimeni, n-am spart nimic, am răspuns mai mult sau mai puţin lucid la întrebări. Nu, mi-am dat seama demult că nu e chiar atât de greu să trăieşti laolaltă cu oamenii, cum pare, şi îmi vine s-o iau la fugă numai la început. Doamnele se poartă cu adevărat destul de lejer.

— Te rog să nu te fofilezi şi să ne povesteşti totul în amănunt, cum a fost, îl dojeni doamna Bigiel.

— Cum a fost? La început, am intrat pe poarta vilei şi habar n-aveam ce trebuia să fac; nu ştiam care era locuinţa familiei Osnowki şi care a doamnei Bronicz, dacă trebuia să-i vizitez pe toţi odată sau să mă duc separat la fiecare.

— Separat, interveni Połaniecki. Doamna Bronicz îşi are locuinţa ei, deşi folosesc un salon comun.

— I-am găsit pe toţi în salon, şi doamna Osnowska m-a scos din încurcătură, spunându-mi că mă va împărţi cu doamna Bronicz, aşa că am să fac o singură vizită în loc de două. I-am găsit acolo pe doamna Maszko şi pe domnul Kopowski; e un domn atât de frumos, încât ar trebui să poarte mereu cu el o cutie căptuşită cu catifea, cum au bijutierii, în care să-şi ţină capul. Ce fel de om e acest Kopowski?

— Un prost! decretă Połaniecki. Asta se referă la nume, la modul de viaţă, la ocupaţie şi la semnele particulare. De alte semnalmente nu mai are nevoie nici măcar pentru paşaport.

— Acum înţeleg, spuse Zawiłowski, şi cele câteva cuvinte pe care le-am auzit sunt limpezi. Domnul acesta poza, şi doamnele tinere îl pictau; doamna Osnowska de-a dreptul în ulei, iar domnişoara Castelli în acuarelă din profil. Amândouă purtau şorţuri de percal peste rochii şi amândouă erau minunate. Probabil că doamna Osnowska abia acum învaţă să picteze, dar domnişoara Castelli are multă îndemânare.

— Despre ce aţi vorbit?

Zawiłowski se întoarse spre Marynia:

— Doamnele m-au întrebat mai întâi de sănătatea dumitale, iar eu le-am spus că arăţi din ce în ce mai bine.

Nu mai aminti că roşise ca un student cu acest prilej, iar acum se mângâia cu gândul că erau cu toţii atât de preocupaţi de pictură, încât nu observase nimeni; greşea însă.

Se tulbură şi acum întrucâtva şi vrând să-şi ascundă emoţia continuă:

— Pe urmă, fireşte, am vorbit despre pictură şi despre portrete. Eu am observat că domnişoara Castelli a urâţit puţin capul domnului Kopowski, ea însă mi-a răspuns: „Nu eu, ci natura!”

— E o fată isteaţă!

— Şi a spus-o cu voce tare. Eu am început să râd; toţi

ceilalţi de asemenea, împreună, cu domnul Kopowski. Cred că este cam superficial. Ne-a declarat după aceea că dacă arăta mai rău decât de obicei, asta era pentru că nu dormise de ajuns şi vrea să se ducă degrabă în braţele lui Orfeu[1].

— Orfeu?

— Da. Domnul Osnowski l-a cercetat fără sfială, dar el n-a fost de acord, spunând că a fost de cel puţin zece ori pe Orfeu şi îşi aminteşte foarte bine. Doamnele se cam distrează pe seama lui, dar e un băiat atât de frumos, încât îl pictează cu bucurie. Totuşi ce artistă sensibilă este domnişoara Castelli! Când a început să-mi arate cu pensula tot felul de planuri şi de linii la portretul domnului Kopowski, aproape că s-a îmbujorat: „Ce linie!” „Şi ce tonuri, uite, aici!” Trebuie să recunosc că arăta ca o muză. Mi-a spus că cel mai mult îi place să picteze portrete şi se gândeşte la fiecare faţă mai întâi ca la un posibil model; capetele care au ceva ieşit din comun, le visează.

— Oho, o să te viseze şi pe dumneata şi pe urmă o să-i pozezi, sunt sigură răspunse Marynia. Şi aşa va fi foarte bine.

Zawiłowski mărturisi cu glasul puţin schimbat:

— Mi-a spus, într-adevăr, că ăsta este tributul pe care-i place să-l primească de la cunoscuţii mai vechi, dar nu m-a rugat să-i pozez şi, dacă nu era doamna Bronicz, nici n-ar fi fost vorba de una ca asta.

— Doamna Bronicz a vorbit în locul muzei, explică Połaniecki.

Iar Marynia repetă.

— Da, da, va fi foarte bine.

— De ce doamnă? o întrebă Zawiłowski.

Şi se uită la ea cu o privire umilă şi neliniştită în acelaşi timp. Gândul că ea vrea să-l împingă înadins spre cealaltă, întrucât ghicise ce se petrece în inima lui, îi plăcea şi totodată îl umplea de spaimă.

— Pentru că, răspunse Marynia, eu într-adevăr aproape că n-o cunosc pe domnişoara Lineta şi judec numai după primele impresii şi după ce aud despre ea, dar mi se pare că are o fire deosebită, destul de profundă, aşa că e foarte bine că vă veţi

[1] Confuzie între neîntrecutul cântăreţ din liră, Orfeu, şi zeul somnului — Morfeu; personaje din mitologia greacă.

cunoaşte mai de aproape.

— Tot după primele impresii judec şi eu, răspunse liniştit Zawiłowski, şi este drept că domnişoara Castelli mi se pare şi mie mai puţin superficială decât doamna Osnowska. În genere, sunt nişte femei frumoase şi drăguţe, poate că eu nu mă pricep să le definesc, întrucât nu prea cunosc lumea, dar când am plecat de la ele, am avut senzaţia că am călătorit într-un vagon cu nişte străine nespus de drăguţe, care se amuză şi discută cu multă vioiciune, dar altceva nimic. Se simte ceva străin în ele. Doamna Osnowska, de pildă, seamănă leit cu o orhidee. O floare deosebită şi frumoasă, dar parcă străină. Domnişoara Castelli, de asemenea! Întocmai!... nici în ea nu e nimic autohton. Cu ele n-ai niciodată impresia că ai crescut pe acelaşi câmp, te-a udat aceeaşi ploaie şi te-a încălzit acelaşi soare...

— Ia te uită ce intuiţie are poetul! îl admiră Połaniecki.

Zawiłowski se însufleţise atât de mult, încât pe fruntea-i delicată se vedeau şi mai bine vinele în formă de Y. Simţea că în observaţiile lui despre celelalte doamne exista totodată o laudă pentru Marynia, şi asta-i sporea elocinţa.

— Pe de altă parte, continuă, există totuşi un instinct care descoperă adevărata bunăvoinţă. La ele nu trăieşti această descoperire. Sunt drăguţe, amabile, dar asta nu-i decât o formă, de aceea cred că un om deschis, care se apropie uşor de oameni, ar putea încerca destule dezamăgiri în preajma lor. E un lucru atât de urât şi umilitor să confunzi pleava lumii cu seminţele adevărate! În ceea ce mă priveşte, tocmai de aceea mă tem de oameni; deşi domnul Połaniecki zice că am intuiţie, eu ştiu că în fond sunt un naiv. Asemenea lucruri mă fac să sufăr profund. Nervii mei nu pot suporta aşa ceva. Ţin minte că pe când eram copil, am băgat de seamă că într-un fel se poartă lumea cu mine când sunt şi părinţii de faţă şi cu totul altfel când nu sunt; a fost una dintre cele mai profunde decepţii ale copilăriei mele. Totul mi se părea atât de josnic, de parcă eu însumi procedam la fel.

— Dumneata ai o fire cinstită, spuse doamna Bigiel.

Zawiłowski îşi întinse braţele-i lungi, pe care avea obiceiul să le mişte când, uitând de propria timiditate, vorbea liber, şi exclamă:

— Ah, sinceritatea este singurul lucru de valoare în artă, ca şi în viaţă!

Doamna Połaniecka, însă, le luă apărarea doamnelor năpăstuite:

— Oamenii, mai ales bărbaţii, sunt adesea nedrepţi şi iau propriile opinii, uneori simple presupuneri, drept realitate. Cât despre doamna Osnowska şi domnişoara Castelli, cum poţi să le judeci, când nu le-ai văzut decât de două ori? Sunt vesele, bune şi amabile; din ce ar izvorî această amabilitate, dacă nu dintr-o inimă sinceră?

După care, întorcându-se spre Zawiłowski, începură să se contrazică pe jumătate în glumă pe jumătate serios.

— Dumneata n-ai o fire cinstită, cum zice doamna Bigiel, fiindcă doamnele acelea te laudă, iar dumneata le vorbeşti de rău...

Połaniecki o întrerupse cu însufleţirea-i de totdeauna.

— O, şi tu eşti o naivă şi-i măsori pe toţi ceilalţi cu măsura ta. Află că bunătatea îndoielnică şi amabilitatea pot să decurgă şi dintr-un egoism, care vrea întotdeauna ca numai lui să-i fie bine şi comod.

După care îi spuse lui Zawiłowski:

— Domnule, dacă ţii atâta la sinceritate, uite, în faţa dumitale se află o adevărată întrupare a ei!

— Ştiu! ştiu! încuviinţă Zawiłowski cu înflăcărare.

— Ai vrea să fie altfel? întrebă Marynia râzând.

— Nu, n-aş vrea, dar pe de altă parte, ce noroc că nu eşti prea scundă şi nu trebuie să porţi tocuri, pentru că, dacă ai purta, ai suferi mereu de aprindere de conştiinţă că înşeli lumea.

Văzând că privirea lui Zawiłowski se îndreaptă spre picioarele ei, le ascunse fără să vrea sub scaun şi, schimbând vorba, întrebă:

— Volumul dumitale trebuie să apară zilele acestea, nu-i aşa?

— Ar fi ieşit, răspunse Zawiłowski, dar am mai adăugat o poezie şi va mai întârzia.

— Putem să ştim şi noi titlul acestei poezii?

— Crinul.

— Nu cumva e Crinul-Lineta?

— Nu, doamnă. Nu e Crinul-Lineta.

Faţa Maryniei deveni serioasă. Nu era prea greu să ghicească din răspunsul lui că poezia îi era dedicată ei, aşa că se simţi deodată penibil că numai ea şi Zawiłowski înţelegeau acest lucru; între ei se ivea o taină de care ştiau numai ei doi. Avea impresia că acel ceva nu se potriveşte cu sinceritatea ei, despre care se vorbise cu o clipă înainte, că este un fel de păcat faţă de „Stach”. Pentru prima dată înţelese la ce complicaţii sufleteşti se expune o femeie, oricât de îndrăgostită de soţul ei şi de nevinovată, când se abate asupra ei privirea neindiferentă a unui bărbat. I se părea cu neputinţă să-i împărtăşească soţului ei asemenea presupuneri. Pentru prima dată se supără întrucâtva pe Zawiłowski, iar acesta, cu sensibilitatea lui de artist, îşi dădu seama numaidecât, aşa cum un barometru simte schimbarea de vreme, şi pentru că era un om lipsit cu totul de experienţă, luă lucrurile în tragic. Marynia îi va închide uşa în nas, îl va urî şi nu va putea s-o mai vadă; lumea întreagă îi apăru deodată în culori de doliu. În natura lui de artist exista un adevărat amestec de egoism, fantezie şi duioşie adevărată, aproape feminină, care avea nevoie de căldură şi iubire. Cunoscând-o pe doamna Połaniecka, se apropiase de ea cu egoismul neprefăcut al unui sibarit, care se complace în asemenea sentimente şi nu se mai gândeşte la altceva; pe urmă, fantezia lui o urcase pe culmile poeziei şi, sporindu-i de o sută de ori farmecul real, făcuse din ea o fiinţă supranaturală; în sfârşit, duioşia înnăscută, pentru care însingurarea şi absenţa unei inimi apropiate însemnau o adevărată durere, fusese atât de impresionată de bunătatea cu care-l primise, încât din toate acestea se născuse ceva care întrunea toate aparenţele iubirii. Mai lipseau doar temeiurile reale. Zawiłowski, asemenea majorităţii artiştilor, pe lângă elanurile ideale pe măsura idealităţii propriului suflet, era înzestrat cu simţuri de satir. Deocamdată, aceste simţuri dormeau. O îmbrăcase pe Marynia în atâta strălucire şi sfinţenie, încât n-o mai dorea. Dacă, împotriva oricărei aşteptări, i s-ar fi aruncat de gât, ar fi încetat săi mai fie estetic pentru ei ceea ce era şi cum ar fi vrut s-o păstreze — o fiinţă neîntinată. De aceea, socotea că poate să-şi îngăduie asemenea sentimente, de aceea

reprezenta acum îmbătarea aceea care-i legăna gândurile atât de plăcut şi-i umplea pustiul vieţii. Se simţea atât de bine, încât ori de câte ori se întorcea acasă, vedea o siluetă feminină, la picioarele căreia îşi aşeza sufletul, fericit că avea la cine să viseze şi cui să-i scrie versuri. Acum, însă, îşi dădu seama că, dacă doamna Połaniecka va ghici mai limpede ce se petrece în inima lui şi dacă el nu va putea să se ascundă mai bine, relaţiile dintre ei n-aveau cum să mai continue, iar pustiul de altădată îl va învălui din nou şi măi dureros. Începu deci să-şi muncească mintea cum să împiedice această prăbuşire şi nu numai să nu piardă ceea ce dobândise până acum, ci s-o vadă şi mai des pe Marynia. Imaginaţia învolburată îi oferea destule mijloace, aşa că, trecându-le fugar în revistă, găsi şi alese unul care i se părea că-l va conduce spre ţel pe calea cea mai dreaptă.

— O să mă îndrăgostesc chipurile de domnişoara Castelli, îşi spuse, şi o să-mi mărturisesc zbuciumul doamnei Marynia. Asta nu numai că ne va îndepărta, ci ne va apropia şi mai mult. Va deveni ocrotitoarea mea.

Începu îndată să rânduiască lucrurile, ca şi cum ar fi conceput o piesă de teatru. Îşi închipui că o iubeşte într-adevăr pe „prinţesa adormită”, că e nefericit şi-i încredinţează taina Maryniei, care-l ascultă cu capul plecat şi ochii umezi de milă. apoi îi aşează mâna pe cap ca o adevărată soră. Jocul fanteziei i se părea atât de real, sensibilitatea lui era atât de acută, încât alcătui până şi cuvintele cu ajutorul cărora avea să se spovedească Maryniei, alegându-le pe cele mai simple şi mai sfâşietoare; trăia totul atât de sincer, încât ajunse să se emoţioneze de-a binelea.

La rândul ei, Marynia, în drum spre casă, începu să se gândească la poezia intitulată Crinul, care întârzia apariţia cărţii. Ca orice femeie, era puţin curioasă, dar se şi temea puţin. Se temea, de asemenea, de încurcăturile care puteau să se ivească în, viitor în relaţiile cu Zawiłowski.

Pradă acestor temeri, spuse:

— Ştii la ce mă gândesc? Totuşi Lineta ar fi un mare noroc pentru Zawiłowski.

— Spune-mi, o întrebă Połaniecki, ce v-a venit cu Zawiłowski şi prăjina aia italiană?

— Dragă Stach, eu nu fac pe peţitoarea, spun şi eu doar că n-ar fi rău. E adevărat că Anetka Osnowska este o exaltată, dar aşa-i ea, ca o scânteie.

— Aiurită, nu exaltată, dar crede-mă că nu-i atât de naivă, pe cât pare, şi cu toate astea îşi are planul ei. Câteodată mă gândesc că domnişoara Castelli o interesează tot atât de mult, ca şi pe mine, şi că aici trebuie să fie altceva la mijloc.

— Ce-ar putea să fie?

— Nu ştiu, şi poate că nu ştiu tocmai pentru că nu mă interesează. Oricum, eu n-am încredere în aceste femei.

Discuţia le fu întreruptă de Maszko, care trecea într-o birjă pe dinaintea casei lor şi, văzându-i, se grăbi s-o salute pe Marynia, apoi îi spuse lui Połaniecki:

— Bine că ne-am întâlnit, fiindcă mâine plec pentru câteva zile; azi este scadenţa şi ţi-am adus banii.

După care se adresă Maryniei:

— Am fost pe la tatăl dumitale. Domnul Pławicki arată splendid, dar mi-a spus că tânjeşte după conacul Krzemień, de aceea stă în cumpănă dacă n-ar fi bine să cumpere vreo fermă nu departe de oraş. I-am spus că dacă câştigăm procesul, poate să rămână la Płoszow.

Maryniei nu-i plăcea această discuţie, în care răzbătea o ironie uşoară, aşa că nu participă la ea în nici un fel. Curând, Połaniecki îl luă pe Maszko în cabinetul său.

— Deci totul merge bine? se interesă.

— Uite rata, răspunse Maszko, care ţi se cuvine din banii tăi. Fii drăguţ şi dă-mi chitanţă.

Połaniecki se aşeză la birou şi completă chitanţa, iar Maszko adăugă:

— Acum, altă chestiune. Ţi-am vândut cândva dumbrava de la Krzemień cu condiţia s-o pot răscumpăra cu acelaşi preţ plus un procent la înţelegere. Poftim preţul iniţial şi procentul stabilit. Sper că n-ai nimic de adăugat, eu însă pot numai să-ţi mulţumesc că mi-ai făcut atunci un mare serviciu, şi dacă vreodată vei avea nevoie, te rog să apelezi la mine fără nici o rezervă; serviciu contra serviciu! Ştii că-mi place să fiu recunoscător!

„Maimuţoiul ăsta începe să mă protejeze!” se gândi Połaniecki. Şi dacă n-ar fi fost la el acasă, poate că i-ar fi spus

în faţă ce gândea, dar se stăpâni şi răspunse:

— N-am nimic de adăugat, deoarece aşa prevede contractul, iar pe de altă parte, n-am considerat că e vorba de o afacere.

— Cu: atât mai mult voi şti să-ţi apreciez gestul, îl asigură Maszko.

— Altfel, ce se mai aude? întrebă Połaniecki. Văd că pluteşti cu toate pânzele sus. Cum stai cu procesul?

— În numele instituţiilor de binefacere, va veni la proces un avocăţel tânăr, pe nume Sledz[1]. Frumos nume, ce zici? Dacă mi-aş fi botezat pisica aşa, ar fi mieunat trei zile încheiate. Am să pui piper pe el şi am să-l mănânc. Mă întrebi cum merge procesul? Merge în aşa fel, încât, când se va da Sentinţa, voi putea probabil să mă retrag din avocatură, care, între noi fie vorba, nu-i o ocupaţie potrivită pentru mine, şi să mă stabilesc la Krzemień.

— Cu bani peşin în buzunar?

— Cu bani peşin în buzunar, şi încă mulţi de tot! Mi s-a acrit cu avocatura. Altminteri, cine-a plecat de la ţară îi duce dorul. Asta se moşteneşte odată cu sângele. Dar să lăsăm asta. Cum îţi spuneam, mâine plec şi v-o las în grijă pe doamna mea, mai ales că doamna Krasławska a plecat şi ea tocmai acum la un oculist de la Viena. Am să trec şi pe la familia Osnowski să-i rog şi pe ei să n-o uite.

— Cu plăcere, fireşte! răspunse Połaniecki.

Apoi îi veni în minte discuţia cu Marynia şi întrebă:

— Tu îi cunoşti de mult pe soţii Osnowski?

— Destul de demult. Cu toate că soţia mea îi cunoaşte şi mai de mult. El este foarte bogat; a avut o singură soră, care a murit, şi un unchi zgârcit, de la care a moştenit o avere uriaşă. Cât despre ea, ce să-ţi spun? Pe vremea când era domnişoară, citea tot ce-i cădea în mână; avea pretenţia că e înţeleaptă, artistă, într-un cuvânt, pretindea tot ce se poate pretinde, şi în plus îl iubea pe Kopowski. Cam asta-i ea, întreagă.

— Dar doamna Bronicz şi domnişoara Castelli?

— Domnişoara Castelli place mai mult femeilor decât bărbaţilor, de altfel, nu ştiu nimic despre ea în afară de ce se

[1] În limba polonă, *śledź* = scrumbie.

vorbeşte, anume că acelaşi Kopowski i-a făcut sau îi face curte, iar doamna Bronicz...

Maszko începu să râdă.

— Pe doamna Bronicz însuşi viceregele Egiptului o conducea la piramida lui Keops[1] răposatul Alfons[2] al Spaniei îi spunea în fiecare zi la Cannes: „*Bonjour madame la contesse!”* Musset îi scria prin 56 versuri în album, iar Moltke[3] se odihnea pe cufăraşul ei la Karlsbad, într-un cuvânt, cu ajutorul închipuirii, a luat parte la toate încoronările. Acum, de când domnişoara Castelli a crescut, sau mai degrabă s-a propulsat până la cinci picioare şi ceva, mătuşa „Bombonica” parcurge aceste itinerarii imaginare nu pe cont propriu, ci pe contul nepoatei de soră, întreprindere în care, de la o vreme, doamna Osnowska o ajută cu atâta înflăcărare, încât e greu să înţelegi ce scop urmăreşte. Asta-i tot, iar dacă vrei să ştii câte ceva despre răposatul Bronicz, află că acesta a murit acum şase ani, nu s-a stabilit de ce boală, pentru că doamna Bronicz inventează de fiecare dată alta, adăugind cu acest prilej că a fost ultimul vlăstar al neamului Ruryk, neadăugând însă că penultimul, adică tată lui, a fost pe vremuri administrator la familia Rdułtowski, unde a făcut o avere frumuşică. Am terminat... *Vanity's fair*[4]*!* Acum te las sănătos, rămâi cu bine, iar la caz de nevoie, contează pe mine. Dacă aş fi sigur că asemenea situaţie se va ivi în curând, te-aş obliga să-mi promiţi că nu vei apela la altcineva, ci numai la mine. La revedere.

Spunând acestea, Maszko îi strânse mâna lui Połaniecki cu o mărinimie de nedescris şi plecă. Połaniecki, însă, ridică din umeri şi spuse:

— Bine că nu m-a bătut pe umăr!... *Vanity's fair! vanity's fair!* Un om chipurile inteligent, care-şi bate joc de vanitatea altora, dar pe-a lui nu şi-o vede. Cât de schimbat părea acum câtăva vreme! Aproape că încetase să mai pozeze, dar după

---

[1] *Keops* (cca 2600 î.e.n.), faraon al Egiptului din dinastia, a IV-a; a ridicat la Gizeh cea mai înaltă dintre piramide, considerată una dintre cele şapte minuni ale lumii.

[2] Referire la Don Alfonso al Spaniei (1857 – 1885), fiul Isabelei a II-a, care abdică în favoarea fiului ei în 1870, când acesta devine rege al Spaniei.

[3] *Helmuth von Moltke* (1800—1891), mareşal prusian.

[4] Bâlciul deşertăciunilor (engl.).

ce a trecut necazul, diavolul a scos iarăşi coarnele.

Îşi aduse aminte ce spunea Waskowski despre vanitate şi poză, apoi se gândi:

„Totuşi, oamenii de acest fel se bucură de succes”.

XXIV

Doamna Osnowska uitase cu totul de serile romano-florentine, astfel că rămase de-a dreptul uimită când soţul ei îi aduse aminte de ele. Ce seri! nici pomeneală! Ea are acum alte preocupări legate de ceea ce s-ar putea numi „îmblânzirea vulturului”.

— Dacă cineva nu vede că vulturul şi Lineta sunt făcuţi unul pentru altul, îl rog pe soţul şi stăpânul meu să mă ierte, înseamnă că are vederea foarte scurtă şi n-ai ce-i face. Bărbaţii în general nu înţeleg multe lucruri, pentru că n-au intuiţie! Din acest punct de vedere, Zawiłowski poate să constituie o excepţie, dar dacă Marynia Połaniecka i-ar spune prieteneşte să se îmbrace cu mai multă grijă şi să-şi lase barbă, ar fi splendid! Castelka este o fire pe de-a-ntregul estetică şi o contrariază te miri ce, deşi, pe de altă parte, el o captivează, puţin spus! pur şi simplu o hipnotizează!... Dar cu natura ei, nu-i de mirare!

Ascultându-i ciripitul, domnul Osnowski se topea de plăcere şi, profitând de ocazie, se străduia să-i ia mâinile şi să le acopere de sărutări până la cot; la un moment dat, îi puse totuşi o întrebare pe care şi Połaniecki i-o pusese Maryniei:

— Spune-mi, de ce te interesează pe tine toate astea?

Iar doamna Aneta îi răspunse cu cochetărie:

— *La reine s'amuse!*[1] Nu e mare scofală să scrii cărţi, Ajunge să ai puţin talent; dar să aplici în viaţă ce se scrie în cărţi, e mult mai dificil, adevărat, dar ce distracţie grozavă!

După o clipă, adăugă:

— Poate că am şi eu un scop personal, dar te las să-l ghiceşti singur, dragă Józio.

— Ţi-l spun la ureche, răspunse Osnowski.

Curioasă, îşi aplecă urechea cu o mină ştrengărească,

[1] Regina se amuză (fr.).

clipind din ochii ca vioreaua. Osnowski, însă, îşi apropie gura de urechea ei numai ca s-o sărute, tot secretul reducându-se la repetarea vorbelor ei:

— *La reine s'amuse!*

Aşa şi era. Doamna Osnowska putea să aibă într-adevăr un scop al ei în apropierea lui Zawiłowski de „Castelka”, dar, pe de altă parte, crearea unui roman în viaţa de toate zilele şi rolul unei mici providenţe o atrăgeau şi o distrau grozav.

În aceste intenţii providenţiale, trecea destul de des şi pe la Marynia, ca să mai afle câte ceva despre „vultur”, şi de cele mai multe ori se întorcea acasă cu veşti bune. Întrucât Zawiłowski, vrând să adoarmă bănuielile Maryniei, vorbea din ce în ce mai mult cu ea despre domnişoara Lineta. Diplomaţia lui se dovedi a fi atât de rodnică, încât odată, când doamna Osnowska o întrebă fără ocol pe Marynia dacă Zawiłowski nu este cumva îndrăgostit de ea, aceasta îi răspunse râzând:

— Dragă Anetka, trebuie să ne împăcăm cu gândul că nu ne iubeşte pe nici una dintre noi. Mărul i-a fost atribuit Linetei, iar nouă nu ne mai rămâne decât să plângem sau să ne resemnăm.

Pe de altă parte, domnişoarei Castelli i se sugerau mereu aceste gânduri şi sentimente pe care amorul propriu îi impunea să nu le respingă. De dimineaţa până seara auzea întruna că acest „vulturl cu aripi uriaşe o iubeşte, că se află la picioarele ei, şi o făptură aleasă, excepţională, ca ea, nu poate rămâne nesimţitoare. Era şi prea măgulită, ca să poată fi indiferentă. În timp ce-l picta pe Kopowski, admira, e drept, întotdeauna „planurile formidabile de pe faţa lui şi-i plăcea, pentru că el îi oferea posibilitatea să formuleze tot felul de idei care erau repetate după aceea ca dovezi de inteligenţă şi spirit cultural; îi plăcea din diferite motive, dar nici Zawiłowski nu era urât, cu toate că nu purta barbă şi nu se îmbrăca destul de îngrijit, în plus, atâta se vorbea despre aripile lui şi despre aceea că un suflet ca al ei trebuie să-i înţeleagă! Vorbeau cu toţii, nu numai Anetka. Doamna Bronicz, care nu pricepea în tinereţe cum de poate cineva să reziste farmecelor ei, transformase ulterior această nefericită siguranţă de sine asupra nepoatei, împărtăşind astfel părerea doamnei Osnowska, brodind pe canavaua realităţii florile

propriei închipuiri. În cele din urmă, până şi domnul Osnowski se alătură celorlalţi. Din dragoste pentru soţia lui, ţinea la „Castelka” şi la doamna Bronicz, fiind dispus să iubească tot ce avea vreo legătură mai apropiată sau mai depărtată cu „Anetka”, aşa că luă şi el lucrările în serios. Zawilowski îi era simpatic; informaţiile pe care le căpătase despre el sunau promiţător. În general, aflase despre el doar că era un mizantrop ambiţios şi perseverent în tot ce întreprindea... iar pe deasupra, închis în el şi foarte capabil; când doamnele se arătară încântate, domnul Osnowski începu să se gândească foarte serios: „Poate că n-ar fi rău!” Purtarea lui Zawiłowski îndreptăţea până la un punct seriozitatea acestui punct de vedere; de la un timp, începuse să viziteze mai des „salonul comun” şi să discute mai mult cu domnişoara Lineta. E adevărat, primul lucru îl făcea întotdeauna la invitaţia amabilă a doamnei Osnowska, dar ai doilea decurgea din propriai voinţă. Doamna Aneta observă şi ea că privirea iui se opreşte tot mai stăruitor asupra cosiţei aurii şi a pleoapelor somnoroase ale Castelkăi, urmărind-o de fiecare dată când trecea prin salon. Tânărul începuse într-adevăr s-o examineze mai atent, întrucâtva din pură diplomaţie, dar şi din curiozitate.

Lucrurile căpătară o întorsătură mult mai gravă când îi apăru primul volum de poezii. Versurile lui atrăseseră atenţia mai dinainte şi se vorbise mult despre ele, dar impresia fusese subţiată considerabil de apariţia la intervale mari de timp. Cartea însă impuse dintr-o dată prin strălucire, forţă şi sinceritate. Limba avea durabilitatea şi greutatea metalului, cu toate acestea, se mlădia ascultătoare şi îmbrăca cele mai subtile forme. Ecourile sporiră. Curând, murmurul laudativ se transformă într-o admiraţie gălăgioasă. Cu exagerarea obişnuită în asemenea împrejurării se suprasolicita valoarea cărţii, tânărul poet fiind considerat drept viitorul moştenitor al marilor rapsozi ai neamului. Numele lui, cunoscut mai degrabă în colegiile redacţionale, se răspândi în public. Începu să se vorbească pretutindeni despre el, lumea se ocupa de el şi-l căuta; curiozitatea era cu atât mai mare, cu cât personal era foarte puţin cunoscut. Bătrânul şi bogatul domn Zawiłowski, tatăl domnişoarei Helena, care avea

obiceiul să spună că cele mai mari nenorociri sunt podagra şi rudele sărace, repeta acum cui îl întrebai: *Mais oui, mais oui — c'est mon cousin*[1] şi această declaraţie îşi avea greutatea ei pentru multe persoane, iar pentru doamna Bronicz una de prima mână. Doamna Osnowska şi domnişoara Castelli încetară să mai sufere din cauza acului lipsit de gust de la cravata lui Zawiłowski, deoarece acum totul putea să pară drept originalitate. În sinea lor mai sufereau totuşi că-l chema Ignacy. Ar fi preferat un alt nume, care să se potrivească mai bine cu gloria şi poezia; când însă domnul Osnowski, care învăţase puţină latină la Metz, le lămuri că Ignacy înseamnă focos, declarară că, dacă-i aşa, nu se mai pune problema şi se împăcară şi cu numele mic.

Succesul cărţii stârni o bucurie mare la birou şi în familiile Bigiel şi Połaniecki. La birou nu avea cine să-l invidieze. Bătrânul casier, Wałkowski, agentul comercial Abdulski şi al doilea contabil, Późniakowski, erau mândri de colegul lor, de parcă faima lui se răsfrângea şi asupra firmei. Wałkowski chiar spuse: „Ştiu că acum ne-a sporit prestanţa!” Bigiel chibzui vreo două zile dacă, în aceste condiţii, Zawiłowski mai poate să rămână într-un post modest la Casa de comerţ „Połaniecki şi Bigiel”, dar acesta, întrebat, răspunse:

— Asta-i bună! Cum, dragă domnule, pentru că lumea trăncăneşte puţin pe seama cărţii mele, vreţi să mă lipsiţi de pâinea zilnică şi de cei mai plăcuţi colegi! Editor n-am găsit, şi dacă nu eram contabil aici, nu puteam să-mi public volumul.

Argumentul nu putea fi respins, aşa că Zawiłowski rămase la birou. Numai că acum era un oaspete frecvent acasă la Bigiel şi la Połaniecki. După apariţia cărţii, o săptămână încheiată ezită să se ducă pe la soţii Osnowski, ca şi când făcuse vreo boacănă. Dar doamna Bigiel şi Marynia îl îndemnară să treacă şi pe la ei, şi cum în adâncul inimii voia şi el, într-o bună zi, spre seară, se duse.

Doamnele tocmai plecau la teatru. Voiau neapărat să renunţe, dar el se împotrivi şi, în cele din urmă, găsiră o soluţie care le făcu mare plăcere doamnei Aneta şi domnişoarei Castelli, anume aceea de a le însoţi. Aşa se şi întâmplă: „Jósie, dacă vrea, poate să-şi ia un bilet în stal!” Şi

[1] Desigur, desigur — e vărul meu (fr.)

Józio îşi luă bilet în stal. În timpul spectacolului, în lojă, Zawiłowski şi Lineta ocupară locurile din faţă, întrucât doamna Osnowska se încăpăţână să stea ca o „mamă” pe cele din spate împreună cu doamna Bronicz. „Voi discutaţi nestingheriţi despre orice vreţi, iar dacă vine cineva, o să-l iau eu în primire şi n-o să vă deranjeze.” Când se află cine ocupa loja, ochii oamenilor începură să se întoarcă spre ea. Domnişoara Castelli se simţi înconjurată parcă de lumină; intuia că lumea nu se uită numai la el, ci în acelaşi timp se întreabă: cine-i femeia cu părul auriu şi pleoape somnoroase spre care se apleacă şi-i vorbeşte? Ea însăşi se uita din când în când la el şi îşi spunea că dacă n-ar avea bărbia prea ieşită înainte, ar avea un profil delicat, chiar foarte frumos, de aceea ar trebui să-şi lase barbă... Cât despre doamna Osnowska, ea îşi respectă întru totul făgăduiala şi, când sosi Kopowski, atâta îi vorbi, încât abia mai avu vreme s-o salute pe domnişoara Castelli şi să-i spună lui Zawiłowski:

— Dumneata scrii poezii.

După săvârşirea acestei descoperiri fericite, izbuti să mai adauge, dar mai degrabă ca un fel de monolog:

— Mie mi-ar place grozav poeziile, dar se întâmpla un lucru ciudat, ori de câte ori încep să citesc, mă iau alte gânduri.

Întorcându-şi faţa spre el, domnişoara Castelli îi aruncă o privire lungă, şi nu se ştie ce precumpănea în această privire: răutatea femeii ori admiraţia artistei, deoarece acest cap fără creier, care se iţea în fundul lojii, arăta pe fondul roşu al pereţilor asemenea unei magistrale idei artistice.

După spectacol, doamna Osnowska nu vru să-l elibereze pe Zawiłowski şi plecară împreună la ceai. Abia ajunseră acasă, că doamna Bronicz începu să-i facă reproşuri:

— Domnule, eşti un om rău, şi dacă o să i se întâmple ceva Linetkăi, o s-o ai pe conştiinţă. Biata copilă nu mai mănâncă, nu mai doarme, şi te citeşte mereu...

Doamna Osnowska adăugă şi ea:

— Aşa-i! Şi eu am de ce să mă plâng: a pus mâna pe cartea dumitale şi nu mai vrea s-o dea la nimeni nici o clipă, iar dacă ne supărăm, ştii, dragă domnule, ce spune? „E-a mea! e a mea!”

La care domnişoara Castelli, deşi n-avea nici o carte în mână, o strânse la piept, vrând parcă s-o apere de cineva, şi spuse cu glas moale:

— Pentru că e a mea! a mea!...

Zawiłowski se uită la ea şi simţi că ceva se înfioară în el.

Plecă destul de târziu şi, în drum spre casă, trecu pe lângă ferestrele luminate ale locuinţei lui Połaniecki. După spectacol, şi după discuţia de la familia Osnowski, simţea că i se învârte. capul. Acum, vederea acestor ferestre îl aduse cu picioarele pe pământ. Încercă brusc o senzaţie copleşitoare, pe care o încerci de fiecare dată când te gândeşti la cineva foarte bun şi foarte scump. Adoraţia curată faţă de Marynia răbufni în inima lui cu puterea de altădată. Îl cuprinse o exaltare blândă, în care simţurile dorm, iar omul se reduce aproape exclusiv la sufletul lui, şi se întoarse acasă şoptind fragmente din Crinul, cea mai înflăcărată poezie pe care o scrisese vreodată.

La familia Połaniecki era încă lumină, fiindcă se întâmplase ceva în care Marynia vedea mult aşteptata milă dumnezeiască.

Seara, după ceai, şedea ca de obicei bătându-şi capul cu cheltuielile de peste zi, când deodată puse creionul pe masă. Apoi păli, dar, în acelaşi timp, faţa i se lumină şi rosti cu glasul puţin schimbat:

— Stach!...

Połaniecki se miră de vocea ei, aşa că se apropie şi o întrebă:

— Ce ai? Eşti puţin palidă.

— Vino mai aproape, vreau să-ţi spun ceva.

Şi luându-i capul în mâini, începu să-i şoptească ceva la ureche; el o ascultă, apoi îi spuse, sărutând-o pe frunte:

— Ai grijă să nu te tulburi, că poate să-ţi facă rău...

Dar şi în cuvintele lui răzbătea tulburarea... O vreme, se preumblă prin încăpere, privind cu luare-aminte la soţia lui, apoi o sărută iarăşi pe frunte.

— Oamenii îşi doresc de obicei ca primul copil să fie băiat, îi spuse, dar tu să ţii minte că eu vreau o fată. O să-i punem numele Litka.

Nici unul, nici celălalt nu putură să adoarmă până noaptea

târziu; iată de ce Zawiłowski văzuse ferestrele luminate.

PARTEA A TREIA

I

Połaniecki le împărtăşi noutatea soţilor Bigiel abia după o săptămână, când posibilitatea deveni certitudine. Doamna Bigiel alergă în aceeaşi zi la Marynia, care izbucni în plâns la pieptul ei.

— Mi se pare, spuse, că şi Stach mă va iubi mai mult acum.

— Cum adică mai mult? se miră doamna Bigiel.

— Am vrut să spun, şi mai mult! răspunse Marynia. Vezi tu, eu am impresia că niciodată nu-i de ajuns.

— Dacă n-ar fi de ajuns, ar avea de-a face cu mine! Lacrimile de pe faţa dulce a doamnei Połaniecka se uscară şi rămase numai zâmbetul. După o clipă, îşi împreună mâinile ca pentru rugăciune şi spuse:

— Ah, numai să dea Dumnezeu să fie fată, fiindcă Stach îşi doreşte să aibă o fată!

— Şi tu ce-ai prefera?

— Eu aş... dar să nu-i spui lui Stach... eu aş prefera un băiat, dar... mai bine să fie fată!

Apoi căzu pe gânduri şi întrebă:

— Nu se poate face nimic în acest sens, nu-i aşa?

— Nu, răspunse doamna Bigiel râzând. Nu s-a inventat încă nimic.

La rândul lui, Bigiel împărtăşi noutatea tuturor cunoscuţilor, iar la birou spuse de faţă cu Połaniecki cu anume gravitate în glas:

— Ei bine, domnii mei, se pare că firma va mai avea un asociat.

Funcţionarii îl priviră întrebător, şi el adăugă:

— Datorită domnului şi doamnei Połaniecki.

Atunci se repeziră cu toţii la Połaniecki şi-l felicitară, cu excepţia lui Zawiłowski, care, aplecându-se deasupra biroului, începu să cerceteze cu luare-aminte coloanele de cifre şi abia după o vreme, intuind că purtarea lui ar putea atrage atenţia, se apropie schimbat la faţă de Połaniecki şi, strângându-i

mâna, repetă de. câteva ori:

— Felicitări, felicitări...

După care, avu impresia că este de-a dreptul comic; parcă se prăbuşise ceva peste el, simţea un gol nemărginit înăuntrul lui şi lumea i se părea cu totul banală. Cel mai greu de suportat era totuşi sentimentul ridicolului; totul era atât de natural şi lesne de prevăzut, încât până şi Kopowski ar fi fost în stare să prevadă cursul întâmplărilor. El, în schimb, un om inteligent, care scria poezii întâmpinate cu entuziasm, care înţelegea tot ce se întâmplă în jurul lui, se amăgise atât de mult cu iluzii, încât acum avea impresia că trăsnetul se abătuse din senin asupra lui. Ce situaţie umilitoare! O cunoscuse pe Marynia după ce aceasta se căsătorise cu Połaniecki, aşadar îşi închipuise aproape fără să vrea că fusese dintotdeauna doamna Połaniecka, că aşa avea să rămână în viitor, ca şi acum, şi nici nu-i trecuse prin minte că ar mai putea interveni vreo schimbare. Cândva, văzând tonurile viorii de pe faţa ei, o asemuise cu un crin şi-i dedicase versuri diafane. Iar acum, simţul acesta fără istov al ridicolului, care învăluia de fiecare dată necazurile în apele batjocurii, îi şoptea la ureche: „Adevărat crin, n-am ce zice!...” Zawiłowski se simţea din ce în ce mai zdrobit şi mai caraghios. El scria poezii, iar Połaniecki nu scria. În această comparaţie, amărăciunea chinuitoare se împletea cu bufoneria; Zawiłowski sorbea cu lăcomie din acest pahar, de parcă nu voia să se irosească nici o picătură. Dacă sentimentele lui ar fi ieşit la iveală, dacă i le-ar fi mărturisit Maryniei şi ea l-ar fi respins cu cel mai mare dispreţ, iar Połaniecki l-ar fi dat afară din slujbă, viaţa lui ar fi semănat cel puţin cu o dramă. Dar un sfârşit „atât de plat!...” Sensibilitatea lui înregistra totul de zece ori mai puternic decât aceea a oamenilor obişnuiţi, aşadar situaţia i se părea de-a dreptul de neîndurat, iar orele de birou până la sfârşitul zilei de muncă — un adevărat chin. Dragostea lui pentru Marynia nu izvora din adâncul inimii, dar îi acaparase întreaga imaginaţie, iar acum realitatea îl izbise fără milă drept în moalele capului; avea impresia că lovitura nu era numai dureroasă şi grosolană, ci în acelaşi timp batjocoritoare. Îi trecu prin minte un gând disperat: să-şi ia pălăria, să plece şi

să nu se mai întoarcă niciodată. Spre norocul lui, era ora când se sfârşea munca la birou, şi începură cu toţii să se pregătească de plecare.

Străbătând coridorul şi văzându-şi figura prelungă şi bărbia ieşită înainte în oglinda de lângă cuier, îşi spuse: „Aşa arată un măscărici!” în ziua aceea nu se mai duse ca de obicei la masă cu al doilea contabil, Późniakowski. Ar fi fugit bucuros şi de el însuşi. Se închise în casă şi cu o exagerare vrednică de un artist adevărat îşi spori până la limita imposibilului propria nenorocire şi ridicolul situaţiei în care se afla. Se linişti după câteva zile, deşi, îşi simţea inima atât de pustiită, asemenea unei locuinţe din care se mutase cineva. Pe la familia Połaniecki nu se mai arătă vreo două săptămâni, dar după scurgerea acestui timp, o văzu pe Marynia la vila soţilor Bigiel şi rămase uimit.

I se păru aproape urâtă. Nu era întru totul numai o falsă impresie, fiindcă, deşi în făptura ei cu greu se putea observa vreo modificare, se schimbase totuşi foarte mult. Avea buzele umflate, broboane pe frunte şi îşi pierduse prospeţimea tenului. Era într-adevăr liniştită, dar şi tristă întrucâtva, de parcă încercase nu ştiu ce dezamăgire. Zawiłowski, care avea un suflet bun, fu mişcat de urâţenia ei. Mai înainte avea senzaţia că o dispreţuieşte, dar acum înţelese că era o prostie din partea lui.

De altfel, i se schimbase numai chipul, bunătatea şi bunăvoinţa îi rămăseseră aceleaşi. Mai mult, simţindu-se acum mai bine apărată împotriva admiraţiei lui excesive, se arătă mai binevoitoare decât înainte. Îl întrebă cu mare emoţie despre domnişoara Castelli, şi când observă că vorbeşte şi el cu plăcere despre ea, începu să zâmbească nespus de dulce cu zâmbetul de altădată şi spuse aproape veselă:

— Bine, lasă! Sunt foarte mirate că n-ai mai fost pe acolo de atâta vreme; ştii ce mi-au spus Anetka şi doamna Bronicz? Mi-au mărturisit că...

Dar se întrerupse şi adăugă:

— Nu, nu pot să spun cu voce tare. Să mergem puţin în grădină...

Şi se ridică, dar nu destul de atentă, aşa că se împiedică

la primul pas şi fu aproape să cadă.

— Bagă de seamă! o certă Połaniecki.

Marynia începu să se uite la el aproape cu frică şi umilinţă şi, roşind, răspunse:

— Stach, pe dragostea mea, s-a întâmplat fără să vreau!...

— Ei, n-o mai înspăimânta şi dumneata! interveni repede doamna Bigiel.

Era atât de limpede că Połaniecki se gândea mai mult la copil decât la Marynia, încât înţelese până şi Zawiłowski.

Cât despre Marynia, ea cunoştea de mult preferinţa soţului. Din această cauză, în sufletul ei se ducea o luptă crâncenă, despre care deocamdată nu vorbise cu nimeni; lupta era cu atât mai dificilă, cu cât starea sănătăţii ei năştea nelinişte, surescitare şi înclinaţia spre gânduri negre. Trecuse prin clipe grele înainte de a-şi spune că trebuie să fie aşa cum este.

Połaniecki ar fi fost de-a dreptul uluit, dacă cineva i-ar fi spus că nu-şi iubeşte şi mai ales nu-şi preţuieşte soţia cum se cuvenea s-o facă. O iubea în felul lui, socotind totodată că acum, mai mult ca oricând, trebuiau să fie amândoi preocupaţi în primul rând de copil. Fiind cam repezit şi impulsiv din fire, împingea uneori această grijă prea departe, dar nu-şi făcea nici o vină din asta. Nici măcar nu se gândea la cele ce puteau să se întâmple în sufletul Maryniei. Nutrea convingerea că printre alte obligaţii ale ei, cea mai importantă era aceea de a-i face copii, aşadar nu făcea nimic deosebit îndeplinindu-şi-o. Îi era recunoscător pentru asta şi îşi închipuia că arătându-se grijuliu faţă de soarta copilului, este grijuliu în acelaşi timp şi faţă de ea, atât de grijuliu, cum puţini bărbaţi puteau fi. Dacă ar fi crezut de cuviinţă că trebuie să-şi analizeze purtarea faţă de soţie, ar fi ajuns la convingerea că era cu totul firesc ca farmecul ei pur feminin să-l atragă acum mai puţin decât înainte. Cu fiecare zi care trecea, se făcea tot mai urâtă şi uneori îi contraria simţul estetic. Era de părere totuşi că, ascunzându-i această stare de fapt şi străduindu-se să-i arate compătimirea, este atât de delicat, cum numai un bărbat poate fi cu o femeie.

Ea, însă, avea senzaţia că speranţa, pe care contase cel mai mult, o dezamăgise; intuia că acum coborâse pe al doilea

plan, că avea să coboare tot mai mult. Şi cu toate că îşi iubea soţul, cu toate comorile de duioşie ce se adunau în ea pentru viitorul copil, la început, sufletul îi fusese cuprins de revoltă şi amărăciune. Dar asta nu durase prea mult. Începuse să lupte cu aceste simţăminte chinuitoare şi izbutise să le înfrângă. Îşi spusese că nu e vina nimănui, că asta este viaţa, ordinea firească a lucrurilor, care exprimă voia lui Dumnezeu. Apoi începuse să se acuze singură de egoism şi să se simtă strivită sub povara acestui gând. Putea oare să se gândească numai la ea, să nu-i mai pese de Stach şi de viitorul copil? Ce poate să-i reproşeze lui Stach? Ce era de mirare că el, care iubea atât de mult copiii altora, se gândea acum în primul rând la al lui, că-i bătea inima numai pentru el? Nu-l mânia oare pe Dumnezeu, îngăduindu-şi să se gândească mai întâi la nu ştiu ce drepturi ale ei, la fericirea ei, ea care era atât de vinovată? Cine este ea şi ce drept are la o soartă deosebită? Era gata să-şi pună cenuşă în cap. Răzvrătirea se consumase; doar undeva în adâncul inimii rămăsese puţină părere de rău că viaţa era atât de ciudată şi fiecare simţământ, în loc să le sporească pe cele vechi, le estompa tot mai mult... Dar când aceste regrete scăpau din inimă şi năvăleau în ochi sub formă de lacrimi, ori începeau să-i tremure pe buze, nu le mai permitea să se manifeste. „Tăcere! îşi spunea în sinea ei, aşa este, aşa va fi şi aşa trebuie să fie, pentru că aşa este viaţa şi asta-i voia Domnului, cu care se cuvine să te împaci”. Şi în cele din urmă, se împăcase.

Cu încetul, îşi recăpătase liniştea, nedându-şi seama că aceasta se întemeia pe resemnare şi mâhnire. Altminteri, era o mâhnire care o făcea să zâmbească. Câteodată, ca oricare femeie tânără, nu se simţea prea bine când citea limpede în ochii soţului sau ai vreunui străin: „Ah, cum te-ai mai urâţit!” Dar pentru că doamna Bigiel o asigura că „după aceea” va fi şi mai frumoasă, le răspundea în sinea ei: „Aveţi răbdare!” şi cu asta se simţea mângâiată.

Ceva asemănător îi răspunse şi lui Zawiłowski. Era în acelaşi timp bucuroasă şi tristă din cauza impresiei pe care o făcuse asupra lui; pe de o parte, amorul propriu o făcea să sufere puţin, iar pe de altă parte, se simţea foarte bine apărată de starea ei şi putea să vorbească mai liber cu el.

Voia într-adevăr să discute cu el, şi încă la modul foarte serios, deoarece cu câteva zile în urmă doamna Aneta Osnowska îi spusese pe şleau că zvelta „Coloană” era îndrăgostită până peste urechi, şi Zawiłowski avea toate şansele.

Marynia era neliniştită întrucâtva de această grabă de a bate fierul cât e cald. Nu pricepea de ce se întâmplă aşa, chiar dacă punea totul pe seama impulsivităţii doamnei Aneta. Pentru Zawiłowski, care devenise într-un fel răsfăţatul celor două case, nutrea, ca şi soţii Bigiel şi Połaniecki, o prietenie adâncă şi-i era recunoscătoare că o cunoscuse cu adevărat. De aceea, l-ar fi ajutat cu dragă inimă în ceea ce credea că reprezintă pentru el lozul cel mare, cu toate că uneori se întreba: „Şi dacă va fi rău pentru el?:” Se temea puţin şi de răspunderea pe care şi-o asuma, şi de purtarea ei de mai înainte. Aşadar, acum voia să afle mai întâi ce gândeşte el cu adevărat, apoi să-l facă să înţeleagă cum stau lucrurile, iar la sfârşit să-l sfătuiască să chibzuiască bine înainte de a acţiona în vreun fel.

— Sunt foarte mirate că dumneata n-ai mai trecut de atâta timp pe acolo, repetă Marynia când ieşiră în grădină.

Zawiłowski o întrebă:

— Doamnă, ce ţi-a spus doamna Osnowska?

— Un singur lucru pot să-ţi spun, deşi nu ştiu dacă se cuvine s-o fac. Doamna Osnowska mi-a spus că... Dar nu! Trebuie să ştiu mai întâi de ce n-ai mai fost pe la ele?

— Am fost bolnav şi am avut un necaz. N-am ieşit nicăieri. N-am fost în stare! Te-ai întrerupt, însă...

— Da, pentru că voiam să ştiu dacă nu eşti supărat pe ele din cine ştie de motiv. Uite ce e, doamna Osnowska mi-a spus că Lineta bănuieşte că aşa stau lucrurile şi că a văzut-o de câteva ori cu lacrimi în ochi din această pricină.

Zawiłowski roşi, iar pe faţa-i expresivă se răsfrânse o duioşie neprefăcută.

— O, Doamne, cum m-aş putea supăra pe domnişoara Lineta? Dumneata crezi că ea poate să jignească pe cineva?

— Eu nu fac decât să repet ce mi s-a spus, deşi doamna Osnowska este atât de impulsivă, încât nu îndrăznesc să garantez că tot ce-mi spune este şi foarte exact. Ştiu că nu

minte, dar înţelegi şi dumneata că firile foarte iuţi văd câteodată lucrurile ca printr-o lentilă măritoare. Să verifici şi dumneata dacă-i adevărat. Lineta mi se pare drăguţă, foarte deosebită şi foarte bună, dar să verifici, oricum. Ai doar un spirit de observaţie foarte dezvoltat.

— Nu mă îndoiesc deloc că este o fiinţă foarte bună şi cu totul deosebită. Cândva am spus că amândouă îmi fac impresia unor străine, dar nu-i adevărat! Doamna Osnowska, poate, dar domnişoara Lineta în nici un caz!

Marynia răspunse:

— Trebuie să iei seama singur. Înţelegi, cred, că eu nu te îndemn la nimic... Să-ţi spun drept, m-aş teme puţin şi de Stach, care nu le agreează... Ca să fiu sinceră, când am auzit că Linetka a plâns, am simţit că mi se rupe inima... Biata fată!...

— N-am cuvinte să-ţi spun cât sunt de mişcat când mă gândesc la asta! răspunse Zawiłowski.

Vorbirea le fu întreruptă de Połaniecki care, apropiindu-se, spuse:

— Ce-i asta? iarăşi umbli cu peţitul! Femeile astea sunt totuşi incorigibile! Marynia, draga mea, aş fi foarte fericit dacă nu te-ai mai amesteca în asemenea treburi.

Doamna Połaniecka începu să-i explice cum stau lucrurile, dar el se întoarse spre Zawiłowski şi-i zise;

— Mie nu-mi place să mă amestec, dar ştiu una şi bună; n-am nici cea mai mică încredere în aceste doamne.

Cu toate acestea, Zawiłowski se întoarse acasă pe aripile viselor. Vibrau în el toate strunele închipuirii şi răsunau cu atâta putere, încât somnul îl părăsi cu totul. Nu mai aprinse lumina, ca să nu-l împiedice nimic să cânte pe aceste strune stârnite; stând aşa în lumina lunii, se gândea, mai degrabă crea. Nu iubea încă, dar îl cuprindea o duioşie nemărginita, când se gândea la domnişoara Castelli, şi alcătuia asemenea imagini de parcă era deja îndrăgostit.

O vedea atât de limpede, de parcă se afla înaintea lui; îi vedea ochii negri şi capul bălai, care se înclina spre pieptul lui asemenea unei flori retezate. I se părea că îşi aşează degetele pe tâmplele ei, că simte atingerea mătăsoasă a părului şi, înălţându-şi puţin capul, vrea să se convingă dacă

mângâierea lui i-a uscat lacrimile, iar ochii ei râd la el asemenea cerului umezit încă după ploaie, dar însorit... Simţurile îi fură antrenate de zborul imaginaţiei. Avea impresia că-i mărturiseşte dragostea, că o strânge la piept şi-i simte bătaia grăbită a inimii, că stă cu capul pe genunchii ei care-i încălzeau faţa prin ţesătura de mătase, începu să tremure cu adevărat. Mai înainte fusese pentru el doar o imagine, acum o simţea pentru prima dată ca pe o femeie. Toate gândurile i se concentrau în jurul ei, făcându-l să uite unde este şi ce se întâmplă cu el.

Un glas răguşit de pe stradă îl readuse la realitate. Aprinse lumina şi începu să mediteze cu mai multă luciditate. Îl cuprinse teama, deoarece acum un lucru i se părea neîndoielnic: dacă nu va renunţa cu totul la vizitele pe care le făcea doamnei Bronicz şi familiei Osnowski, se va îndrăgosti de Lineta la nebunie.

„Trebuie deci să aleg!” îşi spuse.

Şi a doua zi se duse s-o vadă, întrucât începuse să-i fie dor de ea. În aceeaşi noapte, însă, încercă să serie o poezie pe care o intitulă *Pânze de păianjeni*.

Nu îndrăzni totuşi să se ducă la doamna Bronicz, aşa că aşteptă până la ora când putea să-i găsească pe toţi la ceai în salonul comun. Doamna Osnowska îl întâmpină cu inima deschisă, izbucnind în hohote vesele de râs, dar el le dădu bineţe tuturor, apoi începu să se uite la faţa domnişoarei Castelli, şi inima îi bătu cu putere când văzu întipărită pe chipul ei o bucurie adâncă, fără margini.

— Domnule, ştii ce-am crezut eu? exclamă doamna Aneta cu impulsivitatea de totdeauna. „Plopuşorul” nostru ţine atât de mult ca bărbaţii să poarte barbă, încât m-am gândit că ţi-ai lăsat-o şi dumneata să crească şi de aceea n-ai mai venit pe la noi.

„Plopuşorul” însă răspunse:

— Nu, nu! Domnule, te rog să rămâi aşa cum te-am cunoscut.

Domnul Osnowski îi înconjură mijlocul cu braţul şi-i spuse cu familiaritatea unui om binecrescut, care ştie şi vrea să stabilească de la început relaţii mai apropiate, mai puţin convenţionale:

— Ai dat bir cu fugiţii, domnule Ignaś, nu-i aşa? Ei bine, află că am eu ac de cojocul dumitale; Linetka,trebuie să-ţi înceapă portretul, aşa că vei fi nevoit să vii în fiecare zi.

Doamna Osnowska bătu din palme:

— Ce deştept e Józio, mai mare mirarea!

Domnul Osnowski se lumină de bucurie că spusese ceva ce-i plăcuse soţiei şi începu să repete:

— Nu-i aşa draga mea, nu-i aşa?

— Eu am făcut unele propuneri, interveni domnişoara Castelli cu glas molatic, dar n-am insistat de teamă să nu devin agasantă.

— Sunt la dispoziţia dumitale, domnişoară, dădu răspunsul Zawiłowski.

— Ziua s-a mărit foarte mult acum, poate pe la patru, după domnul Kopowski. De altfel, pe nesuferitul ăsta am să-l termin în curând.

— Domnule, ştii ce-a spus Lineta despre domnul Kopowski? începu doamna Bronicz.

Dar domnişoara Castelli nu-i îngădui în ruptul capului să spună ce anume, mai ales că îi veni în ajutor domnul Pławicki care sosi tocmai atunci, atrăgând asupra lui atenţia tuturor. După ce o cunoscuse pe doamna Aneta la Marynia, domnul Pławicki îşi pierduse capul din pricina ei, lucru pe care-l recunoştea fără ezitare, în timp ce ea cocheta fără milă cu el, spre bucuria ei şi a celorlalţi.

— Tătuţă, stai colea lângă mine, îl pofti, o să ne simţim amândoi foarte bine, nu-i aşa?

— Ca în rai, draga mea, ca în rai! se bucură domnul Pławicki, lovindu-se de câteva ori cu palma peste genunchi şi scoţându-şi vârful limbii de mulţumire.

Zawiłowski se aşeză lângă domnişoara Castelli şi-i zise:

— Sunt atât de fericit că voi putea veni în fiecare zi... N-aş vrea să-ţi ocup timpul...

— Ba să mi-l ocupi, răspunse Lineta privindu-l în ochi, fiindcă dumneata te pricepi s-o faci mai bine decât oricare altul. Eu m-am temut într-adevăr să nu te plictisesc, pentru că mi-e frică de dumneata.

Fu rândul lui Zawiłowski s-o privească în albul ochilor şi să-i răspundă apăsat:

— Să nu-ţi mai fie, domnişoară!

Domnişoara Lineta îşi coborî pleoapele şi urmă o clipă de tăcere destul de penibilă, după care îl întrebă cu glasul scăzut:

— De ce n-ai mai venit pe la noi de atâta vreme?

Îi stătea pe limbă să-i răspundă: „De teamă”, dar nu îndrăzni să meargă atât de departe, aşa că rosti:

— Ara scris.

— O poezie?

— Da, cu titlul *Pânze de păianjeni!* Mâine o aduc. Îţi mai aduci aminte ce-ai spus când ne-am cunoscut? Că ai vrea să fii o pânză de păianjen? Vorbele dumitale mi s-au întipărit în minte, şi de atunci văd mereu în faţa ochilor imaginea ocheţilor alburii fâlfâind prin aer.

— Fâlfâie, dar nu cu forţa proprie, răspunse domnişoara Castelli, şi nu pot să se înalţe prea sus, doar dacă...

— De ce nu-ţi sfârşeşti vorba, domnişoară?

— Doar dacă s-ar înfăşură în jurul aripilor unui Zmeu uriaş...

Spunând acestea, domnişoara Lineta se ridică brusc şi se duse să-l ajute pe domnul Osnowski care tocmai deschidea fereastra.

Zawiłowski rămase singur cu ochii înceţoşaţi. I se părea că-şi aude vinele zvâcnind la tâmple.

Îşi veni în fire abia când auzi glasul mieros al doamnei Bronicz.

— Acum câteva zile, bătrânul domn Zawiłowski mi-a spus că sunteţi rude, dar dumneata nu vrei să te duci pe la el, iar el nu poate, fiindcă are podagră. De ce nu treci pe la el? E un om atât de drăguţ, şi de distins! Hai, fă-i şi lui o vizită. E destul de jenant pentru el. Ai să te duci?

— Bine, doamnă, o să mă duc, consimţi Zawiłowski; care în clipa aceea era gata să accepte orice.

— Cât de bun şi de agreabil poţi să fii! O s-o cunoşti acolo pe verişoara dumitale, domnişoara Helena. Numai să nu te îndrăgosteşti de ea, pentru că e şi ea o persoană foarte distinsă.

— Nu doamnă, nu e nici o primejdie, se împotrivi Zawiłowski râzând.

— Lumea vorbeşte că l-a iubit pe Płoszowski, acela care s-a împuşcat, şi că a rămas cu inima îndoliată pentru totdeauna. Când te duci să-i vezi?

— Mâine, poimâine. Când vrei dumneata.

— Te întreb, pentru că ei pleacă în vilegiatură. Vara e aproape! Dumneata unde vei petrece vara?

— Nu ştiu, doamnă, dar dumneavoastră?

Domnişoara Castelli, care între timp revenise şi se aşezase nu prea departe, întrerupse discuţia cu Osnowski şi, auzind întrebarea lui Zawiłowski, răspunse:

— N-avem încă nici un proiect.

— Am optat pentru Scheveningen, spuse doamna Bronicz, dar cu Linetka e atât de dificil...

După o clipă, adăugă aproape în şoaptă:

— E atât de anturată întotdeauna! Nici nu-ţi vine să crezi cât e de agreată. Deşi, în definitiv, de ce n-ai putea crede? Ajunge să te uiţi la ea. Răposatul meu soţ mi-a atras atenţia încă de pe vremea când ea n-avea decât doisprezece ani: „Ai să vezi, mi-a spus, ce griji o să ai când o să crească!” Şi într-adevăr, dragă domnule, am destulă bătaie de cap. Soţul meu a prevăzut multe lucruri dinainte... Aha!... Dumitale ţi-am spus că era ultimul vlăstar din familia Rur... Da, da! ţi-am spus! Noi n-am avut copii, deoarece primul n-a trăit, el era cu patruzeci de ani mai mare decât mine, iar după aceea, mi-a fost mai degrabă ca un... tată.

„Ce-mi pasă mie de toate, astea!” se gândi Zawiłowski.

Doamna Bronicz, însă, îşi continuă destăinuirea:

— Răposatul meu soţ a suferit mereu că n-am avut şi noi un băiat. Adică am avut, dar s-a născut mult prea devreme... Glasul doamnei Bronicz începu să tremure. L-am ţinut un timp în spirt... Ah, ce amintiri triste! Cât a mai suferit bietul meu soţ că se stinge ultimul vlăstar; din familia Rur... Dar să lăsăm asta, destul că până la urmă s-a legat de Linetka de parcă era fiica lui; fireşte, era ruda cea mai apropiată şi tot ce va rămâne după noi, va fi al ei. Poate că de aceea este atât de curtată... Cu toate că... nu cred! Eu nu mă mir deloc. Dac-ai şti totuşi, domnule, ce chin înseamnă asta şi pentru ea şi pentru mine! Acum doi ani, la Nissa, un portughez, contele Jao Colimaçao, rudă cu familia Alcantar, şi-a pierdut într-atât

capul, încât te apucă râsul. Sau anul trecut, grecul ăla de la Ostende!... Fiul unui bancher din Marsilia, milionar... Cum îl chema, Doamne?... Linetka, cum îl chema pe grecul milionar, ăla, ştii tu care?

— Mătuşică! o dojeni domnişoara Lineta, cu vădită neplăcere.

Dar mătuşica îşi luase avânt, asemenea unui tren care alerga cu viteză maximă.

— Aha! îmi aduc aminte, spuse, Kanafaropulus, secretar la Ambasada franceză de la Bruxelles.

Domnişoara Lineta se ridică şi se duse spre doamna Osnowska, care discuta lângă masa cea mare cu domnul Pławicki, în vreme ce mătuşa, urmărind-o cu privirea, continuă:

— Biata fată, e supărată!... Nu-i place deloc să se vorbească despre succesele ei, dar eu nu mă pot abţine. Mă înţelegi, dragă domnule? Uită-te şi dumneata ce înaltă e! A crescut de minune!... Anetka îi zice uneori „Coloană mică”, alteori „Plopuşor”; e un adevărat plopuşor! Ce să te mai miri că o vede lumea! Nu ţi-am spus încă nimic despre domnul Ufiński, un bun prieten al nostru. Răposatul meu soţ ţinea foarte mult la el. Cred că ai auzit de domnul Ufiński, nu-i aşa? Acela care s-a umplut de faimă decupând siluete din hârtie. Îl cunoaşte toată lumea. Nu ştiu pe la câte curţi a decupat siluete, dar ultima oară l-a decupat pe prinţul de Wales. Pe urmă pe un maghiar...

Domnul Osnowski care, aflându-se nu prea departe, se distra cu creionaşul de la breloc, scoţându-l şi băgându-l la loc, îşi pierdu răbdarea în cele din urmă şi spuse:

— Încă vreo doi ca ăştia, dragă mătuşă, şi vom avea o seară de carnaval.

— Chiar aşa, într-adevăr! încuviinţă doamna Bronicz. Dacă am pomenit de ei, am făcut-o numai pentru că Linetka n-a vrut să audă de nici unul. E o adevărată şovină! N-ai idee, domnule, ce şovină e!

— Să-i dea Dumnezeu sănătate! se bucură Zawiłowski.

După care se ridică şi începu să-şi ia rămas bun. La despărţire, strânse îndelung mâna domnişoarei Lineta, care îi răspunse şi ea la fel.

— Pe mâine! rosti, privind-o în ochi.

— Pe mâine... după domnul Kopowski. Şi... să nu uiţi de *Pânzele de păianjeni!...*

— Nu, domnişoară, n-am să uit... niciodată, răspunse Zawiłowski cu glasul puţin tulburat.

Plecă odată cu domnul Pławicki şi, când ajunseră pe stradă, bătrânul îi lovi braţul uşor, se opri şi spuse:

— Tinere domn, dumneata şti că în curând voi deveni bunic?

— Ştiu, răspunse Zawiłowski.

— Da! da! repetă Pławicki, zâmbind fermecător, şi cu toate astea, ascultă-mă pe mine, tinerele căsătorite sunt grozave!...

Apoi, râzând, începu să-l bată cu mâna pe umăr, după care îşi apropie vârfurile degetelor de buze, îl salută şi se depărtă. Zawiłowski îi auzi de departe glasul tremurat:

— Tinerele căsătorite sunt grozave...

Restul îl acoperi zgomotul străzii.

II

Din ziua aceea, Zawiłowski veni zilnic la mătuşa Bronicz. De multe ori îl găsea acolo pe Kopowski, deoarece în ultimul timp se stricase ceva la portretul lui „Antinous”[1]. Domnişoara Lineta spunea că nu izbuteşte să scoată tot din faţa lui, că expresia nu este aceea care trebuie, într-un cuvânt, avea nevoie să mai mediteze. Cu Zawiłowski îi mergea mai uşor.

— La un cap ca al domnului Kopowski, spusese odată, ajunge să schimbi o linie cât de mică şi să foloseşti o lumină nepotrivită, ca să strici totul. Pe când la domnul Zawiłowski, trebuie să prinzi în primul rând caracterul.

Ascultându-i explicaţiile, amândoi fuseseră foarte mulţumiţi. Kopowski declarase chiar că nu este vina lui că Dumnezeu l-a creat aşa. Doamna Bronicz, povestea, după aceea, că domnişoara Lineta completase: „Dumnezeu l-a creat, Isus l-a răscumpărat, dar sfântul Duh a uitat să-l

[1] Personaj din *Odiseea* lui Homer; cel mai frumos dintre curtezanii Penelopei.

lumineze”. Toată Varşovia repeta această glumă pe seama bietului domn Kopowski.

Lui Zawiłowski îi plăcea destul de mult. După câteva întâlniri, se convinsese că este atât de limitat, încât nici nu-i trecea prin minte că poate să fie gelos din cauza lui. În schimb, îl privea întotdeauna cu plăcere. Doamnele ţineau şi ele la el, deşi adesea îşi îngăduiau să glumească pe seama lui, iar uneori le slujea pur şi simplu drept minge pe care şi-o aruncau una alteia. Altminteri, prostia lui Kopowski nu era nici posomorâtă şi nici bănuitoare. Avea un umor constant şi un zâmbet cu adevărat minunat, de care poate că îşi dădea seama şi el, de vreme ce prefera să zâmbească întruna, în loc să stea încruntat. Era binecrescut, ştia să se poarte în societate şi pe deasupra se îmbrăca splendid; din acest punct de vedere, putea să-i servească drept model lui Zawiłowski.

Din când în când, punea întrebări de-a dreptul uluitoare, care le distrau grozav pe tinerele doamne. Odată, auzind-o pe doamna Bronicz vorbind despre inspiraţia poetică, îl întrebase pe Zawiłowski: „Pentru asta trebuie să ai ceva deosebit, sau nu e nevoie?” punându-l în încurcătură, fiindcă acesta nu ştia ce să-i răspundă.

Altădată, doamna Aneta se interesase:

— Dumneata ai scris vreodată poezii? Hai, alege-ţi o rimă!

Kopowski ceruse să i se lase timp până a doua zi, dar când se întâlniseră din nou, fie că uitase, fie că nu găsise, nu le spusese nimic, aşa că doamnele fuseseră atât de binecrescute, încât nu-i mai amintiseră promisiunea. Le plăcea atât de mult să se uite la el, că nu voiau să-l pună în situaţii dificile.

În acest timp, primăvara era pe sfârşite şi începeau cursele de cai. Zawiłowski era invitat pe toată durata lor în trăsura familiei Osnowski, ocupând un loc înaintea domnişoarei Lineta, pe care o admira din toată inima. Purtând toalete de culori deschise şi pălării la fel, cu ochii negri zâmbitori şi faţa calmă, rumenită puţin de adierile proaspete, i se părea întruparea primăverii şi a raiului. Când se întorcea acasă, avea ochii plini numai de ea, mintea şi inima încărcate de imaginea ei. În lumea în care trăiau ele, în societatea tinerilor care se apropiau de trăsura lor, ca să le distreze,

Zawiłowski nu se simţea în largul lui, dar vederea ei îl răsplătea cu vârf şi îndesat. Sub influenţa zilelor însorite, a vremii frumoase, a adierilor calde şi a Linetei, care începea să-i fie dragă, trăia parcă într-o euforie continuă. Se simţea tânăr şi puternic. Uneori, chipul lui semăna într-adevăr cu al unui vultur.

Erau clipe când i se părea că este un clopot răsunător care bate întruna şi vesteşte bucuria vieţii, bucuria dragostei, bucuria fericirii — marea sărbătoare a nuntirii. Scria mult şi lucra mai uşor ca niciodată, iar versurile lui exprimau parcă exuberanţa frunzelor tinere, fâlfâitul aripilor păsărilor ce treceau în zbor peste ogoare, şi întinderea uriaşă a câmpurilor şi a luncilor. Îşi simţea propria putere, aşa că încetă să se mai ruşineze că scrie poezii chiar faţă de străini, deoarece îşi dădea seama că înăuntrul lui este ceva, trăieşte ceva şi are ce să aşeze la picioarele iubitei.

Połaniecki, care, deşi negustor, avea o adevărată pasiune pentru cai şi nu lipsea de la nici o alergare, îl văzu în toate aceste zile în compania familiei Osnowski şi a domnişoarei Castelli, uitându-se la ea ca la soare, aşa că la birou începu să-l persecute că o iubeşte, la care Zawiłowski răspunse:

— Nu eu, ci ochii mei; dar soţii Osnowski vor pleca în curând, doamna Bronicz şi domnişoara Lineta, de asemenea, şi totul se va sfârşi asemenea unui vis.

Nu spunea adevărul, fiindcă nici el nu mai credea că totul se va sfârşi ca un vis. Dimpotrivă, simţea că pentru el începuse o viaţă nouă, pe care plecarea domnişoarei Castelli putea s-o frângă.

— Dar unde plecă doamna Bronicz şi domnişoara Castelli? îl mai întrebă Połaniecki.

— Ce-a mai rămas din iunie şi toată luna iulie vor sta la familia Osnowski, iar după aceea se vor duce poate la Scheveningen, dar nu e nimic sigur.

— Conacul familiei Osnowski, Przytulów, se află la trei mile de Varşovia, remarcă Połaniecki.

Zawiłowski se întreba de câteva zile cu inima strânsă dacă-l vor invita şi pe el, dar când îl invitară, şi încă cu multă amabilitate, nu le promise nimic şi, deşi le asigură de toată recunoştinţa lui, începu să se târguiască, spunând că este

foarte ocupat şi n-are timp. Domnişoara Castelli îl ascultă, înălţându-şi sprâncenele, iar când vru să plece, se apropie de el şi-l întrebă:

— De ce nu vrei să vii şi dumneata la Przytulów?

Văzând că nu-i asculta nimeni, Zawiłowski răspunse privind-o în ochi:

— Mă tem.

Lineta începu să râdă şi repetă cuvintele lui Kopowski:

— Pentru asta trebuie să ai ceva, sau nu e nevoie?

— Pentru asta, răspunse cu glasul tremurător, trebuie ca şi dumneata să-mi spui: „Vino!”

Tânăra ezită o clipă; poate că nu îndrăznea să-i spună atât de direct şi în această formă, cum dorea el, aşa că se împurpură deodată şi şopti:

— Vino!

Apoi fugi, ruşinându-se parcă de rumeneala care, cu tot întunericul, îi colora tot mai vizibil obrajii.

Pe când se întorcea acasă, Zawiłowski avea impresia că ploua cu stele.

Plecarea soţilor Osnowski avea să aibă loc însă peste zece zile. În acest timp, lucrul la portret îşi urma cursul obişnuit şi aşa avea să fie până în ultima zi, deoarece domnişoara Linetka nu voia să piardă timpul. Doamna Osnowska o îndemna să-l picteze numai pe Zawiłowski, întrucât Kopowski mai avea nevoie de câteva şedinţe pe care le vor putea aranja la Przytulów, înainte de a pleca la Scheveningen. Aceste şedinţe deveniră o necesitate de prim ordin pentru Zawiłowski, şi dacă se întâmpla vreodată să nu aibă loc, socotea ziua pierdută. De cele mai multe ori, doamna Bronicz era şi ea de faţă. Zawiłowski intuia în ea un suflet prietenos şi, în cele din urmă, felul în care vorbea despre domnişoara Lineta începu să-i placă. Amândoi alcătuiau adevărate imnuri în cinstea domnişoarei Lineta, căreia doamna Bronicz îi spunea între ai casei „Niteczka”[1]. Lui Zawiłowski îi plăcea acest nume cu atât mai mult, cu cât vedea mai limpede că acest „firicel” i se înfăşoară tot mai mult în jurul inimii.

Cu toate acestea, nu odată i se părea că doamna Bronicz povesteşte lucruri neverosimile. Că domnişoara Lineta era şi

[1] În lb.. polonă *niteczka* = firicel.

putea să fie cea mai talentată elevă a lui Świrski că Świrski putea să-i zică „La Perla”, că putea să se îndrăgostească de ea — cum dădea de înţeles doamna Bronicz — nu era prea greu de crezut; dar că acelaşi Świrski, cunoscut în toată Europa şi răsplătit cu medalii însemnate la toate expoziţiile, ar fi declarat cu lacrimi în ochi la vederea unei schiţe a domnişoarei Lineta că, în afară de tehnică, mai degrabă el ar fi putut lua lecţii de la ea, se îndoia până şi Zawiłowski. Undeva, într-un colţişor al sufletului, unde mai rămăsese puţină luciditate, se mira că domnişoara „Niteczka” nu nega pur şi simplu asemenea exagerări, mulţumindu-se de fiecare dată să spună: „Mătuşică, ştii doar că nu-mi place să repeţi astfel de lucruri!” în cele din urmă, îşi pierdu şi aceste ultime clipe de luciditate, începu să-i fie milă de răposatul Bronicz, iar pe doamna Bronicz aproape că o îndrăgi numai pentru că putea să discute cu ea despre domnişoara Castelli de dimineaţa până seara.

În acest răstimp, la insistenţele repetate ale doamnei Bronicz, îl vizită şi pe bătrânul domn Zawiłowski, acel Cresus la care nu mai fusese niciodată înainte. Bătrânul şleahtic, cu mustaţa albă ca laptele, obrajii rumeni şi părul cărunt, tăiat scurt, îl primi cu un picior pe fotoliu şi cu familiaritatea aristocratică a omului obişnuit ca toată lumea să ţină seama de el mai mult decât el de ea.

— Te rog să mă ierţi că nu mă ridic, îi spuse, dar cu podagra nu-i de glumit... Ei, ce să-i faci! Moştenire grea! Se pare că va rămâne legată mereu de numele nostru. Pe tine te înţeapă vreodată degetul mare?

— Nu, răspunse Zawiłowski, uimit întrucâtva de primirea pe care i-o făcea, ca şi de faptul că bătrânul şleahtic îl tutuia de la prima vedere.

— Aşteaptă să vie bătrâneţea!

După care, chemându-şi fiica, i-l prezentă pe Zawiłowski şi începu să vorbească despre relaţiile de familie, arătându-i tânărului ce fel de rude erau. În cele din urmă, zise:

— Mă rog, eu poezii n-am scris, fiindcă sunt prea prost pentru asta, dar trebuie să-ţi spun că te-ai descurcat de minune; nu mi-a fost ruşine să-mi văd numele sub versurile tale.

Totuşi, vizita n-avea să se termine cu bine. Domnişoara Zawiłowska, o persoană de aproape treizeci de ani, frumoasă, dar ofilită parcă prea devreme şi posomorâtă, vrând să ia parte la discuţie, începu să-şi întrebe „verişorul” pe cine cunoaşte şi la cine se duce, în timp ce bătrânul şleahtic îşi exprima părerea în două-trei cuvinte despre fiecare nume pe care îl auzea. Când veni vorba de Połaniecki, spuse: „Sânge bun!”, la Bigiel întrebă: „Cum?”, iar când Zawiłowski repetă numele, adăugă: *„Connais pas!”* Pe doamna Osnowska o defini într-un singur cuvânt: „Ciocârlie!” — când auzi de doamna Bronicz, mormăi: „Fanfaroană!”, pentru ca la sfârşit, când tânărul pomeni puţin încurcat de domnişoara Castelli, şleahticul, pe care se vede că tocmai îl durea piciorul, se strâmbă groaznic şi exclamă:

— Aoleo! *Drăcoaica veneţiană!*

Zawiłowski care, cu toată timiditatea lui, era un om impulsiv, văzu negru în faţa ochilor; bărbia şi aşa voluntară îi ieşi mai mult înainte, începu să-l măsoare pe bătrân cu privirea din cap până la piciorul bolnav şi spuse:

— Domnule, dumneata ai un mod de a-ţi exprima opinia cam pripit, care mie nu-mi place, aşa că am plăcerea să te salut.

Şi înclinându-se, îşi luă pălăria şi plecă.

Bătrânul Zawiłowski, care era obişnuit să i se îngăduie şi să i se ierte totul, privi o vreme încremenit la fiica sa şi abia după o tăcere îndelungă, întrebă:

— Ce-i cu el, a turbat?

Tânărul nu-i povesti doamnei Bronicz tot ce se întâmplase. Aminti doar că fusese în vizită şi amândoi, tatăl şi fiica, nu-i plăcuseră deloc. Aşa că ea află toată tărăşenia chiar de la bătrânul Zawiłowski, care-i zicea în faţă domnişoarei Castelli numai „drăcoaica veneţiană”.

— Doamnă, mi-ai trimis pe dracul întreg, îi spuse, bine că nu mi-a spart capul.

În glasul lui răzbătea totuşi mulţumirea că un Zawiłowski se arătase atât de bătăios, dar doamna Bronicz, neobservând această nuanţă, puse totul la inimă şi, spre marea uimire a „dracului întreg”, îi spuse:

— E mort după Linetka, şi la el asta e un fel de mângâiere,

iar, pe de altă parte, unui om de vârsta lui şi cu poziţia pe care o are, trebuie să-i treci cu vederea multe. Dumneata cred că ai citit romanul lui Kraszewski[1]. Diavolul la Veneţia... Titlul cărţii a devenit un fel de poreclă în care este anume poezie... Când bătrânul o să se îmbuneze, să-i scrii câteva cuvinte, da? Astfel de relaţii trebuie întreţinute...

— Doamnă, n-am să-i scriu pentru nimic în lume! se împotrivi Zawiłowski.

— Chiar dacă te roagă şi altcineva?

— Vreau să spun că... nici eu nu sunt de piatră.

Domnişoara Castelli zâmbi auzind aceste cuvinte. În adâncul inimii, era mulţumită că Zawiłowski, la un singur cuvânt despre ea, care i se păruse jignitor, sărise de parcă auzise o profanare. De aceea, în timp ce îi poza, când rămaseră singuri pentru o clipă, îi spuse:

— E ciudat, totuşi, cât de puţin cred eu în sinceritatea oamenilor... Îmi vine tare greu să cred că, în afară de mătuşa mea, mai există şi altcineva care să-mi fie cu adevărat binevoitor.

— De ce, domnişoară?

— Nu ştiu. Nici eu nu pot să-mi dau seama de ce.

— Uite, de pildă, soţii Osnowski? Doamna Aneta?

— Doamna Aneta? repeta domnişoara Castelli.

Şi începu să picteze de zor, de parcă uitase de întrebarea lui.

— Dar eu, domnişoară? întrebă Zawiłowski mai încet.

— Da! răspunse, dumneata, da! Sunt sigură că dumneata n-ai îngădui nimănui să mă vorbească de rău. Simt că dumneata îmi vrei într-adevăr binele, deşi nu ştiu de ce, fiindcă eu n-am aproape nici un merit...

— Dumneata n-ai nici un merit! exclamă Zawiłowski, zvâcnind în picioare. Nu uita, domnişoară, că eu nu-ţi îngădui nici măcar dumitale să vorbeşti rău despre dumneata.

Domnişoara Castelli zâmbi şi spuse:

— Bine, bine, dar stai jos, pentru că nu pot să pictez.

Tânărul se aşează, dar se uită la ea cu o privire atât de încărcată de dragoste şi de încântare, încât Lineta se tulbură.

---

[1] *Józef Ignacy Kraszewski* (1812—1887), scriitor polonez de factură romantică; foarte productiv.

— Ce model neascultător! îl dojeni. Te rog să întorci capul puţin spre dreapta şi să nu te mai uiţi la mine.

— Nu pot! nu pot! răspunse Zawiłowski.

— Eu, însă, nu pot într-adevăr să pictez aşa. Am început capul în altă poziţie... Stai puţin...

Spunând acestea se apropie de el şi, atingându-i tâmplele cu degetele, începu să-i rotească uşor capul spre dreapta. Inima lui Zawiłowski bătea ca un ciocan, totul începu să i se învârtă înaintea ochilor şi, apucându-i mâna domnişoarei Castelli, îşi apăsă buzele pe palma-i caldă.

— Ce faci domnule? îngână domnişoara Lineta.

Nu-i răspunse nimic; continua să-i ţină mâna şi să i-o sărute din ce în ce mai apăsat.

Atunci, ea îi şopti grăbită:

— Vorbeşte cu mătuşica... Mâine plecăm şi...

Nu mai putură să-şi spună nimic, deoarece în clipa aceea Osnowski, Kopowski şi doamna Aneta, care stătuseră până atunci în salonaşul alăturat, intrară în atelier.

Văzând obrajii împurpuraţi ai domnişoarei Castelli, doamna Aneta se uita cu luare-aminte la Zawiłowski şi se interesă:

— Cum vă merge astăzi?

— Unde-i mătuşa? întrebă domnişoara Castelli.

— A plecat în vizită.

— De mult?

— Acum câteva minute. Cum v-a mers astăzi?

— Bine, dar pentru azi ajunge.

Domnişoara Lineta puse pensulele la loc şi, după o clipă, se duse la ea să se spele pe mâini. Deşi ar fi preferat să plece, Zawiłowski mai întârzie o vreme, răspunzând mai mult sau mai puţin lucid la întrebările care i se puneau. Se temea de discuţia cu doamna Bronicz şi, ca toţi fricoşii, dorea s-o amâne până mâine. Voia să rămână o clipă singur cu gândurile lui, să le pună în ordine, să aprecieze mai bine însemnătatea celor întâmplate, deoarece acum capul îi era plin de idei învălmăşite; intuia doar că se petrecuse ceva extraordinar, ceva care avea să înceapă o nouă epocă în viaţa lui. La acest gând, îl treceau fiori de fericire şi de frică totodată, fiindcă simţea că acum nu mai are timp să dea

înapoi, că trebuia să meargă înainte — să-şi mărturisească iubirea şi să-i ceară mâna domnişoarei şi familiei — până la altar. Dorea acest lucru cu toată puterea sufletului, dar era atât de obişnuit să considere tot ce este legat de iubire drept închipuiri poetice, ceva ce ţinea exclusiv de lumea gândurilor, a artei şi visărilor, încât aproape că nu mai îndrăznea să creadă că domnişoara Castelli putea să fie cu adevărat soţia lui. Abia putea sta locului şi, când se întoarse Lineta, începu să-şi ia rămas bun.

Ea îi întinse mâna răcorită de apa rece şi-l întrebă:

— N-o aştepţi pe mătuşa?

— Trebuie să plec, mâine vin să-mi iau la revedere de la dumneata şi de la doamna Bronicz.

— Atunci, la revedere!

După tot ce se întâmplase, despărţirea i se păru lui Zawiłowski atât de nepotrivită şi de rece, încât îl apucă disperarea. Dar nu cuteză să-şi ia rămas bun altfel în faţa celorlalţi, cu atât mai mult, cu cât doamna Aneta se uita foarte atentă la el. La plecare, domnul Osnowski îi spuse:

— Stai puţin, domnule. Am puţină treabă în oraş, aşa că o să mergem împreună.

Plecară. Se aflau încă în faţa, vilei, când domnul Osnowski se opri, îi puse o mână pe umăr şi îl întrebă cu o înfăţişare contrariată:

— Domnule Ignaś, nu cumva te-ai certat cu Lineta?

Zawiłowski se holbă la el:

— Eu, cu domnişoara Lineta?

— Mi s-a părut că v-aţi despărţit cam rece. Credeam că ai să-i săruţi cel puţin mâna.

Ochii lui Zawiłowski se făcură şi mai mari, iar domnul Osnowski începu să râdă şi mărturisi:

— Hai să-ţi spun adevărul! Soţia mea, curioasă ca toate femeile, v-a urmărit şi a văzut tot ce s-a întâmplat. Dragă domnule Ignaś, ai în mine un prieten adevărat, care ştie foarte bine ce înseamnă să iubeşti. Îţi urez un singur lucru: să dea Dumnezeu să fii tot atât de fericit cât sunt şi eu.

Spunând acestea, începu să-i scuture mâna, iar Zawiłowski, cu toate că era foarte încurcat, abia se stăpâni să nu i se arunce de gât.

— Ai într-adevăr ceva de făcut astăzi? De ce ai plecat?

— Ca să fiu sincer, simţeam nevoia să-mi adun gândurile, iar, pe de altă parte, mă temeam de doamna Bronicz.

— Ei, dumneata n-o cunoşti pe mătuşa. Şi ea este foarte repezită. Condu-mă o bucată de drum, iar pe urmă întoarce-te la noi fără sfială. O să ai timp să-ţi aduni gândurile, iar până atunci se întoarce şi doamna Bronicz şi poţi să-i ţii o cuvântare care să-i stoarcă lacrimile. Altceva nu te mai ameninţă. Să nu uiţi că dacă-ţi va fi bine, trebuie să-i fii recunoscător în primul rând Anetei mele, pentru că, pe legea mea! atâta i-a *montat* căpşorul Castelkăi, de parcă ţi-ar fi o adevărată soră. Ea e o minte cam zvăpăiată, dar are şi-o inimă foarte bună. La fel ca ea, poate că mai există şi alte femei, dar una mai bună, în nici un caz... Mi se părea că prostănacul de Kopowski îi cam face curte Castelkăi, şi Aneta era foarte furioasă. Lor le place Kopos, dar iartă-mă, să se căsătorească cu el, ar fi prea de tot.

Sporovăind astfel, îl luă de braţe pe Zawiłowski şi, după o clipă, începu să-i spună:

— Hai să sfârşim odată cu domnule în sus, domnule în jos. Doar o să devenim rude, nu? Trebuie să-ţi mai destăinui un lucru: n-am nici o îndoială că Lineta te iubeşte din toată inima, că şi ea e o fiinţă bună de pus pe rană. La urma urmei, atâta i-au împuiat capul cu tine, iar ea e încă atât de tânără, încât acum, înţelegi şi tu, înseamnă să pui paie peste foc, aşa că... pune! Trebuie să-şi consolideze sentimentele, ceea ce cred că nu va fi prea greu, întrucât are cu adevărat o fire ieşită din comun. Nu te gândi că vreau să te previn şi să te înspăimânt. Nu! E vorba numai de consolidarea situaţiei. Că te iubeşte şi ea, nu încape nici o îndoială. Dacă ai fi văzut-o cum umbla cu cartea ta, sau ce s-a petrecut cu ea după ce v-aţi întors de la teatru! Atunci mi-a trecut prin minte un gând prostesc. Am spus că am auzit că bătrânul Zawiłowski a vrut să te cunoască tocmai pentru că are intenţia să te căsătoreşti cu fiica lui, averea rămânând astfel în familie. Ei bine, închipuie-ţi că s-a făcut palidă ca hârtia când a auzit una ca asta. M-am şi înspăimântat şi am retractat totul numaidecât. Ce zici de asta?

Lui Zawiłowski îi venea să râdă şi să plângă în acelaşi

timp; se mulţumi totuşi să apese cu toată puterea pe şold mâna lui Osnowski, care-l ţinea de braţ şi după un timp, rosti:

— Nici măcar nu sunt vrednic de ea, nici...

— Ei, ce vrei să mai spui? Nu cumva că n-o iubeşti pe cât merită?

— Pe viul Dumnezeu, chiar aşa! răspunse Zawiłowski, înălţându-şi ochii.

— Dacă-i aşa, întoarce-te îndată şi debitează-ţi cuvântarea în faţa doamnei Bronicz. Nu te teme că o să fii prea patetic. Ei îi place!... La revedere, Ignaś! Peste vreo oră vin şi eu şi o să avem o seară de logodnă.

Începură să-şi strângă mâinile cu sentimente într-adevăr frăţeşti, apoi domnul Osnowski zise:

— Îţi repet încă o dată: să dea Dumnezeu să găseşti în Castelka o soţie cum e Anetka mea!

În drum spre casă, Zawiłowski se gândi că domnul Osnowski este un înger, doamna Osnowska al doilea, doamna Bronicz al treilea, iar domnişoara Lineta se înalţă deasupra tuturor cu aripile-i de arhanghel, asemenea dumnezeirii. Înţelegea acum că inima poate să iubească până la durere. În sufletul lui, îi cădea la picioare şi-i bătea temenele, o iubea, o adora; în acelaşi timp, la toate aceste simţăminte care răsunau în el ca un clopot uriaş, se adăuga o senzaţie de duioşie neţărmurită, de parcă femeia divinizată era totodată un copil, unic şi iubit ca nimeni altul, dar plăpând încă şi având nevoie de ajutor. Îşi aduse aminte de ce-i povestise Osnowski, cum pălise Lineta când îi spusese că vor să-l căsătorească cu alta, şi repetă în sinea lui: „Iubita mea, iubita mea!...” Şi se înduioşă fără măsură, iar recunoştinţa îi inundă inima şi avu impresia că viaţa întreagă nu-i ajunge să-i plătească paloarea de o clipă. Se simţea mai fericit ca niciodată şi, în unele momente, intensitatea acestui simţământ aproape că îl înfricoşa. Mai înainte, în teorie era un pesimist, acum însă realitatea contrazicea atât de mult asemenea idei, încât îi venea greu să creadă că se putuse înşela atât de amarnic.

În acest timp, se întorcea la vilă inspirând pe drum aromele iasomiei înflorite cu sentimentul învălmăşit că mirosul îmbătător nu venea din exterior, ci era pur şi simplu o

părticică din fericirea lui. Pe drum îşi spuse: „Ce oameni, ce casă, ce familie! Numai aici putea să crească Bălăioara mea!” Privea la soarele care apunea în acalmia înserării, la perdelele aurii ale amurgului, străpunse de fâşii purpurii, şi liniştea din jur începu să acţioneze asupra lui. În aceste raze uriaşe, simţi mila şi bunătatea care veghează asupra lumii, o mângâie şi o binecuvântează. De bună seamă, nu se ruga cu cuvinte, dar tot sufletul lui psalmodia un imn de recunoştinţă.

La poarta vilei, trezindu-se parcă dintr-un somn adânc, îl văzu pe slujitorul familiei Osnowski, care privea la trăsurile de pe stradă.

— Bună seara, Stanislaw! Doamna Bronicz nu s-a întors? îl întrebă.

— Tocmai mă uitam în calea ei, trebuie să vină.

— Doamnele sunt încă în salon?

— Da, şi domnul Kopowski.

— Şi mie cine o să-mi deschidă?

— E deschis, eu am coborât doar pentru o clipă.

Zawiłowski se duse sus, dar, negăsind pe nimeni în salonul comun, intră în atelier. Nici acolo nu era nimeni, în schimb, din cămăruţa alăturată se auzeau prin draperia care despărţea încăperea de atelier şoapte nelămurite.

Presupunând că le va găsi acolo pe cele două doamne împreună cu Kopowski, dădu la o parte un colţ al draperiei şi uitându-se înăuntru, înmărmuri.

Domnişoara Castelli nu era în salonaş, dar Kopowski sta în genunchi înaintea doamnei Osnowski, iar aceasta, cu mâinile cufundate în ciufu-i bogat, îi înclina capul pe spate, coborându-şi în acelaşi timp faţa spre el, de parcă voia să-l sărute pe frunte.

— Aneta, dacă mă iubeşti! spuse Kopowski cu glasul înăbuşit de patimă.

— Te iubesc! Dar nu! nu vreau asta! răspunse doamna Osnowski, îndepărtându-l puţin de ea.

Cu o mişcare involuntară, Zawiłowski lăsă draperia să cadă; o clipă rămase înapoia ei, de parcă picioarele îi deveniseră deodată de plumb, în sfârşit, fără să-şi dea prea bine seama ce face, străbătu atelierul, unde covorul gros înăbuşi iarăşi zgomotul paşilor,trecu prin salonul cel mare,

prin anticameră, coborî scările şi ajunse la intrarea vilei.

— Plecaţi, domnule? îl întrebă bătrânul slujitor.

— Da, răspunse Zawiłowski.

Şi începu să meargă atât de repede, că parcă fugea. Curând, însă, se opri locului şi îşi spuse, cu voce tare:

— Am înnebunit, oare?

Brusc, supoziţia i se păru posibilă, deoarece simţi că-şi pierde şirul gândurilor, nu-şi mai dă seama de nimic, nu mai înţelege şi nu mai crede nimic. Ceva începu să se rupă în el, să se prăbuşească. Cum aşa? Casa despre care numai cu o clipă înainte gândise că este un adăpost binecuvântat al unor suflete excepţionale ascunde minciuna de toate zilele, nimicnicia obişnuită, murdăria vieţii cotidiene — o comedie măruntă şi totodată ruşinoasă? În această atmosferă respiră, în asemenea ambianţă trăieşte şi cu astfel de oameni stă laolaltă Lineta lui, „Bălăioara” lui? Îi veniră în minte cuvintele lui Osnowski: „Să dea Dumnezeu să găseşti în Castelka o soţie cum am găsit-o eu în Aneta mea! Mulţumesc!” se gândi Zawiłowski şi, fără să vrea, începu să râdă. Răutatea şi murdăria nu erau o noutate pentru el; le văzuse şi ştia că există, dar pentru prima dată viaţa i ie arătase cu o ironie atât de nemiloasă, în virtutea căreia domnul Osnowski, un om care-i arătase o inimă de frate, un om cumsecade, drept şi bun ca puţini alţii pe lume, îi apărea în acelaşi timp ca un bufon, un soi de prostănac sublim — sublim prin credinţa şi sentimentele lui — din cauza unei femei. Şi tot pentru prima dată văzu limpede ce poate să facă o femeie măruntă şi neroadă dintr-un om nevinovat. Înaintea lui se deschiseră orizonturi de viaţă înspăimântătoare — teritorii întregi, a căror existenţă nici n-o bănuia, deoarece până acum îşi închipuia doar că o femeie rea poate să sugă un om asemenea unui păianjen şi să-l ucidă — şi asta i se părea diabolic, dar nu presupunea nicidecum că e în stare să-l mai facă şi de râsul lumii. Gândul acesta nu-i dădea pace. Şi totuşi domnul Osnowski, care-i urase să fie fericit cu viitoarea soţie cum era el cu Aneta lui, era un caraghios. Era nevoit să accepte şi acest adevăr. Se vede că trebuie să iubeşti atât de mult, încât să devii un orb.

Gândurile lui Zawiłowski se strămutară la Lineta. La

început, avu impresia că murdăria din familia Osnowski şi îndoiala care crescuse în inima lui se răsfrângeau şi asupra ei. În curând, însă, începu să-şi reproşeze această impresie ca pe o crimă, ca pe o profanare a nevinovăţiei terfelite, ca pe o întinare cu gândul a unei făpturi, pe cât de curate, pe atât de iubite, a aripilor ei de înger. Se revoltă împotriva lui însuşi. „Poate oare un astfel de porumbel să bănuiască măcar existenţa răului?” se întrebă. Şi dragostea îi crescu şi mai mult la gândul că „un astfel de copil preacurat” este silit să vină în contact cu stricăciunile. Ar fi vrut s-o îndepărteze cât mai repede de doamna Osnowska, s-o ferească de înrâurirea ei şi s-o scoată din această casă, în care ochii ei nevinovaţi puteau să vadă răul şi stricăciunea. Un demon îi şoptea într-adevăr în răstimpuri la ureche că şi domnul Osnowski gândeşte ca el, că şi-ar pune în joc propria viaţă pentru cinstea soţiei, că ar socoti şi el orice bănuială drept o profanare a divinităţii lui. Zawiłowski îndepărta cu groază aceste şoapte. „Ajunge să priveşti în ochii ei”, îşi spunea. Şi când îşi amintea de ochii iubitei, era gata să se bată cu pumnii în piept şi să-şi ceară iertare, de parcă făptuise cine ştie ce păcat greu. Mai era supărat şi pentru că plecase fără s-o mai aştepte pe doamna Bronicz şi nu-şi recăpătase încrederea văzând-o pe Lineta. Acum îşi aduse aminte cum îşi apăsase buzele pe mâna ei şi cum ea, împurpurându-se de emoţie, îi spusese: „Vorbeşte cu mătuşica”. Câtă simplitate angelică şi puritate răzbătea în aceste cuvinte! Ce suflet drept, care, iubind, îşi vrea iubirea îngăduită de lumea întreagă! Când se gândea la asta, Zawiłowski era cuprins de dorinţa de a se întoarce, se simţea totuşi prea răscolit şi n-ar fi putut explica venirea dinainte, dacă slujitorul ar fi vorbit de ea.

Apoi iarăşi îi apăru în faţa ochilor imaginea lui Kopowski îngenuncheat înaintea doamnei Osnowska şi începu să se întrebe: ce trebuie să facă şi cum să se poarte în această situaţie? Să-l prevină pe Osnowski? Respinse contrariat această posibilitate. Să caute să rămână numai cu doamna Aneta şi să-i ţină o predică între patru ochi? I-ar arăta uşa. O vreme se gândi să-l ameninţe pe Kopowski şi să-i smulgă promisiunea că nu va mai frecventa familia Osnowski.

Recunoscu îndată că nici asta n-ar duce la nimic. Kopowski, dacă are curaj cât de cât, îl va insulta şi-l va provoca la duel; iar în acest caz, el va trebui să tacă, şi lumea va crede că neînţelegerea s-a iscat din cauza domnişoarei Castelli, fiindcă nutrea pentru el o prietenie sinceră iar, pe de altă parte, era prea tânăr ca să se împace dintr-o dată cu ideea că răul şi nedreptatea omenească pot să rămână nepedepsite. Dacă măcar în acest caz ar fi putut să se sfătuiască şi el cu cineva, cu unul ca Połaniecki, de exemplu, sau cu Marynia! Dar această alternativă era exclusă. Astfel că, după ce reflectă îndelung, ajunse la convingerea că trebuie să tacă şi să uite totul.

De altminteri, din rugămintea împătimită a lui Kopowski şi răspunsul doamnei Aneta, conchise că era posibil ca răul să nu se transforme într-o decădere totală. Nu cunoştea femeile, dar citise destul despre ele. Ştia că există şi unele pentru care aparenţa răului are mai mult farmec decât răul în sine — femei lipsite de simţul moral, dar şi de temperament, la care atracţia idilei interzise egala repulsia faţă de depravare, într-un cuvânt, femei care, incapabile să iubească pe cineva, îşi înşelau şi bărbaţii, şi amanţii. Îi veniră în minte cuvintele unui francez: „Dacă Eva era poloneză, rupea mărul, dar nu-l mânca!” Dintre acestea i se părea că face parte şi doamna Osnowska. Binele şi răul din ea puteau fi la fel de superficiale, iar în acest caz, o legătură interzisă ar fi trebuit s-o plictisească destul de repede, mai ales cu unul de felul lui Kopowski.

Aici, Zawiłowski pierdu şirul raţionamentelor sale şi totodată cheia potrivită pentru sufletul doamnei Aneta. Ar fi înţeles o legătură cu oricine altcineva, dar nu cu Kopowski, cu acest heruvim cu creier de idiot. „Până şi un pudel înţelege mai mult ce i se spune, se gândi. Cum poate să se înjosească o femeie care aspiră la raţiune, ştiinţă şi artă, la înţelegerea oricăror nuanţe ale ideilor şi sentimentelor, alături de asemenea păpuşă!” Lecturile despre femei nu-i ofereau dezlegarea acestei şarade.

Cu toate că realitatea îi spunea mai clar decât toate cărţile că lucrul era cu putinţă. Deodată, Zawiłowski îşi aminti ce-i spusese Osnowski nu prea demult, anume că el şi soţia

lui se temeau că „acest prostănac îi face curte Castelkăi”; doamna Osnowska era foarte furioasă din această pricină şi tocmai de aceea îi îndreptase sentimentele spre altcineva. Aşadar, doamna Osnowska voia ca frumosul Kopowski să nu-i facă curte asiduă Linetei, ca să-l păstreze astfel pentru ea. Zawiłowski se cutremură la gândul că, dacă lucrurile stăteau într-adevăr aşa, Kopowski avea totuşi unele şanse de succes. Umbrele acoperiră iarăşi silueta luminoasă a Linetei. Dacă ar fi fost aşa, ea ar fi scăzut în ochii lui până la nivelul doamnei Osnowska. O clipă îşi simţi gura amară şi creierul învâlvorat. Îl cuprinse o mânie viforoasă. Pentru asta n-ar mai putea s-o ierte, bănuiala l-ar otrăvi de moarte. Se opri iarăşi în stradă, simţind că trebuie să înăbuşe acest gând în adâncul sufletului, altfel îşi va pierde minţile.

Izbuti să-şi ducă intenţia la bun sfârşit atât de bine, încât ajunse să se socotească ultimul dintre proşti, de vreme ce-i trecuse prin minte o idee atât de năstruşnică. Sentimentele domnişoarei Lineta faţă de el erau cea mai bună dovadă că ea nu se putea îndrăgosti de un om de felul lui Kopowski, iar temerile şi suspiciunile doamnei Osnowska izvorau numai din amorul propriu al unei femei uşoare şi vanitoase, care nu admitea ca alta să fie socotită mai frumoasă şi mai atrăgătoare, ca ea. Zawiłowski avea acum senzaţia că i se luase o piatră de pe inimă. Prin urmare, în adâncul sufletului începu iarăşi să-şi ceară iertare în genunchi de la iubita neîntinată; gândurile pe care le înălţa spre ea erau pline de dragoste, adoraţie şi pocăinţă.

Remarcă totuşi în sinea lui că răul, chiar dacă este făcut de altcineva, naşte tot rău; câte gânduri respingătoare nu-i trecuseră prin minte numai pentru că văzuse un prostănac la picioarele unei zvânturate. Îşi întipări această observaţie în memorie.

Aproape de casă, se întâlni cu Połaniecki la braţ cu doamna Maszko şi, cum era destul de zdruncinat de întâmplările zilei, bănuiala i se cuibări îndată în minte. Dar Połaniecki îl recunoscu la lumina lunii şi a felinarului şi pesemne că n-avea intenţia să se ascundă, fiindcă îl abordă.

— Bună seara, îi spuse. De ce te duci acasă atât de devreme?

— Am fost la doamna Bronicz, iar acum mă plimb puţin, fiindcă noaptea este foarte frumoasă.

— Atunci, treci şi pe la noi. După ce o conduc pe doamna, mă întorc şi eu. Soţia mea nu te-a văzut de multă vreme.

— Bine, acceptă Zawiłowski.

Într-adevăr, acum simţea nevoia s-o vadă pe doamna Połaniecka. Îl răscoliseră atâtea gânduri şi simţăminte, încât se simţea obosit, şi ştia că faţa bună şi calmă a doamnei Marynia avea să-i aducă liniştea.

În curând, sună la locuinţa familiei Połaniecki, intră şi, după ce salută, îi explică doamnei că a fost invitat de soţul ei, la care ea spuse:

— Poftim, mă bucur foarte mult. Soţul meu o conduce pe doamna Maszko, care mi-a făcut o vizită, şi se întoarce la ceai. O să vină şi familia Bigiel, poate şi tatăl meu, dacă nu s-a dus la teatru.

Spunând acestea, îi arătă un loc la masă, apoi potrivi abajurul lămpii şi îşi reluă lucrul de mai înainte; cosea cocarde din panglicile înguste, trandafirii şi albastre, care i se aflau în faţa ei.

— Ce lucrezi, doamnă? o întrebă Zawiłowski.

— Fac nişte cocarde; sunt bune pentru tot felul de îmbrăcăminte.

Iar după o vreme, adăugă:

— Mult mai interesant este ce faci dumneata? Ştii că toată lumea vorbeşte că te căsătoreşti, cu Lineta Castelli? Aţi fost văzuţi împreună la teatru, la curse, la plimbare, şi n-ai cum să mai spui că nu e nimic hotărât.

— Cu dumneata am vorbit întotdeauna deschis, aşa că acum pot să-ţi spun că totul este aproape hotărât.

Marynia îşi înălţă spre el ochii zâmbitori, înviorаţi de curiozitate:

— Da? Uite o veste bună! Să-ţi dea Dumnezeu fericirea pe care eu şi soţul meu ţi-o dorim.

Îi întinse mâna, apoi întrebă foarte interesată:

— Ai vorbit cu Linetka?

Zawiłowski începu să povestească ce se întâmplase, recunoscând că vorbise cu domnişoara Castelli şi cu domnul Osnowski. Apoi înflăcărându-se treptat pe măsură ce depăna

întâmplările, se spovedi de tot ce se petrecuse cu el. Cum studiase situaţia la început, cum criticase şi se luptase cu sine însuşi, nevenindu-i să creadă într-o izbândă; cum se străduise apoi să-şi scoată din cap, mai degrabă din inimă, acest sentiment căruia nu i se putea împotrivi. O asigură că îşi făgăduise de atâtea ori să întrerupă brusc relaţiile şi să nu se mai ducă pe acolo, dar de fiecare dată n-avusese puterea s-o facă, de fiecare dată observase cu spaimă că toată lumea lui, scopul vieţii lui erau alături de ea; că fără domnişoara Linetka, n-ar mai fi ştiut să se descurce în viaţă şi se întorsese la ea.

Nu-i mai puţin adevărat că Zawiłowski examinase situaţia, dar criticase şi se luptase cu sine însuşi mai puţin decât spunea. Era totuşi sincer. În sfârşit, adăugă că acum ştie sigur că nu-şi iubeşte numai propriul sentiment legat de domnişoara Lineta, ci pe ea însăşi, pentru ea însăşi; era cea mai scumpă fiinţă de pe lume.

— Doamnă gândeşte-te şi dumneata, continuă, alţii au familie, mamă, surori, fraţi; eu, afară de nefericitul meu tată, nu mai am pe nimeni, de aceea toate simţămintele mele de dragoste s-au concentrat asupra ei.

— Adevărat! încuviinţă Marynia, cred că aşa s-a întâmplat.

Dar tânărul urmă cu o înflăcărare tot mai mare:

— Cu toate acestea, mereu am impresia că trăiesc un vis şi nu poate să-mi intre în cap că ea va fi cu adevărat soţia mea. Câteodată, mi se pare că aşa ceva nu e cu putinţă şi trebuie să intervină ceva care să-mi spulbere speranţele.

Ce-i drept, iubirea lui era sporită şi de exaltarea spre care era înclinat mai mult decât alţi oameni, aşa că, în cele din urmă, începu să tremure nervos, apoi îşi acoperi ochii cu mâinile şi spuse:

— Uite, vezi şi dumneata că trebuie să-mi acopăr ochii, ca să-mi pot închipui limpede fericirea-mi neţărmurită. Ce caută un om în viaţă şi în căsătorie? Propria fericire, care, de altfel, îi depăşeşte puterea. Nu ştiu dacă eu sunt atât de slab, dar mărturisesc că uneori simt cum mi se taie răsuflarea,

Marynia puse cocardele pe masă şi, împreunându-şi mâinile deasupra lor, se uită un timp la el, după care spuse:

— Dumneata eşti poet şi te înflăcărezi prea mult. Trebuie

să fii mai calm. Ascultă-mă pe mine, am eu o cărticică de la mama în care, bolnavă fiind şi ştiind că nu mai are mult de trăit, a scris pentru mine tot ce a crezut că e bine. Despre căsătorie a scris ceva ce n-am mai auzit de la nimeni şi n-am mai citit în nici o carte: anume, că nu trebuie să te căsătoreşti ca să fii fericită, ci numai ca să-ţi îndeplineşti datoria lăsată de la Dumnezeu; fericirea nu-i decât un adaos şi un dar dumnezeiesc. Vezi cât e de simplu, şi totuşi cât e de adevărat, că, mai pe urmă, nu numai că n-am mai auzit pe nimeni vorbind astfel, dar nici n-am văzut pe nimeni care, căsătorindu-se, să se gândească la altceva mai mult decât la fericire. Să nu uiţi asta şi să i-o spui şi Linetei!

Zawiłowski se uită la ea cu mirare:

— Într-adevăr, doamnă, e atât de simplu, încât nu-i trece nimănui prin minte.

Ea îi zâmbi cu anume tristeţe şi, reluându-şi lucrul, începu să coasă din nou. Într-un târziu, repetă:

— Să i-o spui şi Linetei.

Şi continuă să coasă, întinzându-şi cu mişcări repezi mâna în care ţinea acul.

— Înţelegi şi dumneata, cu un asemenea principiu în inimă, eşti totdeauna liniştit, vesel sau trist, cum dă Dumnezeu, dar la fel de profund. Fără asta, totul nu-i decât o căutare febrilă din care creşte dezamăgirea, fie şi numai pentru că fericirea poate să arate altfel decât ne-o închipuim noi.

Şi cusu mai departe.

Tânărul privea la capul ei plecat, la mâna-i în mişcare, la lucrul ei, îi asculta glasul şi i se părea că liniştea cu care vorbea se înalţă deasupra ei, umple încăperea, stăruie deasupra mesei şi arde în flacăra lămpii, inundându-i sufletul.

Era atât de preocupat de sine, de dragostea lui, încât nu se gândi nici o clipă că inima ei putea fi apăsată de mâhnire; era cuprins, în schimb, de o uimire cu dublă direcţie: pe de o parte, pentru că adevărurile spuse de ea alcătuiau un alfabet care se cuvenea să ocupe primul loc în orice minte sănătoasă, iar pe de altă parte, fiindcă propria judecată nu fusese în stare să le formuleze şi nici nu le respectase vreodată. „Ce înseamnă, se întrebă, înţelepciunea noastră din

cărţi în comparaţie cu aceea a unei inimi drepte de femeie!” Apoi, aducându-şi aminte de doamna Osnowska şi uitându-se la Marynia, începu să monologheze în gând: „Şi una, şi alta sunt femei!” Simţi deodată o uşurare fără margini; gândurile învălmăşite i se aşezară în ordine. Simţea că se odihneşte privind la această făptură nobilă. „În Lineta, îşi spuse, există o acalmie, o simplitate şi un simţ al dreptăţii asemănătoare”.

În acelaşi timp, sosi Połaniecki, urmat curând de soţii Bigiel, care aduseră şi violoncelul. În timp ce-şi luau ceaiul, Połaniecki le povesti despre Maszko. Procesul pentru doborârea testamentului era condus cu toată energia şi progresa vizibil, cu toate că dificultăţile se iţeau la tot pasul. Avocatul care reprezenta instituţiile de binefacere, acel tânăr Śledź, pe care Maszko făgăduise să-l condimenteze cu piper, să-l tăvălească în ulei şi să-l mănânce, se arăta tot mai greu de digerat decât se crezuse. Połaniecki auzise că este un om rece, încăpăţânat şi în acelaşi timp un jurist abil.

— E totuşi caraghios, spuse, că Maszko, după obiceiul lui, se consideră de astă dată un patrician care luptă cu un plebeu, proba procesului urmând să demonstreze care sânge este mai puternic. Păcat că nu mai trăieşte Bukasio, fiindcă s-ar fi amuzat grozav.

— Maszko e tot la Petersburg? întrebă Bigiel.

— Se întoarce astăzi. De aceea, soţia lui n-a putut rămâne la ceai, răspunse Połaniecki.

Iar după o clipă, adăugă:

— Mai demult, eram puţin pornit împotriva ei, dar mă conving pe zi ce trece că nu este o femeie rea, şi pe deasupra mai e şi de compătimit.

— De ce e de compătimit? Domnul Maszko n-a pierdut încă procesul, se miră doamna Bigiel.

— Da, dar îşi petrece mai tot timpul în afara casei. Mama doamnei Maszko este internată într-un spital de oftalmologie la Viena, probabil că îşi va pierde vederea, iar ea stă toată ziua singură cuc. Repet, cândva nu puteam s-o sufăr, dar acum îmi pare rău de ea.

— E adevărat, interveni Marynia, că, după ce s-a căsătorit, a devenit mult mai simpatică.

— Aşa-i, căzu de acord Połaniecki, n-a pierdut nimic din

farmecul ei. Mai înainte, o urâţeau ochii roşii, dar acum i-a trecut şi arată tot ca o domnişoară.

— Numai că nu se ştie dacă şi Maszko este tot atât de mulţumit din această cauză, răspunse Bigiel.

Marynia abia se putea stăpâni să nu împărtăşească celor de faţă noutatea despre Zawiłowski, dar pentru că tânărul nu se logodise oficial, se temea să nu facă o gafă. După ceai, însă, când doamna Bigiel începu să-l întrebe cum stă „problema”, iar el răspunse că este aproape încheiată, Marynia se folosi de prilej şi-i vesti pe cei de faţă că „problema” stă astfel, încât pot să-l felicite pe domnul Zawiłowski. Se îmbulziră cu toţii să-i strângă mâna cu prietenia neprefăcută pe care o aveau pentru el; erau cu toţii foarte veseli. De bucurie, Bigiel, o sărută pe doamna Bigiel. Połaniecki dispuse să se aducă paharele şi o sticlă de şampanie, ca să bea în sănătatea celei mai „exuberante perechi” din Varşovia, iar doamna Bigiel începu să se tachineze cu Zawiłowski, ştiind dinainte cum o să arate gospodăria unui poet şi a unei pictoriţe; Zawiłowski râdea şi el, deşi era tulburat că visurile lui începeau să devină realitate.

După aceea, ciocnind cu el, Połaniecki îi ură:

— Să-ţi dea Dumnezeu noroc! Eu îţi dau un singur sfat: să-ţi foloseşti talentul în operă, în muncă, dar în viaţă să fii realist şi să nu uiţi că matrimoniul nu este o idil...

Nu apucă să-şi sfârşească vorba, deoarece Marynia îi puse palma la gură şi-l dojeni râzând:

— Taci din gură, înţeleptule!

După care se adresă lui Zawiłowski:

— Nu trebuie să-l asculţi pe soţul meu; să nu-ţi alcătuieşti nici o teorie dinainte, ajunge să iubeşti.

— Da, doamnă, aşa-i! răspunse Zawiłowski.

Iar Połaniecki adăugă contrariat:

— În acest caz, cumpără-ţi o harfă...

Când auzi de harfă, Bigiel îşi luă violoncelul, spunând că asemenea seară se cuvine să se termine cu muzică; Marynia se aşeză la pian şi începură o serenadă de Händel.

Zawiłowski avea impresia că i se destramă sufletul ascultând aceste tonuri blânde şi zboară, prin noapte, să-i

legene somnul Linetei cu ele. Seara, târziu, plecă parcă întărit de vederea acestor oameni cumsecade.

III

Marynia îşi recăpătase acum liniştea aceea „lăsată de Dumnezeu”, adevărată şi profundă. Ca să ajungă la ea, de un real folos îi fusese glasul de dincolo de mormânt, cărticica aceea îngălbenită de ani, în care citise: „Nu trebuie să te căsătoreşti ca să fii fericită, ci ca să-ţi faci datoria lăsată de Dumnezeu”. Marynia, care recurgea adesea la această cărticică, citise nu o dată aceste cuvinte şi mai înainte, dar adevăratul lor înţeles îl aflase abia în ultimul timp, pe parcursul procesului sufletesc pe care-l trăise după întoarcerea din Italia. Zbuciumul luase sfârşit şi nu numai că se împăcase cu soarta, dar acum nici nu-i mai trecea prin minte să se creadă nefericită. Îşi repeta mereu că este într-adevăr altă fericire decât cea visată, dar nu mai puţin reală. Fireşte, dacă Dumnezeu i-ar fi dat puterea de a dispune de inimile oamenilor, ar fi preferat ca „Stach” să-i arate, nu mai mult respect, ci mai mult din duioşia de care era în stare şi pe care o dovedise odinioară faţă de Litka; ar fi vrut ca dragostea lui să fie mai puţin lucidă, să conţină măcar un grăunte din poezia de care era plină iubirea ei. Dar pe de altă parte, în primul rând, undeva, într-un ungher al inimii, nutrea întotdeauna speranţa că avea să vină şi asta cu vremea, iar în al doilea rând, îşi spunea în gând că şi aşa, chiar dacă n-avea să vină niciodată, tot se cuvenea să-i mulţumească lui Dumnezeu că-i dăduse un om de ispravă şi drept, pe care putea nu numai să-l iubească, ci să-l şi preţuiască. Câteodată, încerca să-l compare cu cineva, dar nu găsea pe nimeni vrednic să-i stea alături. Bigiel era un om cumsecade, n-avea însă strălucirea lui; lui Osnowski, cu toată bunătatea lui, îi lipseau curajul şi munca; Maszko era în toate de o sută de ori mai prejos; Zawiłowski i se părea mai degrabă un copil genial decât un bărbat, într-un cuvânt, Stach ieşea întotdeauna învingător din aceste comparaţii, şi, singurul rezultat era că-i sporea încrederea în el şi-l iubea din ce în ce mai mult. În

plus, limitându-se pe sine, subsumându-i propriul eu şi sacrificându-şi visurile şi egoismul ei, avea senzaţia că se cizelează sufleteşte şi se perfecţionează, devenind din ce în ce mai bună, că nu se degradează în nici un fel, ci, din contră, urcă pe nişte culmi care-i apropie sufletul de Dumnezeu. Înţelesese astfel dintr-o dată că tocmai în acest simţământ consta tot universul fericirii. De multe ori, Połaniecki nu venea acasă, aşa că rămânea singură şi medita adesea cu simplitatea unei femei, cinstite: „Omul e dator să se străduiască să fie din ce în ce mai bun, iar dacă eu nu sunt mai rea decât am fost, e foarte bine! Dacă ar fi altfel, poate că m-aş schimba şi eu în rău!” Nu-i trecea prin minte că aceste gânduri exprimă mai multă înţelepciune decât, spre exemplu toate ideile şi dictoanele doamnei Osnowska. De asemenea, i se părea cu totul natural că acum îl atrăgea pe „Stach” mai puţin decât înainte. Pentru asta avea o oglindă mare în care se privea, spunându-şi: „Ei, ochii nu se schimbă, dar cum arăt, ce faţă am! Eu, dacă aş fi în locul lui Stach, aş fugi de acasă!” Spunea un neadevăr, fiindcă n-ar fi fugit, dar i se părea că în acest fel îi sporeşte şi mai mult meritele lui Stach, îi mai dădeau curaj cuvintele doamnei Bigiel, care o asigura că pe urmă o să fie şi mai frumoasă, „întocmai ca o fecioară”. Câteodată inima îi era copleşită de bucurie şi recunoştinţă că lucrurile sunt atât de bine rânduite, încât la început este puţin mai urâtă, apoi trebuie să sufere un pic, pentru ca mai târziu nu numai că toate aveau să se reaşeze la locul lor, dar va avea drept răsplată şi un bebeluş scump care o va lega şi mai mult de viaţă, durând o nouă punte între soţ şi soţie. În acest fel, avea clipe nu numai de linişte, ci de-a dreptul de veselie, aşa că odată îi spuse doamnei Bigiel:

— Ştii ce, eu cred că poţi să fii întotdeauna fericită, numai că trebuie să te temi de Dumnezeu.

— Ce are una cu cealaltă? întrebă doamna Bigiel, care preluase de la soţul ei deprinderea de a gândi limpede.

— Are, răspunse Marynia, pentru că trebuie să te mulţumeşti cu ce-ţi dă El şi să nu-i reproşezi că nu ţi-a dat ce ţi se părea ţie mai bun.

Apoi adăugă veselă.:

— Să nu-L plictiseşti, să nu-L plictiseşti!

Amândouă începură să râdă.

Uneori, până şi în grija aproape exagerată pe care Połaniecki o manifesta faţă de soţia lui se vedea limpede că-l interesează în primul rând copilul, dar Marynia nu i-o lua în nume de rău. La drept vorbind, nu se supărase niciodată pentru atâta lucru; acum însă era înclinată să considere asta drept un merit al lui, deoarece îşi spunea că amândoi au datoria să se îngrijească în primul rând de copil, viitorul obiect al iubirii lor. În acest fel, renunţând în fiecare zi la câte ceva din egoismul propriu, dobândea o linişte tot mai deplină, o seninătate din ce în ce mai mare, care se răsfrângea în ochii ei mai minunaţi ca niciodată. Şi din acest punct de vedere, era gata să se împace cu voinţa divinităţii, dar se temea întrucâtva de Stach, aşa că într-o bună zi îl întrebă glumind:

— Stach, n-o să mă baţi dacă o să fie băiat?

— N-o să te bat, îi răspunse râzând şi sărutându-i mâna, dar aş prefera să fie fată.

— Doamna Bigiel mi-a spus totuşi că bărbaţii preferă întotdeauna băieţii.

— Eu sunt un bărbat care preferă o fată.

Nu totdeauna gândurile ei erau atât de vesele. Câteodată îi trecea prin cap că poate să moară, fiindcă ştia că se întâmplă uneori, şi se ruga fierbinte să nu se întâmple aşa; întâi, pentru că se temea de moarte, în al doilea rând, i-ar fi părut rău să plece, fie şi în ceruri, într-un moment când i se anunţa atâta iubire, în fine îşi închipuia că Stach ar suferi groaznic. La acest gând, se înduioşa atât de tare, de parcă el era omul cel mai vrednic de milă dintre toţi nenorociţii de pe lume. Nu vorbise niciodată cu el despre asta, deşi i se părea că uneori el însuşi era cuprins de temeri.

Se înşela, însă, cum nu se poate mai amarnic. Doctoriţa, care o vizita în fiecare săptămână pe Marynia, îi asigura de fiecare dată şi pe ea şi pe Połaniecki că totul merge bine şi fătul se dezvolta normal, astfel că Połaniecki nu se mai temea deloc pentru viaţa soţiei. Alta era cauza îngrijorării lui, dar Marynia, spre norocul ei, nu ghicise până atunci despre ce putea fi vorba; însuşi Połaniecki se temea să spună lucrurilor pe nume. De la o vreme, începuse să şchioapete ceva în

planurile lui de viaţă, de care era atât de mândru şi care-i consolidau siguranţa de sine. Nu prea de mult, socotea că teoriile lui asupra vieţii semănau cu o casă construită din grinzi puternice şi înălţată pe temelii trainice. În sinea lui, se mândrea cu această casă şi, fără să vrea, se sumeţea deasupra altora care nu erau în stare să-şi clădească una la fel. Pe scurt, considera că în problema de viaţă era mai iscusit decât mulţi alţii. De asemenea, credea că întreaga clădire este încheiată de sus până jos şi nu mai trebuia decât să intre, s-o ocupe şi să se odihnească în ea! Uite că sufletul omului este ca pasărea: când se ridică la o înălţime oarecare, nu numai că nu mai poate să se odihnească, dar trebuie să trudească din aripi cu sârg, ca să se menţină. Altminteri, cea mai mică tentaţie o atrage spre pământ.

Şi cu cât ispita era mai searbădă şi mai măruntă, cu atât se înfuria mai mult că i se supune. Dorinţă obişnuită, finalitate banală! Nu putea pleda nici măcar în faţa propriei conştiinţe. Cu toate acestea, în pereţii casei apăruseră fisuri. Połaniecki era acum un om credincios, şi încă din convingere; era însă prea sincer cu el însuşi, ca să negocieze cu propriile principii şi să-şi spună că până şi cei mai credincioşi oameni au asemenea momente dificile. Nu! El era un om cu o fire hotărâtă, şi logica îi spunea de fiecare dată: „ori; ori!” Şi pe bună dreptate! Până acum nu se lăsase ademenit, dar îl înfiora însăşi existenţa dorinţei în el, care-l lăsa să se îndoiască de propriul caracter. Socotindu-se mai bun decât alţii, îşi puse deodată întrebarea dacă nu cumva este mai prejos decât toţi ceilalţi, întrucât nu numai că tentaţia se cuibărise în sufletul lui, dar simţea că la momentul oportun ar fi putut să cedeze.

Nu o dată, privind la doamna Osnowska, repeta părerea lui Confucius[1]: „0 femeie are tot atâta minte cât o găină, iar una extraordinară — cât două găini”; când o vedea, însă, pe Marynia, se gândea că sunt femei pentru care acest revoltător „adevăr” chinezesc însemna o adevărată laudă. Dacă cel puţin ar fi putut spune despre doamna Maszko că este proastă, aceasta ar fi constituit trăsătura ei distinctivă. Dar ea nu era în nici un fel. Câteva sau câteva zeci de

[1] *Confucius* (551—479. î.e.n.), filozof chinez celebru.

formule convenţionale făcuseră din ea un nimeni agreabil. Aşa cum două sau trei sute de cuvinte alcătuiesc tot limbajul locuitorilor din Noua Guinee şi le satisfac toate nevoile, formulele îi erau de ajuns doamnei Maszko ca să întreţină relaţiile de societate, să gândească şi să trăiască. De altfel, era cum nu se poate mai pasivă, cu acea nuanţă de sobrietate automată, hrănită de îngustimea spiritului şi de credinţa oarbă că o purtare în forme corespunzătoare nu poate să greşească. Połaniecki aşa o ştia încă de pe vremea când era domnişoară şi adesea o lua în râs. O numea păpuşă, manechin şi era pornit împotriva ei din cauză acelui medic care-şi irosise viaţa pe cine ştie unde pentru ea: o dispreţuia şi n-o putea suferi. Dar chiar în vremea aceea, ori de câte ori o vedea, la familia Bigiel sau când se ducea la doamna Krasławska în interesul lui Maszko, era impresionat de farmecul ei fizic, de care îşi dădea foarte bine seama. Chipul acesta stins, liniştea pasivă, vegetală, a expresiei, răceala purtării, ochii roşii de cele mai multe ori şi silueta zveltă iradiau o putere de atracţie neobişnuită. Pe atunci îşi explicase fenomenul prin legea selecţiei naturale şi se mulţumea cu această înţelegere de ordin tehnic, deoarece înrâurirea Maryniei era mult mai mare şi-l subjuga. Acum, însă, Marynia era a lui şi se obişnuise cu frumuseţea ei, care dispăruse pentru o vreme; întâmplător, din cauza deselor călătorii ale lui Maszko, o vedea aproape zilnic pe soţia acestuia, aşa că vechile impresii nu numai că reînviară, dar în condiţiile în care se afla Połaniecki, având în vedere starea Maryniei, reînviară cu o forţă neaşteptată. În cele din urmă, el, care nu acceptase să fie o simplă curea de ascuţit tăişul spiritului pentru doamna Osnowska, de zece ori mai frumoasă şi mai atrăgătoare, el care se împotrivise fanteziilor ei de la Roma, considerându-se un om cu principii, cu un caracter mai puternic şi o minte mai profundă decât alţi oameni, înţelese dintr-o dată că dacă doamna Maszko ar vrea să dea cu piciorul în edificiul lui, s-ar dezgărdina din toate încheieturile, şi tavanul ar putea să-i cadă în cap. Fără îndoială, ar continua să-şi iubească soţia, pentru că se ataşase sincer şi temeinic de ea, dar simţea că ar fi în stare s-o trădeze, şi nu numai pe ea, ci chiar pe el însuşi, principiile lui, modul în care înţelegea

el să fie un om cinstit şi moral. Înfricoşat întrucâtva şi furios în acelaşi timp, regăsi în el bestia umană, şi încă una destul de slabă. Îngrijorat, se revoltă împotriva acestei slăbiciuni pe care nu putea s-o înfrângă. În astfel de împrejurări, era foarte simplu să n-o mai vadă pe doamna Maszko sau s-o vadă cât mai rar cu putinţă, Połaniecki însă inventa mereu motive ca s-o vadă din ce în ce mai des. La început, voia să-şi adoarmă astfel propriile exigenţe, dar sinceritatea-i înnăscută făcea imposibilă realizarea acestei intenţii, aşa că nu-i rămânea decât să se condamne cu şi mai multă hotărâre. În schimb, cu ajutorul acestor explicaţii, îşi înşela soţia şi pe toţi ceilalţi. Când se afla împreună cu doamna Maszko, nu se putea abţine să nu se uite la ea, să nu-i îmbrăţişeze cu privirea chipul, făptura întreagă. Ar fi dat nu ştiu cât să ştie cum s-ar fi purtat, dacă i-ar fi mărturisit zbuciumul din sufletul lui, ce-ar fi spus, şi, fără să vrea, se amăgea cu presupunerea că ar rămâne cu totul pasivă. O dispreţuia pentru asta, dar o dorea şi mai mult. Descoperea în el munţi întregi de stricăciune, pentru care dădea vina pe anii lungi, petrecuţi în străinătate. Deoarece până acum era convins că are o fire sănătoasă şi energică, începea să se îngrijoreze dacă nu cumva greşise socotindu-se astfel; impresia ciudată, pe care o făcea asupra lui o fiinţă atât de puţin atrăgătoare, nu era oare manifestarea unei nevroze de care nu avea ştiinţă? Nu bănuia că pot să existe asemenea situaţii, în care sufletul bărbatului dispreţuieşte pur şi simplu femeia, în timp ce animalul din el o doreşte.

În cazul doamnei Maszko, instinctul înlocuia agerimea minţii; nu mai era atât de naivă încât să nu înţeleagă ce însemna privirea cu care-i mângâia trupul, sau ce exprimau ochii lui când, în vreme ce vorbea cu ea, mai ales când erau singuri, o privea insistent în faţă. Încercase şi mai înainte această mulţumire a amorului propriu, căreia i se împotriveşte cu greu până şi o femeie cinstită, când constată impresia produsă de ea, când se simte scoasă în evidenţă, mai dorită decât celelalte, într-un cuvânt, învingătoare. Pe de altă parte, era gata să nu vadă şi să nu recunoască primejdia, aşa cum nu vrea s-o vadă potârnichea când îşi bagă capul în zăpadă, simţind uliul care planează deasupra ei. Zăpada în

care se ascundea doamna Maszko erau aparenţele. Połaniecki gândea şi el la fel. Din experienţa de cavaler, mai ştia că există atâtea femei interesate în primul rând în păstrarea aparenţelor, uneori destul de bizare. Îşi aducea aminte de unele care se arătau foarte revoltate dacă le spunea în limba polonă lucruri pe care le ascultau cu zâmbetul pe buze în franceză; întâlnise şi dintre acelea care erau ca nişte fortăreţe inaccesibile acasă la ele şi în oraş, şi asemenea unor oraşe libere în locuinţele de vară, la ape sau la băi; şi dintre cele care suportau atentatul, dar nu se împăcau cu vorbele; şi dintre cele pentru care lucrul hotărâtor era lumina sau întunericul... Pretutindeni, acolo unde virtutea nu izvora din suflet şi din principiile inoculate asemenea germenilor de variolă în sânge, împotrivirea sau decăderea depindeau de întâmplare şi de relaţiile sociale, de împrejurări adesea nesemnificative şi de propriile noţiuni despre buna-cuviinţă. Credea că tot aşa stau lucrurile şi cu doamna Maszko, şi dacă până acum nu păşise pe drumul probelor şi al experienţelor, era numai pentru că luptase cu el însuşi, nu voise să capituleze şi, dispreţuind-o pe ea în adâncul sufletului, refuza să se dispreţuiască pe sine. Îl mai reţineau şi ataşamentul faţă de Marynia, şi speranţa paternităţii care-l tulbura, şi gândul la timpul scurt pe care-l petrecuseră împreună, şi cinstea, şi sentimentele religioase... Ca nişte lanţuri care cetluiau încă bestia umană ce se smucea să scape.

Totuşi, nu întotdeauna cu aceeaşi putere. Odată, mai precis în seara în care-i întâlnise Zawiłowski, era cât pe ce să se trădeze. La gândul că Maszko se întoarce, şi doamna Maszko se grăbeşte să-l întâmpine, îl cuprinsese brusc o gelozie înjositoare, pur fizică, şi spusese cu anume răutate, înăbuşită, dar sesizabilă:

— Da, doamnă, înţeleg prea bine graba dumitale! Se întoarce Ulise, aşadar Penelopa trebuie să fie acasă, dar...

Simţise nevoia să înjure.

— Dar ce? întrebase doamna Maszko.

Połaniecki răspunsese fără să mai stea pe gânduri:

— Tocmai azi aş fi vrut să te reţin mai mult!

— Nu se cade! răspunsese scurt doamna Maszko cu glăsciorul ei strecurat parcă într-o sită deasă.

În acest „Nu se cade!” era tot sufletul ei.

Połaniecki plecase înapoi, înjurând într-adevăr; pe ea şi pe sine însuşi, iar când ajunse acasă, în salonul luminos şi calm, îi găsise pe Zawiłowski şi pe Marynia care demonstra că în căsătorie nu trebuie să cauţi o fericire închipuită, ci datoria lăsată de Dumnezeu.

IV

„Ce-mi pasă mie de doamna Osnowska şi de toate fleacurile ei? se întrebă Zawiłowski a doua zi în drum spre doamna Bronicz. Eu nu mă căsătoresc cu doamna Osnowska, ci cu dragostea mea! De ce m-am zbuciumat şi m-am chinuit atâta ieri?”

Adresându-se astfel „sufletului său mândru*, începu să se gândească numai la ceea ce avea să-i spună doamnei Bronicz, deoarece, cu toate asigurările lui Osnowski, cu toată speranţa că această discuţie va fi doar o formă care trebuia îndeplinită, cu toată încrederea în inima Linetei şi în bunătatea doamnei Bronicz, „sufletu-i mândru” era înspăimântat. Le găsi pe cele două femei împreună şi, încurajat de ziua de ieri, îşi apăsă buzele pe mâna Castelkăi care, roşind uşor, spuse:

— Eu am fugit!

— Niteczka, nu pleca! o rugă doamna Bronicz.

— Nu, răspunse Lineta, mi-e frică şi de dumnealui şi de dumneata.

Şi începu să-şi frece căpşorul auriu, asemenea unei pisicuţe răsfăţate, de umărul doamnei Bronicz, repetând:

— Mătuşică, să nu-l nedreptăţeşti, zău, să nu-l nedreptăţeşti!

După care se uită la el şi fugi într-adevăr. De tulburare şi de preaplinul dragostei, Zawiłowski era palid ca ceara, iar doamna Bronicz avea ochii muiaţi în lacrimi.

Şi văzând că tânărul era atât de gâtuit de emoţie, încât i-ar fi fost mai uşor să plângă decât să vorbească, spuse:

— Eu ştiu de ce vii la mine. Am văzut de mult ce se petrece cu voi, copiii mei...

Zawiłowski îi apucă mâinile şi începu să i le sărute pe rând, în timp ce ea continua să vorbească:

— Ah, eu însămi am trăit prea multe în viaţă, ca să nu-mi dau seama de nişte sentimente adevărate; mai mult, asta-i specialitatea mea! Femeile trăiesc numai cu inima şi ştiu să-i ghicească tainele. Ştiu că dumneata o iubeşti cu adevărat pe Niteczka şi sunt sigură că dacă ea nu te-ar iubi sau dacă eu ţi-aş refuza mâna ei, suferinţa te-ar ucide, nu-i aşa?

Aici începu să se uite la el cu priviri întrebătoare, iar Zawiłowski îngăima cu efort:

— Fără îndoială, doamnă! Nu ştiu ce s-ar întâmpla cu mine.

— Ei, vezi? Eu am ghicit de la început! răspunse mătuşa cu faţa luminată. Ah, dragă domnule, mie îmi ajunge să mă uit o dată! De aceea, eu nu voi fi o piază rea pentru geniul dumitale. Nu, n-am să fac una ca asta, nu sunt în stare s-o fac! Pe cine-am să găsesc pentru Nitecka? unde-i omul care să fie vrednic de ea? care să întrunească tot ce iubeşte şi preţuieşte ea mai mult? Eu nu pot s-o încredinţez unuia de soiul lui Kopowski, şi n-am să i-o dau, domnule! Poate că dumneata n-o cunoşti atât de bine pe Niteczka, aşa cum o cunosc eu, dar eu nu pot şi n-am să i-o dau!

Cu toată tulburarea, Zawiłowski fu mirat de energia cu care doamna Bronicz refuza să-i dea mâna Niteczkăi lui Kopowski, ca şi când el i-ar fi mărturisit dragostea lui Kopowski şi nu pe a lui, mătuşica însă o ţinea una şi bună, emoţionată, dar complăcându-se vizibil în vorbele şi situaţia ei:

— Nu, de Kopowski nici nu putea fi vorba! Numai dumneata poţi s-o faci fericită pe Niteczka. Numai dumneata poţi să-i dai ce-i trebuie ei. Ştiam de ieri că vei vorbi astăzi cu mine... Toată noaptea n-am închis ochii.

Să nu te miri, doar e vorba de Niteczka! aşa că stăteam în cumpănă. Îmi era frică de discuţia de astăzi, deoarece ştiam că n-am să mă pot împotrivi, că dumneata ai să mă învingi şi pe mine cu dragostea şi elocinţa dumitale, aşa cum ai copleşit-o ieri pe Niteczka.

Zawiłowski, care nici ieri şi nici astăzi nu fusese în stare să lege două vorbe mai acătării, nu prea înţelegea în ce consta

forţa lui de convingere şi când avusese timp să şi-o dovedească; dar doamna Bronicz nu-i îngădui să reflecteze prea mult la această întrebare:

— Şi ştii ce-am făcut, domnule? Ceea ce fac întotdeauna în momentele cele mai importante ale vieţii mele. După ce am discutat ieri cu Niteczka, azi de dimineaţă m-am dus la mormântul soţului meu. E aici, în Varşovia...

Nu ştiu dacă dumitale ţi-am spus că el a fost ultimul din familia Rur... a, da! ţi-am spus! O, dragă domnule, de-ai şti ce înseamnă pentru mine acest refugiu, câte sfaturi bune am primit acolo!... Indiferent dacă era vorba de educaţia Niteczkăi, de vreo călătorie, de plasamentul capitalului, pe care mi l-a lăsat soţul meu, sau de împrumutul solicitat de vreo rudă sau de vreun cunoscut, mergeam întotdeauna la sigur! Şi-ai să mă crezi oare? Nu o dată, se întâmpla să mi se ofere vreo ipotecă ce părea foarte bună, vreo afacere atât de avantajoasă, încât inima mă îndemna să dau ori să împrumut, dar soţul meu, din adâncul odihnei veşnice, spunea: „Nu da!”, şi nu dam! Şi niciodată n-am ieşit în pierdere. Ah, dragă domnule, dumneata care simţi şi înţelegi totul, dumneata vei înţelege cum m-am rugat astăzi, întrebându-l cu toată puterea sufletului meu: „S-o dau pe Niteczka ori să n-o dau?”

Aici îşi apucă tâmplele în mâini şi urmă printre lacrimi:

— Teodor al meu mi-a răspuns: „Dă-o!” aşa că ţi-o dau! şi cu binecuvântarea mea pe deasupra!

Lacrimile stinseră într-adevăr elocinţa doamnei Bronicz. Zawiłowski îngenunche înaintea ei, domnişoara Lineta, care tocmai intrase parcă la momentul potrivit, se aruncă şi ea în genunchi lângă el, iar doamna Bronicz, întinzându-şi mâinile, şopti suspinând:

— Ea e a ta, a ta! Eu ţi-o dau, şi ţi-o dă şi Teodor!

Apoi se ridicară toţi trei. Mătuşa îşi acoperi ochii cu batista şi rămase nemişcată; începu să dea totuşi la o parte batista câte puţin şi să se uite la cei doi tineri; deodată izbucni în râs şi, amenințându-i cu degetul, spuse:

— Aha, ştiu eu ce-aţi vrea voi acum! Aţi vrea să rămâneţi singuri. Sigur că acum aveţi să vă spuneţi ceva, nu-i aşa?

Şi ieşi. Zawiłowski îi luă mâinile domnişoarei Castelli şi o privi cu încântare în ochi.

După care se aşezară, iar ea, lăsându-şi mâinile într-ale lui, îşi rezemă tâmpla de umărul lui. Era ca o melodie fără cuvinte. Zawiłowski începu să-şi încline capul spre faţa ei luminoasa. Lineta închise ochii, dar el era prea tânăr, prea timid, o respecta şi o iubea prea mult, aşa că nu îndrăzni să-i sărute decât părul bălai, cu toate că şi aşa încăperea în care se aflau începu să se învârtească ameţitor cu el; apoi toate îi pieriră din faţa ochilor, îşi pierdu memoria, nu mai ştiu unde este şi ce se întâmplă cu el, îşi auzea doar bătaia propriei inimi, simţea aroma părului mătăsos care-i mângâia buzele, şi i se părea că toată lumea e a lui.

Era, însă, doar un vis din care trebuia să se trezească. După o vreme, mătuşa crăpă uşa, vrând parcă să piardă cât mai puţin din idila în care jucase cu ajutorul lui Teodor rolul îngerului păzitor; în cameră alăturată se auziră glasurile soţilor Osnowski şi, o clipă mai târziu, domnişoara Castelli se afla în braţele mătuşii, din care trecu în cele ale doamnei Aneta, în timp ce Osnowski îi strângea cu toată puterea mâna lui Zawiłowski, spunându-i

— Ce bucurie mare în casa noastră, ce bucurie! Te-am îndrăgit cu toţii atât de mult, şi eu, şi mătuşa, şi Anetka, na mai vorbesc de mititica asta.

Apoi se adresă soţiei sale „şi-i spuse:

— Anetka, ştii ce i-am urat eu ieri lui Ignaś? Să fie tot atât de norocoşi ca şi noi!

Şi apucând mâinile Anetei, începu să le sărute apăsat. Deşi nu prea ştia ce se întâmplă cu el, Zawiłowski îşi revenise întrucâtva şi o privi pe doamna Aneta în albul ochilor; ea însă răspunse veselă, respingând mâinile soţului:

— A, nu! Ei vor fi mai fericiţi ca noi, deoarece Castelka nu este o superficială ca mine, iar domnul Zawiłowski nu-i va săruta întruna mâinile în faţa oamenilor. Hai, Józio, dă-mi drumul!

— Nu vreau decât s-o iubească şi el cum te iubesc eu pe tine, comoara mea, copila mea dragă! răspunse Józio cu înflăcărare.,

În ziua aceea, Zawiłowski rămase până seara la doamnei Bronicz şi nu se mai duse la birou. După micul dejun, plecară cu trăsura împreună cu mătuşa şi domnişoara Lineta, fiindcă

doamna Bronicz ţinea neapărat să-l arate lumii. Plimbarea pe alei nu izbuti întru totul din cauza unei ploi scurte, torenţiale, care împrăştie trăsurile. După ce se întoarseră acasă, domnul Osnowski, cumsecade ca de obicei, făcu o nouă propunere care-l urcă în al nouălea cer pe Zawiłowski.

— Przytulów n-o să fugă, spuse, aici suntem pe jumătate la ţară, şi pentru că am întârziat până la sfârşitul lui iunie, mai putem sta câteva zile. Această pereche de îndrăgostiţi trebuie să-şi schimbe verighetele înainte de plecare, iar eu şi Aneta cerem îngăduinţa să le organizăm seara de logodnă. Nu-i bine, mătuşă? Văd că ei n-au nimic împotrivă, iar Ignaś se va bucura să invite la logodnă câţiva cunoscuţi mai apropiaţi, familiile Połaniecki, Bigiel... e adevărat că la cei din urmă nu ne ducem, dar n-are importanţă! O să le facem mâine o vizită şi totul se va aranja. Ce zici, Ignaś? Dar dumneata, mătuşă?

Ignaś era într-adevăr în al nouălea cer; în ce o priveşte pe mătuşă, aceasta nu ştia de bună seamă ce părere avea Teodor, şi stătea în cumpănă. Mai avea însă vreme să-l întrebe, iar pe de altă parte, îşi aduse aminte cât de limpede răspunsese din locul său de veşnică odihnă: „Dă-i-o!” aşa că bunăvoinţa lui era mai mult decât sigură, de aceea, până la urmă, fu de acord cu toate.

După masă, sosi musafirul zilnic, Kopowski, şi se arătă, că în toată vila el era singura fiinţă căreia vestea despre logodna tinerei perechi nu-i produse nici o bucurie. Un răstimp, pe faţa lui se răsfrânse o uimire nespusă, apoi rosti:

— N-aş fi crezut niciodată că domnişoara Lineta se va căsători cu domnul Zawiłowski.

Domnul Osnowski îl înghionti cu cotul pe Zawiłowski, îi făcu cu ochiul şi-i spuse în şoaptă, cu o înfăţişare complice:

— Ai văzut? Nu ţi-am spus eu ieri că este îndrăgostit de Castelka?

Zawiłowski părăsi vila soţilor Osnowski seara târziu. Odată ajuns acasă, nu se mai apucă să scrie poezii, cu toate că avea impresia că este asemenea unei harfe, ale cărei strune răsună singure, ci se ocupă de corespondenţa de la birou şi de alte lucrări pe care nu le putea recupera ziua.

La birou, fură cu toţii atât de încântaţi, încât atunci când soţii Bigiel întoarseră vizita familiei Osnowski, trecând în

acelaşi timp pe la doamna Bronicz, Bigiel spuse:

— Doamnele mele, ştiţi cât valorează poeziile domnului Zawiłowski, dar se prea poate să nu ştiţi cât este de conştiincios. Trebuie s-o spun, pentru că la noi asemenea oameni sunt foarte rari. Atunci când a stat la dumneavoastră toată ziua şi n-a putut să vină la birou, l-a rugat pe omul de serviciu să-i deschidă, a luat registrele şi scrisorile acasă şi le-a adus pe toate la zi. Pur şi simplu îmi face plăcere să ştiu că am de-a face cu un astfel de om, în care am toată încrederea.

Vrednicul asociat al Casei comerciale Bigiel şi Połaniecki se miră totuşi că o preţuire atât de mare din partea lui făcu o impresie atât de mică, iar doamna Bronicz, în loc să-şi arate bucuria, răspunse:

— Ah, sperăm că în viitor domnul Zawiłowski va putea să se consacre unei munci mai potrivite cu poziţia şi talentul lui.

În genere, impresia pe care cele două părţi şi-o făcură una alteia cu acest prilej nu fu prea grozavă. Soţilor Bigiel le plăcea într-adevăr domnişoara Lineta, dar la plecare Bigiel îi şopti soţiei: „Cât de comod trăiesc!” Avea senzaţia că sufletul întregii vile era o sărbătoare continuă, adică trândăvia, dar n-avea darul formulării rapide a propriilor gânduri.

După plecarea lor, doamna Bronicz îi spuse domnişoarei Castelka:

— Da, desigur, cred că sunt nişte oameni minunaţi!... Sunt sigură că nu poate fi altfel... Da!... Da!...

Nu-şi mai sfârşi gândul, dar se pare că „Niteczka” o înţelese pe deplin, deoarece răspunse:

— Bine, dar nu sunt rudă cu el.

După câteva zile, însă, îşi anunţară prezenţa şi rudele. Zawiłowski, care până atunci, cu toate îndemnurile doamnei Bronicz, nu se dusese să-i ceară iertare bătrânului domn Zawiłowski, primi de la el scrisoarea următoare:

„Domnule râs! M-ai zgâriat pe nedrept, fiindcă eu n-am vrut să te jignesc; unui bătrân ca mine îi este îngăduit să spună întotdeauna ce gândeşte. Cred că ţi s-a spus până acum că fetei tale eu nu-i zic decât „drăcoaica veneţiană”. De unde Dumnezeu să ştiu că o iubeşti şi ai să te căsătoreşti cu ea. Abia ieri am aflat şi abia acum înţeleg de ce ai sărit să mă zgârii; prefer, însă, oamenii impulsivi nătângilor, şi

blestemata de podagră nu mă lasă să vin la tine, să te felicit, aşa că vino tu la un bătrân care-ţi este mai binevoitor decât crezi.”

După asemenea scrisoare, Zawiłowski se duse în aceeaşi zi şi fu primit cu o bucurie cam mormăită, dar atât de sinceră, încât de astă dată bătrânul îi plăcu într-adevăr, intuind în el o adevărată rudă.

— Dumnezeu şi Maica Precista să te binecuvânteze! spuse bătrânul. Eu nu te cunosc prea bine, dar am auzit atâtea despre tine, încât aş vrea ca despre întreg neamul Zawiłowski să se vorbească la fel.

Şi-i strânse mâna, după care, adresându-se fiicei sale, îi spuse:

— Hm, bestia mai e şi genială, nu?

Iar la plecare, îl întrebă:

— Dar ce-a zis „Teodor”? Nu te-a încurcat prea mult, ai?

Zawiłowski care, ca artist, avea simţul ridicolului foarte dezvoltat, şi căruia, în adâncul sufletului, Teodor i se părea de asemenea destul de comic, izbucni în râs şi răspunse:

— Nu, din contră, a fost de partea mea.

Bătrânul începu să clatine din cap:

— E al dracului de comod acest Teodor! Ai grijă, că e un mare pişicher!

Doamna Bronicz avea totuşi atâta respect neprefăcut pentru averea şi situaţia socială a bătrânului domn Zawiłowski, încât a doua zi, nu pregetă să-i facă o vizită şi aproape să-i mulţumească pentru primirea călduroasă pe care i-o făcuse rudei sale. Şleahticul, însă, se înfurie pe neaşteptate:

— Doamnă, dumneata îţi închipui că eu sunt un fanfaron? M-ai auzit vorbind că rudele sărace sunt o adevărată plagă şi crezi că nu-i pot suferi pentru că sunt lefteri. Nu, doamnă, dumneata nu mă cunoşti! Află, doamnă, că atunci când un şleahtic pierde totul şi ajunge sărac, de cele mai multe ori ajunge şi un netrebnic. Asta-i firea noastră, sau mai degrabă astea-s tarele noastre. Ignacy, însă, aud din toate părţile, e un om de treabă, deşi e sărac lipit, şi de aceea ţin la el.

— Şi eu ţin la el, răspunse doamna Bronicz. Vii şi dumneata la logodnă?

— *C'est décidé*[1]*.* De-ar fi să poruncesc să mă poarte cu...

Doamna Bronicz se întoarse transfigurată, şi la micul dejun nu se putu abţine să nu-şi exprime presupunerile născute de fantezia-i înaripată.

— Domnul Zawiłowski opină, este un om de milioane şi ţine foarte mult la numele său. Nu m-aş mira deloc să-l facă pe Ignaś moştenitorul lui, cel puţin a unei părţi considerabile din avere, sau să-i dea în folosinţă exclusivă vreuna dintre moşiile din ţinutul Poznan. Da, nu m-aş mira deloc.

Nu o contrazise nimeni, fiindcă se mai văzuseră destule cazuri; de aceea, după micul dejun, doamna Bronicz o îmbrăţişă pe Niteczka şi-i şopti la ureche:

— A, draga mea viitoare moşiereasă!”

Iar seara îi spuse lui Zawiłowski:

— Domnule, să nu te miri că mă amestec în treburile voastre, dar eu vă sunt ca şi o mamă. Acum sunt foarte curioasă ce fel de inel îi pregăteşti Linetei. Nu-i aşa că va fi ceva foarte frumos? Va veni atâta lume la logodnă! Iar, pe de altă parte, n-ai idee ce năzuroasă e, mititica de ea! Îi place frumosul în cele mai mici amănunte... şi are gust, oho! şi încă ce gust!

— Doamnă, o lămuri Zawiłowski, eu aş vrea ca pietrele preţioase să aibă culori care să sugereze credinţa, speranţa şi dragostea, deoarece în ea mi-am pus credinţa, speranţa şi dragostea.

— Minunată idee! Dar ai vorbit şi cu Niteczka? Ştii ce..? La mijloc, să fie o perlă, în semn că ea este o perlă. Acum simbolurile sunt la modă. Ţi-am spus oare că domnul Świrski, pe vremea când îi dădea lecţii, o numea *La Perla?* A, da, ţi-am spus! Dumneata nu-l cunoşti pe domnul Świrski? Şi el... Am aflat de la Józio Osnowski că azi-mâine soseşte. Aşadar, un safir, un rubin, un smaragd, şi la mijloc o perlă?... Da, da şi domnul Świrski... Vii şi dumneata la înmormântare?

— A cui înmormântare, doamnă?

— A domnului Bukacki. Pentru că Józio Osnowski mi-a spus că domnul Świrski îi aduce osemintele.

— Nu l-am cunoscut, nu l-am văzut în viaţa mea.

— Cu atât mai bine. Niteczka va prefera să nu-l cunoşti. În

[1] Hotărât (fr.).

milostivirea lui, Dumnezeu poate să-l ierte, cu toate că mie nu mi-a fost niciodată simpatic, iar Niteczka nu putea să-l sufere. Dar mititica de ea va fi foarte bucuroasă din cauza inelului, şi când ea e bucuroasă, sunt şi eu.

„Mititica” se bucura nu numai de inel, ci şi de viaţă în general. Rolul de logodnică avea din ce în ce mai mult farmec pentru ea. Erau nişte nopţi minunate cu lună plină, în timpul cărora stătea împreună cu Zawiłowski pe balcon şi, îmbrăţişându-se, se uitau la răsfrângerile tremurătoare ale luminii pe frunze ori îşi pierdeau privirile în pulberea argintie a căii laptelui şi prin roiurile de stele. Salcâmul care creştea lângă balcon îşi împrăştia în văzduh aroma puternică şi îmbătătoare asemenea unei cădelniţe uriaşe. Simţurile lor păreau adormite, iar sufletele, legănate de linişte, prefăcute într-o lumină preacurată, se pulverizau parcă în adâncurile nopţii, contopindu-se în lumina blândă a lunii. Stând aşa mână în mână, cufundaţi aproape cu totul în uitarea de sine, în acalmia înconjurătoare, îşi pierdeau simţul unor existenţe separate şi al vieţii, trăind doar în subconştient impresia unei fericiri generale, a unui *sursum corda*[1] universal.

Când se trezea din această stare şi revenea la viaţa reală, Zawiłowski înţelegea că asemenea clipe, în care inima se topeşte în acel panteism al iubirii şi bate în acelaşi ritm cu care dragostea pulsează, se leagă şi se armonizează în univers, constituie cea mai mare fericire pe care o poate da dragostea, atât de nemărginită, încât dacă ar dura mai mult, ar putea distruge entitatea omenească. Având, însă, un suflet de idealist, presupunea că în momentul în care va veni moartea şi va purifica monada umană, atunci aceste clipe vor deveni veşnicie. În acest fel îşi închipuia cerul, în care nimic nu dispare, totul fiind doar unit şi adecvat armoniei generale.

E drept că domnişoara Lineta nu-l putea urmări în zborurile lui, prea înalte pentru ea, dar se simţea ameţită, îmbătată, şi se credea şi ea fericită. O femeie, chiar incapabilă să iubească un bărbat, iubeşte totuşi iubirea ca atare, ori cel puţin pe sine şi rolul său în ea, prin urmare, de cele mai multe ori trece pragul logodnei cu bucurie, fiindu-i recunoscătoare totodată bărbatului care-i deschide noi

[1] Sus inimile (lat.).

orizonturi de viaţă. Pe de altă parte, domnişoarei Lineta i se spusese de atâtea ori că iubeşte, încât în cele din urmă, ajunsese să creadă şi ea în sentimentele ei.

Şi odată, când Zawiłowski o întrebă dacă este sigură de ea şi de inima ei, îi oferi amândouă mâinile, ca într-o răbufnire de dragoste, şi-i răspunse:

— O da; acum ştiu că iubesc.

El îşi apăsă buzele pe degetele-i subţiri, apoi le duse la frunte şi la ochi; cuvintele ei îl neliniştiră totuşi şi o întrebă:

— De ce abia *acum,* Niteczka? A existat oare vreo clipă când ai crezut că nu mă vei putea iubi?

Domnişoara Castelli îşi înălţă ochii negri şi căzu puţin pe gânduri; curând, în colţurile gurii şi în gropiţele din obraji începu să i se adune zâmbetul.

— Nu, rosti, dar eu sunt laşă, şi mi-a fost frică. Înţeleg foarte bine că dumneata trebuie să fii iubit altfel decât ceilalţi oameni.

Şi începu deodată să râdă:

— O, cu domnul Kopowski ar fi fost *simple comme bonjour!* Pe când cu dumneata!... Poate că nu ştiu eu să exprim prea clar ce gândesc, dar câteodată aveam impresia că e ca şi când te-ai căţăra pe un vârf de munte sau pe vreun turn. Când ajungi în vârf, se vede toată lumea, dar mai înainte trebuie să urci nu glumă, să trudeşti din greu, iar eu sunt atât de leneşă!...

Cât era de lung şi de osos, Zawiloski se îndreptă şi spuse:

— Dacă lenevioara mea scumpă va obosi, am s-o iau în braţe şi-am s-o urc fie şi până sus de tot.

— Iar eu am să mă fac mică de tot, ca să fiu mai uşoară, răspunse Castelka, strângându-şi braţele şi intrând în rolul unui copil mic.

Zawiłowski îngenunche la picioarele ei şi-i sărută tivul rochiei.

Pe cerul lor mai apăreau totuşi şi norişori izolaţi, dar nu din vina lor. Uneori, tânărul avea senzaţia că dragostea lui este prea mult supravegheată, că şi doamna Bronicz şi doamna Osnowska verifică prea mult dacă iubeşte şi analizează prea mult cum iubeşte. Într-adevăr, punea acestea pe seama curiozităţii femeilor, în genere, pe ecoul pe care-l

stârneşte în ele dragostea, dar ar fi preferat să aibă mai multă libertate, ar fi preferat să nu-l ajute să iubească. Îşi considera simţămintele ca pe ceva sfânt, şi-i era penibil să le expună unor nechemaţi, iar ele îi urmăreau fiecare mişcare şi fiecare cuvânt. Presupunea, de asemenea, că după aceea trebuie să se ţină adevărate întruniri la care doamna Bronicz şi doamna Osnowska îşi dau *approbatur,* şi gândul acesta îl umplea de mânie, întrucât aprecia că nici una dintre ele nu este în stare nici măcar să înţeleagă dragostea.

Mai era furios şi pentru că frumosul Kopowski fusese invitat la Przytulów, unde avea să se ducă odată cu ceilalţi, dar în acest caz se gândea numai la Osnowski, pe care îl îndrăgise cu adevărat. Motivul aparent al acestei invitaţii fusese portretul lui Kopowski, pe care domnişoara Lineta nu izbutise să-l termine. Acum, Zawiłowski înţelegea foarte bine că se întâmplase aşa numai la îndemnul doamnei Aneta, care se pricepea de minune să le sugereze celorlalţi că dorinţele ei erau în fond ale lor. Erau momente când se gândea s-o roage pe domnişoara Lineta să lase portretul neterminat, dar ştia că astfel ar fi mâhnit-o ca artistă; pe deasupra, se temea să nu fie bănuit de gelozie din cauza unui neajutorat de felul lui Kopowski.

Lector: ELENA MURGU
Tehnoredactor: AURELIA ANTON
Bun de tipar 8.07.1987
Coli ed. 14,38. Coli tipar 9
Com. nr. 70.068
Combinatul Poligrafic „Casa Scânteii”,
Piaţa Scânteii nr. 1, Bucureşti,
Republica Socialistă România

henryk sienkiewicz

«Completînd critica-avertisment din *Fără ideal*, Sienkiewicz s-a străduit să ofere în *Familia Potaniecki* exemplare umane la dimensiunile vieții cotidiene, așadar, eliberate de exagerarea idealizantă și accesibile ca modele de urmat. Scriitorul a înfățișat cu o simpatie vizibilă profilul unui „afacerist" energic care, îmbogățindu-se, răscumpără moșia soției, reintră în rîndurile proprietarilor funciari și își regăsește sensul vieții în ambianța fericirii familiale... Romancierul împlinește cu mijloace discrete în roman o atmosferă bogată în tensiuni emoționale, sugerînd totodată magistral imaginea societății varșoviene cu ajutorul personajelor satirice. Aceste valori, la care se adaugă cunoscuta îndemînare stilistică a lui Sienkiewicz, plasează *Familia Potaniecki* cu mult deasupra unei banale narațiuni moralizatoare.»

HENRYK MARKIEWICZ

editura minerva

Vol. I-II-III, Lei 24